

चतुर्दशपूर्वधरश्रुतस्थविरसंकलितं ।

श्रीमदभयदेवसूरिसंहबधविवरणयुतं ।

श्रीऔपपातिकसूत्रम् ।

॥ अहम् ॥ श्रीचर्चुर्मुर्ममानस्य, प्रायोऽन्यग्रन्थवीक्षिता । औपपातिकशास्त्रस्य, व्याख्या काचिद्विधीयते ॥ १ ॥ अथोपपातिक-
गिति-कः-शब्दार्थः?, उच्यते, उपपत्तनमुपपातो-देधनारकजन्म सिद्धिगमनं च, अतस्तमधिकृत्य कृतमध्ययनमौपपातिकम् ।
इद चोपाद्गं वर्त्तते, आचारारङ्गस्य हि प्रथममध्ययन शास्त्रपरिज्ञा, तस्याद्योदेशके सूत्रमिदम्-“एष 'मेगोसिं नो नायं भवइ-
अथि धा मे आया उवयाइए, नथि वा मे आया उवयाइए, के धा अह आसी ? के या इह (अहं) नुए (इओ लुओ)
पेधा इह भविस्वामी” त्यादि, इह च सूत्रे यदौपपातिकत्वमात्मनो निर्दिष्टं तदिह प्रपश्यत इत्यर्थतोऽङ्गस्य समीपभावेने-
दमुपाद्गम् । अस्य चोपोद्घातग्रन्थोऽयम्—

तेणं फालेण तेणं समएणं चंपा नाम नयरी होत्था, रिच्छतिभियसमिच्चा पमुइयजणजाणदया आइण्ण-

१ आचारान्तवृत्तिकाराभिप्रायेण 'पुवेत्यादिर्भवइपर्यन्त. पाठो द्वितीयसूत्रोपसहारवाक्यरूपः ।

जणमणुस्सा हलसयसहस्ससंकिट्टिविकिट्टलट्टपणत्तसेउसीमा कुक्कुडसंडेअगामपउरा उच्छुजवसालिकलिया गोमहिसगवेलगप्पभूता आयारवंतचेइयजुवइविविहसणिविट्ठबहुला उक्कोडियगायगंठिभेयभडत्तक्करवंड-
रक्खरहिया खेसा णिरुवइवा सुभिकखा वीसत्थसुहावासा अणेगकोडिक्कुडंविधाइणणणिवुयसुहा ण-
डणट्टगजल्लमल्लसुट्ठियवेलंचयकहगपवगलासगआइक्खलगलंखमंखतूणइल्लतुंचवीणियअणेगतालायराणुचरिया
आरासुजाणअगडतलागदीहियवग्पिणुगोववेया नंदणवणसन्निभप्पगासा

इह च बहवो वाचनाभेदा दृश्यन्ते, तेषु च यमेवावभोत्स्यामहे तमेव व्याख्यास्यामः, शेषास्तु मतिमता स्वयमूह्याः । तत्र योऽयं शब्दः स वाक्यालङ्कारार्थः, 'ते' इत्यत्र च य एकारः स प्राकृतशैलीप्रभवो, यथा 'करेमि भंते!' इत्यादियु, ततोऽयं वाक्यार्थो जातः-तस्मिन् काले तस्मिन् समये यस्मिन्नसौ नगरी बभूवेति, अधिकरणे चैवं सप्तमी । अथ कालसमययोः कः प्रतिविशेषः ? उच्यते, काल इति सामान्यकालो वर्तमानावसर्पिण्याश्चतुर्थविभागलक्षणः, समयस्तु तद्विशेषो यत्र सा नगरी स राजा वर्द्धमानस्वामी च बभूव । अथवा-तृतीयैवेयं, ततश्च तेन कालेन अवसर्पि-
णीचतुर्थारकलक्षणेन हेतुभूतेन तेन समयेन तद्विशेषभूतेन हेतुना चम्पा नाम नगरी 'हेत्थस्ति' अभवद्, आसीदित्यर्थः । ननु चेदानीमपि साऽस्ति किं पुनरधिकृतग्रन्थकरणकाले ? तत्कथमुक्तमासीदिति ? उच्यते, अवसर्पिणीत्वात्कालस्य वर्णकग्रन्थवर्णितविभूतियुक्ता सा तदानीं नास्तीति । ऋद्धत्थिमियसमिद्धा' ऋद्धा-भवनादिभिर्वृद्धिसुपगता, स्तिमिता-भय-
वर्जितत्वेन स्थिरा, समृद्धा-धनधान्यादियुक्ता, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः । 'पमुइयजणजाणवया' प्रमुदिताः-हृष्टाः

प्रमोदकारणयस्तूना सद्भावात् जना-नगरीवास्तव्यलोका जानपदाश्च-जनपदभवास्तत्रायाताः सन्तो यस्या सा प्रमुदित-
 जनजानपदा, पाठान्तरे 'प्रमुदियज्जुञ्जाणजणवया' तत्र प्रमुदितजनान्युद्यानानि जनपदाश्च यस्या सा तथा । 'आइण
 जणमणुरसा' मनुष्यजनेनाकीर्णा-सङ्कीर्णा, मनुष्यजनाकीर्णैतिवाच्ये राजदन्तादिदर्शनादाकीर्णजनमनुष्येत्युक्तम्, आकीर्णो
 धा-गुणव्याप्तो मनुष्यजनो यस्या सा तथा । 'हलसयसहरससङ्किद्धविकिद्धलट्टपणत्तसेवसीमा' हलाना-लाङ्गलाना शतै-
 सहस्रैश्च शतसहस्रैर्वा-लक्षै संकृष्टा-विलिखिता विकृष्टं-दूर यावद् अधिकृष्टा वा-आसन्ना लष्टा-मनोज्ञा कर्पकाभिमत-
 फलसाधनसमर्थत्वात् 'पणत्त'त्ति योग्यीकृता वीजवपनस्य सेतुसीमा-मार्गसीमा यस्याः सा तथा, अथवा-संकृष्टादि-
 विशेषणानि सेतूनि-कुल्याजलसेकक्षेत्राणि सीमासु यस्याः सा तथा, अथवा-हलशतसहस्राणा सकृष्टेन-संकर्पणेन
 विकृष्टा-दूरवर्तिन्यो लष्टाः प्रज्ञपिताः-कथिता. सेतुसीमा यस्या. सा तथा, अनेन तज्जनपदस्य लोकबाहुल्य क्षेत्रबाहुल्यं
 चोक्तम् । 'कुक्कुबसडेयगामपठरा' कुक्कुटा'-ताद्यचूडाः पण्डेया -पण्डपुत्रका' तेषां ग्रामाः--समूहास्ते प्रचुराः-प्रभूताः यस्या
 सा तथा, अनेन लोकप्रमुदितत्वं व्यक्तीकृत, प्रमुदितो हि लोकः क्रीडार्थं कुक्कुटान् पोषयति पण्डाश्च करोतीति । 'बच्चु-
 जवसालिकलिया' पाठान्तरेण 'बच्चुजवसालिमालिणीया' एतद्व्याप्तेत्यर्थः, अनेन च जनप्रमोदकारणमुक्तं, न ह्येयंप्रकारव-
 स्त्वभावे प्रमोदो जनस्य स्यादिति । 'गोमहिसगवेलगप्पभूया' गवादयः प्रभूता-प्रचुरा यस्यामिति वाक्यम्, गवेल्गा-
 वरचाः । 'आयारयन्तचेइयजुवइविविहसण्णिविष्ठवहुला' आकारवन्ति-सुन्दराकाराणि आकारचित्राणि वा यानि
 चैत्यानि-देवतायतनानि युवतीना च-तरुणीना पण्यतरुणीनामिति हृदयं, यानि विविधानि सन्निविष्टानि-सन्निवेशनानि

पाटकास्तानि बहुलानि बहूनि यस्यां सा तथा, 'अरिहन्तचेईयजणवयविसणिविह्वहुले'ति पाठान्तरं, तत्रार्हच्चैत्यानां जनानां व्रतिनां च विविधानि यानि सन्निविष्टानि-पाटकास्तैर्वहुलेति विग्रहः, 'सुयागचित्तचेईयजूसणिविह्वहुला' इति च पाठान्तरम्, तत्र च सुयागाः-शोभनयज्ञाः चित्रचैत्यानि-प्रतीतानि यूपचितयो-यज्ञेषु यूपचयनानि द्यूतानि वा क्रीडाविशेषाश्चित्तयः तेषां सन्निविष्टानि-निवेशास्तैर्वहुला या सा तथा, 'उक्कोडियगायगंठिभेय'भडतक्करखंडरक्खरहिया' उक्कोटा-उत्कोचा लब्धेत्यर्थस्तया ये व्यवहरन्ति ते औत्कोटिकाः गात्रात्-मनुष्यशरीरावयवविशेषात् कथ्यादेः सकाशात् ग्रन्थि-कार्पापणादिपुद्गलिकां भिन्दन्ति-आच्छिन्दन्तीति गात्रग्रन्थिभेदका, 'उक्कोडियगाहगंठिभेय' इति च पाठान्तरं व्यक्तं, भटाः-चारभटाः बलात्कारप्रवृत्तयः तस्कराः-तदेव-चौर्यं कुर्धन्तीत्येवंशीलाः खण्डरक्षा-दण्डपाशिकाः शुल्कपाला वा एभी रहिता या सा तथा, अनेन तत्रोपद्रवकारिणामभावमाह । 'खेमा' अशिवाभावात् । 'णिरुवह्वा' निरुपद्रवा, अविद्यमानराजादिकृतोपद्रवेत्यर्थः । 'सुभिक्षा' सुष्टु-मनोज्ञाः प्रचुरा भिक्षा भिक्षुकाणां यस्यां सा सुभिक्षा । अत एव पापण्डिनां गृहस्थानां च 'वीसत्थसुहावासा' विश्वस्तानां-निर्भयानामनुरसुकानां वा सुखः-सुखस्वरूपः शुभो वा आवासो यस्यां सा तथा । 'अणेगकोडिक्कुडुम्बियाइण्णनिव्वुयसुहा' अनेकाः कोटयो द्रव्यसंस्थानां स्वरूपपरिमाणे वा येषां ते अनेककोटयः तैः कौटुम्बिकैः-कुटुम्बिभिराकीर्णा-सङ्कुला या सा तथा, सा चासौ निर्वृता च-सन्तुष्टजनयोगात्सन्तोषवतीति कर्मधारयः, अत एव सा चासौ सुखा च शुभा च वेति कर्मधारयः । 'नडनइगजल्लमल्लमुट्टियवेलम्भयक्कहगपवगलासंगआइक्खलंगलंखत्तूणइल्लुम्बवीणियअणेगतालायराणुचरिया' नटाः-नाटकानां नाटयितारो नर्तका ये नृत्यन्ति,

अङ्कित्वा इत्येके, जहा-यरत्रालेल्का', राज्ञः स्तोत्रपाठका इत्यन्ये, महाः-प्रतीताः-महाः-प्रतीताः मौरिका-महा एव ये मुष्टिभिः प्रहरन्ति, धिटम्बकाः-विट्टूपका', कथकाः-प्रतीताः, ह्रवका-ये उरह्ववन्ते नद्यादिकं वा तरन्ति, लासका-ये रासकान् गायन्ति, अयश्चन्द्रप्रयोक्तारो वा, भाण्डा इत्यर्थः, आख्यायका-ये शुभाशुभमाल्यान्ति, लह्वा-महावंशाग्रखेलकाः, मङ्गाः-चित्र-फडकहस्ता भिक्षुकाः, तूणइछा-तूणाभिधानयाद्यविशेषवन्तः, तुम्बवीणिका-धीणायादका', अनेके च ये तालाचराः-ताला-दानेन प्रेक्षाकारिणस्तेरनुचरिता-आसेयिता या सा तथा । 'आरामुञ्जाणअगडतलायदीहियवप्पिणिगुणोयवेया' आत्मन्ति-येषु माघधीलतागृहादिषु दम्पत्यादीनि क्रीडन्ति, आरामाः, उद्यानानि-पुष्पादिमद्वृक्षसङ्कुलान्युत्सवादी बहुजनभो-ग्यानि, 'अगडत्ति' अयटा-कूपाः, तडागानि-प्रतीतानि, दीर्घिका-सारणी, 'वप्पिणि'सि केदाराः, एतेषा ये गुणा-रम्यतादयस्तीरुपेता-युक्ता या सा तथा, उप अप इत इत्येतस्य शब्दत्रयस्य स्थाने शकन्ध्वादिदर्शनादकारलोपे उपपेतेति भवति । क्वचित्पठ्यते 'नन्दणयणसन्निभप्यगासा' नन्दनवनं-मेरोद्धितीयवनं तत्प्रकाशसन्निभः प्रकाशो यस्या सा तथा, इह चैकस्य प्रकाशशब्दस्य लोपः उद्भूत इत्यादावियेति ।

उब्बियद्धिउलगंभीरलायफलिहा चक्कगयमुसुंदिओरोहसयग्घिमलकयाबघणदुप्पवेसा घणुकुडिलयंक-पागारपरिखिलसा फधिसीसयवद्धइयसंठियविरायमाणा अट्टालयचरियदागोपुरतोरणउण्णयसुविभत्तरा-यमग्गा ऐयायरियरइयदढफलिहइंदकीला

'वपिउवित्तलगम्भीरलायफलिहा' उद्धिउं-उद्धं विपुल-विस्तीर्णं गम्भीरम्-अलब्धमध्यं खातम्-उपरिविस्तीर्णम्

अधःसङ्कटं परिखा च-अध उपरि च समखातरूपा यस्यां सा तथा । 'चक्रगयमुसुंढिओरोहसयग्धिजमलकवांडघण्टुप्प-
वेसा' चक्राणि-रथाङ्गानि अरघट्टाङ्गानि वा, गदाः-प्रहरणविशेषाः, मुसुण्ढयोऽप्येवम्, अवरोधः-प्रतोलिद्धारेष्ववान्तर-
प्राकारः सम्भाव्यते, शतघ्नयो-महायष्टयो महाशिला वा या उपरिष्ठात्पातिताः सत्यः शतानि पुरुषाणां घ्नन्तीति, यम-
लानि-समसंस्थितद्वयरूपाणि यानि कपाटानि घनानि च निश्छिद्राणि तैर्दुष्प्रवेशा या सा तथा । 'धणुकुडिलवंकपागारप-
रिविखत्ता' धनुःकुटिलं-कुटिलधनुस्ततोऽपि चक्रेण प्राकारेण परिक्षिप्ता या सा तथा । 'कविसीसयवट्टरइयसंठियविराय-
माणा' कपिशीर्षकैर्दृत्तरचितैः-वर्जुलकृतैः संस्थितैः-विशिष्टसंस्थानवद्भिर्विराजमाना-शोभमाना या सा तथा । 'अट्टाल्यचरि-
यदारगोपुरतोरणउण्णयसुविभत्तरायमग्गा' अट्टालकाः-प्राकारोपरिवर्त्याश्रयविशेषाः, चरिका-अट्टहस्तप्रमाणा नगरप्राका-
रान्तरालमार्गाः, द्वाराणि-प्राकारद्वारिकाः, गोपुराणि-पुरद्वाराणि, तोरणानि-प्रतीतानि, उन्नतानि-गुणवन्ति उच्चानि
च यस्यां सा तथा, सुविभक्ताः-विविक्ता राजमार्गा यस्यां सा तथा, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः । 'छेयायरियरइयदढ-
फलिहइंदकीला' छेकेन-निपुणेनाचार्येण-शिल्पिना रचितो हढो-बलवान् परिधः-अर्गला इन्द्रकीलश्च-गोपुरावयव-
विशेषो यस्यां सा तथा ।

विवणिवणिच्छेत्तासिप्पियाइण्णणिब्बुयसुहा सिंघाडगतिगचउक्कचचरपणियावणविविहचत्थुपरिमंडिया
सुरम्मा नरचइपविहणमहिवइपहा अणेगवरतुरगमत्तकुंजररइपइकरसीयसंदमाणीयाइण्णजाणजुग्गा विम-

उलणवणल्लिणिसोभियजला पंडुरवरभवणसण्णिमहिया उत्ताणणयणवेच्छणिज्जा पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा ॥ (सू० ?)

‘विधणिवणिच्छेत्तसिप्पियाइण्णणिब्बुयसुहा’ विपणीना-वणिकूपथाना हट्टमार्गणा, वणिजा च-वाणिजकानां च, क्षेत्रं-स्थानं या सा तथा, शिल्पिभि-कुम्भकारादिभिराकीर्णा अत एव जनप्रयोजनसिद्धेर्जनाना निर्वृतत्वेन सुखितत्वेन च निर्वृत-तसुला च या सा तथा, वाचनान्तरे छेत्तन्नन्दस्य स्थाने छेयशब्दोऽधीयते, तत्र च छेकशिल्पिकाकीर्णेति व्याख्येयम् । ‘सिंघाडगतिगचरक्कचरपणियावणविविहवयुपरिमंडिया’ शृङ्गाटकं-त्रिकोणं स्थानं, त्रिकं-यत्र रथ्यात्रयं मिलति, चतु-ष्कं-रथ्याचतुष्कमेलकं, चत्वरं-चदुरथ्यापातस्थान, पणितानि-भाण्डानि तत्प्रधाना आपणा-हृद्वाः, विविधवस्तूनि-अनेक-विधद्रव्याणि, एभिः परिमण्डिता या सा तथा, पुस्तकान्तरेऽधीयते-‘सिंघाडगतिगचरक्कचरचउग्गुहमहापहपहेसु पणियावणविविहवेसपरिमंडिया’ तत्र चतुर्भुजं-चतुर्द्वारं देवकुलादि, महापथो-राजमार्गः, पन्था-तदितरः, ततश्च शृङ्गा-टकादिषु पणितापणैः विविधवैषैश्च जनैर्विविधवेद्याभिर्वा परिमण्डिता या सा तथा । ‘सुरम्मा’ अतिरमणीया । नरव-इपविइणमहिवइमहा’ नरपतिना-राज्ञा प्रविकीर्णो-गमनागमनाभ्या व्याप्तो महीपतिपथो-राजमार्गो यस्या सा तथा, अथवा-नरपतिना प्रविकीर्णा-विधिषा निरस्ताऽन्येषा महीपतीनां प्रभा यस्या सा तथा, अथवा-नरपतिभिः प्रविकीर्णा महीपतेः प्रभा यस्या सा तथा । ‘अणेगवतुरगमत्तंजुररहपहकरसीयसदमाणीयाइण्णजाणजुग्गा’ अनेकैर्वतुरगैर्मत्तजुञ्जुरै-रहपहकरसि-रथनिकरैः शिविकाभिः स्यन्दमानीभिराकीर्णा-व्याप्ता यानैर्युगैश्च या सा तथा, अथवा-अनेके वरतुरगा-

दयो यस्यां आकीर्णानि च गुणवन्ति यानादीनि यस्यां सा तथा, तत्र शिविकाः-कूटाकारेणाच्छादिता जम्पानविशेषाः, स्वन्दमानिकाः-पुरुषप्रमाणजम्पानविशेषाः, यानानि-शकटादीनि, युग्यानि-गोष्ठविषयप्रसिद्धानि द्विहस्तप्रमाणानि वेदिकोपशोभितानि जम्पानान्येवेति । 'विमडलणवणल्लिणिसोभियजला' विमुकुलाभिः-विकसितकमलाभिर्नवाभिर्नल्लिनीभिः-पद्मिनीभिः शोभितानि जलानि यस्यां सा तथा । 'पंडुरवरभवणसण्णिमहिया' पाण्डुरैः-सुधाधवलैः वरभवनैः-ग्रासादैः सम्यक् नितरां महितेव महिता-पूजिता या सा तथा । 'उत्ताणणयणपेच्छणिज्जा' सौभाग्यातिशयादुत्तानिकैः अनिमिषितैर्नयनैः-लोचनैः प्रेक्षणीया या सा तथा । 'पासाइया' चित्तप्रसत्तिकारिणी । 'दरिसणिज्जा' यां पश्यच्चक्षुः श्रमं न गच्छति । 'अभिरूवा' मनोहरूपा । 'पडिरूवा' द्रष्टारं २ प्रति रूपं यस्याः सा तथेति ॥ १ ॥

तीसे णं चंपाए णयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए पुण्णभद्दे णामं चेइए होत्था, चिराईए पुब्बपु-
रिसपणत्ते पोराने सद्धिए वित्तिए णाए सच्छत्ते सज्झए सघंटे सपडागे पडागाइपडागमंडिए
सलोमहत्थे कयवेयव्हिए लाडल्लोइयमहिए गोसीससरसरत्तचंदणदइरदिण्णपंचंगुलितले उवचियचंदणकलसे
चंदणघडसुकयतोरणपडिदुवारदेसभाए आसत्तोसत्तविलवट्टवग्घारियमल्लदामकलावे पंचवण्णसरससुर-
हिसुक्कपुप्फपुंजोययारकल्लिए कालागुरुपवरकुंदुरुधत्तुरुक्कधूवमधमधंतंगंधुद्धुयाभिरामे सुगंधवरगंधगंधिए गंध-
वट्टिभूए णडणट्टगजल्लमल्लसुट्ठियेवेलंबयपवगकहगलासगआइक्खगलंलमंखत्तूणइल्लतुंबवीणियथुयगमागहप-
रिगए बहुजणजाणवयस्स विस्सुयत्तिए बहुजणस्स आदुस्स आदुणिल्ले पादुणिल्ले अचणिल्ले वंदणिल्ले नमंस-

गिल्ले पूयणिल्ले सक्कारणिल्ले सम्माणणिल्ले कट्टाणं मंगलं देवयं चेइयं विणणुणं पञ्जुवासणिल्ले दिव्वे सच्चे
 सच्चोवाए सण्णिहियपाडिहेरे जागसहस्सभागपडिच्छए बहुजणो अच्चेइ आगम्म पुण्णभएं चेइयं २
 (सू० २) ॥

‘तीसे’त्ति तस्या ‘ण’मित्यलङ्कारे घम्पाया नगर्या ‘उत्तरपुरत्थिमे’त्ति उत्तरपौरस्त्ये-उत्तरपूर्वायामित्यर्थः, ‘दिसिभाए’त्ति
 दिग्भागे, पूर्णभद्रं नाम चैत्य-व्यन्तरायतनं, ‘होत्थे’त्ति अभवत् । ‘चिराईए पुद्युरिसण्णत्ते’ चिरम्-चिरकाल आदि-
 नियेशो यस्य तच्चिरादिकम्, अत एव पूर्वपुरुषैः-अतीतनरैः प्रज्ञप्तम्-उपादेयतया प्रकाशितं पूर्वपुरुषप्रज्ञप्तं । ‘पोराणे’त्ति
 चिरादिकत्यापुरातनं । ‘सहिए’त्ति शब्द-प्रसिद्धिः स सञ्जातो यस्य तच्छब्दितं । ‘वित्तिए’त्ति वित्तं-द्रव्यं तदस्ति यस्य
 तद्वित्तिकं, धृत्तिं वाऽऽश्रितलोकाना ददाति यच्छ्रुत्तिदं । ‘कित्तिए’त्ति पाठान्तरं, तत्र कीर्त्तितं-जनेन समुत्कीर्त्तितं
 कीर्त्तितं वा । ‘णाए’त्ति न्यायनिर्णायकत्वात् न्यायः ज्ञातं वा-ज्ञातसामर्थ्यमनुभूततत्प्रसादेन लोकेनेति । सच्छत्रं सध्वजं
 सघण्टंमिति व्यक्तं । ‘सपडागाइपडागमडिए’ सह पताकया वर्चत इति सपताकं तद्य तदेका पताकामतिक्रम्य वा पताका
 सा अतिपताका तथा मण्डितं यत्तत्तथा, वाचनान्तरे-‘सपडाए पडागाइपडागमंडिए’त्ति । ‘सलोमहत्थे’ लोममयप्रमार्ज-
 नकयुक्तं । ‘कयवेयधिए’ कृतवित्तादिक-रचितवेदिकं । ‘लाबडोइयमहिए’ लाइयं-यद्भ्रमेऽशुभगणादिनोपलेपनम्, उडोइय-
 कुड्यमालानां सेटिकादिभिः संमृष्टीकरण, ततस्ताभ्यां महितमिध महितं-पूजितं यत्तत्तथा । ‘गोसीससरसरत्तचंदणदइर-
 दिशपचंगुलितले’ गोशीर्षेण-सरसरकचन्दनेन च दईरेण-बहलेन चपेटाप्रकारेण वा दत्ताः पयाइगुलयः तला-हस्तका

यत्र तत्तथा । 'उवचियचन्दणकलसे' उपचिता-निवेशिताः चन्दनकलशा-माङ्गल्यघटा यत्र तत्तथा । 'चंदणघडसुक्य-
तोरणपडिडुवारदेसभाए' चन्दनघटाश्च सुष्ठु कृततोरणानि च द्वारदेशभागं २ प्रति यस्मिंस्तच्चन्दनघटसुकृततोरणप्रतिद्वार-
देशभागं, देशभागाश्च देशा एव । 'आसत्तोसत्तविडलवड्वगघारियमड्डदामकलावे' आसत्तो-भूमौ संवद्धः उत्सक्त-उपरिसं-
वद्धः विपुलो-विस्तीर्णः वृत्तो-चर्चुलः 'वघारिओ'त्ति प्रलम्बमानः माल्यदामकलापः-पुष्पमालासमूहो यत्र तत्तथेति ।
'पञ्चवणसरससुरभिमुक्कपुफ्फुंजोवयारकलिए' पञ्चवर्णेन सरसेन सुरभिणा मुक्तेन-क्षिप्तेन पुष्पपुञ्जलक्षणेनोपचारेण-
पूजया कलितं यत्तत्तथा । 'कालागुरुपवरकुंडुरुक्कलुरुक्कधूमघमघन्तगन्धुहुयाभिरामे' कालागुरुप्रभृतीनां धूपानां यो मघ-
मघायमानो गन्धः उञ्चुत-उञ्चूतस्तेनाभिरामं यत्तत्तथा, तत्र 'कुंडुरुक्कं'ति चीडा 'लुरुक्कं'ति च सिलहकं । 'सुगन्धवरगंध-
गंधिए' सुगन्धा ये वरगन्धाः-प्रवरवासास्तेषां गन्धो यत्रास्ति तत्तथा । 'गन्धवड्विभूए' सौरभ्यातिशयाद्गन्धद्रव्यगुटिका-
कल्पमित्यर्थः । 'नडनेट्टे' त्यादि पूर्ववन्नवरमिह भुयगा-भुजङ्गा भोगिन इत्यर्थः, भोजका वा-तदर्चकाः 'मागधा' भट्टा
इति । 'बहुजणजाणवयस्स विस्सुयकित्तिए' बहोर्जनस्य-पौरस्य जानपदस्य च-जनपदभवलोकस्य विश्रुतकीर्तिकं-प्रतीत-
ख्यातिकं । 'बहुजणस्स आहुस्स'त्ति आहेतुः-दातुः, क्वचिदिदं न हृश्यते, 'आहुणिज्जे'त्ति आहवनीयं-सम्प्रदानभूतं ।
'पाहुणिज्जे'त्ति प्रकर्षेण आहवनीयं । 'अच्चणिज्जे' चन्दनगन्धादिभिः । 'वन्दणिज्जे' स्तुतिभिः । 'नमंसणिज्जे' प्रणामतः ।
'पूयणिज्जे' पुष्पैः । 'सकारणिज्जे' वस्त्रैः । 'सम्मणणिज्जे' बहुमानविषयतया । 'कल्लाणं मङ्गलं देवयं चेइयं विणएणं पज्जु-
वासणिज्जे' कल्याणमित्यादिवुद्ध्या विनयेन पर्युपासनीयं, तत्र 'कल्याणम्' अर्थहेतुः 'मङ्गलम्' अर्थप्रतिहतिहेतुः 'देवतं'

देवः 'वैत्यम्' इष्टदेवताप्रतिमा 'द्विषे' दिव्यं प्रधानं । 'सच्चे' सत्यं सत्यादेशत्वात् । 'सचोवाए' सत्यावपातं । 'सत्यसेवं' सेवायाः सफलीकरणात् । 'सण्णिहियपाडिहरे' विहितदेयताप्रतिहार्यं । 'जागसहस्सभागपडिच्छए' यागाः—पूजाविशेषाः ब्राह्मणप्रसिद्धाः तत्सहस्राणां भागम्—अंशं प्रतीच्छति आभाष्यत्वात् यत्तत्तथा, वाचनान्तरे 'यागभागदायसहस्सपडिच्छए' यागा—पूजाविशेषाः भागा—विंशतिभागादयो दाया—सामान्यदानान्येषा सहस्राणि प्रतीच्छति यत्तत्तथा । 'बहुजणो' इत्यादि सुगम, नवरं 'पुण्णभह्वेइयं २' इति अत्र द्विर्वचनं भक्तिसम्भ्रमविवक्षयेति ॥ २ ॥

से णं पुण्णभदे चेइए ण्ण्णं महया वणसंडेणं सब्वओ समंता सपरिविखत्ते, से णं वणसच्चे किण्हे किण्हो-भासे नीले नीलोभासे हरिए हरिओभासे सीए सीओभासे तिब्बे गिद्धोभासे तिब्बे तिब्बोभासे किण्हे किण्हच्छाण नीले नीलच्छापु हरिए हरिएच्छापु सीए सीयच्छापु णिच्चे णिद्धच्छापु तिब्बे तिब्बच्छापु घण-कडिअकडिच्छापु रग्गे महामेहणिकुरंपमृण ।

'सपओ समन्ता' इति सर्वत.—सर्वदिक्षु समन्तात्—विदिक्षु । 'किण्हे'त्ति कालवर्णः । 'किण्होभासे'त्ति कृष्णावभासः कृष्णप्रभं, कृष्ण एवावभासत इति कृष्णावभासः । एव 'नीले नीलोभासे' प्रदेशान्तरे, 'हरिए हरिओभासे' प्रदेशान्तरे एव, तत्र नीलो—मयूरगलवत्, हरितस्तु शुक्रपुच्छवत्, हरितालम इति वृद्धाः । 'सीए'त्ति शीतः स्पर्शापेक्षया, वल्याद्या-क्रान्तत्वात् इति वृद्धाः । 'णिच्चे'त्ति स्निग्धो न तु रुक्वः । 'तिब्बे'त्ति तीव्रो वर्णादिगुणप्रकर्षधान् । 'किण्हे किण्हच्छापु'त्ति, इह कृष्णाशब्दः कृष्णच्छाय इत्यस्य विशेषणमिति न पुनरुक्ता, तथाहि—कृष्णः सन् कृष्णच्छायः, छाया चादित्यावरण-

जन्वो वस्तुविशेषः । 'घणकडियकडिच्छाए'ति अन्योऽन्यं शाखानुग्रवेशाद् बहलनिरन्तरच्छाय इत्यर्थः । 'महामेहणिङ्कुरं-
वभूए'ति महामेघवृन्दकल्पः ।

ते णं पायवा मूलमंतो कंदमंतो खंभमंतो तयामंतो सालमंतो पवालमंतो पत्तमंतो पुष्पमंतो फलमंतो
बीयंमंतो अणुपुन्वसुजायरुहलवट्टभावपरिणया एकखंधा अणेगसाला अणेगसाहप्पसाहचिडिमा अणेगन-
रवामसुप्पसारिअअगेज्झघणविउलबद्धखंधा अच्छिहपत्ता अविरलपत्ता अवार्हणपत्ता अणईअपत्ता निद्ध-
यजरढपंडुपत्ता णवहरियभिसंतपत्ताभारंधकारंगंभीरदरिस्सणिज्जा उवणिगयणवत्तरुणपत्तापल्लवकोमलउज्जल-
चलंतकिसलयसुकुमालपवालसोहियवरंङ्कुरगसिहरा णिच्चं कुसुमिया णिच्चं माइया णिच्चं लवइया णिच्चं
थवइया णिच्चं गुलइया णिच्चं गोच्छिया णिच्चं जुवलिया णिच्चं विणमिया णिच्चं पणमिया
णिच्चं कुसुमियमाइयलवइयथवइयगुलइयगोच्छियजमलियजुवलियविणमियपणमिघसुविभत्तापिंडमंजरिवाडिं-
सयधरा सुयवरहिणमयणसालकोइलकोहंगकभिंगारककौडलकजीवकणंदीसुहकविलपिंगलक्खकारंड-
चक्खवायकलहंससारसअणेगसउणगणमिहुणधिरइयसहुणइयमहुरसराइए सुरम्मे संपिडियदरियभमर-
सहुकरिपहकरपरिलिन्तमत्तच्छप्पयकुसुमासवलोमहुरगुमगुमंतगुंजंतदेसभागे 'अवभंतरपुष्पफले वाहिरप-
त्तोच्छण्णे पत्तेहि य पुष्फेहि य उच्छण्णपडिवलिच्छण्णे साउफले निरोयए अकंटए णाणाविहगुच्छगुम्भ-
मंडवगरम्मसोहिए विचित्तसुहकेउभूए वावीपुक्खरिणीदीहियासु य सुनिवेशिय रम्मजालहरए ।

'ते ण पायय'ति यत्संघन्धाद् घनलण्ड इति । 'मूलमन्तो कन्दमन्तो' इत्यादीनि दस पदानि, तत्र कन्दो-मूलानामु-
 परि वृक्षाद्यवविशेषो, मनुप्रत्ययश्चेह भून्नि प्रशंसाया वा । स्कन्धः-स्थुडं । 'तय'ति त्वक् वल्कलं शाला-शाला प्रवालः-
 पण्डवानुरः, शेषाणि प्रतीतानि । 'हरियमन्ते'ति क्वचिद् दृश्यते, तत्र हरितानि-नीलतरपत्राणि । 'अणुपुपमुजायरुडलव-
 द्दमायपरिणय'ति आनुपूर्व्येण-मूलादिपरिपाठ्या सुषु जाता रुचिराः वृत्तभायैश्च परिणता परिणता वा ये ते तथा ।
 'अणेगसाहृप्पसाहृषिडिमा' अनेकशाखाप्रशाखो विटपः-तन्मध्यभागो वृक्षचिंत्तरो वा येषां ते तथा । 'अणेगनरयामसुप्प-
 सारियअणेग्नपणविचलयट्ट(घट्ट)खंधे'ति अनेकाभिर्नरवामाभि सुप्रसारिताभिरग्राह्यो घनो-निविडो विपुलो-विस्तीर्णो
 वद्धो-जातः स्कन्धो येषां ते तथा, पाचनान्तरेऽत्र स्थानेऽधिकपदान्येव दृश्यन्ते- 'पाईणपडिणाययसाला उदीणदाहिणवि-
 च्छिण्णा ओणयनयपणयविप्पहाइयओलंवलचलयसाहृप्पसाहृषिडिमा अवाईणपत्ता अणुईणपत्ता' इति, अयमर्थः- 'प्राची-
 नप्रतीचीनयो'-पूर्वापरदिशोरायता-दीर्घाः शाला-शाला येषां ते तथा, उदीचीनदक्षिणयोः-उत्तरायाम्ययोर्दिशोर्विस्तीर्णा-
 विष्कम्भयन्तो येषां ते तथा, अवतता-अधोमुखा नता-आनन्वाः प्रणताश्च-नन्तुं मवृत्ताः विप्रमाजिताश्च विशेषतो
 विभागतयः अवलम्बा-अधोमुखतया अवलम्बमानाः प्रलम्बाश्च-अतिदीर्घाः (लम्बाः) शालाः प्रसाखाश्च-यस्मिन् स तथा-
 विधो धिटपो येषां ते तथा, अवाचीनपत्रा-अधोमुखपर्णाः अनुक्षीर्णपत्राः-दृचतया अधहिर्निर्गतपर्णाः । अथाधिक-
 तनाचनाऽनुशि (सि) यस्ते- 'अच्छिदपत्ता' नीरन्ध्रपत्राः । 'अविरलपत्ता' निरन्तरदलाः । 'अवाईणपत्ता' अवाचीनपत्रा

अधोमुखपलाशाः, अवातीनपत्रा वा-अवातोपहतबर्हाः । 'अणईयपत्ता' इतिविरहितच्छदाः । 'निङ्ख्यजरढपंडुपत्ता' अपगतपुराणपाण्डुरपत्राः । 'णवहरियभिसंतपत्तभारंधकारगंभीरदरिसणिजा' नवेन हरितेन भिसंतत्ति-दीप्यमानेन पत्र-भारेण-दलचयेनान्धकारा-अन्धकारवन्तः अत एव गम्भीराश्च दृश्यन्ते ये ते तथा । 'उवणिगयणवतरुणपत्तपल्लवको-मलउज्जलचलंतकिसलयसुकुमालपवालसोहियवरंकुरगसिहरा' उपनिर्गतैर्नवतरुणपत्रपल्लवैः-अत्यभिनवपत्रगुच्छैः तथा कोमलोज्ज्वलैश्चलद्भिः किशलयैः-पत्रविशेषैः तथा सुकुमारप्रवालैः शोभितानि वराङ्कुराणि अग्रशिखराणि येषां ते तथा । इह च अङ्कुरप्रवालपल्लवकिसलयपत्राणामल्पबहुबहुतरादिकालकृतावस्थाविशेषाद्विशेषः सम्भाव्यत इति । 'णिच्चं कुसु-मिया' इत्यादि व्यक्तं, नवरं 'माइय'त्ति मयूरिताः 'लवइय'त्ति पल्लविताः 'थवइय'त्ति स्रवकवन्तः 'गुलइया' गुल्मवन्तः 'गोच्छिया' जातगुच्छाः, यद्यपि च स्रवकगुच्छयोरविशेषो नामकोशेऽधीतस्तथाऽपीह पुष्पपत्रकृतो विशेषो भावनीयः, 'जमलिय'त्ति यमलतया-समश्रेणितया व्यवस्थिताः, 'जुवलिय'त्ति युगलतया स्थिताः, 'विणमिय'त्ति विशेषेण फलपुष्प-भारेण नताः, 'पणमिय'त्ति तथैव नन्तुमारब्धाः, प्रशब्दस्यादिकर्मार्थत्वात् । 'णिच्चं कुसुमियमाइयलवइयथवइयगुल-इयगोच्छियजमलियजुवलियविणमियसुविभत्तपिंडिमंजरिवडिसयधर'त्ति केचित् कुसुमिताद्यैकैकगुणयुक्ताः अपरे तु सम-स्रगुणयुक्ताः, ततः कुसुमिताश्च ते इत्येवं कर्मधारयः, नवरं सुविभक्ताः-सुविभक्ताः सुनिष्पन्नतया पिण्ड्यो-लुम्ब्यो मज्जर्यश्च प्रतीतास्ता एव अयंतंसकाः-शेखरकास्ता धारयन्ति ये ते तथा । 'सुयवरहिणमयणसालकोइलकोहंगकभिंंगार-ककोडलकजीवंजीवकनंदीमुहकविलपिंगलकलकारंडचकवायकलहंससारसअणेगसउगणमिहुणविरइयसहुणइयमहुरसर-

णाइए' शुकादीना सारसान्तानामनेकेषा शकुनगणाना मिथुनैर्विरचितं शब्दोन्नतिकं च-उन्नतिशब्दकं मधुरस्वरं च नादितं-
 छपित यस्मिन् स तथा, वनखण्ड इति प्रकृतम् । 'सुरम्भे' अतिशयरमणीयः । 'सपिण्डियदरियभरमहुकरिपहकरपरिलि-
 न्तमत्तच्छुमासवलोलमहुरगुमगुमतगुंजंतदेसभागे' सपिण्डिताः हसानां भ्रमरमधुकीणां वनसत्कानामेव पहक-
 रचि-निकरा यत्र स तथा, परिलीयमाना-अन्यत आगत्य लयं यान्तो मत्तपद्मपादाः कुसुमासवलोलः-किञ्चलकलम्पदाः
 मधुरं गुमगुमायमानाः गुञ्जन्तश्च-शब्दविशेषं विदधाना देशभागेषु यस्य स तथा, ततः कर्मधारयः । 'अवमन्तरपुष्फ-
 फले बाहिरपत्तोच्छण्णे पत्तेहि य पुष्फेहि य उच्छण्णपडिवलिच्छण्णे' अत्यन्तमाच्छादित इत्यर्थः, पतानि त्रीण्यपि क्वचि-
 द्बुधाणा विशेषणानि हृदयन्ते-'सावफले'सि मिष्टफल, 'निरोयए'सि रोगवर्जितः, 'अकण्टक' इति । क्वचित् 'णाणाविह-
 गुच्छगुम्ममडवगरम्मसोहिप'सि तत्र गुच्छा-वृन्ताक्यादयो गुल्मा-नवमालिकादयो मण्डपका-लतामण्डपादयः 'रम्भे'सि
 क्वचिन्न हृदयते । 'विचिचसुहकेचभूप' विचित्रान् शुभान् केतून्-ध्वजान् भूतः-प्राप्तः । 'विचिचसुहसेवकेचबहुले'सि
 पाठान्तरं, तत्र विचित्राः शुभाः सेतव.-पालिबन्धा यत्र केतुबहुलश्च यः स तथा । 'वावीपुक्खरिणीदीहियासु य सुनि-
 वेसियरम्मचालहरण' वापीषु-चतुरासु पुष्करिणीषु-वृत्तासु पुष्करवतीषु वा दीर्घकासु च-ऋजुसारणीषु सुषु निवेशि-
 तानि रम्याणि जालगृहकाणि यत्र स तथा ।

पिंडिमणीहारिमसुगंधिसुहसुरभिमणहरं च महया गंधद्धणि सुयंता णाणाविहगुच्छगुम्ममडवकघरकसु

हसेउकेउबहला अणेगरहजाणजुगसिवियपविमोयणा सुरम्मा पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा (सू० ३)

‘पिण्डिमणीहारिसुगंधिसुहसुरभिमणहरं च महया गंधच्छणिं मुयंता’ पिण्डिमनिहारिमां-पुल्लसमूरूपां दूरदेशगामिनीं च सुगन्धिं च-सद्गन्धिकां शुभसुरभिभ्यो गन्धान्तरेभ्यः सकाशान्मनोहरा या सा तथा तां च, महता मोचनप्रकारेण विभक्तिव्यत्ययान्महतीं वा गन्ध एव ध्राणिहेतुत्वात्तृप्तिकारित्वाद्गन्धध्राणिस्तां मुञ्चन्त इति वृक्षविशेषणम् । एवमितोऽन्यान्यपि ‘णाणाविहगुच्छगुम्ममंडवकघरकसुहसेउकेउबहुला’ नानाविधा गुच्छाः गुल्मानि मण्डपका गृहकाणि च येषां सन्ति ते तथा, तथा शुभाः सेतवो-मार्गा आलवालपाल्यो वा केतवो-ध्वजा बहुला-वहवो येषां ते तथा, ततः कर्मधारयः । ‘अणेगरहजाणजुगसिवियपविमोयणा’ अनेकेषां रथादीनामधोऽतिविस्तीर्णत्वात्प्रविमोचनं येषु ते तथा । ‘सुरम्मा पासाइया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूव’ति एतान्येव वृक्षविशेषणानि वनखण्डविशेषणतया वाचनान्तरेऽधीतानि ॥३॥

तस्स णं वणसंडस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थ णं महं एकं असोगवरपायवे पणणत्ते, कुसविक्कुसविसुद्धरुक्खल-सूले सूलमंते कंदमंते जाव पविमोयणे सुरम्मे पासादीए दरिसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे

‘तस्स णं वणसंडस्से’त्यादौ अशोकपादपवर्णके क्वचिदिदमधिकमधीयते-‘दूरोवगयकंदमूलवट्टलडसंठियसिलिद्धणम-सिणणिद्धसुजायनिरुवहउविद्धपवरखंधी’ दूरोपगतानि-अत्यर्थं भूम्यामवगाढानि कन्दमूलानि-प्रतीतानि यस्य स तथा,

बृत्तो-चर्तुलो, लटो-मनोज्ञः, संस्थितो-विशिष्टसंस्थानः, श्लिष्ट-सङ्गतो, घनो-निविडो, मसृणः-अपरुपः, स्त्रिग्यः-
 अरुधः, सुजातः-सुजन्मा, निरुपहतो-विकारविरहित, उषिद्धः अत्यर्थमुच्चः, प्रवरः-प्रधानः, स्कन्ध-स्पुड यस्य स तथा,
 इन्द्रप्रत्ययश्च समासान्तः। 'अणेगनरपवरभुयागेञ्ज्ञो' अनेकनराणा प्रवरभुजैः-प्रलम्बबाहुभिर्वाभिारित्यर्थः, अप्राह्यः-अना-
 श्रेय्यो यः स तथा, 'कुसुमभंरसमोनमतपत्तलविसालसालो' कुसुमभरेण समवनमन्त्यः पत्रलाः-पत्रवत्यः विशालाः शाला
 यस्य स तथा । 'महुकरिभमरणगुमगुमाइयनिलितउड्डितसस्तिरीप' मधुकरीभ्रमरणेन-लोकलुटिगम्येन, 'गुमगुमा-
 इन्त'चि कृतगुमगुमेतिशब्देन, नीलीयमानेन-निविशमानेन, उड्डीयमानेन च-उत्पतता सश्रीकः-सशोभो यः स तथा ।
 'णाणासचणगणमिधुणसुमहुरकण्णसुहपलत्तसइमहुरे' नानाविधाना शकुनिगणाना यानि मिथुनानि तेषां सुमधुरः कर्णे
 सुलथ यः प्रलस्यशब्दस्तेन मधुर इव मधुरो-मनोज्ञो यः स तथा । अथाधिकृतवाचना-'कुसविकुसविसुद्धरुक्खमूले
 कुशा-दर्माः विकुशा-यत्न (ल) जादयत्तैर्विषुद्धं-विरहितं वृक्षानुरूपं वृक्षविस्तरप्रमाणमित्यर्थो मूलं-समीपं यस्य स
 तथा । 'मूलमते' इत्यादिविशेषणानि पूर्ववद्वाच्यानि, यावत् पठिष्ये ॥

से णं असोगवरपायवे अण्णेहिं घट्टहिं तिलएहिं लउएहिं छत्तोवेहिं सिरीसेहिं सत्तवण्णेहिं दहिव-
 ण्णेहिं' लोब्धेहिं घवेहिं चंदणेहिं अज्जुणेहिं णीवेहिं कुइएहिं सन्वेहिं फणसेहिं दाडिमंहिं सालंहिं
 तालेहिं तमालेहिं पियएहिं पियंग्गहिं पुरोवगेहिं रायक्खत्वेहिं णंदिक्खत्वेहिं सन्वओ समंता संपरिखित्से,
 ते णं तिलया लवइया जाव णंदिक्खत्वा कुसविकुसविसुद्धरुक्खमूला मूलमंतो कंदमंतो पपसिं वण्णओ

भाणियन्वो जाव सिवियपविमोवणा सुरम्मा पासादीया दरिसणिजा अभिरूवा पडिरूवा, ते णं तिलया जाव णंदिखखा अण्णेहिं बहूहिं पउमलयाहिं णागलयाहिं असोअलयाहिं चंपगलयाहिं चूयलयाहिं वणलयाहिं वासंतियलयाहिं अइमुत्तयलयाहिं कुंदलयाहिं सामलयाहिं सब्वओ समंता संपरिलिक्ता, ताओ णं पउमलयाओ णिच्चं कुसुमियाओ जाव वडिंसयधरीओ पासादीयाओ दरिसणिजाओ अभिरूवाओ पडिरूवाओ ॥ (सू०४)

सोऽशोकवरपादपः अन्यैर्बहुभिसिलकैर्लकुचैश्छत्रौपैः शिरीषैः सप्तपर्णैः—अयुक्छदपर्याधैरयुक्पत्रनामकैः दधिपर्णैः लोधैः धवैः चन्दनैः—मलयजपर्याधैर्जुनैः—ककुरापर्याधैः नीपैः—कदम्बैः कुटजैः—गिरिमह्लिकापर्याधैः सस्यैः पनसैर्दाडिमैः शालैः—सर्जपर्याधैस्तालैः—तृणराजपर्याधैः प्रियङ्गुभिः—इयामपर्याधैः पुरोपगैः राजवृक्षैः नन्दि-
वृक्षै—रूढिगम्यैः सर्वतः समन्तात् सम्परिक्षिप्त इत्यादि सुगममापद्मलताशब्दादिति । 'पउमलयाहिं'ति पद्मलताः—थ्यलकम-
लिन्यः पद्मकाभिधानवृक्षलता वा, नागादयो वृक्षविशेषास्तेषां लताः—तनुकास्त एव, तत्राशोकः—कङ्कली चूतः—सहकारः वनः—
पीलुकः, वासन्तीलता अतिमुक्कलताश्च यद्यप्येकार्था नामकोशेऽधीतास्तथाऽपीह भेदो रूढितोऽवसेयः, इयामा—प्रियङ्गुः,
शेषलता रूढिगम्याः, इह लतावर्णकानन्तरमशोकवर्णकं पुस्तकान्तरे इदमधिकमधीयते—'तस्स णं असोगवरपायवस्स उवरि
चहवे अट्टअट्टमंगलगा पणत्ता' अष्टावष्टाविति वीप्साकरणात्प्रत्येकं तेऽष्टाविति वृद्धाः, अन्ये त्वष्टाविति सप्त्या, अष्टमङ्गलका-
नीति च संज्ञा । 'तंजहा—सोवस्थिय १ सिरिवच्छ २ नंदियावत्त ३ वज्रमाणग ४ भद्दासण ५ कलस ६ मच्छ ७

दृष्या ८, तत्र श्रीयत्सः-तीर्थङ्करहृदयायवधिशेषाकारो, नन्धावर्तः-प्रतिदिग्भवक्रोणः स्वस्तिकविशेषो रुट्टिगम्यो, वर्द्ध-
 मानकं-शरायं, पुरुषारूढ. पुरुष इत्यन्ये, भद्रासनं-सिंहासन, दर्पणः-आदर्शः, शेषाणि प्रतीतानि । 'सवरयणामया'
 'अच्छा.' स्वच्छाः आकाशस्फटिकवत्, 'सण्हा' श्लक्ष्णाः-श्लक्ष्णपुद्गलनिर्वृत्तत्वात्, 'मण्हा' मण्डाः, 'घट्टा' घृष्टा इव
 घृष्टा स्वरयानया प्रतिमेव 'मट्टा' मृष्टाः सुकुमारयानया प्रतिमेव प्रमार्जनिक्थेव वा शोधिताः, अत एव 'निरया' नीर-
 जसः रजोरहिताः 'निर्मला.' कठिनमलरहिताः 'निर्पंका' आर्द्रमलरहिताः 'निर्कंकडच्छाया' निरावरणदीप्तयः 'सप्पहा'
 सप्रभाः 'समिरीया' सकिरणाः 'सज्जोया' प्रत्यासन्नवस्तुद्योतकाः 'पासादीया ४' । 'तस्स णं असो गवरपायवस्स' अथरि-
 यद्वये 'किण्हचामरुग्गया' कृष्णवर्णचामरयुक्तध्वजाः 'नीलचामरुग्गया' लोहियचामरुग्गया सुक्लिष्टचामरुग्गया हालिह-
 चामरुग्गया अच्छा सण्हा 'रुप्पपट्टा' रौप्यमयपताकापटा. 'वइरामयदंढा' वज्रदण्डाः 'जलयामलगंधिया' पद्मवत् निर्दो-
 पगन्धाः 'सुरस्सा पासादीया' 'तस्स ण असो गवरपायवस्स' 'अथरि' उपरिष्ठात् 'यह्वे' 'छत्ताइच्छत्ता' उपर्युपरिस्थिताऽऽ-
 तपत्राणि 'पढागाइपढाया' पताकोपरिस्थितपताकाः 'घण्टाजुयला चामरुजुयला' 'अप्पलहत्थगा' नीलोत्पलकलापाः 'पल-
 महत्थगा' पद्मानि रविबोध्यानि 'कुमुयहत्थगा' कुमुदानि चन्द्रबोध्यानीति, 'कुमुमहत्थय'त्ति पाठान्तरं 'नल्लिणहत्थगा सुभ-
 गहत्थगा सोगंधियहत्थगा' नलिनादयः पद्मविशेषा रुट्टिगम्याः, 'पुंडरीयहत्थया' पुण्डरीकाणि-सितपद्मानि 'महापुंडरीय-
 हत्था' महापुण्डरीकाणि तान्येव महान्ति 'सयपत्तहत्था सहस्सपत्तहत्था सवरयणामया अच्छा जाव पडिक्खा ४ ॥ ४ ॥

तस्स णं असो गवरपायवस्स हेट्ठा ईसिं संघसमल्लीणे पत्थ णं मंढं पक्के पुढविस्सिलापट्टप पण्णत्ते, विक्ख-

भायामउस्सेहसुप्पमाणे किण्हे अंजणघणकिवाणकुवलयहलधरकोसेजागासकेसकज्जलंगीखंजणसिंगभेदरि-
द्वयजंबूफलअसणकसणबंधणणील्लुप्पलपत्तनिकरअयसिक्कुसुमप्पगासे मरकतमसारकलित्तणयणकीयरासि-
वण्णे णिद्धघणे अट्टसिरे आयंसयतलोवमे सुरम्मे ईहामियउसभतुरगनरमगरविहगवालगकिण्णररुरूसरभ-
चमरकुंजरचणलयपउमलयभत्तिचित्ते आईणगरूयबूरणवणीततूलफरिसे सीहासणसंठिए पासादीए दरिस-
णिल्ले अभिरूवे पडिरूवे ॥ (सू० ५)

अथाधिकृतवाचनाऽऽश्रि(स्त्रि) यते'ईसिं खंध समल्लीणे' मनाक् स्कन्धासन्न इत्यर्थः । 'एत्थ णं महं एके' इत्यत्र
एत्थ णंति शब्दः अशोकवरपादपस्य यदधोऽत्रेत्येवं सम्बन्धनीयः । 'विकखंभायामउस्सेहसुप्पमाणे' विष्कम्भः--पृथुत्वम्,
आयामो--दैर्घ्यम्, उत्सेध उच्चत्वमेषु सुप्रमाण--उचितप्रमाणो यः स तथा । 'किण्हे'त्ति कालः, अत एव 'अंजणकवाण-
कुवलयहलधरकोमेजागासकेसकज्जलंगीखंजणसिंगभेदरिद्वयजंबूफलअसणकसणबंधणनील्लुप्पलपत्तनिकरअयसिक्कुसुमप्पगा-
से'नील इत्यर्थः, तत्र अञ्जनको वनस्पतिविशेषः हलधरकोसेज्जं--त्रलदेववंस्रं कज्जलाङ्गी--कज्जलगृहं शृङ्गभेदः--महिपादि-
विपाणच्छेदः रिष्कं--रत्नम् अशनको--वीयकाभिधानो वनस्पतिः सनवन्धनं--सनपुष्पवृन्तं । 'मरकयमसारकलित्तणयण-
कीयरासिवण्णे' मरकतं--रत्नं मसारो--मसृणीकारकः पापाणविशेषः, स चात्र कपपट्टः सम्भाव्यते, कलित्तंति--कटिन्नं
कृत्तिविशेषः नयनकीका--नेत्रमध्यतारा तद्राशिवर्णः काल इत्यर्थः । 'णिद्धघणे' स्निग्धघनः 'अट्टसिरे' अट्टशिराः अट्ट-
कोण इत्यर्थः । 'आयंसयतलोवमे सुरम्मे ईहामियउसभतुरगनरमगरविहगवालगकिण्णररुरूसरभचमरकुंजरचणलयपउ-

मलयभसिचित्ते' ईहामृगाः-चूकाः ब्यालकाः-श्वापदमुजगा' । 'आईणगरुयचूरणवणीयतूलफरिसे' आजिनक-धर्ममय-
 धखं रुतं-प्रतीतं दूरो-ननस्पतिविशेषः तूलम्-अर्कतूलं सीहासणसंठिए-सिंहासनाकारः, पासादीप जाव पडिरुवेत्ति ॥
 घाघनान्तरे पुनः शिलापट्टकवर्णकः किञ्चिदन्यथा हृदयते, स च संस्कृत्यैव लिख्यते-अञ्जनकघनकुवलयहलधरकौशे-
 यकैः सहस्राः, घनो मेघ इत्यर्थः, आकाशकेशकज्जलककतनेन्द्रनीलातसीकुमुमप्रकाशः, कर्कतनेन्द्रनीले रत्नविशेषौ, भृङ्गा-
 ज्ञनशृङ्गभेदरिघकनीलगुलिकागयलातिरेकधमरनिकुरुम्बभूत' भृङ्गः-कीटविशेषोऽङ्गारविशेषो घा अञ्जनं-सौवीराञ्जनं
 शृङ्गभेदो-विषाणच्छेदो विषाणविशेषो घा, रिघः-काकः फलविशेषो घा, अथवाऽरिघनीले रत्नविशेषौ गुलिका-यर्णद्रव्य-
 विशेषो गवलं-महिषशृङ्गम्, पतेम्योऽतिरेको नीलतयाऽतिरेकवान् यः स तथा, स घासौ भ्रमरनिकुरुम्बभूतश्चेति कर्म-
 धारयः, निकुरुम्ब-समूहः, जम्बूफलासनकुमुमग्रन्थननीलोत्पलपत्रनिकरमरकताशासकनयनकीकाराशिवर्णः' आशास-
 को-दृशविशेषः । जिग्धो-धनोऽत एवाशुपिरः, 'रूपकप्रतिरूपदर्शनीयः' रूपकैः प्रतिरूपो-रूपवान् अत एव दर्शनीयश्च-
 दर्शनयोग्यो यः स तथा, मुक्ताजालखचितान्तकर्मा-मुक्ताजालकपरिगतप्रान्त इत्यर्थः ॥ ५ ॥

तत्रय णं चंपाप णयरीए कृणिए णामं राया परिवसइ, महपाहिमवंतमहंतमलयमंदरमहिंसारे अचंतवि-
 सुद्धदीहरायकुलवशासुत्पसूप णिरंतरं रायलखलणविराहअंगमंगे बहुजणघट्टुमाणे पूजिए सब्यगुणसमिद्धे ख-
 त्तिए शुइए शुद्धाहिसित्ते माउपिउसुजाए दयपत्ते सीमंकरे सीमंकरे खेमंकरे मणुस्सिंदे जणवयपिया ज-
 णवयपाले जणवयपुरोहिए सेउकरे केउकरे णरपवरे पुरिससवीहे पुरिससवघे पुरिसासीधित्से पुरिसपुंड-

रीए पुरिसवरगंधहृत्थी अह्ने दित्ते वित्ते विच्छिण्णविउलभवणसयणासणजाणवाहणाइण्णे बहुघगावहुजाय-
रूवरयत्ते आओगपओगसंपउत्ते विच्छद्धिअपउरभत्तपाणे बहुदासीदासगोमहिसगवेलगप्पभूते पड्डिपुण्णजं-
तकोसकोट्टागाराउधागारे बलवं दुब्बलपचामित्ते ओहयकंटयं निहयकंटयं मलिअकंटयं उद्धियकंटयं अकंटयं
ओहयसत्तुं निहयसत्तुं मलियसत्तुं उद्धिअसत्तुं निजियसत्तुं पराइअसत्तुं ववगयदुब्बिभक्खं मारिभयविप्पमुक्कं
खेमं सिवं सुभिक्षवं पसंतडिंबडमरं रजं पसासेमाणे विहरइ ॥ (सू० ६)

राजवर्णके लिख्यते—'महयाहिमवंतमहंतमलयमंदरमहिंदसारे' महाहिमवानिव महान् शेषराजपर्वतापेक्षया, तथा
मलयः—पर्वतविशेषो मन्दरो—मेरुः महेन्द्रः—पर्वतविशेषः शक्रो वा, तद्दत्सारः—प्रधानो यः स तथा । 'अच्चन्तविसुद्धदी-
हरायकुलवंसमुप्पसूए' अत्यन्तविशुद्धो—निर्दोषो दीर्घः—चिरकालीनो यो राज्ञां कुलरूपो वंशस्तत्र सुष्ठु प्रसूतो यः स
तथा । 'णिरंतरं रायलक्खणविराइयंगमंगे' राजलक्षणैः—स्वस्तिकादिभिः विराजितमङ्गमङ्ग—गात्रं यस्य स तथा, मकारस्तु
धाकृतशैलीप्रभवः । 'मुइए'ति मुदितः प्रमोदवान्, अथवा निर्दोषमात्को, यदाह—'मुइओ जो होइ जोणिसुद्धो'त्ति ।
'मुद्धाहिसित्ते'त्ति पितृपितामहादिभिः राजभिर्वा यो राज्येऽभिपिकः । 'माउपिउसुजाए'त्ति पित्रोर्विनीततया सत्पुत्रः ।
'दयपत्ते'त्ति प्राप्तकरुणागुणः । 'सीमंकरे'त्ति सीमाकारी, मर्यादाकारीत्यर्थः । 'सीमंधरे'त्ति कृतमर्यादापालकः । एवं
'खेमं करे खेमंधरे'त्ति खेमं पुनरनुपद्रवता । 'मणुसिंसदे'त्ति मनुजेषु परमेश्वरत्वात् । 'जणवयपिय'त्ति जनपदानां पितेव

१ मुदितो यो भवति योनिशुद्ध इति ।

हितत्वात् । 'जणययपाळे'सि तद्रक्षकत्वात् । 'जणययपुरोहिप'सि जनपदस्य शान्तिकरत्वात् । 'सेउकरे'सि मार्गदर्शक
 इत्यर्थः । 'केउकरे'सि अश्रुतकार्यकारित्येन चिह्नकारी । 'णरपवरे'सि नराः प्रवरा अस्येति कृता । 'पुरिसवरे'सि पुरुषाणा
 मध्ये प्रधानत्वात् । 'पुरिससीहे'सि क्रूरत्वात् । 'पुरिसवगंये'सि रोये सति रौद्ररूपत्वात् । 'पुरिसासीविसे'सि पुरुषश्चासा
 याशीनियश्च पुरुषाशीनियः, आशीनियश्च सर्पः, कोपसाफल्यकरणसामर्थ्यात् । 'पुरिसपुंडरीप'सि मुखार्थिनां सेव्यत्वात्,
 पुण्डरीकं च सितपद्मं । 'पुरिसवरगंधहरथी' प्रतिराजगजमञ्जकत्वात् । 'अहे'सि समृद्धः 'दित्ते'सि हसो दर्पवान् 'विचे'सि
 प्रसिद्धः । 'विचिउण्णविउलभयणसयणासणजाणराहणाइण्णे'सि विस्तीर्णानि-विस्तारयन्ति विपुलानि-प्रभृतानि भयनश-
 यनासनानि प्रतीतानि यस्य स तथा, यानवाहनानि-रथाश्वदीनि, आक्रीर्णानि-गुणाक्रीर्णानि यस्य स तथा, ततः कर्म-
 धारयः, अधया विस्तीर्णविपुलभवनानि शयनासनयानयाहनाक्रीर्णानि यस्य स तथा । 'बहुपणबहुजयरुरयते' बहु-प्रभृतं
 धनं-गणिमादिकं बहुनी च जातरूपरजते-सुवर्णरीप्ये यस्य स तथा । 'आओगपओगसपउत्ते' आयोगस्य-अर्थलाभस्य
 प्रयोगा-उपायाः सम्प्रयुक्ताः-व्यापारिता येन, तेषु वा सम्प्रयुक्तो-व्यापृतो यः स तथा । 'विःछडियपउरभत्तपाणे'
 निच्छदिते-त्यक्ते बहुजनभोजनदानेनाविशिष्टोच्छिष्टसम्भवात् सञ्जातविच्छेदं वा नानाविधे प्रचुरे भक्षपाने-भोजन-
 पानीये यस्य स तथा । 'बहुदासीदासगोमहिसगवेळगप्पभूप' पहयो दासीदासा गोमहियवेळकाश्च प्रभूता यस्य स तथा,
 गवेळगा-उरश्चाः, 'पडिपुणजंतकोसकोद्दागारावधागारे' प्रतिपूर्णानि यन्त्राणि च पापाणक्षेपयन्त्रादीनि कोशो-भाण्डा-
 गारः कोषागारश्च-धाम्यगृहं आयुषागारश्च-प्रहरणशाला यस्य स तथा । 'वळय'सि प्रभृतसेन्यः । 'बुन्धळपच्चामित्ते'

दुर्वलाः प्रत्यमित्राः—प्रातिवेश्मिकनृपा यस्य स तथा । 'ओहयंकंठयं'ति उपहता—विनाशिताः कण्टकाः—प्रतिस्पष्टिगोत्रजा यत्र राज्ये तत्तथा , क्रियाया वा विशेषणमेतत्, एवमन्यान्यपि, नवरं निहताः—कृतसमृद्ध्यपहाराः, मलिताः—कृतमानानभङ्गाः, उद्धृता—देशाश्रिर्वासिताः, अत एवाविद्यमाना इति । तथा शत्रवः—अगोत्रजाः निर्जिताः—स्वसौन्दर्यातिशयेन परिभूताः, पराजितास्तु तद्विधराज्योपार्जने कृतसम्भावनाभङ्गाः, 'ववगयदुब्बिखं मारिभयविपमुक्क' मिति व्यक्तम् । 'पसंतडिबडमरं'ति डिम्बाः—विघ्नाः डमराणि—राजकुमारादिकृतवैराज्यादीनि, 'पसंताहियडमरं'ति क्वचित्पाठः, तत्राहितडमरं—शत्रुकृतविह्वरोऽधिकविह्वरो वा । 'रज्जं पसासेमाणे'त्ति प्रशासयन्—पालयन् 'पसाहेमाणे'त्ति क्वचित्पाठः, तत्राप्ययमेवार्थः, 'विहरति' वर्तते ॥ ६ ॥ ५

तस्स णं कोणियस्स रण्णो धारिणी नामं देवी होज्जा, सुक्कुमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्णपंचिंदियसरीरा लक्खणवंजणगुणोववेआ माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णसुजायसवंगसुंदरंगी ससिसोमाकारकंतपियदंसणा सुरूवा करयलपरिमिअपसत्थतिव्वलियवलियमज्झा कुंडल्लुल्लिहिअगंडलेहा कोसुइरयणियरविमलपडिपुण्णसोमवयणा सिंगारागारचारूवेसा संगयगयहसिअमणिअविहिअविलाससललिअसंलावणिउणजुत्तोवयारकुसला पासादीआ दरिसणिज्जा अभिरूवा पडिरूवा, कोणिएणं रण्णा भंभसारपुत्तेणं सद्धिं अणुरत्ता अवि-
रत्ता इट्ठे सद्धफरिसरसरूवगंधे पंचविहे माणुस्सए कामभोए पच्चणुअभवमाणी विहरति ॥ (सू० ७)

X राज्ञीवर्णके लिख्यते—'अहीणपडिपुण्णपंचिंदियसरीरा' क्वचित्तु 'अहीणपुण्णपंचिंदियसरीरा' अहीनानि—अन्यूनानि

लक्षणता, पूर्णानि-स्वरूपतः, पुण्यनि या-पवित्राणि पञ्चापीन्द्रियाणि यत्र तत्तथाविधं शरीर यस्याः सा तथा । 'लक्ष्म-
ण्यंजणगुणोर्वेया' लक्षणानि-स्वस्तिकचक्रादीनि व्यञ्जनानि-भपीतिलकादीनि तेषां यो गुणः-प्रशस्तत्वं तेनोपपेता-युक्ता
या सा तथा । 'माणुस्माणप्यमाणपडिपुण्णसुजायसर्पगसुंदरंगी' तत्र मान-जलद्रोणप्रमाणता, कथम् ?-जलस्यातिभृते
कुण्ठे प्रमातव्यमानुषे निवेशिते यज्जलं निस्सरति तद्यदि द्रोणमानं स्यात्तदा तन्मानुषं मानप्राप्तमुच्यते, तथा उन्मानम्-
अर्द्धभारप्रमाणता, कथम् ? तुलारोपित मानुषं यद्यर्द्धभारं तुलति तदा तदुन्मानप्राप्तमित्युच्यते, प्रमाणं तु-स्वाद्गुलेनाटो-
त्तरगतोऽद्भ्यता, ततश्च मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णानि-अन्यूनानि सुजातानि-सुनिष्पन्नानि सर्वाण्यद्भानि-शिरःप्रभृतीनि
यत्र तत्तथाविधं सुन्दरमङ्गं-शरीर यस्याः सा तथा । 'ससीसोमाकारकंसपीयदसणा' शशिवरसौम्याकारं-क्रान्तं च-कम-
नीयमत एव च प्रियं-यशभ द्रष्टृणां दर्शनं-रूपं यस्याः सा तथा । अत एव 'सुख्य'त्ति शोभनरूपा । 'करयलपरिमिज-
पसत्थतियलियवलयिमग्ना' करतलपरिमितो-मुष्टिप्राप्तः प्रशस्तः-शुभखिलिको-यलित्रययुक्तो वलितः-सञ्जातयलि-
र्मथ्यो-मध्यभागो यस्याः सा तथा । 'कुण्डलुत्तिहियगंडलेहा' कुण्डलाम्यामुत्तिखिता गण्डलेहा-कपोलपत्रवलयो यस्याः
सा तथा, 'कुण्डलोत्तिसितपीनगण्डलेले'ति पाठान्तर, व्यक्तं च । 'कोमुदरयणियरथिमलपडिपुण्णसोमययणा' कौमुदी-
चन्द्रिका कार्तिकी वा तत्प्रधानस्तस्या वा यो रजनीकर-चन्द्रस्तद्विमलं प्रतिपूर्णं सौम्यं च वदनं यस्याः सा तथा ।
'सिंगारागारचारुयेसा' शृङ्गारस्य-रसविशेषस्यागारमिध-स्थानमिध चारु-शोभनो वेपो-नेपथ्यं यस्याः सा तथा, अथवा
शृङ्गारो-मण्डनभूषणाटोपस्तत्प्रधानः आकार-सस्थानं चारुश्च वेपो यस्याः सा तथा । 'संगयगयहसियभणियविहियवि-

लाससललियसंलावणिलुत्तुतोवयारकुसला' सङ्गता-उचिता गतहसितःभणितविहितविलासा यस्याः सा तथा, तत्र विहितं-चेष्टितं विलासो-नेत्रचेष्टा, तथा सहललितेन-प्रसन्नतया ये संलापाः-परस्परभाषणलक्षणास्तेषु निपुणा या सा तथा, तथा युक्ताः-सङ्गता ये उपचारा-लोकव्यवहारास्तेषु कुशला या सा तथा, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः, क्वचिदिदमन्यथा दृश्यते-सुंदरथणजघणवयणकरचरणनयणलावणविलासकलिया' व्यक्तमेव, नवरं जघनं-पूर्वकटीभागः लावण्यम्-आकारस्य स्पृहणीयता विलासः-स्त्रीणां चेष्टाविशेषः, आह च-“स्थानासनगमनानां हस्तध्रुनेत्रकर्मणां चैव । उत्पद्यते विशेषो यः श्लिष्टः स विलासः स्यात् ॥ १ ॥” इति । तथा 'कोणिएणं रणणा सद्धिं अपुरत्ता अविरत्ता इष्टे सद्परिसरसरूवगंधे पंचविहए माणुस्सए कामभोए पच्चणुब्भवमाणी विहरति' व्यक्तमेव, नवरं अनुरक्ता-अविरक्ता, अनुरज्य न विप्रियेऽपि विरक्तां गतेत्यर्थः ॥ ७ ॥ ५

तस्स णं कोणिअस्स रण्णो एक्के पुरिसे विउलकयवित्तिए भगवओ पवित्तिवाउए भगवओ तद्देवसिअं पवित्तिं णिवेएइ, तस्स णं पुरिसस्स बहवे अण्णे पुरिसा दिण्णभतिभत्तवेअणा भगवओ पवित्तिवाउआ भगवओ तद्देवसियं पवित्तिं णिवेदंति ॥ (सू० ८) ॥

× 'तस्स ण' मित्यादौ 'विउलकयवित्तिए'त्ति विहितप्रभूतजीविक इत्यर्थः, वृत्तिप्रमाणं चेदम्-अर्द्धत्रयोदशरजतसहस्राणि, यदाह-"मंडलियाण सहस्सा पीईदाणं सयसहस्सा" । 'पवित्तिवाउए'त्ति प्रवृत्तिव्यापृतो-वार्ताव्यापारवान्, वार्तानिवेदक

१ माण्डलिकानां सहस्राणि प्रीतिदानं शतसहस्राणि (आगमने) ।

इत्यर्थः । 'तदेवसिअं'ति दिवसे भया दैवसिकी सा चासौ चिवक्षिता-अमुत्र नगरादावागतो विहरति भगवानित्यादि-
रूपा, दैवसिकी चेति तदैवसिकी, अतस्ता निवेदयति । 'तस्स ण'मित्यादि तत्र 'दिण्णमतिमत्तवेयण'सि दत्तं भृतिमफल्लं
धेतनं-मूल्यं येषां ते तथा, तत्र भृतिः-कार्पाषणादिका अफ च-भोजनमिति ॥ ८ ॥ X

तेणं कालेणं तेणं समएणं कोणिए राया भंभसारपुत्ते वाहिरियाए उवहाणसालाप अणेगगणनायगदंड-
नायगराईसरतलघरमांडविअकोंडविअमंतिमहामंतिगणगदेवारिअअमचचेडपीढमइनगरनिगमसेंठिसेणाव-
इसत्थवाहदूतसंधिवाल सखिं संपरिवुडे विहरइ ॥ (सू० ९) ॥

X 'भंभसारपुत्ते'सि श्रेणिकराजसूनुः । 'अणेगगणे' त्यादि, अनेके ये गणनायकाः-प्रकृतिमहत्तराः, दण्डनायकाः-तन्त्र-
पालाः राजानो-मण्डलिका ईश्वरा-युधराजाः, मतान्तरेणाणिमाद्यैश्वर्ययुक्ताः, तलघराः-परितुष्टनरपतिप्रचपट्टयन्धवि-
भूयिताः राजस्थानीयाः, 'मांडधिया' छिन्नमन्त्राधिपाः, 'कोंडधिया' कतिपयकुटुम्बप्रभवोऽधलगकाः मन्त्रिणः प्रतीताः,
महामन्त्रिणो-मन्त्रिमण्डलप्रधानाः, इत्तिसाधनोपरिका इति वृद्धाः, गणका-ज्योतिषिकाः, भाण्डागारिका इति वृद्धाः,
दौवारिकाः-प्रतीहाराः राजदौवारिका ावा, अमात्या-राज्याधिष्ठायकाः, चेटा-पादमूलिकाः, पीठमर्दाः-आस्थाने आस-
नासन्नसेवका, पयस्था इत्यर्थः, नगर-नगरवासिप्रकृतयः, निगमाः-कारणिकाः वणिजो वा, श्रेष्ठिनः-श्रीदेवताध्यासि-
तसौवर्णपट्टविभूषितोत्तमाह्लाः, सेनापतयो-शुपतिनिरूपितचतुरङ्गसैन्यनायकाः, सार्थवाहाः-सार्थवाहकाः, दूता-अन्येषां

राजादेशनिवेदकाः, सन्धिपालाः—राज्यसन्धिरक्षकाः, एषां दृन्द्रस्ततस्तैः, इह तृतीयात्रहुत्रचनलोपो द्रष्टव्यः, 'सद्धि'ति सार्द्धं सहेत्यर्थः, न केवलं तत्सहितत्वमेव, अपि तु तैः समिति—समन्तात्परिवृतः—परिकरित इति ॥ ९ ॥

तेषां कालेणं तेषां समरणं समणे भगवं महावीरे आङ्गरे तित्थगरे सहसंबुद्धे पुरिसुत्तमे पुरिससीहे पुरिसवरपुण्डरीए पुंरिसवरगंधहत्थी अभयदए चक्खुदए मग्गदए सरणदए जीचदए दीवो ताणं सरणं गहै पइहा धम्मवरचाउरंतचक्कवद्धी अप्पडिहयवरनाणदंसणधरे विअट्टच्छउमे जिणे जाणए तिण्णं तारए सुत्ते मोयए बुद्धे बोहंए सव्वण्णू सव्वदरिसी सिवमयलमरुअमणंतमक्खयमव्यायाहमपुणारावत्तिअं सिद्धिगङ्गामधेयं ठाणं संपाविउकामे अरहा जिणे केवली सत्तहत्थूसेहे समचउरंसंठाणसंठिए वज्जरिसहनारायसंघयणे अणुलोमवाउवेगे कंकगहणी कवोयपरिणामे सउणिपोसपिट्ठतरोरुपरिणए

महावीरवर्णके लिख्यते—'श्रमणो' महातपस्वी. नामान्तरं वा इदमन्तिमजिनस्य 'भगवान्' समग्रैश्वर्यादियुक्तः 'महावीरो' देवादिकृतोपसर्गादिज्वचलितसस्त्वतया देवप्रतिष्ठितनामा, 'आदिकरः' आदौ प्रथमतया श्रुतधर्मस्य करणशीलत्वात्, 'तीर्थङ्करः' सङ्घकरणशीलत्वात् 'सहसम्बुद्धः' स्वयमेव सम्यग्बोद्धव्यस्य बोधात्, कुत एतदित्याह—यतः 'पुरुषोत्तमः' तथाविधातिशयसम्बन्धेन पुरुषप्रधानः, उत्तमत्वमेवोपमात्रयेणाह—'पुरुगसिंहः' शौर्यातिशयात्, 'पुरुषवरपुण्डरीकः' पुरुष एव वरपुण्डरीकम्—धवलपद्मं पुरुषवरपुण्डरीकं, धवलता चास्य सर्वाशुभमलीमसरहि-

१ सयं प्र० ।

वा अत एव क्षायिकत्वाद्वा वरे-प्रधाने ज्ञानदर्शने-केवललक्षणे धारयतीति अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनधरः, कथमस्यैते इत्यत आह-यतो 'व्यावृत्तच्छद्मा' निवृत्तज्ञानाद्यावरणो निर्मायो वा, एतच्च रागादिजयात्तस्येत्याह-'जिनो' रागादिजेता, रागादिजयश्च रागादिस्वरूपादिज्ञानादित्यत आह-'जाणए'त्ति ज्ञायको-ज्ञाता रागादिभावसम्बन्धिनां स्वरूपकारणफलानामिति, अत एव 'तिण्णो'त्ति तीर्ण इव तीर्णः, संसारसागरमिति गम्यते, अत एव 'तारकः' संसारसागरादुपदेशवर्तिनां भगवानिति, तथा 'मुक्तो' बाह्याभ्यन्तरग्रन्थात् कर्मबन्धनाद्वा, अत एव 'मोचकः' अन्येषामुपदेशवर्तिनां, तथा 'बुद्धे'त्ति बुद्धवान् बोद्धव्यम्, अत एव 'बोधकः' अन्येषामिति, एतावन्ति विशेषणानि भवावस्थामाश्रित्योक्तानि, अथ 'सिद्धावस्थामाश्रित्योच्यते-'सवण्णू सबदरिसी'त्ति, इह ज्ञानं-विशेषावबोधः, दर्शनं च-सामान्यावबोधः, सिद्धावस्थायां पुरुषस्य कैश्चित् ज्ञानं नाभ्युपगम्यते प्रकृतिविकारस्य बुद्धेरभावादित्येतन्मतव्यपोहार्थमिदं, तथा 'शिवं' सर्वोपद्रवरहितत्वाद् 'अचलं' स्वाभाविकप्रायोगिकचलनरहितत्वात् 'अरुजं' रोगाभावात् 'अनन्तम्' अनन्तार्थविषयज्ञानस्वरूपत्वात्, 'अक्षयम्' अनाशं, साद्यपर्यवसितत्वात्, अक्षयं वा परिपूर्णत्वात्, 'अव्याबाधम्' अपीडाकारित्वात्, 'अपुनरावर्तकं' पुनर्भवाभावात्, सिद्धिगतिरिति नामधेयं-प्रशस्तं नाम यस्य तत्सिद्धिगतिनामधेयं, तिष्ठन्त्यस्मिन्निति स्थानं-क्षीणकर्मणो जीवस्य स्वरूपं लोकाग्रं वा, जीवस्वरूपविशेषणानि तु लोकाग्रे उपचारादवसेयानीति, 'संपाविडकामे'त्ति संप्राप्तुकामस्तत्राप्राप्त इत्यर्थः, 'जिणे जाणए' इत्यादिविशेषणानि क्वचिन्न दृश्यन्ते, दृश्यन्ते पुनरिमानि-'अरह'त्ति अर्हन्-अशोकादिमहापूजार्हत्वात् अविद्यमानं वा रहः-एकान्तं प्रच्छन्नं सर्वज्ञत्वाद् यस्य सोऽरहा, जिनः प्रागवत्, केवलानि-सम्पूर्णानि

सिणणिद्धममुहे अवदालिअपुंडरीयणयणे त्तोआसिअधवलपत्तलच्छे गरुलायतउज्जुतुंगणासे उवचिअसिलप्प-
वालबिंबफलसणिणभाहरोट्टेः पंडुरससिसअलविमलणिम्मलसंखगोक्खीरिफेणकुंदगरयमुणालिआधवलदंत-
सेढी अखंडदंते अप्फुडिअदंते अचिरलदंते सुणिद्धदंते सुजायदंते एगदंतसेढीविच अणेगदंते ह्यवहणिद्धंतधो-
यत्तत्तवणिज्जरत्ततलतालुजीहे

‘पउमुप्पलगंधसरिसनिस्साससुरभिवयणे’ पद्धं-कमलं उत्पलं च-नीलोत्पलमथवा पद्धं-पद्धकाभिधानं गन्धद्रव्य-
मुत्पलं च-उत्पलकुष्ठं तयोर्गन्धेन-सौरभ्येण सदृशः-समो यो निःश्वासः-श्वासवायुस्तेन सुरभि-सुगन्धि वदनं-मुखं यस्य
स तथा। ‘छवी’ति छविमान् उदात्तवर्णः, सुकुमारत्वचा युक्त इत्यर्थः। ‘नीरायंकउत्तमपसत्थअइसेयनिरुवमपले’ निरातङ्क-
नीरोगमुत्तमं-प्रशस्तमतिश्वेतं निरुपमं च पलं-मांसं, पाठान्तरेण तलं-रूपं यस्य स तथा, पाठान्तरपक्षे ‘अतिस्सेय’ इति
अतिश्रेयः-अत्यन्तप्रशस्यम्। ‘जल्लमल्लकलंकसेयरयोसवज्जियसरीरनिरुवलेवे’ याति च लगति चेति यहः-स्वल्पप्रयत्ना-
पनेयः स चासौ महश्चेति यहमल्लः, स च कलङ्कं च-दुष्टतिलकादिकं स्वेदश्च-प्रस्वेदो रजश्च-रेणुस्तेपां यो दोषो-मालिन्य-
करणं तेन वजितं शरीरं यस्य स तथा, स चासावत एव निरुपलेपश्चेति कर्मधारयः। ‘छायाउज्जोइयंगमंगे’ छायाया-दीप्त्या
उद्योतितं-प्रकाशितं अङ्गमङ्गं यस्य। ‘घणनिचियसुवद्धलक्खणुणयकूडागारनिभिपिण्डियगसिरए’ घननिचितम्-अत्यर्थ-
निचिद्धं घनवद्धा-अयोघनवत् निचितं-सुवद्धं सुधु स्नायुवद्धं लक्षणोन्नतं-प्रशस्तलक्षणं कूटस्य-पर्वतशिखरस्य आकारेण-
संस्थानेन निभं-सदृशं यत्तत्तथा, पिण्डिकेव-पापाणपिण्डिकेवाग्रम्-उष्णीपलक्षणं यस्य तत्तथा, तदेवंविधं शिरो यस्य स

सलकवोलदेसभाए' पीनौ-अकृशौ यतो मांसलौ-समांसौ कपोलौ-गण्डौ तयोस्तावेव वा मुखस्य देशरूपौ भागौ यस्य स तथा । 'आणामियचावरुइलकिण्हभराइतणुकसिणणिद्धभमुहे' आनामितम्-ईषन्नामितं यच्चापं-धनुस्तद्वद्वुचिरे-मनोज्ञे कृष्णाञ्जराजीव-कालिकमेधरेखेव तनुके कृष्णे-काले स्निग्धे च-सुच्छाये भ्रुवौ-नेत्रावयवविशेषौ यस्य स तथा, वाचनान्तरे तु दृश्यते 'आणामियचावरुइलकिण्हभराइसंठियसंगयंआययसुजायभमुए' आनामितचापवद्वुचिरे कृष्णाञ्जराजीवंच संस्थिते-तत्संस्थानवत्यौ सङ्गते-उचिते आयते-दीर्घे सुजाते-सुनिष्पन्ने भ्रुवौ यस्य स तथा । 'अवदालियपुंडरीयणयणे' अवदालितं-रविकरैर्विकासितं यत्पुण्डरीकं-सितपद्मं तद्वन्नयने यस्य स तथा, अत एव 'कोआसिअधवलपत्तलच्छे' कोकासियत्ति-पद्मवद्विकसिते धवले च क्वचिद्देशे पत्रले च- पक्षमवत्यौ अक्षिणी-लोचने यस्य स तथा । 'गरुलायतउज्जुतुंगणासे' गरुडस्येवायता-दीर्घा ऋज्वी-अवक्रा तुङ्गा-उन्नता नासा-नासिका यस्य स तथा । 'उअचिअसिलप्पवालविंनफलसण्णिभाहरोठ्ठे' उअचिअत्ति-परिकर्मितं यच्छिलारूपं प्रवालं विद्रुममित्यर्थो, विम्बफलं-गोल्हाफलं तयोः सन्निभः-सदृशो रक्ततया उन्नतमध्यतया च अधरोष्ठः-अधस्तनदन्तच्छदो यस्य स तथा । 'पंडुरससिसअलविमलणिम्मलसंखगोकखीरफेणकुंदगरयमुणालियाधवलदंतसेढी' पाण्डुरम्-अकलङ्कं यच्छशिशकलं-चन्द्रखण्डं विमलानां मध्ये निर्मलश्च यः शङ्खः गोक्षीरफेने च प्रतीते कुन्दं-पुष्पविशेषः उदकरजश्च-तौयकणा मृणालिका च-विशिनी तद्वद्धवला दन्तश्रेणिर्यस्य स तथा । 'अखण्डदन्ते' सकलरदनः, 'अप्फुडियदंते' अजर्जरदन्तः, 'अविरलदंते' धनरदनः, 'सुणिद्धदंते' ति व्यक्तं, 'सुजायदंते' सम्यग्रनिष्पन्नदन्तः 'एगदंतसेढीविव अणेगदंते' एकस्य दन्तस्य श्रेणिः-पक्कियस्य स तथा, स इव परस्परानुपल-

क्ष्यमाणदन्तविभागात्वाद् अनेके दन्ता यस्य स तथा । 'हुयवहृणिद्धंतधोयतचतवणिजरचतलतालुजीहे' हुतवहेन-अग्निना
निर्घातं-दग्धमलं घौतं-जलप्रक्षालितं तप्त-सत्पापं यत्तपनीर्यं-सुवर्णं तद्वद्रक्तल-लोहितरूपं तालु च-फालुद जिह्वा
च-रसना यस्य स तथा ।

अवद्वियसुविभसचिन्तमंसू मंसलसंठियपसत्थसहूलविचलहणूए चउरंगुलसुप्पमाणकंबुवरसरिसग्गीये चर-
महिसवराहसीहसहूलउसभनागवरपडिपुण्णविचलक्खंधे जुगसन्निभपीणरइयपीषरपउट्टसुसंठियसुसिलि-
ट्टविसिद्धयणथिरसुयद्धसंधिपुरवरफलहवद्वियसुए सुअईसरयिचलभोगआदाणपलिहउद्धट्टदीहवाहू रसत्त-
लोचइयमउमंसलसुजायलक्खणपसत्थअच्छिइजालपाणी पीवरकोमलवरंगुली आयंयतंपतलिणसुइरइल
गिद्धणक्खे चंदपाणिलेहे सूरपाणिलेहे संखपाणिलेहे चक्कपाणिलेहे विसासोत्थिअपाणिलेहे चंदसूरसंखचक्क-
विसासोत्थिअपाणिलेहे कणगसिलातलुज्जलपसत्थसमतलउवचियविच्छिण्णपिड्डुलवच्छे सिरिवच्छंकियव-
च्छे अकरंडुअकणगरूपयनिग्मलसुजायनिरुवहयदेहधारी अट्टसहरसपडिपुण्णवरपुरिसलक्खणघरे सण्णय-
पासे संगयपासे सुंदरपासे सुजायपासे भियमाइअपीणरइअपासे उज्जुअसमसहियजच्चतणुकसिणणिद्धआइ-
ज्जलउहरमणिज्जरोमराई झसयिहगसुजायपीणकुच्छी

'अवद्वियसुविभसचिन्तमंसू' अवस्थितानि-अवर्द्धिण्णुनि सुविभक्तानि-वियिकानि चित्राणि-अतिरम्यतया अस्तुतानि
इमश्रुणि-कूर्चकेशा यस्य स तथा । 'मंसलसंठियपसत्थसहूलविचलहणूए' मासल-उपचितमांसः संस्थितो-विशिष्टसस्थानः

प्रशस्तः—शुभः शार्दूलस्येव—व्याघ्रस्येव विपुलो—विस्तीर्णो हनुः—चिबुकं यस्य स तथा । ‘चउरंगुलसुष्पमाणकंबुवरसरिसग्रीवे’
चतुरङ्गुललक्षणं सुष्ठु प्रमाणं यस्याः सा तथाविधा कम्बुवरसदृशी च—उन्नततया बलित्रययोगाच्च प्रधानशङ्खसदृशी श्रीवा-
कण्ठी यस्य स तथा । ‘वरमहिसवराहसीहसहूलउसभनागवरपडिपुण्णविउलक्खंधे’ वरमहिषः—प्रधानः सैरीभेयः वराहः—
शूकरः सिंहः—केसरी शार्दूलो—व्याघ्रः ऋषभो—वृषभो नागवरः—प्रधानगजः एषामिव प्रतिपूर्णः—स्वप्रमाणेनाहीनो विपुलो—वि-
स्तीर्णः स्कन्धः—अंशदेशो यस्य स तथा । ‘जुगसन्निभपीणरइयपीवरपउड्डसंठियसुसिलिड्विसिड्ढणथिरसुबद्धसंधिपुरवरफलिह-
वट्टियभुए’ युगसन्निभौ—वृत्तत्वायतत्वाभ्यां यूपतुल्यौ पीनौ—उपचितौ रतिदौ—पश्यतां सुखकरौ पीवरप्रकोष्ठौ—अकृशकला-
चिकौ संस्थितौ—विशिष्टसंस्थानौ सुश्लिष्टाः—सङ्गता विशिष्टाः—प्रधानाः घना—निविडाः स्थिराः—नातिश्लथाः सुबद्धाः—सुष्ठु
नद्धाः स्नायुभिः सन्धयः—सन्धानानि ययोस्तौ तथा, पुरवरपरिघवत्—नगरार्गलावद्धतिं तौ च बाहू यस्य स तथा, वाचनान्तरे
‘पुरवरफलिहवट्टियभुए’ इत्येतावदेव भुजविशेषणं दृश्यते । ‘भुयईसरविउलभोगआदाणपलिहउच्छूढदीहवाह् भुजगेश्वरो—ना-
गराजस्तस्य यो विपुलो—महान् भोगो—देहः स तथा, स चासौ आदानार्थम्—ईप्सितार्थग्रहणाय ‘पलिहोच्छूढ’ति पर्यवक्षि-
सश्च—प्रसारित इति समासः, पाठान्तरे ‘आयाणफलिहओच्छूढ’ति आदीयते अस्मादित्यादानम्—अर्गलास्थानं तस्माद्
‘उच्छूढो’ति निष्काशितः ‘फलिहो’ति अर्गलादण्डः स इव ताविव वा दीर्घो बाहू यस्य स तथा, वाचनान्तरे युगसन्नि-
भपीनरतिदपीवरप्रकोष्ठश्चासौ संस्थितोपचितघनस्थिरसुसम्बद्धसुनिगूढपर्वसन्धिश्चेति कर्मधारयपदमिति । ‘रत्ततलोव-
इयमउअंसलसुजायलक्खणपसत्थअच्छिह्जालपाणी’ रत्ततलौ—लोहिताधोभागौ उपचितौ—उन्नतौ मृदुकौ—कोमलौ

मासलौ-समांसी सुजातौ-सुनिष्पन्नौ प्रधास्तलक्षणी-शुभविहौ अञ्चिद्रजालौ-विवक्षिताहुत्यन्तरालसमूहरहितौ पाणी-
 हस्तौ यस्य स तथा । 'पीवरकोमलवरगुली' व्यक्त, नवरं पीवरा -महत्या, क्वचिन्तु हृदयते 'पीवरवद्वियसुजायकोमलवर-
 गुली' व्यक्तं च । 'आयंभवततलिणसुइरुइलणिस्त्रणक्खे' 'आयंभवत'त्ति ताभवत् आताचा-ईपल्लोहिताः तलिना -प्रतलाः
 शुचय'-पवित्रा' रुचिरा'-दीसाः क्षिग्धा-अरुक्षा नखा'-कररुहा यस्य स तथा । 'बंदपाणिलेहे' चन्द्राकारा' पाणौ रेखा
 यस्य स तथा, एवमन्यान्यपि त्रीणि । 'दिसासोत्थिअपाणिलेहे' दिक्स्वस्तिक'-दक्षिणावर्तस्वस्तिकः, एतदेधानन्तरोक्तं
 विशेषणपञ्चकं तत्रशस्तताप्रकर्षप्रतिपादनाय सद्ब्रह्मचनेनाह-चन्द्रसूर्यशङ्खचक्रदिक्स्वस्तिकपाणिलेखः, अत एव याचना-
 न्तरेऽधीयते-'रविससिसंखचक्कसोत्थियविमत्तसुविरइयपाणिलेहे' व्यक्त, नवर विमका-विभागवत्य' सुविरचिताः-सुसु-
 कृताः स्वकीयकर्मणा । 'अणेगवरलक्खणुत्तिमपसत्थसुइरइयपाणिलेहे' अनेकैर्वरलक्षणैरुत्तमा. प्रशस्ताः शुचयो रतिदाश्च-
 रम्याः पाणिलेखा यस्य स तथा । अथ प्रकृतयाचनाऽनुश्रीयते-'कणगसिलायलुज्जलपसत्थसमतलउवचियविच्छिन्नपिहु-
 लवच्छे' कनकशिलातलवदुज्जवलं प्रशस्तं चं-शुभं समतलश्च-अविपमरूपम् उपचितश्च-मासलं विस्तीर्णं पृथुल 'च-अति-
 विशालं च यक्ष.-उरो यस्य स तथा । 'सिरिवच्छंक्रियवच्छे' व्यक्तं, वाचनान्तरे तु यक्षोविशेषणान्येव दृश्यन्ते-'उवचिय-
 पुरवरकवाडविच्छिण्णपिहुलवच्छे' उपचितं पुरवरकपाटवद्विस्तीर्णं पृथुलं च-अतिपृथु यक्षो यस्य स तथा, 'कणयसिला-
 यलुज्जलपसत्थसमतलसिरिवच्छरइयवच्छे' पूर्ववन्नवरं श्रीवत्सेन रतिदं-रम्यमिति विशेषः । 'अकरंडुअकणगरुययनि-
 म्मलसुजायनिरुहयदेहधारी' अकरण्डुकश्च-मासलतयाऽनुपलभ्यमाणपृष्ठवशास्थिकं, कनकस्यैव रुचको-रुचिर्यस्य स

तथा, तं च निर्मलं च सुजातं च निरुपहतं च-रोगोपहतिवर्जितं देहं धारयतीत्येवंशीलो यः स तथा । 'अष्टसहस्सपडि-
पुणवरपुरिसलकलणधरे'त्ति क्वचिहृश्यते, अष्टसहस्रम्-अष्टोत्तरसहस्रं प्रतिपूर्णम्-अन्यूनं वरपुरुपलक्षणानां-स्वस्तिका-
दीनां धारयति यः स तथा । 'सण्णयपासे' अधोऽधःपार्श्वयोरथनतत्वात् 'संगयपासे' देहप्रमाणोचितपार्श्वः, अत एव
'सुंदरपासे'त्ति व्यक्तं, 'सुजायपासे' सुनिष्पन्नपार्श्वः, 'मियमाइअपीणरइयपासे' मितमात्रिको-अत्यर्थं परिमाणवन्तौ पीनौ-
उपचितौ रतिदौ-रम्यौ पार्श्वौ-कक्षाधोदेशौ यस्य स तथा । 'उज्जुयसमसंहियजच्चतणुकसिणणिद्धआइज्जलडहरमणिज्ज-
रोमराई' ऋजुकानाम्-अधक्राणां समानाम्-अविपमाणां संहितानां-संहतानां जालानां-प्रधानानां तनूनां-सूक्ष्माणां
कृष्णानां-कालानां स्निग्धानाम्-अरूक्षाणाम् आदेयानाम्-उपादेयानां लडहानां-सलावण्यानाम् अत एव रमणीयानां
च-रम्याणां रोम्णां-तनूरुहाणां राजिः-पङ्क्तिर्यस्य स तथा । 'इसविहगसुजायपीणकुच्छी' मत्स्यपक्षिणोरिच सुजातौ-
सुनिष्पन्नौ पीनौ-उपचितौ कुक्षी-उदरदेशविशेषौ यस्य स तथा ।-

असोदरे सुहकरणे पउमविअडणाभे गंगावत्तकपयाहिणावत्तरंगभंगुररविकिरणतरुणयोहियअकोसा-
यंतपउमगंभीरवियडणाभे साहयसोणंदसुसलदप्पणिकरियवरकणगच्छरुसरिसवरवइरवल्लिअमज्जे पमु-
इयवरतुरगसीहवरचट्टियकडी वरतुरगसुजायसुगुज्जदसे आइण्णहउच्च णिरुवलेवे वरवारणतुल्लुविक्रमविल-
सियगई गयससणसुजायसन्निभोरु समुग्गणिमग्गगूढजाणू एणीकुक्खिंदायत्तवट्टाणुपुव्वजंघे संठियसुसिलि-
डग्गहगुप्फे सुप्पइट्ठियकुम्भचारुचलणे अणुपुव्वसुसंहयंगुलीए उण्णयतणुतंयणिद्धणक्खे रत्तुप्पलपत्तमउअ-

सुकुमालकोमलतले अट्टसहस्वरपुरिसलखल्लणधरे नगनगरमगरसागरचक्ररुवरंक्रमंगलंकियचलणे विसि-
 ढरूवे ह्रुपषट्निभ्रूमजलिपतडितडिपतरुणरविकिरणसरिसतेए अणासवे अममे अर्किचणे छिन्नसोए निरुवलेवे
 चयगयपेमरागदोसमोहे निगंगथस्स पवयणस्स देसए

‘क्षसोदरे’ति व्यक्तं । ‘सुइकरणे’ शुचीन्द्रियः । ‘क्षपोदरपद्मविकटनाभि’ इति पाठान्तर । ‘गङ्गावत्तकपयाहिणावत्त-
 तरंगभंगुररविकिरणतरुणवोहियअकोसायंतपन्नमभीरवियडणाहे’गङ्गावर्तक इव प्रदक्षिणावर्ततरङ्गेरिव-धीचिभिरिव भङ्गुरा
 च-भङ्गा रविकिरणतरुणसि-तरुणरविकिरणैर्वोधितं-स्युष्ट अकोसायतसि-विकाशीभवत् यत्पद्मं तद्ब्रह्मभीरा च विकटा
 च नाभिर्यस्य स तथा । ‘साहयसोणदमुसलदप्पणणिकरियवरकणाच्छरुसरिसवरवइरवलियमञ्जे’ साहयसि-संहत सक्षि-
 त्तमध्यं यत्सोणंदं-त्रिकाष्ठिका मुशलं च-प्रतीतं दर्पणकथ-आदर्शकदण्डो निगरियसि-सारीकृतं यद्दरकनक तस्य यः
 त्सरु-खल्लमुष्टि. स चेति ब्रह्मन्द्ः, तै. सहशो यरवज्ज इव वलितः-क्षामो मध्यो-मध्यभागो यस्य स तथा । ‘पमुइयवर-
 तुरयसीहवरवट्टियकडी’ प्रमुदितस्य-रोगशोकाद्यनुपहतस्य वरतुरगस्येव सिंहवरस्येव च प्रतीतस्य वर्तिता-वृत्ता कटी-
 नितम्बदेशो यस्य स तथा, पाठान्तरे तु ‘पमुइयवरतुरगसीहअइरेगवट्टियकडी’सि हस्यते, तत्र प्रमुदितयोर्वरयोस्तुरग-
 सिहयोः कथ्याः सकाशादतिरेकेण-अतिशयेन वर्तिता-वृत्ता कटी यस्य स तथा । ‘वरतुरगमुजायगुञ्जदेसे’ वरतुरगस्येव
 सुजात-सङ्घसत्त्वेन सुनिष्पन्नो शुद्धदेशो यस्य स तथा, वाचनान्तरे तु ‘पसत्थवरतुरगगुञ्जदेसे’ व्यक्तं च । ‘आइणह-
 उय निरुवलेवे’ जाल्यभ्य इव निरुपलेपो-लेपरहितशरीरः, जाल्यभ्यो हि मूत्रपुरीपाद्यनुपलिसगात्रो भवति । ‘धरवारण-

तुल्यविक्रमविलसियर्गै' वरवारणस्य-गजेन्द्रस्य तुल्यः-सहशो विक्रमः-पराक्रमः विलसिता च-विलासवती गतिः-गमनं यस्य स तथा । 'गयससणसुजायसन्निभोरु' गजश्वसनस्य-हस्तिनासिकायाः सुजातस्य-सुनिष्पन्नस्य सन्निभे-सहृदयौ ऊरू-जङ्घे यस्य स तथा । 'समुगणिमगगूढजाणू' समुद्रः-समुद्रकाख्यभाजनविशेषस्तस्य तत्पिधानस्य च सन्धिस्तद्भ्रमि-मगूढे-अत्यन्तनिगूढे मांसलत्वादनुन्नते जानुनी-अधीवती यस्य स तथा । 'एणीकुरुविंदावत्तवद्वाणुपुवजंघे' एणी-हरिणी तस्या इव कुरुविन्दः-तृणविशेषः वन्नं च-सूत्रवलनकं ते इव च घृत्ते-चर्तुले आनुपूर्व्येण तनुके चेति गम्यं, जङ्घे-प्रसृते यस्य स तथा, अन्ये त्वाहुः-एण्यः-स्नायवः कुरुविन्दा-कुटिलकाभिधानो रोगविशेषः ताभिरत्यक्ते, शेषं तथैव । 'संठि-यसुसिलिठगूढगुप्फे' संस्थितौ-संस्थानविशेषवन्तौ सुश्लिष्टौ-सुघटनौ गूढौ-मांसलत्वादानुपलक्ष्यौ गुल्फौ-पादमणि-वन्धौ यस्य स तथा । 'सुपइडियकुम्मचारुचलणे' सुप्रतिष्ठितौ-शुभप्रतिष्ठौ कूर्मवत्-कच्छपवच्चारू-उन्नतत्वेन शोभनौ चलनौ-पादौ यस्य स तथा । 'अणुपुबसुसंहयंगुलीए' आनुपूर्व्येण-क्रमेण वर्द्धमाना हीयमाना वा इति गम्यं, सुसं-हता-सुषु अविरला अङ्गुल्यः-पादाभ्रावयवा यस्य स तथा, 'अणुपुगसुसाहयपीवरंगुलीए'त्ति क्वचिद् दृश्यते । 'उण्ण-यतणुतंवाणिङ्गणहे' उन्नता-अनिम्नाः तनवः-प्रतलाः ताम्बा-अरुणाः स्निग्धाः-कान्ता नखाः-पादाङ्गुल्यवयवा यस्य स तथा । 'रत्तुप्पलपत्तमउयसुकुमालकोमलतले' रत्तं-लोहितमुत्पलपत्रवत्-कमलदलवन्मृदुकम्-अस्तब्धं सुकुमारा-णां मध्ये कोमलं पादतलं यस्य स तथा । 'अट्टसहस्सवरपुरिसलक्खणधरे'त्ति व्याख्यातमेव । वाचनान्तरेऽधीयते-'नग-नगरमगरसागरचक्रंकरंकरंगलं कियचलणे' नगः-पर्वतो नगरं-पत्तनं मकरो-जलचरविशेषः सागरः-समुद्रः चक्रं-रथाङ्गं

एतान्येवाङ्गा-लक्षणानि धराङ्गाश्च-भगादिव्यतिरिक्तप्रधानलक्षणानि मङ्गलादीनि च-स्वस्त्रिकादीनीति द्वन्द्वः, तैर-
 क्तिवौ चलनौ यस्य स तथा । 'विसिद्धरूवे'सि व्यक्तं । 'दुयवहनिद्रुमजलियतडितडियतरुणरविकिरणसरिसतेप' हुत-
 घहस्य निर्धूमं यद् ज्वलित तस्य तटितडितश्च-विस्सारितविद्युत् तरुणरविकिरणानां च-अभिनवादित्यकारणां सहस्र-
 समं तेजः-प्रभा यस्य स तथा । 'अणासवे' प्राणात्प्रिपातादिरहितः । 'अमसे' ममेतिशब्दरहितो, निर्लेभत्वात् । 'अकिंचने'
 निर्द्रव्यः, परिग्रहसंज्ञारहित्वात् । 'छिन्नश्रोता' द्रुटितभवप्रवाहः, छिन्नशोको घा । 'निरुवलेवे' द्रव्यतो निर्मलदेहो,
 भावतस्तु कर्मबन्धहेतुलक्षणोपलेपरहितः । पूर्वोक्तमेव विशेषेणाह- 'ववगयेपेमरागदोसमोहे' व्यपगतं-नष्ट प्रेम च-अभि-
 व्यङ्गलक्षण रागश्च-विषयानुरागलक्षणो द्वेषश्च-अनिष्टेऽप्रीतिरूपो मोहश्च अज्ञानरूपो घा यस्य स तथा । 'निगन्थस्व
 पवयणस्व देसप' निर्प्रन्यस्य-जैनस्य प्रवचनस्य-शासनस्य देसकः,

सत्यनायगे पइद्वावप समणगपई समणगविदपरिअट्टए चउत्तीसबुद्धवयणातिसेसपत्ते पणतीससचवयणा-
 तिसेसपत्ते आगासगएण चक्केणं आगासगएणं छत्सेणं आगासियाहिं धामराहिं आगासफलिआमएणं सपा-
 यधीठेणं सीहासणेणं धम्मजझएणं पुरओ पकडिब्बमाणेणं (चेउदसहिं समणसाहस्सीहिं छत्तीसाए अज्जिआ-
 साहस्सीहिं) सद्धिं संपरिबुडे पुब्बायुपुविं चरमाणे गामायुग्गामं दूइब्बमाणे सुहंसुहेण विहरमाणे चंपाए
 णयरीए बहिया उवणगरगगाम उवागए चंपं नगरिं-पुण्णमइं वैइअं समोसरिउं कामे ॥ (सू० १०) ॥

१ आगसगयाहिं सेयवरचामराहि । २ नेत्तद्दयाल्मानुगतत्थ ।

शास्ता नायकः, तस्यैव नेता स्वामीत्यर्थः । 'पङ्कटावए' तस्यैव प्रतिष्ठापकः, तैस्तेरुपायैर्व्यवस्थापकः । 'समणगपई' श्रमणकपतिः, साधुसङ्घाधिपतिः । 'समणगविंदपरिअट्टए' श्रमणा एव श्रमणकास्तेषां वृन्दस्य परिवर्तको-वृद्धिकारी परिकर्षको वा-अग्नेगामी तेन वा पर्यायकः-परिपूर्णो यः स तथा । 'चउत्तीसबुद्धवयणातिसेसपत्ते' चतुस्त्रिंशत् बुद्धानां-जिनानां वयणत्ति-वचनप्रमुखाः 'सर्वस्वभाषानुगतं वचनं धर्मावबोधकरं'मित्यादिनोक्तस्वरूपा येऽतिशेषा-अतिशया-स्तान् प्राप्तो यः स तथा । इह च वचनातिशयस्य ग्रहणमत्यन्तोपकारित्वेन प्राधान्यख्यापनार्थम्, अन्यथा देहवैमल्याद-यस्ते पठ्यन्ते, यत आह—“दे'हं विमलसुबंधं' आमथपस्सेयवज्जियं अरुहं । रुहिरं गोक्खीराभं निधीसं पंडुरं मंसं ॥ १ ॥” इत्यादि । 'पणतीससच्चवयणाइसेसपत्ते' पञ्चत्रिंशत् ये सत्यवचनस्यातिशेषा-अतिशयास्तान् प्राप्तो यः स तथा, ते चामी वचनातिशयाः-तद्यथा-संस्कारवत्त्वम् १ उदात्तत्वम् २ उपचारोपेतत्वं ३ गम्भीरशब्दत्वम् ४ अनुना-दित्वं ५ दक्षिणत्वम् ६ उपनीतरागत्वं ७ महार्थत्वम् ८ अव्याहृतपौर्वापर्यत्वं ९ शिष्टत्वं १० असन्दिग्धत्वम् ११ अपहता-न्योत्तरत्वं १२ हृदयग्राहित्वं १३ देशकालाव्यतीतत्वं १४ तत्त्वानुरूपत्वम् १५ अप्रकीर्णप्रसृतत्वम् १६ अन्योऽन्यप्रगृही-तत्वम् १७ अभिजातत्वम् १८ अतिस्निग्धमधुरत्वम् १९ अपरमर्मवेधित्वम् २० अर्थधर्माभ्यासानपेतत्वम् २१ उदारत्वं २२ परनिन्दात्मोत्कर्षविप्रयुक्तत्वम् २३ उपगतश्लाघ्यत्वम् २४ अपनीतत्वम् २५ उत्पादिताच्छिन्नकौतूहलत्वम् २६ अस्तु-तत्वम् २७ अनतिविलम्बित्वं २८ विभ्रमविक्षेपकिलिकिञ्चितादिविप्रयुक्तत्वम् २९ अनेकजातिसंश्रयाद्धिचित्रत्वम् ३०

१ देहो विगलः सुगन्ध आमयप्रसेदवर्जितः अरुजः । रुहिरं गोक्षीराभं निर्विसं पाण्डुरं मांसम् ॥ १ ॥

आहितविशेषत्वं ३१ साकारत्वं ३२ सत्यपरिगृहीतत्वम् ३३ अपरिलोदित्वम् ३४ अब्युच्छेदित्वम् ३५ चेति वचनातिशयाः ।
 सप्त 'संस्कारयत्नं' संस्कृतादिलक्षणयुक्तत्वं १ उदात्तत्वम्-उच्चैर्बृहत्तित्वम् २ उपचरोपेतत्वम्-अग्राम्यता ३ गम्भीरस-
 व्यत्य-भेदस्येव ४ अनुनादित्व-प्रतिरोपेतत्वादि ५ दक्षिणत्व-सरलत्वम् ६ उपनीतरागत्वं-मालवकेशिकाविभ्रामराग-
 युक्ता ७ एते सप्त शब्दापेक्षा अतिशयाः, अन्ये त्वर्याश्रयाः, तत्र महार्थत्व-दृढदभिधेयता ८ अब्याहृतपूर्वापरत्वं-पूर्वा-
 परयाक्याविरोध. ९ शिष्टत्वम्-अभिमतसिद्धान्तोक्तार्थता षड्भुः शिष्टतासूचकत्वं वा १० असन्दिग्धत्वम्-असशयका-
 रिता ११ अपहृतान्योत्तरत्व-परद्वेषणाधिपयता १२ हृदयग्राहित्वं-श्रोतुमनोहरता १३ देशकालाव्यतीतत्वं-प्रस्तावोचि-
 तता १४ तस्यानुरूपत्वं-धिवक्षितवरसुस्वरूपानुसारिता १५ अमकीर्णप्रसृतत्व-सुसम्बद्धस्य सतः प्रसरणम्, अथवा अस-
 म्यद्धाधिकारत्वातिविसरयोरभाव. १६ अन्योऽन्यग्रहीतत्वं-परस्परेण पदाना वाक्याना वा सापेक्षता १७ अभिजातत्व
 षड्भुः प्रतिपाद्यस्य वा भूमिकानुसारिता १८ अतिस्निग्धमधुरत्वं-दृत्वगुडादिवत् सुखकारित्वं १९ अपरमर्मवेधित्वं-परम-
 मर्दानुष्णादनस्वरूपत्वम् २० अर्थधर्मान्यासानपेतत्वं-अर्थधर्मप्रतिबद्धत्वं २१ उदारत्वम्-अभिधेयार्थस्यातुच्छत्वं गुम्फगुण-
 विशेषो वा २२ परनिन्दामोत्कर्षप्रयुक्तत्वमिति, प्रतीतमेव २३ उपगतश्लाघ्यत्वम्-उक्तगुणयोगात् प्राप्तश्लाघ्यता २४
 उपनीतत्वम्-कारककालवचनलिङ्गादिव्यत्यरूपवचनदोषापेतता २५ उरपाविताच्छिन्नकौतूहलत्वं-स्वयिपये' श्रोवणा
 ननितमविच्छिन्न कौतुक येन तत्तथा तन्नावस्तत्वम् २६ अष्टुतत्वम् अनतियिलम्बित्वं च प्रतीतं २७-२८ चिञ्चम-
 विशेषकिलिकियितादिवियुक्तत्वं-चिञ्चमो-यफूमनसो भ्रान्तता विशेषः-तस्यैवाभिधेयार्थं प्रत्यनासफता किलिकिशितं-

रोपभयाभिलाषादिभावानां युगपदसकृत्करणम्, आदिशब्दान्मनोदोषान्तरपरिश्रहः, तैर्वियुक्तं यत्तथा तद्भावस्तत्त्वं २९
अनेकजातिसंश्रयाद्धिचित्रत्वम्, इह जातयो वर्णनीयवस्तुस्वरूपवर्णनानि ३० आहितविशेषत्वं-वचनान्तरापेक्षया ढौकि-
तविशेषता ३१ साकारत्वं-विच्छिन्नवर्णपदवाक्यत्वेनाकारप्राप्तत्वं ३२ सत्त्वपरिगृहीतत्वं-साहसोपेतता ३३ अपरिखे-
दितत्वम्-अनायाससम्भवः ३४ अब्युच्छेदित्वं-धिवक्षितार्थसम्यक्प्रसिद्धिं यावद् अव्यवच्छिन्नवचनप्रमेयतेति ३५ ॥ अथ
प्रकृतवाचना-‘आगासगणं’ति आकाशवर्तिना ‘चक्रेण’ धर्मचक्रेण ‘आगासगणं छत्तेणं’ति छत्रत्रयेण ‘आगासियाहि’ति
आकाशम्-अम्बरमिताभ्यां-प्राप्ताभ्यां आकर्षिताभ्यां वा-आकृष्टाभ्यामुत्पादिताभ्यामित्यर्थः, ‘चामराहि’ति चामराभ्यां-
प्रकीर्णकाभ्यां, प्राकृतत्वाच्च लिङ्गव्यत्ययः, लक्षित इति सर्वत्र गम्यम् । ‘आगासफलियामणं’ति आकाशतुल्यं स्वच्छ-
तया यत् स्फटिकं तन्मयेन, सपादपीठेन सिंहासनेनेति व्यक्तं । ‘धम्मज्जणं’ति धर्मचक्रवर्तित्वसंसूचकेन केतुना-महे-
न्द्रध्वजेनेत्यर्थः, ‘पुरजो’त्ति अग्रतः ‘पकढिज्जमाणेणं’ति देवैः प्रकृष्यमाणेनेति, ‘सद्धिं’ सह ‘संपरिबुडे’त्ति सम्यक्
परिकरितः-समन्ताद्द्वेषित इत्यर्थः । ‘पुषाणुपुधिं’ति पूर्वानुपूर्व्यां न पश्चानुपूर्व्यां नानानुपूर्व्यां वेत्यर्थः, क्रमेणेति हृदयं,
‘चरन्’ सञ्चरन्, एतदेवाह-‘गामाणुगामं दूइज्जमाणे’त्ति ग्रामश्च प्रतीतोऽनुग्रामश्च-विवक्षितग्रामानन्तरो ग्रामो ग्रामानु-
ग्रामं तद् ‘द्रवन्’ गच्छन्, एकस्माद्ग्रामादनन्तरं ग्राममनुल्लङ्घयन्नित्यर्थः, अनेनाप्रतिबद्धविहारमाह, तत्राघ्नौस्तुक्याभावमिति ।
‘सुहंसुहेणं विहरमाणे’त्ति अत एव सुहंसुखेन-शरीरखेदाभावेन संयमनाधाभावेन च ‘विहरन्’ स्थानात् स्थानान्तरं गच्छन्
ग्रामादिपुया तिष्ठन् ‘वहिय’त्ति वहिस्तात् ‘उवणगरगामं’ति नगरस्य समीपमुपनगरं तत्र ग्राम उपनगरग्रामस्तमुपागतः ॥ १० ॥

तए णं से पविस्तिवाडए इमीसे कहाए लच्छडे समाणे हट्टुद्वचित्तमाणंदिए पीइमणे परमसोमणस्सिए
 हरिसवसविसप्पमाणहिएए पहाए कयवलिक्कमे कयकोउअमंगलपायच्छित्ते सुबप्पवेसाइं मंगलाइं वतयाइं
 पवरपरिहिए अप्पमहग्घाभरणालं कियसरीरे सआओ गिहाओ पड्डिणिक्खमइ, सआओ गिहाओ पड्डि-
 णिक्खमित्ता चंपाए णयरीए मज्झंमज्झेणं जेणेव कोणियस्स रण्णो गिहे जेणेव घाहिरिया उवट्टाणसाला
 जेणेव कूणिए राया भंभसारपुत्ते तेणेव उवागच्छइं २ करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु
 जएणं विजएणं यद्धावेइ २ एवं घयासी-जस्स णं देवाणुप्पिया दंसणं कंवंति जस्स णं देवाणुप्पिया दंसण
 पीहंति जस्स णं देवाणुप्पिया दंसणं पत्थंति जस्स णं देवाणुप्पिया दंसणं अभिलसंति जस्स णं देवा-
 णुप्पिया णामगोत्तस्सथि सघणयाए हट्टुद्वजावहिया भवंति, से णं समणे भगवं महावीरे पुब्बाणु-
 पुब्बि चरमाणे गामाणुगामं दूइज्जमाणे चंपाए णयरीए उवणगरगामं उवागए चंपं णगरिं पुण्णभइं चेइअं
 समोसरिउं कामे, तं एअ णं देवाणुप्पियाणं पिअट्टयाए पिअं णिधेदिमि, पिअं ते भवउ ॥ (सू० ११) ॥

ततोऽनन्तर, 'ण'मिति वाक्यालङ्कारे, 'से' इति असौ 'पविस्तिवाडए'सि प्रवृत्तिव्यापृतो भगवद्भारताव्यापारवान् 'इमीसे
 कहाए'सि अस्या भगवदागमनलक्षणायां वार्ताया 'लच्छडे समाणे'सि लब्धार्थः सन्-प्राप्तार्थः सन्, विज्ञः सन्नित्यर्थः,
 'हट्टुद्वचित्तमाणंदिए'सि हट्टुदृष्टम्-अत्यर्थतुष्टं हृष्टं वा-विस्मितं तुष्टं च-तोषवच्चित्तं-मनो यत्र तत्तथा तत् हट्टुद्वचित्त

१ क्रियापदस्याग्रे द्विकलक्षणाद्वेन तस्यैव पूर्वकालकृतवता ज्ञेयेति लिखनशैली, कचिपु अमे 'त्ता' इति लिखनमपि,

यथा भवति, एवमानन्दित-ईपन्मुखसौम्यतादिभावैः समृद्धिसुपगतः ततश्च 'णंदि'ति नन्दितः-समृद्धितरतासुपगतः । 'पीइमणे' प्रीतिः-प्रीणनमाप्यायनं मतसि यस्य स तथा, 'परमसौमणस्सि' परमं सौमनस्यं-सुमनस्कता सञ्जातं यस्य स परमसौमनस्यिकः तद्वाऽस्यास्तीति परमसौमनस्यिकः, 'हरिसवसविसप्पमाणहिय' हर्षवशेन विसर्पत्-विस्तारं ब्रज-श्रुदयं यस्य स तथा, सर्वाणि चैतानि हृष्टादिपदानि प्राय एकार्थानि, न च दुष्टानि, प्रमोदप्रकर्षप्रतिपत्तिहेतुत्वात् स्तुति-रूपत्वाच्च, यदाह-"वक्ता हर्षभयादिभिराक्षिसमनाः स्तुवँस्तथा निन्दन् । यत्पदमसकृद् ब्रूयात्तत्पुनरुक्तं न दोषाय ॥१॥" 'णहाएत्ति' व्यक्तं, 'कयत्रलिकम्मे'ति स्नानानन्तरं कृतं वलिकर्म स्वगृहदेवतानां येन स तथा । 'कयकोउअमंगलपायच्छित्ते' कृतानि कौतुकमङ्गलान्येव प्रायश्चित्तानि-दुःस्वमादिविघातार्थमवश्यकरणीयत्वाद्येन स तथा, तत्र कौतुकानि-मपीतिल-कादीनि मङ्गलानि तु-सिद्धार्थदध्यक्षतदूर्वाङ्कुरादीनि 'सुद्ध'प्वेसाइं मंगलाइं वत्थाइं पवरपरिहि' शुद्धात्मा-स्नानेन शुचिकृतदेहः वेदयानि-वेशे साधूनि अथवा शुद्धानि च तानि प्रवेदयानि च-राजसभाप्रवेशोचितानि चेति विग्रहः, मङ्गल्यानि-मङ्गलकरणे साधूनि वस्त्राणि व्यक्तं, पवरत्ति-द्वितीयात्रहुवचनलोपात् प्रचराणि-प्रधानानि परिहितो-निव-सितः अथवा प्रवरश्चासौ परिहितश्चेति समासः । 'अप्पमहग्घाभरणालंकियसरीरे'ति व्यक्तं, नवरं अल्पानि-स्लोकानि महार्घाणि-चट्टमूल्यानि । 'सआओ'ति स्वकात्-स्वकीयात् । 'जेणेव'ति यस्मिन्नेव देशे इत्यर्थः । 'वाहिरिय'ति अभ्य-न्तरिकापेक्षया बाह्या । 'उवढाणसाल'ति आस्थानसभेति । 'तेणेव'ति तस्मिन्नेव देशे इत्यर्थः । 'सिरसावत्त'ति शिरसा-मस्तकेनाप्राप्तम्-अस्पृष्टं शिरसि वा आवर्तत इति शिरसावर्तोऽतस्तं । 'जएणं विजएणं वद्धावेति'ति जयः-सामान्यो

विघ्नादिविषयो विजय-स एव विशिष्टतरः प्रचण्डप्रतिपन्थादिविषयः वर्धयति-जयेन विजयेन च वर्द्धस्व त्वमित्येवसा
 शिपु प्रयुक्ते स्मेत्यर्थः । 'देवानुष्पियसि सरलस्वभावा' । 'दंसणं'ति अवलोकनं । 'कलंति'सि प्राप्तं सद्विमोक्षं नेच्छन्ति ।
 'पीडति'सि स्पृहयन्ति अनयासमवासुमिच्छन्ति । 'परथंति'सि प्रार्थयन्ति-तथाभूतसहायजनेभ्यः सकाशाद्याचन्ते । 'अभि-
 लसति'सि अमिलयन्ति-आभिमुख्येन कमनीयमिति मन्यन्ते । 'णामगोचस्सवि'सि नाम च-अभिधानं यथा महावीर
 इति, गोत्र च-यसो यथा काश्यपगोत्र इति, नामगोत्रमिति द्वन्द्वैकत्वमतस्तस्य, अथवा नामाभिधानं गोत्रं च यथार्थं,
 ततः कर्मधारय इति । 'सवणयाप'सि श्रवणानां भावः श्रवणतातया, स्वार्थिको वा ताप्रत्ययः प्राकृतशैलीप्रभव इति ॥११॥

तप णं से क्खणिप राया भंससारपुत्ते तस्स पवित्तिचाउअस्स अंतिप पयमट्ट सोचा णिसम्म हट्टट्ट-
 जाघहिअपु विअसिअवरकमलणयणवयणे पअलिअवरकडगटुडियकेयूरमउडकुंडलहारविरायंतरइयवच्छे
 पालंयपलंवमाणघोलंतमूसणधरे ससंभमं तुरियं चवलं नरिंदे सीहासणाव अण्डुट्टेइ २ ता पायपीडाव
 पघोरुट्टेइ २ ता पाउआओ ओसुअइ २ ता अवहट्टु पंच रायककुहाइं तंजहा-खगं १ छत्तं २ उप्फेसं
 ३ वाहणाओ ४ बालवीअणं ५ एकसाडियं उत्तरासंगं करेइ २ ता आर्यते चोक्खे परमसुइमूए अंजलि-
 मउलिअग्गाहत्थे तित्थगराभिमुहे सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छति सत्तट्ट पयाइं अणुगच्छिता वामं जाणुं अंचेइ वामं
 जाणुं अंचेत्ता दाहिणं जाणुं धरणितलंसि साहट्टु तिक्खुत्तो सुद्धाणं धरणितलंसि निवेसेइ २ ता ईसिं
 पयुणममति पयुणमित्ता फडगटुडियंभिआओ पडिसाहरति रत्ता करयल जाव कट्टु एवं चयासी-

‘सोच्चा णिसम्म’ति श्रुत्वा-श्रोत्रेणाकर्ण्य निशम्य-हृदयेनावधार्य । ‘धाराहयनीवसुरभिकुसुमचंचुमालइअउच्छियरो-
मकूवे’ धाराभिः-जलधरवारिधाराभिर्हतं यन्नीपस्य-कदम्बस्य सुरभिकुसुमं तत्तथा, तदिव चंचुमालइयत्ति-पुलकितोऽत
एव उच्छित्तरोमकूपथ यः स तथा, इदं च विशेषणं क्वचिदेव दृश्यते । ‘त्रिअसियवरकमलणयणवयणे’ विकसितानि-
भगवदागमनवार्ताश्रवणजनितानन्ददातिशयादुफुल्लानि वरकमलवन्नयनवदनानि यस्य स तथा । ‘पचलियवरकडगतुडिय-
केऊरमउडकुंडलहारविरायंतरइयवच्छे’ प्रचलितानि-भगवदागमनश्रवणजनितसम्भ्रमातिरेकात् कम्पितानि वराणि-प्रधा-
नानि कटकानि च कङ्कणानि तुटिकाश्च-बाहुरक्षकाः केयूराणि च-अङ्गदानि मुकुटं च-किरीटं कुण्डले च-कर्णाभरणे
यस्य स तथा, हारी-सुक्ताकलापो विराजन्-शोभमानो रचितो-विहितो वक्षसि उरसि येन स तथा, ततः कर्मधारयः ।
‘पालंवपलंवमाणघोलंतभूसणधरे’ प्रालम्ब्यो-सुम्बनकं मलम्बमानं-लम्बमानं घोलं च-दोलायमानं यञ्जूपणम्-आभरणं
तद्धारयति यः स तथा । ‘संसंभमं’ति सादरं ‘तुरियं’ (त्वरितं) चवलंति-अतित्वरितं, क्रियाविशेषणे चैते । ‘पच्चोरुहइ’
त्ति प्रत्यवरोहति-अचतरतीत्यर्थः, क्वचिदिदं पादुकाविशेषणं दृश्यते-‘वेरुलियवरिद्धिअंजणनिउणोवियमिसिमिसित्तम-
णिरयणमंडियाओ’त्ति एवं चात्राक्षरघटना-वरिष्ठानि-प्रधानानि वैडूर्यरिष्ठाञ्जनानि-रलविशेषा यथोस्ते तथा, तथा
निपुणेन-कुशलेन शिल्पिना ओवियत्ति-परिकर्मिते ये ते तथा, अत एव मिसिमिसित्तत्ति-चिकिचिकायमाने मणिरत्नैः-
चन्द्रकान्तादिकर्केतनादिभिर्मण्डिते-भूपिते ये तथा, ततः पदचतुष्टयस्य कर्मधारयः । तथेदमपि ‘अवहहु पंच रायककु-
हाई, तंजहा-खगं छतं उप्फेसं वाहणाओ वालवीअणं’ति तत्रावहहु-अपहृत्य-परिहृत्य राजककुदानि-राजचिह्नानि

उत्प्रेक्षति-मुकुट बालव्यजनी-चामरमिति । 'एगसाडियं उत्तरासंगं'ति एकः साटको यस्मिन्नस्ति स एकसाटिकः उत्तरा-
सङ्गो-द्वैकक्षकम् 'आयते'ति आचान्तो-जलस्पर्शनात् 'चोक्खे'ति चोक्षो-विवक्षितमलापनयनात्, किमुकं भवति ?- 'पर-
मसुइमूए' अतीव शुचि. संयुत । 'अंजलिमउलियहत्थे' अञ्जलिना-अञ्जलिकरणतो मुकुलितौ-मुकुलाकृतीकृतौ हस्तौ येन
स तथा । 'अंवेइ ति आकुञ्चयति 'साहडु'ति संहृत्य निवेशय । 'तिक्खुत्तो'ति त्रिकुल्यत्तीन् धारानिल्यर्थः, 'निवेसेइ'ति
न्यस्यति, 'ईसिं पञ्चुन्नमइ'ति ईपत्-मनाक् प्रत्युन्नमति-अवनतत्वं विमुञ्चति 'पडिसाहरइ'ति ऊर्ध्वं नयति ॥

णमोऽस्त्यु णं अरिहंताणं भगवंताणं आइगराणं तित्थगराणं सयंसवुद्धाणं पुरिसुत्तमाणं पुरिससीहाणं
पुरिसवरपुंडरीआणं पुरिसवरगंधहत्थीणं लोयुत्तमाणं लोगनाहाणं लोगहिंयाणं लोगपईवाणं लोगपज्जो-
अगराणं अमयदयाणं चक्खुदयाणं मग्गदयाणं सरणदयाणं जीवदयाणं बोहिदयाणं धम्मदयाणं धम्मदयाणं धम्मदे-
सयाण धम्मनायगाणं धम्मसारथीणं धम्मवरचारंतचक्खवीणं दीवो ताणं सरणं गई पइडा अत्पडिइयवर-
नाणदंसणघराणं विअट्टउत्तमाणं जिणाणं जावयाणं तिण्णाणं तारयाणं बुद्धाणं बोहयाणं सुत्ताणं मोअगाणं
सव्वङ्गणं सव्वदरिसीणं सिवमयलमरुअमणंतमक्खयमव्वायाहमपुणरावत्तिसिद्धिगइनामधेयं ठाणं संपत्ताणं,
नसोऽस्त्यु णं समणस्स भगवज्जो महावीरस्स आदिगरस्स तित्थगरस्स जाव संपाविउकामस्स मम धम्मा-
परियस्स धम्मोववेसगस्स, धंदासि णं भगवंतं तत्थ गयं इह गते, पासइ मे (मे से) भगवं तत्थ गए इह
गयन्ति केहु धंवल्लि णमंसति ॥

‘नमोऽस्तु ण’ मित्यादि प्राग्वत्, नवरं ‘दीवो ताणं सरणं गर्हं पइट्ठा’ इत्यत्र जे तेसिं नमोऽस्तु णमित्येवं गमनिका कार्थेति । ‘धम्मायरियस्से’ति धर्माचार्याय, न तु कलाचार्याय, धर्माचार्यत्वमेव कथमित्यत आह—‘धम्मोवदेसगस्स’ धर्मोपदेशकायेति । ‘तत्थ गयं’ति तत्र ग्रामान्तरे स्थितम्, ‘इह गए’ति अत्रावस्थितोऽहं वन्दे । कस्मादेवमित्यत आह—‘पासइ मे’ति पश्यति मां, ‘से’ति स—भगवान् ‘इतिकडु’ इतिकृत्वा—इतिहेतोः ‘वंदइ’ति पूर्वोक्तस्तुत्या स्तौति ‘णमंसइ’ ति नमस्यति—शिरोनमनेन प्रणमति ॥

वंदिता णमंसिता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे निसीअइ, निसीइत्ता तस्स पवित्तिवाडअस्स अट्टुत्तर-सयसहस्सं पीतिदाणं दलयति, दलइत्ता सक्कारेति सम्माणेति सक्कारित्ता सम्माणित्ता एवं वंयासी—जया णं देवाणुप्पिया ! समणे भगवं महावीरे इहमागच्छेज्जा इह समोसरिज्जा इहेव चंपाए णयरीए बहिया पुण्ण-भइ चेइए अहापडिरूवं उग्गहं उग्गिण्हत्ता संजंमेणं तवसा अष्पाणं भावेमाणे विहरेज्जा तथा णं मम एअमहं निवेदिज्जासित्तिक्कडु विसज्जिते ॥ (सू० १२) ॥

‘अट्टुत्तरसयसहस्सं पीइदाणं’ति अष्टोत्तरं लक्षं रजतस्य तुष्टिदानं ददाति स्मेति, तच्चावश्यके माण्डलिकानां प्रीतिदान-मर्द्धत्रयोदशलक्षमानसुरं, यदाह—“’चित्ती उ सुवण्णस्सा वारस अञ्चं च सयसहस्साइं । तावइयं चिय कोडी पीईदाणं तु

१ वृत्तिस्तु सुवर्णानां द्वादश अञ्चं च शतसहस्राणाम् । तावत्स एव कोट्यश्च प्रीतिदानं तु चक्रिणाम् ॥ १ ॥ एतदेव प्रमाणं केवलं रजतानां तु केशवा ददति । गाण्डलिकानां सहस्राणि प्रीतिदानं शतसहस्राणि ॥ २ ॥

वकिस्स ॥ १ ॥ एयं चेष पमाणं नवर रययं तु केसया दिति । मंडलियाण सहस्सा पीईदाण सयसहस्सा ॥ २ ॥” इति, इह पुनस्तदष्टोत्तरलक्षमानमुक्तमिति कथं न विरोधः, उच्यते, भगवति चम्पायाभागते तद्दास्यतीति न विरोधः । ‘सकारेइ’ति प्रवरवखादिभिः पूजयति । ‘सम्माणेइ’ति तथाविधया वचनादिप्रतिपत्त्या पूजयत्येवेति । एवं ‘सामिति आणाए विणाएण वयण पडिसुणेइ’ति वाचनान्तरे वाक्यम्, एवमिति—यथाऽऽदेशं स्वामिभित्यामन्त्रणार्थः इति—उपप्रदर्शने आत्रया—तदाज्ञां प्रमाणीकृत्येत्यर्थः विनयेन—अञ्जलिकरणादिना वचनं—राजादेशं प्रतिशृणोति—अभ्युपगच्छति इति ॥ १२ ॥

तएणं समणे भगवं महावीरे कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए कुल्लुप्पलकमलकोमलुम्मिलितंमि आहा (अह) पंडुरे पहाए रत्तासोगप्पगासकिंसुअसुअसुहंजुंजद्वारागसरिसे कमलागरसंडवोहए उट्टियम्मि सुरे सहस्सरत्तिसमि विणयरे तेयसा जलंते जेणेव चंपा णयरी जेणेव पुण्णभदे चेहए तेणेव उवागच्छति २ ता अहापडिरूवं उरगहं उरिगण्हित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति ॥ (सू० १३) ॥

‘कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए’ति कल्पमिति—इव प्रादुः प्राकाश्ये ततः प्रकाशप्रभाताया रजन्या ‘कुल्लुप्पलकमलकोमलुम्मिलियंमि’ति कुल्लं—विकसितं तच्च तदुत्पलं च—पद्मं कुल्लोत्पल तच्च कमलञ्च—हरिणविशेषः तयोः कोमलम्—अकठोर-मुन्मीलितं—दलाना नयनयोश्चोन्मीलनं यस्मिंस्तत्तथा । तत्र ‘अह पंडुरे पभाए’ति अथ रजनीप्रभातानन्तर पाण्डुरे—शुक्ले प्रभाते—उपसि । ‘रत्तासोगप्पगासकिंसुअसुअसुहंजुंजद्वारागसरिसे कमलागरसंडवोहए उट्टियंमि सुरे’ति रकाशोकस्य—

तरुविशेषस्य प्रकाशः—प्रभा स च किंशुकं च—पलाशकुसुमं शुक्कमुलं च—प्रतीतं गुञ्जा—रक्तकृष्णः फलविशेषः तदर्द्धं चेति
द्वन्द्वः, एषां यो रागो—रक्तत्वं तेन सहशः—समो यः स तथा, तथा कमलाकराः—पद्मोत्पत्तिस्थानंभूता ह्रदादयस्तेषु यानि
षण्डानि—नलिनवनानि तेषां बोधको—विकाशको यः स तथा तत्र, उत्थिते—उद्भूते सूरे—रवौ । किम्भूते ?—‘सहस्सरस्सिंमि
दिणअरे तेअसा जलंते’त्ति विशेषणत्रयं व्यक्तम् । ‘संपलियं कनिसन्ने’त्ति पद्मासने निषण्णः, इदं च वाचनान्तरपदम् ॥ १३ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी बहवे समणा भगवंतो अप्पेगइया
उग्गपंभवइया भोगपंभवइया राइण्णं गायं कोरव्वं खसिअपव्वइआ भडा जोहा सेणावई पसत्थारो
सेही इब्भा अण्णे य बहवे एवमाइणो उत्तमजातिकुलरूवविणयविण्णालावण्णविक्कमपहाणसो भग्गकं-
तिजुत्ता बहुधणधण्णिचयपरियालफिडिआ णरवइगुणाइरेगा इच्छिअभोगा सुहसंपललिआ किंपागफलो-
वमं च सुणिअ विसयसोक्खं जलबुब्बुअसमाणं कुसग्गजलबिंदुचंचलं जीवियं च णाऊण अद्धुवमिणं रयमिव
पडग्गलग्गं संविद्युणित्ता णं चइत्ता हिरणं जाव पव्वइआ, अप्पेगइया अद्धंमासपरिआया अप्पेगइआ मास-
परिआया एवं दुमास तिमास जाव एकारसं अप्पेगइआ वासपरिआया हुवासं तिवासं अप्पेगइआ
अणेगवासपरिआया संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ (सू० १४) ॥

‘अंतेवासि’त्ति शिष्याः । ‘अप्पेगइय’त्ति अपिः—समुच्चये एकका—एके अन्ये केचिदपीत्यर्थः । ‘उग्गपव्वइय’त्ति उग्गा-
आदिदेवेन ये आरक्षकत्वेन नियुक्ताः तद्धंशजाश्च अत उग्गाः सन्तः प्रव्रजिता—दीक्षामाश्रिता उग्रप्रव्रजिताः । एवमन्यान्यपि

पदानि, नवरं भोगां-ये तेनैव गुरुत्वेन व्ययहृतास्तद्वशात्, राजन्या ये तेनैव व्ययस्यापितास्तद्वंशजाश्च, ज्ञाता-इक्ष्वाकुवंशविशेषभूता. नागा धा-नागवंशप्रसूताः कोरयसि-कुरवः-कुरुवंशप्रसूताः, क्षत्रियाश्चातुर्वर्ण्ये द्वितीयवर्ण-भूताः, भडसि-चारमदाः, जोहसि-भटेभ्यो विशिष्टतराः सहस्रयोधादयः, सेणावइसि-सैन्यनायकाः, पसत्थारसि-प्रश-स्तारो धर्मशास्त्रपाठकाः, श्रेष्ठिन-श्रीदेवताध्यासितसौवर्णपट्टाङ्कितमस्तकाः, इग्भसि-इभ्याः हस्तिप्रमाणद्रविणाराशिपतयः 'अण्ये य बह्वे एवमाइणो'सि एवमकाराः 'उत्तमजाइकुलरूवयिणयविण्णाणवण्णलावण्णविक्रमपहाणसोहगकंतिजुत्त'सि उत्तमा ये जाल्यादय. प्रधाने च ये सौभाग्यकान्ती तैर्ये युक्तास्ते तथा, तत्र जातिः-मातृकः पक्ष. कुलं-पैतृकः पक्षः रूप-शरीराकारः वितयविज्ञाने च-प्रतीते वर्णो-गौरत्वादिका कायव्यञ्जया लावण्यम्-आकारस्यैव स्पृहणीयता विक्रमः-पौरुष सौभाग्यम्-आदेयता कान्ति-दीप्तिः । 'बहुधणधणनिचयपरियालफिडिआ' बहवो ये धनानां-गणिमधरिमा-दीना धान्यानां च-शाल्यादीनां निचया'-सञ्चयाः परिवारश्च-दासीदासादिपरिकरस्तै. स्फुटिता-ईश्वरान्तराण्यतिक्रान्ताः अथवा तेभ्य. सर्वसङ्गत्यागेन दूरीभूता ये ते तथा, पाठान्तरे बहवो धनधान्यनिचयपरिवारा यस्यां सा तथाभूता स्थितिः गृहवासे येषां ते तथा । 'णरवइगुणाइरेआ' नरपतेः-राज्ञः सकाशाद्गुणैः-विभवसुखादिभिः अतिरेकः-अतिशयो-येषां ते-तथा । 'इच्छियभोगा' ईप्सिता-याश्छिता. भोगा-शब्दादयो येषां ते तथा । 'सुहसंपल्लिया' सुखेन सम्पल-लिताः-प्रक्रीडिता ये ते तथा । 'किपागफलोवमं च'सि विषपृक्षफलपुल्पं पुनः 'सुणिअ'सि ज्ञात्वा 'विसयसुहं'ति व्यकं, तथा 'जलबुब्बुअसमानं' कुशाग्रे जलविन्दु. कुशाग्रजलविन्दुस्तद्वच्चञ्चलं 'जीविये'ति जीवितव्य च ज्ञात्वा, तथा 'अडु-

वमिणं'ति इदं विषयसौख्यधनसञ्चयादिकम् अष्टुवम्-अनित्यरूपं रज इव पटाग्रलम् 'संविद्युणिता णं'ति विधूय-स्रगिति विहाय, तथा 'चइत्त'ति त्यक्त्या, किं तदित्याह-'हिरण्यं च' रूप्यं, यावच्छब्दोपादानादिदं दृश्यम्-चिञ्चा सुवृण्णं चिञ्चा धणं एवं धण्णं बलं वाहनं कोसं कोट्टागारं रज्जं रड्डं पुरं अंतेउरं चिञ्चा विपुलधणकणगरयणमणिमोत्तिअसंखसिलप्पचा-लरत्तरयणमार्इयं संतसारसावतेज्जं विच्छुइत्ता विगोवइत्ता दाणं च दाइयाणं परिभायइत्ता मुंडा भयित्ता अगाराओ अणगारिय'मिति, व्यक्तं चैतत्, नवरं सुवर्णं घटितं धनं-गयादि बलं-चतुरङ्गं वाहनं-वेगसरादिकं पुनर्थनं-गणिमादि कनकम्-अघटितसुवर्णं रत्नानि-कर्केतनादीनि मणयः-चन्द्रकान्तादयः मौक्तिकानि-मुक्ताफलानि शङ्खाः-प्रतीताः शिला-प्रवालानि-विद्रुमाणि रकरत्नानि-पद्मारागा आदिशब्दाद्यस्त्रकम्बलादिपरिग्रहः, एतेन किमुक्तं भवतीत्याह-'संत'ति विद्यमानं सारस्वापतेयं-प्रधानद्रव्यं, किमित्याह-विच्छर्द्य-विशेषेण त्यक्त्या विच्छर्दवद्धा कृत्वा निष्क्रमणमहिमकरणतः, तथा तदेव गुप्तं सद्भिगोष्य-प्रकाशीकृत्य दानातिशयादत एव 'दाणं च दाइयाणं'ति दानार्हेभ्यः परिभाज्य-दत्त्वा, गोत्रिकेभ्यो वा-विभागशो दत्त्वा मुण्डा भूत्वा-द्रव्यतः शिरोलुब्यनेन भावतः क्रोधाद्यपनयनेन अगाराइ-गेहात् निष्क-स्येति शेषः; अनगारितां-साधुतां प्रव्रजिता-गताः, विभक्तिपरिणामाद्वा अनगारितया प्रव्रजिताः-श्रमणीभूताः, पर्यायिसूत्राणि व्यक्तान्येवेति ॥ १४ ॥

तेणं काल्लेणं तेणं समणं समणस्स भगवओ महानीरस्स अंतेवासी बह्वे निगंथा भगवंतो अप्पेगइआ आभिणिवोहियणाणी जाच केवलणाणी अप्पेगइआ मणवलिआ कायवलिआ अप्पेगइआ मणेणं

साधाणुगहसमत्था ३' अप्पेगइआ खेलोसहिपत्ता एवं जल्लोसहि० आमोसहि० विप्पोसहि० अप्पेगइआ पयाणुसारी अप्पेगइआ संभित्तसोआ अप्पेगइआ खीरासया अप्पेगइआ महुआसवा अप्पेगइआ सत्पिआसवा अप्पेगइआ अक्कीणमहाणसिआ एवं उज्जु-
मती अप्पेगइआ चिउलमई चिउव्वणिट्ठिपत्ता धारणा विज्जाहरा आगासातिवाइणो ॥

साधुवर्णकगमन्तरं व्यकमेध, नयरं 'मणोवलिथ'सि मनोवलिका-मानसावाट्टम्भवन्त. वागलिकाः-प्रतिज्ञावार्थलि-
याहिकाः परपक्षलोभकारिवचना या, कायवलिका. छुयादिपरीपदेव्वलानीभवत्कायाः 'नाणवलिथा' अव्यभिचारिज्ञानाः
'दंसणयलिथा' परैरक्षोम्यदर्शना. 'धारित्तवलिथा' इति व्यकं, वाचनान्तराधीतं चेदं विशेषणत्रयम् 'अप्पेगइआ मणेणं
सायाणुगहसमत्था' मनसैय परेया सापानुमहो-अपकारोपकारी कटुं समर्था इत्यर्थः, एवं वाचा कायेन चेति । 'खेलो-
सहिपत्त'सि खेलो-निधीयन स एवौपधिः सकलरोगाद्यनर्थोपशमहेतुत्वात् खेळोपधिस्तां प्राप्ता ये वे तथा, एयमन्यत्रापि,
नयरं 'जहोसहि'सि जहो-मलः 'विप्पोसहि'सि विष्टुपः प्रश्रवणादिविन्दव', अथवा वि इति विष्ठा प्र-इति प्रश्रवणं ते
एव जोपधिः इति । 'आमोसहि'सि आमर्षणमामर्ष-हस्तादिसंस्पर्श इति । 'सपोसहि'सि सर्व एव खेळजल्लविष्टुद्वेक्केशो-
मनसादय ओपधिः सर्वोपधिः, 'कोट्टुञ्जि'सि कोष्ठवत्-कुशुल इव सूत्रार्थधान्यस्य यथाप्राप्तस्याचिनट्टस्याऽऽजन्मधरणा-
पुञ्जि-गतिर्येषां ते तथा । 'वीजुञ्जि'सि वीजमिय विधियार्थोधिगमरूपमहातरुजननाहुञ्जिर्येषां ते तथा । 'पड्डुञ्जि'सि

३ वाकायसाणुगहसमत्थेति शाण्णाय पिकलक्षणोऽह ॥

पटवत् विशिष्टवक्तृवनस्पतिविसृष्टविविधप्रभूतसूत्रार्थपुष्पफलग्रहणसमर्थतया बुद्धिर्येषां ते तथा । 'पदानुसारि'त्ति पदेन-
सूत्रावयवैकैकनोपलब्धेन तदनुकूलानि पदशतान्यनुसरन्ति-अभ्यूहयन्तीत्येवंशीलाः पदानुसारिणः । 'संभिन्नसोअ'त्ति
संभिन्नान्-बहुभेदभिन्नान् शब्दान् पृथक् पृथक् युगपच्छृण्वन्तीति संभिन्नश्रोतारः, संभिन्नानि वा-शब्देन व्याप्तानि
शब्दग्राहीणि, प्रत्येकं वा शब्दादिविषयैः श्रोतांसि-सर्वेन्द्रियाणि येषां ते तथा । 'खीरासव'त्ति क्षीरवन्मधुरत्वेन श्रोतॄणां
कर्णमनःसुखकरं वचनमाश्रवन्ति-क्षरन्ति ये ते क्षीराश्रवाः । 'महुआसव'त्ति मध्वाश्रवाः प्राग्वत्, नवरं मधुवत्सर्वदोषो-
पशमनिमित्तत्वादाब्लादकत्वाच्च तद्वचनस्य क्षीराश्रवेभ्यस्ते भेदेनोक्ताः । 'सपिआसव'त्ति सर्पिराश्रवास्तथैव, नवरं श्रोतॄणां
स्वविषये स्नेहातिरेकसम्पादकत्वात् क्षीराश्रवमध्वाश्रवेभ्यो भेदेनोक्ताः । 'अक्खीणमहाणसीय'त्ति महानसम्-अन्नपाक-
स्थानं तदाश्रितत्वाद्वाऽन्नमपि महानसमुच्यते, ततश्चाक्षीणं-पुरुपशतसहस्रेभ्योऽपि दीयमानं स्वयमभुक्तं सत् तथाविध-
लब्धिविशेषादनुदितं तच्च तन्महानसं च-भिक्षालब्धं भोजनमक्षीणमहानसं तदस्ति येषां ते तथा । 'उज्जुमइ'त्ति क्रज्जी
सामान्यतो मनोमात्रग्राहिणी मतिः-मनःपर्यायज्ञानं येषां ते तथा । 'विउलमइ'त्ति विपुला-बहुविधविशेषणोपेतमन्यमा-
नवस्तुग्राहित्वेन विस्तीर्णा मतिः-मनःपर्यायज्ञानं येषां ते तथा, तथाहि-घटोऽनेन चिन्तितः स च द्रव्यतः सौवर्णादिः
क्षेत्रतः पादलिपुत्रकादिः कालतः शारदादिर्भवतः कालवर्णादिरित्येवं विपुलमतयो जानन्ति, ऋजुमतयस्तु सामान्यत
एव, तथा अर्द्धतृतीयाञ्जुलन्यूने मनुजक्षेत्रे व्यवस्थितसंज्ञिनां मनोग्राहिका आद्याः, इतरे तु सम्पूर्ण इति । 'विउघणिट्टि-
पत्त'त्ति विकुर्वणा-चैक्रियकरणलब्धिः सैव ऋद्धिस्तां प्राप्ता ये तथा । 'चारण'त्ति चरणं-गमनं तदतिशयवदस्ति येषां ते

धारणाः, ते च द्विधा-अङ्गाचाराणा विधाचाराणाश्च, तत्राष्टमाष्टमेन क्षप्तो यतेर्या लब्धिरुत्पद्यते यथा च कश्चिज्जङ्घा-
 व्यापारमाश्रित्यैकैवोपपातेन त्रयोदशं रुचकराभिधानं द्वीपं मेरुमस्तकं च यावद्गन्तुं प्रतिनिवृत्तश्च तत उत्पातद्वयेनेहा-
 गन्तुं समर्थो भवति तथा युक्ता आद्याः, या पुनः षष्ठेन क्षप्त उत्पद्यत, यथा श्रुतविहितेषुपष्टम्भतयोत्पातद्वयेना-
 ष्टमं नन्दीश्वराख्यं द्वीपं मेरुमस्तकं च गन्तुं तत प्रतिनिवृत्तश्चैकैवोत्पातेनेहागन्तुं समर्थो भवति तथा युक्ता द्वितीया
 इति । 'विज्जाहर'त्ति प्रज्ञात्यादिविधिविधाविशेषधारिणः । 'आगासातिवाङ्गो'त्ति आकाशं-व्योमातिपवन्ति-अतिक्रामन्ति
 आकाशगामिविद्याप्रभायात् पादलेपादिप्रभावाद्वा आकाशाद्वा हिरण्यवृद्ध्यादिकमिष्टमनिष्ट वाऽतिज्ञेयेन पातयन्तीत्ये-
 वंशीला आकाशातिपातिनः, आकाशादिवादिनो वा-अमूर्तानामपि पदार्थानां साधन (ने) समर्थवादिन इति भावः ।

अप्येगइआ कणगावलिं तवोकम्मं पडिवण्णा एवं ण्कावलिं खुडुगसीहनिक्कीलियं तवोकम्मं पडिवण्णा
 अप्येगइयामहालयं सीहनिक्कीलियं तवोकम्मं पडिवण्णा भइपडिमं महाभइपडिमं सव्यतोमइपडिमं
 आयंथिलचद्धमाणं तवोकम्मं पडिवण्णा

'कणगावलिं तवोकम्मं पडिवण्णग'त्ति कनकमयमणिकमयो भूषणविशेषः, कल्पनया तदाकारं यत्तपस्तत्कनकावली-
 त्युच्यते, तत्स्थापना चैवम्-चतुर्थं षष्ठमष्टमं चोत्तरार्धेणवस्थाप्य तेषामधोऽष्टावष्टमानि चत्वारि चत्वारि पङ्क्तिद्वयेनाव-
 स्थापनीयानि, उभयतो धा रेखाचतुष्केण नव कोष्ठकान्विधाय मध्यमे शून्य विधाय शेषेष्वष्टसु तानि स्थापनीयानि, ततस्त-
 स्थाधोऽधः चतुर्थादीनि चतुर्लिंगशतमपर्यन्तानि, ततः कनकावलिमध्यभागकल्पनया चतुर्लिंगशतदष्टमानि, तानि चोत्तरार्धेण

तत उपर्युपरि चतुस्त्रिंशत्सप्तमादीनि चतुर्थान्तानि, ततः पूर्व्यद्दष्टादष्टमानि, ततोऽष्टमं षष्ठं चतुर्थं चेति । चतुर्थोदीनि
 च क्रमेणैकोपयासादित्याणीति । अत्र चैकस्यां परिपाठ्या विकृतिभिः पारणकं, द्वितीयस्या निर्बिकृतिकेन, तृतीयायाम-
 धेपठ्ठा, चतुर्थ्यां पाथाम्भेनेति । अत्र चैकस्या परिपाठ्यामेकः संयत्सरो मासाः षण्ण दिनानि च द्वादश, परिपाठी-
 षण्णये तु मयागराः षण्ण मासा नव दिनानि चाष्टादशेति । 'एवमेकाधली' फनकात्रव्यभिजापेनेत्यर्थः, एकाधली च
 नान्यत्रोपलभ्येति न लिखिता । 'सुशुगसीहनिफोडियं'ति यस्यमाणमह्यासिंहनिफ्रीडितापेक्षया द्युतकं सिंहनिफ्रीडितं-
 भिद्गमनं तद्विषयत्तप्लत् सिंहनिफ्रीडितमित्युच्यते, तत्रमन चातिक्रान्तेद्यायलोकनतः, एवमतिक्रान्ततपःसमासे-
 पनेनापूर्वतपसोऽनुष्ठानं यत्र तस्मिन्निफ्रीडितमिति, तस्यैयम्-चतुर्थं ततः षष्ठचतुर्थेऽष्टमषष्ठे दशमाष्टमे द्वादशदशमे
 चतुर्दशद्वादशे षोडशचतुर्दशे अष्टादशषोडशे विंशतितमाष्टादशे त्रिंशतितम चेति क्रमेण विधीयते, ततः षोडशा-
 ष्टादशे चतुर्दशषोडशे द्वादशचतुर्दशे अष्टमदशमे षष्ठाष्टमे चतुर्थषष्ठे चतुर्थं चेति, स्थापना चैयम्—
 १ २३४५६७८९ १० ४५ ७६५४३२१ १ । अत्र च एकस्या परिपाठ्यां दिनमानम् नयकसङ्कलने द्वे ४५ । ४५ अष्ट-
 १ १२३४५६७८ ९ ४५ ८७६५४३२ १ । कसङ्कलना चैका ३६ सप्तकसङ्कलनाऽर्धैक्य २८ पारणकदिनानि २३
 मर्षाम्ण १८०, एवं च मासाः ६ दिनानि च ७, चतस्र्यु परिपाठीष्वेतदेव चतुर्गुणं स्यात्, तत्र षणं २ दिनानि २८,
 तत्र प्रथमपरिपाठ्यां पारणकं तस्यैकामगुणितं, द्वितीयस्या निर्बिकृतिकं, तृतीयायामधेपकारि, चतुर्थ्यामाचामाच्छ्रमिति ।
 एवं महासिंहनिफ्रीडितगपि, नररमिह स्थापना एकादयः षोडशान्ताः पुनः षोडशादय एकाः स्यान्ताः स्याप्यन्ते, तत्र द्वादशीना

पोडशान्तानामग्रे प्रत्येकमेकादयः पञ्चदशान्ताः स्थाप्यन्ते, तथा ये पोडशादय एकाः स्थापितास्तेषु पञ्चदशादीनां अन्तानामादौ चतुर्दशादयः स्थापनीयाः, चतुर्थादिना चाभिलाषेन ते समुत्कीर्तनीयाः ।

७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	२८	२९	३०	
३०	३१	३२	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३९	४०	४१	४२	४३	४४	४५	४६	४७	४८	४९	५०	५१	५२	५३	५४

दिनमानं चैकस्यां परिपाठ्यामिदमत्र—द्वे पोडशानां सङ्कलने १३६, १३६ एका पञ्चदशानां १२० चतुर्दशानामप्येकैव १०५ एकपष्टिश्च पारणकानीति, सर्वाग्रं च ५५८, एवं च वर्ष-मेकं पट् च मासाः दिनान्यष्टादशेति, परिपाटीचतुष्टये चतुर्गुणमे-

तदेव वर्षाणि ६ मासौ २ दिनानि १२ । तथा भद्रप्रतिमा—यस्यां पूर्वदक्षिणापरोत्तराभिमुखः प्रत्येकं प्रहरचतुष्टयं कायो-त्सर्गं करोति, एषा चाहोरात्रद्वयमानेति, महाभद्राऽपि तथैव, नवरमहोरात्रं यावदैकैकदिगभिमुखः कायोत्सर्गं करोति, अहोरात्रचतुष्टयं चास्यां मानमिति, सर्वतोभद्रा पुनर्यस्यां दशसु दिक्षु प्रत्येकमहोरात्रं कायोत्सर्गं करोति । अस्यां च

१	२	३	४	५
३	४	५	१	२
५	१	२	३	४
२	३	४	५	१
४	५	१	२	३

दशाहोरान्त्राणि मानमिति । अथवा द्विविधा सर्वतोभद्रा—क्षुद्रा महती च, तत्र क्षुद्रायाः स्थापना— स्थापनोपायगाथा चैयमत्र—‘एगाई पंचते ठविउं मज्झं तु आइमणुपंति । सेसे कमेण ठविउं जाणेज्जा सवओभइं ॥ १ ॥’ तपोदिनानीह पञ्चसप्ततिः, पारणकदिनानि तु पञ्चविंशतिः, सर्वाणि दिनानि शतमे- कस्यां परिपाठ्यां, चतस्रसु त्वेतदेव चतुर्गुणम् । एवं महत्यपि, नवरमेकादयः सप्तान्तास्तस्यामुपवासा भवन्ति, स्थापनोपायगाथा त्वियम्—‘एगाई सत्तंता ठविउं मज्झं तु आइमणुपंति । सेसे कमेण ठविउं जाण महासवओभइं ॥ १ ॥’

भक्तस्यैकैव च पानकस्येति, एवं द्वितीयाद्याः सप्तम्यन्ताः एकैकदत्तिवृद्धियुक्ता इति । 'पढमसत्तराइंदिअं'ति तिसृणां मध्ये प्रथमा सप्तरात्रिन्दिवा-सप्ताहोरात्रप्रमाणा, अस्यां च चतुर्थं चतुर्थेन पानकाहारविरहित उत्तानको वा पार्श्वशायी वा निषद्योपगतो वा ग्रामादिभ्यो बहिर्विहरति, द्वितीयसप्तरात्रिन्दिवाऽप्येवंविधैव, नवरं उल्लुडको वा लगण्डशायी वा दण्डायतो वा विहरति, एवं तृतीया सप्तरात्रिन्दिवापि, नवरं गोदोहिकास्थितो वा वीरासनिको वा आशुकुब्जो वा आसत इति । 'राइंदिअं'ति रात्रिन्दिवप्रमाणमहोरात्रिकीमित्यर्थः, अस्यां च पद्योपवासिको, ग्रामादिभ्यो बहिः प्रलम्ब-भुजस्तिष्ठतीति । 'एगराइयं'ति एका रात्रिः प्रमाणमस्या इत्येकरात्रिकी ताम्, अस्यां चाष्टमभक्तिको ग्रामादिवहिरीपदव-नतगान्नोऽनिमिपनयनः शुष्कपुद्गलनिरुद्धदृष्टिः जिनमुद्रास्थापितपादः प्रलम्बितभुजस्तिष्ठतीति, विशिष्टसंहननादियुक्त एव चैताः प्रतिपद्यन्ते, आह च-“पंडिवज्जइ एयाओ संघयणधिइजुओ महासत्तो । पडिमाउ भाविचप्पा सम्मं गुरुणा अणुन्नाओ ॥ १ ॥” इत्यादि ॥ 'सत्तसत्तमिधं'ति सप्तसप्तमानि दिनानि यस्यां सा तथा, सा च सप्तभिर्दिनानां सप्तकैर्भवति, तत्र च प्रथमदिने एका दत्तिर्भक्तस्यैकैव च पानकस्यैवं द्व्यादिष्वेकोत्तरया वृद्ध्या सप्तमदिने सप्त दत्तयः, एवमन्यान्यपि पट् सप्तकानि, अथवा प्रथमसप्तके प्रतिदिनमेका दत्तिर्द्वितीयादिषु तु द्व्यादयो यावत्सप्तमे सप्तके प्रतिदिनं सप्तेति, एवमष्टाष्टमिका नवनवमिका दशदशमिका चेति, नवरं दत्तिवृद्धिः कार्येति । क्वचिदिह स्थाने भद्राशुभद्रामहाभद्रासर्व-तोभद्रांभद्रोत्तराश्च भिक्षुप्रतिमाः पठ्यन्ते, तत्र सुभद्रा अप्रतीता, शेषास्तु व्याख्याताः प्राक्, नवरं भद्रोत्तरास्थापना

१ प्रतिपद्यत एताः संहननश्रुतियुक्तो महासत्त्वः । प्रतिमा भाविताया सम्यगुरुणाऽनुज्ञातः ॥ १ ॥

एवम्-१५६७७८९१ प्रथमा पङ्क्तिः १७८९१५१६ द्वितीया १९१५१६७८ तृतीया १६७८९१५ चतुर्थी १८९१५१६७९ पञ्च-
 मीति । अथवा १५६७७८९१२०१२१ प्रथमा पङ्क्तिः १८९१२०१२१५१६७ द्वितीया १२१५१६७८९१२० तृतीया १७८९
 २१२०१२१५१६ चतुर्थी १२०१२१५१६७८९१ पञ्चमी १६७८९१२०१२१५ पष्ठी १२१२०१२१५१६७८९ सप्तमीति ।
 'खुडियं'ति छुद्रिका-महल्यपेक्षया लघ्वी मोकप्रतिमा-प्रश्रवणाभिग्रहः, इयं च द्रव्यतः प्रश्रवणविषया प्रश्रवणस्याप्र-
 तिष्ठापनेत्यर्थः, क्षेत्रतो ग्रामादेर्यहिः, कालतः शरदि निदाधे वा प्रतिपद्यते, मुक्त्वा चेत् प्रतिपद्यते चतुर्दशभ-
 केन समाप्यते, अमुक्त्या चेत् प्रतिपद्यते तदा षोडशभकेन समाप्यते, भावतरु दिव्यादिकोपसर्गसहनमिति । एवं
 महामोकप्रतिमाऽपि नवरं भुक्त्वा चेत् प्रतिपद्यते तदा षोडशभकेन समाप्यते, अमुक्त्वा चेत्सदाऽष्टादशभकेनेति । 'जव-
 मङ्गं चंदपडिमं'ति ययस्येव मध्यं यस्या सा यवमध्या, चन्द्र इव कलावृद्धिहाणिभ्यां या प्रतिमा सा चन्द्रप्रतिमा, तथाहि-
 शुक्लप्रतिपदि एक कवलं भिक्षां वा अभ्यवहृत्य प्रतिदिनं कवलादिवृद्ध्या पञ्चदश पौर्णमास्या कृष्णप्रतिपदि च पञ्चदशैव
 भुक्त्वा प्रतिदिनमेकहान्या अमावास्यायामेकमेव यस्या मुक्त्वा सा स्थूलमध्यत्यात् यषमध्येति । 'वइरमङ्गं चंदपडिमं'ति वैरस्येव
 (वअस्येव) मध्यं यस्यां सा तथा, यस्या हि कृष्णप्रतिपदि पञ्चदश कवलान् भुक्त्वा ततः प्रतिदिनमेकहान्या अमा-
 वास्यायामेकं शुक्लप्रतिपद्यप्येकमेव, ततः पुनरेकैकवृद्ध्या पौर्णमास्यां पञ्चदश मुक्त्वा सा तनुमध्यत्याद् अमथ्येति ॥ वाच-
 नान्तराधीतमथ पदचतुष्कम्-'विभेगपडिमं'ति विभेचनं विवेक-त्यागः, स चान्तराणां कपायादीना बाह्याना च गणशरी
 रानुचितभक्षणानीनां तत्प्रतिपत्तिविभेकप्रतिमेति । 'विबस्सगपडिमं'ति व्युत्सर्गप्रतिमा-कायोत्सर्गकरणमिति । 'उवहाण-

पडिमं'ति तपोविषयोऽभिग्रहः, यद्यपि दशाश्रुतस्कन्धे भिक्षूपासकप्रतिमास्वरूपेयमुक्ता तथापीह तथा न व्याख्याता, भिक्षु-
प्रतिमानां प्रागेव दर्शितत्वाद्, उपासकप्रतिमानां च साधूनामसम्भवात्। 'पडिसंलीणपडिमं'ति संलीनताऽभिग्रहमिति ॥१५॥
तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी बह्वे थेरा भगवंतो जातिसंपण्णा
कुलसंपण्णा बलसंपण्णा रूवसंपण्णा विणयसंपण्णा णाणसंपण्णा दंसणसंपण्णा चरित्तसंपण्णा लज्जासं-
पण्णा लाघवसंपण्णा ओअंसी तेअंसी वचंसी जसंसी जिअकोहा जियमाणा जिअमाया जिअलोभा
जिअइंदिआ जिअणिहा जिअपरीसहा जीविआसमरणभयविप्पमुक्का वयप्पहाणा गुणप्पहाणा करणप्प-
हाणा चरणप्पहाणा णिग्गहप्पहाणा निच्छयप्पहाणा अज्जवप्पहाणा मद्दवप्पहाणा लाघवप्पहाणा खंति-
प्पहाणा सुत्तिप्पहाणा विज्जापहाणा मंतप्पहाणा वेअप्पहाणा बंभप्पहाणा नयप्पहाणा नियमप्पहाणा
सच्चप्पहाणा सोअप्पहाणा चारुवण्णा लज्जातवस्सीजिइंदिआ सोही अणियाणा अप्पुस्सुआ अबहिल्लेसा
अप्पडिल्लेस्सा सुसामणरया दंता इणमेव णिग्गथं पाचयणं पुरओकांडं विहरंति ।

साधुवर्णकगमान्तरमेव, तत्र 'जाइसंपन्न'त्ति उत्तममातृकपक्षयुक्ता इत्यवसेयम्, अन्यथा मातृकपक्षसम्पन्नत्वं पुरुष-
मात्रस्यापि स्यादिति नैपामुत्कर्षः कश्चिदुक्तः स्याद्, उत्कर्षाभिधानार्थं चैषां विशेषणकदम्बकं चिकीर्षितमिति, एवं 'कुल-
संपन्ना' इत्याद्यपि विशेषणनवकं, नवरं कुलं-पैतृकः पक्षः बलं-संहननसमुत्थः प्राणः रूपम्-आकृतिः चिनयज्ञाने प्रतीते
दर्शनं-सम्यक्त्वं चरित्रं-समित्यादि लज्जा-अपवादभीरुता संयमो वा लाघवं-द्रव्यतोऽल्पोपधिता भावतो गौरवत्रयत्यागः

'ओअंसि'सि ओजो-मानसोऽवष्टम्भस्तद्वन्तः ओजस्विनः तेजः शरीरप्रभा तद्वन्तः तेजस्विनः 'यच्चंसि'सि
 पचो-यचनं सौभाग्याद्युपेतं येषामस्ति ते यचस्विनः, अथवा वर्चः-तेजः प्रभाय इत्यर्थः, तद्वन्तो वर्चस्विनः 'जसंसि'सि
 यजस्विनः-ह्यातिमन्तः जितक्रोधादीनि सप्त विशेषणानि प्रतीतानि, नवर क्रोधादिजय-उदयप्राप्तक्रोधादिविफलीकरण-
 तोऽवसेय, 'जीविआसमरणमयविष्मुक्का' जीविताक्षया मरणमयेन च विप्रमुक्ताः, तदुभयोपेक्षका इत्यर्थः, 'घयप्पहाणे'
 ति प्रतं-यतित्वं प्रधानम्-उत्तमं शाक्यादियतित्यापेक्षया निर्ग्रन्थयतित्याद्येया, प्रतेन वा प्रधाना ये ते तथा, निर्ग्रन्थ-
 श्रमणा इत्यर्थः, ते च न व्यवहारत एवेत्यत आह-'गुणप्पहाण'सि प्रतीतं, नवरं गुणाः-ऋणादयः, गुणप्राधान्यमेव
 प्रपद्यन्ताह-'करणप्पहाणे' त्यादिविशेषणसप्तकं प्रतीतार्थं च, नवरं करणं-पिण्डविशुद्ध्यादि चरणं-महाव्रतादि निग्रहः-
 अनाचारप्रवृत्तेर्निषेधनं निश्चयः-तत्त्वनिर्णयः चिहितानुष्ठानेषु वा अयश्चकरणान्मुपगमः, आर्जवं-मायोदयनिग्रह
 मार्दवं-मानोदयनिरोधः, लापवं-क्रियासु दक्षत्वं क्षान्तिः-क्रोधोदयनिग्रह इत्यर्थः, मुक्तिः-लोभोदयविनिरोधो विद्या-
 प्रज्ञायादिकाः मन्त्रा-हरिणेगेमेप्यादिमन्त्राः वेदाः-आगमाः ऋग्वेदादयो वा ब्रह्म-ब्रह्मचर्यं कुशलानुष्ठानं वा नया-नीतयः
 नियमा-अभिग्रहाः सत्यं-सम्यग्वादः शौचं-द्रव्यतो निर्लेपता भावतोऽनवद्यसमाचारः, यच्चेह चरणकरणग्रहणेऽप्यार्ज-
 यादिग्रहण तवार्जयादीनां प्राधान्यख्यापनार्थमवसेय, 'चारुवण'सि सत्कीर्तयः गौराद्युदात्तशरीरवर्णयुक्ता वा सत्प्रज्ञा
 वा 'लज्जातयस्सीजिंदिय'सि लज्जाप्रधानास्तपस्विन-शिष्या जितेन्द्रियाश्च येषां ते लज्जातपस्वितिनेन्द्रियाः, अथवा
 लज्जया तपःश्रिया च जितानीन्द्रियाणि येस्ते लज्जातप-श्रीजितेन्द्रियाः, यद्यपि जितेन्द्रिया इति प्रागुक्तं, तथापीह लज्जा-

तपोविशेषितत्वान्न पुनरुक्तत्वमवसेयमिति, 'सोहि'त्ति सुहृदो-मित्राणि जीवलोकस्येति गम्यम्, अथवा शोधियोगाच्छो-
धयः-अकलुषहृदया इत्यर्थः, 'अणियाण'त्ति अनिदाना-निदानरहिताः 'अप्सुस्य'त्ति अल्पौत्सुक्या-औत्सुक्यवर्जिताः
'अवहिह्लेस'त्ति संयमादवहिर्भूतमनोवृत्तयः, 'अप्रतिलेइया-अतुलमनोवृत्तयः, 'सुसामणारय'त्ति अति-
शयेन श्रमणकर्मसक्ताः, 'दंत'त्ति गुरुभिर्दमं ग्राहिताः विनयिता इत्यर्थः, इदमेव नैर्ग्रन्थं प्रवचनं 'पुरओकाळं'त्ति
पुरस्कृत्य-प्रमाणीकृत्य विहरन्तीति, क्वचिदेवं च पठ्यते-'बहूणं आयरिया' अर्थदायकत्वात् 'बहूणं उवज्झाया' सूत्रदाय-
कत्वात्, बहूनां गृहस्थानां प्रव्रजितानां च दीप इव दीपो मोह्तमःपटलपाटनपटुत्वात्, द्वीप इव वा द्वीपः संसारसा-
गरनिमग्नानामाश्वासभूतत्वात्, 'ताणं'त्ति त्राणमनर्थेभ्यो रक्षकत्वात्, 'सरणं'त्ति शरणमर्थसम्पादकत्वात् 'गइ'त्ति गम्यत
इति गतिरभिगमनीया इत्यर्थः, 'पइट्ठ'त्ति प्रतिष्ठन्त्यस्यामिति प्रतिष्ठा आश्रय इत्यर्थः ॥

तेसि णं भगवंताणं आयावायावि विदिता भवंति परवाया विदिता भवंति आयावायं जमइत्ता न
लघणमिव मत्तमांतंगा अच्छिइपसिणवागरणा रयणकरंडगसमाणा कुत्तिआचणभूआ परवादियपमहणा
हुवालसंगिणो समत्तगणिपिडगधरा सब्वक्खरसणिवाइणो सब्वभासाणुगामिणो अजिणा जिणसंकासा
जिणा इव अवितहं वागरमाणा संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ॥ (सू० १६)

तेषां भगवतां 'आयावायावि'त्ति आत्मवादाः-स्वसिद्धान्तप्रवादाः, अपिः समुच्चये, पाठान्तरेणात्मवादिनो जेत्ता
इत्यर्थः, विदिताः-प्रतीताः भवन्ति, तथा परवादाः-शाक्यादिमतानि, पाठान्तरेण परवादिनः-शाक्यादयो विदिता

भवन्ति, स्वपरसिद्धान्तप्रवीणतया, ततश्च 'आयायार्थ'ति स्वसिद्धान्तं 'जमइत्त'सि पुनः पुनरायर्त्तनेनातिपरिचितं कृत्वा, किमपि के इत्याह-नलचनमिष मत्तमातङ्गा इति प्रतीतं, नलचना इति पाठान्तरं, नलवनानीवेति व्याख्येयं, ततः 'अच्छि-इपसिणयागरण'सि अचिरलप्रश्ना अचिरलोत्तराश्च सम्भूताः सन्तो विहरन्तीति योगः, 'रयणकरंडगसमाण'सि प्रतीतं, 'कुत्तिआयणभूज'सि कुत्तिकं-स्वर्गमर्त्यपाताललक्षण भूमित्रयं तत्सम्भवं यत्सपि कुत्तिकं, तत्सम्पादक आपणो-दृष्टः कुत्तिकापणस्तम्भूताः-समीहितार्थसम्पादनलब्धियुक्त्येन तदुपमाः, 'परवाइयपमहण'सि तन्मतप्रमर्दनात् 'परवाईहिं अणो-पांता इत्यादि चोइसपुपी'त्यन्तं वाचनान्तरं, तत्र अनुपक्रान्ता-अनिराकृता इत्यर्थः, 'अणउत्थिपहिं'ति अन्ययू-थिकैः-परतीर्थिकैः 'अणोद्धंसिजमाण'सि अनुपध्यस्यमानाः साहाय्यादपात्यमानाः, विहरन्ति-विचरन्ति, 'अप्येगइया आयारधरे'त्येवमादीनि षोडश विशेषणानि सुगमानि, नवरं सूत्रकृतधरा इत्यस्य प्राक्तनाद्गधराणाविनाभूतत्येऽपि तस्यात्तिसयेन धरणारसूत्रकृतधरा इत्याद्युक्तम्, अत एव विपाकश्रुतधरोक्तावपि एकादशाद्गविद इत्युक्तम्, अथवा विदे-र्थिचारणार्थत्वादेकादशाद्गविचारकाः, नवपूर्व्यादिप्रहणं तु तेषा सात्तिसयत्येन प्राधान्यव्यापनार्थमिति, चतुर्दशपूर्वित्ये सत्यपि द्वादशाङ्गित्य केपाश्चिन्न स्याच्चतुर्दशपूर्वाणा द्वादशाङ्गस्याशभूतत्वात्, अत आह-'दुवालसगिणो'सि, तथा द्वाद-शाङ्गित्येऽपि न समस्तश्रुतधरत्वं केपाश्चिन्त्यादित्यत आह-'समस्तगणिविडगधरा' गणीनाम्-अर्थपरिच्छेदाना पिटकमिव पिटकं-स्थानं गणिपिटकम्, अथवा पिटकमिव यालङ्गक्याणिजकसर्थस्वाधारभाजनविशेष इव यत्तत्पिटकं, गणित-आचार्यस्य पिटकं गणिपिटकं-प्रकीर्णकश्रुतादेवश्रुतनिर्युक्त्यादियुक्तं जिनप्रवचनं, समस्तम्-अनन्तगमपर्यायोपेतं गणिपिटक

धारयन्ति ये ते तथा, अत एव 'सधक्खरसण्णिवाइणो'त्ति सर्वे अक्षरसन्निपाताः—वर्णसंयोगा ज्ञेयतया विद्यन्ते येषां ते तथा, 'सधभासाणुगामिणो'त्ति सर्वभाषाः—आर्यानार्यामरवाचः अनुगच्छन्ति—अनुकुर्वन्ति तन्नापाभाषित्वात् स्वभाषयैव वा लब्धिविशेषात्तथाविधप्रत्ययजननात्, अथवा सर्वभाषाः—संस्कृतप्राकृतमागध्याद्या अनुगमयन्ति—व्याख्यान्तीत्येवं शीला ये ते तथा, 'अजिण'त्ति असर्वज्ञाः सन्तो जिनसङ्काशाः, जिना इवावितथं व्याकुर्वोणाः ॥ १६ ॥

तेषां कालेषां तेषां समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी बह्वे अणगारा भगवंतो हरिआ-समिआ भासासमिआ एसणासमिआ आदाणभंडमत्तनिक्खेवणासमिआ उच्चारपासवणखेलसिंघाणज-ल्लुपारिद्धावणियासमिआ मणगुत्ता वयगुत्ता कायगुत्ता गुत्ता गुत्तिंदिया गुत्तवंभयारी अममा अकिंचणा छिर्णगंगांथा छिणसोआ निरुवलेवा कंसपातीच मुक्कतोआ संख इव निरंगणा जीवो विच अप्पडिहयगती जच्चकणंगंपिच जातरूवा आदरिसफलगाविच पागडभाया कुम्मो इव गुत्तिंदिआ पुक्खरपत्तं व निरुवलेवा गगणमिच निरालंबणा अणिलो इव निरालया चंद इव सोमलेसा खूर इव दित्तेआ सागरो इव गंभीरा विहग इव सबवओ चिप्पसुक्का मंदर इव अप्पंकपा सारयसलिलं व सुद्धहिअया खगिगविसाणं व एगजाया भारंडपक्खी व अप्पमत्ता कुंजरो इव सोंडीरा वसभो इव जायत्थामा सीहो इव दुद्धरिसा वसुंधरा इव सव्वफासविसहा सुहअहुआसणे इव तेअसा जलंता

'तेषां कालेण'मित्यादि गमान्तर व्यक्तं च, नवरं समितिस्तत्रे 'आयाणभट्टमत्तनिक्खेवणासमिय'सि आदाने-ग्रहणे
 उपकरणस्येति गम्यते, भाण्डमात्राया-यखाद्युपकरणरूपरिच्छदस्य, भाण्डमात्रस्य चोपकरणस्यैव, अथवा भाण्डस्य-
 यखादेर्मन्मयभाजनस्य या मात्रस्य च-पात्रविशेषस्य निक्षेपणाया-विमोचने ये समिताः-सुप्रत्युपेक्षितादिक्रमेण सम्यक्
 प्रवृत्तास्ते तथा, 'उच्चारपासवणल्लेणसिधाणज्झपरिद्धावणियासमिया' पुरीपमूत्रनिष्ठीपननसिक्काभ्जेम्ममलपरिल्यागे समिता
 इति शुद्धस्यणिङलाश्रयणात्, 'मणगुत्ते'त्यादि पदत्रय कण्ठम्, अतएव 'गुत्ता' सर्वथा गुप्तत्वात् 'गुत्तिदिय'सि शब्दादिपु
 रागादिरहिता इत्यर्थः, अथवा 'गुत्तागुत्तिदिय'सि गुप्तानि शब्दादिपु रागादिनिरोधाद् अगुप्तानि च आगमश्रवणेर्यास-
 मित्यादिष्यनिरोधादिन्द्रियाणि येषां ते तथा, 'गुत्तवंभयारि'सि गुप्तं-यसत्यादिगुप्तिसङ्घ-भैयुनविरतिं चरन्ति-आसेवन्त
 इत्येवंशीला गुप्तब्रह्मचारिणः, 'अमम'सि आभिव्यङ्गिकममेतिसाब्दवर्जाः 'अक्किचन'सि निर्द्वन्व्याः (ग्रन्थाग्रम् १०००)
 याचनान्तरे 'अकोहे'त्यादीन्येकादश पदानि दृश्यन्ते, तत्र 'अकोहे'त्यादि ४ प्रतीतानि, अतएव 'संत'सि शान्ता
 अन्तर्धृत्या 'पसंत'सि प्रशान्ता. बहिर्धृत्या 'उपसंत'सि उपशान्ता उभयतः, अथवा मनःप्रभृत्युपेक्षया शान्तादीनि
 पदानि, अथवा शान्ता भवश्चमणात् प्रशान्ताः प्रकृष्टचित्तत्वात् उपशान्ता-नियुताः पापेभ्य, अथवा प्रथमप्रकर्षाभि-
 धानार्थेकार्थं पदत्रयमिदम्, अतएव 'परिनिपुजा' सकलसन्तापवर्जिताः 'अणासव'सि अनाश्रवाः-अविद्यमानपापकर्म-
 यन्थाः 'अगंय'सि अविद्यमानहिरण्यादिग्रन्थाः 'छिन्नसोम'सि छिन्नशोकाच्छिन्नश्रोतसो वा, छिन्नसंसारप्रवाहा इत्यर्थः,
 'निरुग्घेय'सि उपलिप्यते अनेनेयुपलेपस्तद्द्रहिताः, कर्मबन्धधेतुवर्जिता इत्यर्थः, अथ निरुपलेपतामेवोपमानैराह-बहस्यमा-

णपदानां च भावनाध्ययनाद्युक्ते इमे सद्ग्रहगार्थे—‘कंसे १ संखे २ जीवे ३ गयणे ४ वाए ५ य सारए सलिले ६ । पुक्ख-
रपत्ते ७ कुम्मे ८ विहगे ९ खगगे १० भारंडे ११ ॥ १ ॥ कुंजर १२ वसहे १३ सीहे १४ नगराया चैव १५ सागर-
ऽकूखोहे १६ । चंदे १७ सूरे १८ कणगे १९ वसुंधरा चैव २० सुहुयहुए २१ ॥ २ ॥’ उक्तगाथानुक्रमेणेह तानि पदानि
व्याख्यास्यामः; वाचनान्तरे इत्थमेव दृष्टत्वादिति, ‘कंसपाईव मुक्खतोया’ कांस्यपात्रीवेति व्यक्तं मुक्तं-त्यक्तं तोयमिव
तोयं-बन्धहेतुत्वात् स्नेहो चैस्ते तथा, ‘संखो इव निरंगणे’ति कम्भुवत् रङ्गणं-रागाद्युपरञ्जनं तस्मान्निर्गताः, ‘जीव इव
अप्पडिहयगती’ प्रत्यनीककुतीर्थिकादियुक्तेष्वपि देशनगरादिषु विहरन्तो वादादिसामर्थ्योपेतत्वेनास्वलितगतय इत्यर्थः;
संयमे वा अप्रतिहतवृत्तय इत्यर्थः, ‘गगणमिव निरालंबण’त्ति कुलभ्रामनगराद्यालम्बनवर्जिता इत्यर्थः सर्वत्रानिश्चिता इति
हृदयं, ‘वायुरिव अप्पडिवद्धा’ ग्रामादिष्वेकरात्र्यादिवासात् ‘सारयसलिलं व सुद्धहिअय’त्ति अकलुपमनस्त्वात्, ‘पुक्खरपत्तं
व निरुवलेव’त्ति पङ्कजलकल्पस्वजनविषयस्नेहरहिता इत्यर्थः; ‘कुम्मो व गुत्तिदिय’त्ति कच्छपो हि कदाचिद् ग्रीवापाद-
लक्षणावयवपञ्चकेन गुप्तो भवति, एवमेतेऽपीन्द्रियपञ्चकेनेति, ‘विहग इव विप्पमुक्’त्ति मुक्तपरिकरत्वादनियतवासाच्च,
‘खग्गविसाणं व एगजाय’त्ति खड्गी-आटव्यो जीवस्तस्य विषाणं-शृङ्गं तदेकमेव भवति तद्वदेकजाता-एकभूता रागा-
दिसहायवैकल्यादिति, ‘भारंडपक्खीव अप्पमत्त’त्ति भारण्डपक्षिणोः किलैकं शरीरं पृथग्वीचं त्रिपादं च भवति, तौ
चाल्यन्तमप्रमत्ततयैव निर्वाहं लभेते तेनोपमा कृतेति, ‘कुंजरो इव सोडीरा’ हस्तीव शूराः कपायादिरिपून् प्रती-
त्येति, ‘वसंभो इव जायत्थामा’ गौरिवोत्पन्नचलाः; प्रतिज्ञातकार्यभरनिर्वाहका इत्यर्थः; ‘सीहो इव दुद्धरिसा’ परीषहादि-

मृगैरनभिभवनीया इत्यर्थः, 'मंदरो इव अप्पकंप'सि मेरुविबानुकूलोपसर्गवायुभिरविचलितसत्त्वाः, 'सागतो इव गंभीर'सि
 हर्षश्लोकादिकारणसम्पर्केऽप्यविकृतचिन्ताः, 'धंदो इव सोमलेस्व'सि अनुपतापहेतुमनःपरिणामाः, 'सूरो इव दिप्ततेज'सि
 दीप्ततेजसो द्रव्यतः शरीरदीप्त्या भायतो ज्ञानेन, 'जच्चकणगमिष जायरुवा' जातं-लब्धं रूपं-स्वरूप रागादिकुद्रव्य-
 विरहात् शैले जातरूपाः, 'धसुंधरा इव सधफासविसह'सि स्पर्शा-शीतोष्णादयो अनुकूलेतराः परीपहास्तान् सर्वान्
 विपहन्ते ये ते तथा, 'सुधुअहुआसणो इव तेअसा जलता' सुधु हुतं-क्षिप्तं घृतादि यत्र हुताग्ने-यहो स तथा, तद्वत्ते-
 जसा-ज्ञानरूपेण तपोरूपेण च ज्वलन्तो-दीप्यमानाः, पुस्तकान्तरे विशेषणानि सर्वाण्येतानीदं चाधिकम्-आदरिसफ-
 लगा इव पायडभावा' आदर्शफलकानीय-पट्टिका इव प्रतले विलीर्णत्वादादर्शफलकानि तानीव प्रकटा-यथावयुपलभ्य-
 मानस्वभावा भावा-आदर्शपक्षे नयनमुखादिधर्मा साधुपक्षे अशठतया मनःपरिणामाः येषु ते प्रकटभावाः ।

नत्थि णं तेसि णं भगवताणं कत्थइ पडिबंधे भवइ, से अ पडिबंधं चडिबिहे पणत्ते, तंजहा-दब्बओ
 खित्तओ कालओ भावओ, दब्बओ णं सचित्ताचित्तमीसिएसु दब्बेसु, खेत्तओ गामे वा णयरे वा रणणे
 वा खेसे वा खले वा घरे वा अंगणे वा, कालओ समए वा भावलियाए वा जाव अयणे वा अणत्तरे वा
 वीइकालसजोगे, भावओ कोहे वा माणे वा मायाए वा लोहे वा भए वा हासे वा एवं तेसि ण भवइ । ते
 णं भगवंतो वासावासवज्जं अट्ट गिम्हहेमंतिआणि मासाणि गामे एगराइआ णयरे पंचराइआ वासीचंदण-

समाणकप्पा समलेट्टुकंचणा समसुहदुक्खा इहलोगपरलोगअप्पडिवद्धा संसारपारगामी कम्मणिग्घायण-
ट्ठाए अब्भुट्ठिआ विहरंति ॥ (सू० १७) ॥

‘नत्थी’ त्यादि, नास्ति तेषां भगवतामयं पक्षो यदुत कुत्रचिदपि प्रतिबन्धो भवतीति, तद्यथा-द्रव्यतः ४, द्रव्यतः सचित्तादिषु ३, क्षेत्रतो ग्रामादिषु ७, तत्र क्षेत्रं-धान्यजन्मभूमिः खलं-धान्यमलनपवनादिस्थण्डिलं, शेषाणि व्यक्तानि, कालतः समयादिषु, तत्र समयः-सर्वनिकृष्टः कालः, आवलिका-असत्यातसमया यावत्करणादिदं ह्ययम्-‘आणापाणू वा’ उच्छ्वासनिःश्वासकाल इत्यर्थः, ‘थोवे वा’ सप्तप्राणमाने ‘लवे वा’ सप्तस्तोकमाने ‘सुहुत्ते वा’ लवसप्तसप्ततिमाने अहो-
रात्रपक्षमासाः प्रतीताः, ‘अयणं’ दक्षिणायनमितरच्च, अन्यतरे वा ‘दीहकालसंजोए’त्ति वर्षशतादौ, भावतः क्रोधादिषु ६, ‘एवं तेसिं न भवइ’त्ति एवम्-अमुना प्रकारेण तेषां न भवति प्रतिबन्ध इति प्रकृतम्, ‘वासावासवज्जं’ति वर्षसु-प्रावृषि वासो-निवासस्तद्धर्जमित्यर्थः, ‘गामे एगराइय’त्ति एकरात्रो वासमानतया अस्ति तेषां ते एकरात्रिकाः, एवं नगरे पञ्च-
रात्रिका इति, एतच्च प्रतिमाकल्पिकानाश्रित्योक्तम्, अन्येषां मासकल्पविहारित्वादिति, ‘वासीचंदणसमाणकप्प’त्ति वासी-
चन्दनयोः प्रतीतयोरथवा वासीचन्दने इव वासीचन्दने-अपकारकोपकारकौ तयोः समानो-निर्द्धेपरगतत्वात्समः कल्पो-
विकल्पः समाचारो वा तेषां ते वासीचन्दनसमानकल्पाः, ‘समलेट्टुकंचण’त्ति समे-तुल्ये उपेक्षणीयत्वान्नेष्टुकाद्यने तेषां ते तथा, ‘समसुखे’ त्यादि ‘विहरंती’ त्येतदन्तं व्यक्तं, वाचनान्तरे पुनः ‘तंजहा’ इत्यंतः परं गमान्तं यावदिदं पठ्यते-‘अंडए इ वा’ अण्डजो-हंसादिः अण्डकं वा-मयूराण्डकादिः क्रीडादिमयूरादिहेतुरिति वा प्रतिबन्धः स्यात्, सप्तम्येकवचनान्तं

कथा च-मनुष्योऽयमितिव्यपदेशरूपा यावत्कथा तस्यां भवं यावत्कथिक-यावज्जीविकमित्यर्थः, 'पाओवगमणे'त्ति पाद-
 पस्येवोपगमनम्-अस्पन्दतयाऽवस्थान पादपोपगमनं 'वाघाइमे अ'त्ति व्याघातयत्-सिंहदावानलाद्यभिभूतो यत् प्रतिप-
 धते 'नियाघाइमे अ'त्ति व्याघातविरहित ।

से किं तं ओमोअरिआओ !, २ दुविहा पणत्ता, तंजहा-दब्बोमोअरिआ य भावोमोअरिआ य, से किं
 त दब्बोमोअरिआ !, २ दुविहा पणत्ता, तजहा-उयगरणदब्बोमोअरिआ य भत्तपाणदब्बोमोअरिआ य, से किं
 से किं त उवगरणदब्बोमोअरिआ !, २ तिविहा पणत्ता, तंजहा-एगे वत्थे एगे पाए चियत्तोयकरणसा-
 तिज्जणया, से तं उवगरणदब्बोमोअरिआ । से किं तं भत्तपाणदब्बोमोअरिआ !, २ अणेगविहा पणत्ता,
 तंजहा-अट्ठकुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले आहारमाणे अप्पाहारे, दुयालसकुडुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले
 आहारमाणे अवट्ठोमोअरिआ, सोलसकुडुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले आहारमाणे दुभागपत्तोमोअरिआ,
 यउब्बीसकुडुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले आहारमाणे पत्तोमोअरिआ, एकत्तीसकुडुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले
 आहारमाणे किंचूणोमोअरिआ, वत्तीसकुडुडिअंढगप्पमाणमेत्ते कवले आहारमाणे पमाणपत्ता, एत्तो एगे-
 णवि घासेण ऊणय आहारमाहारेमाणे समणे णिग्गंथे णो एकामरसभोईत्ति वत्तब्बं सिआ, से त भत्तपा-
 णदब्बोमोअरिआ, से तं दब्बोमोअरिआ । से किं तं भावोमोअरिआ !, २ अणेगविहा पणत्ता, तंजहा-अप्प-
 कोदे अप्पमाणे अप्पमाए अप्पलोहे अप्पसंहे अप्पसंहे, से तं भावोमोअरिआ, से तं ओमोअरिआ । से

किं तं भिक्खलायरिया ? २ अणेगविद्या पणत्ता, तंजहा-दब्वाभिग्गहचरणे कालाभि-
ग्गहचरणे भावाभिग्गहचरणे उक्खित्तचरणे उक्खित्तचरणे उक्खित्तचरणे उक्खित्तचरणे
वह्जिज्जमाणचरणे साहरिज्जमाणचरणे उवणीअचरणे उवणीअचरणे उवणीअचरणे
अचरणे संसट्ठचरणे असंसट्ठचरणे तज्जातसंसट्ठचरणे मोणचरणे अदिट्ठलाभिण
पुट्टलाभिण अपुट्टलाभिण भिक्खालाभिण अभिक्खलाभिण अणगिलायण ओवणिहिण परिमितपिडवाइण
सुद्धेसणिण संखायत्तिण, से तं भिक्खलाधरिया ।

‘चियत्तोवगरणसाइज्जणय’त्ति चियत्तं-प्रीतिकरं त्यक्तं वा दोषैर्यदुपकरणं-वल्लपान्नव्यतिरिक्तं वल्लपान्नमेव वा तस्य
या श्रयणीयता स्वदनीयता वा सा तथा, ‘अप्पाहारे’त्ति द्वात्रिंशत्कवलपेक्षया अष्टानामल्पत्वात्, ‘अवहुमोयरिय’त्ति
द्वात्रिंशतोऽर्द्धं षोडश, एवं च द्वादशानामर्द्धसमीपवर्तित्वादुपाद्धाऽत्रमोदरिका द्वादशभिरिति, ‘दुभागोमोयरिय’त्ति
द्वात्रिंशतः षोडश द्विभागोऽर्द्धमित्यर्थः, ततः षोडशकवलमाना द्विभागवमोदरिकेत्युच्यते, ‘पत्तोमोयरिय’त्ति चतुर्विंशतेः
कवलानां द्वात्रिंशद्द्वितीयार्द्धस्य मध्यभागं प्राप्तत्वाच्चतुर्विंशत्या कवलैः प्राप्तावमोदरिकेत्युते, अथवा प्राप्तेव प्राप्ता
द्वात्रिंशतखयाणां भागानां प्राप्तत्वाच्चतुर्थभागस्य चाप्राप्तत्वादिति, ‘किंचूणमोयरिय’त्ति एकत्रिंशतो द्वात्रिंशत एकेनोन-
त्वात्, ‘पमाणपत्ते’त्ति द्वात्रिंशता कवलैः प्राप्तप्रमाणो भवति साधुर्न न्यूनोदर इति, ‘एत्तो’त्ति इतो द्वात्रिंशत्कवलमाना-
देकेनापि ‘घासेण’त्ति प्राप्तेन ‘णो पकामरसभोईत्ति वत्तं सिया’ इति नाल्यर्थमन्नभोकेति वाच्यं स्यादिति, ‘अप्पसद्धे’त्ति

चेदं व्याख्येयम्, इकारस्तु प्राकृतप्रभवः, 'पोप इ वा' पौतजो-हस्यादिः, पौतको वा शिशुरिति वा प्रतिबन्धः स्यात्, 'अंडजे इ वा' दौंडजे इ वे' त्यत्र पाठान्तरे अण्डज-वृत्त कोशिकारकीटाण्डकप्रभय वीण्डजं-कर्पासीफलप्रभय वृत्तमेव, 'उगहिए इ वा' अवगृहीतं-परिवेपणार्थमुत्पाटितं भक्तपानं 'पगहिए वा' प्रगृहीतं भोजनार्थमुत्पाटितं तदेव, अथवा अवग्रहिकं-अवग्रहोऽस्यास्तीत्यवग्रहिकं-यसत्तिपीठफलकादिकं औपग्रहिकं वा दण्डकादिकमुपधिजात, प्रगृहीत तु प्रकर्षेण गृहीतत्यादौधिकमिति, 'जणं जणं दिसं दिसं'ति गङ्गारस्य वाक्यालङ्कारार्थत्वाद्या वा दिशमिच्छन्ति विहर्तुमिति शेषः, 'तं णं त णं'ति ता तां दिशं विहन्तीति योगः, 'सुश्रूय'त्ति शुचिभूता--भावशुद्धिमन्तः श्रुतिभूता वा-प्राप्तसिद्धान्ताः, 'लघुभूय'त्ति अल्पोपधितया गौरवत्यागाच्च, अथवा लघुभूतो वायुस्तद्वत् ये सततविहारस्ते लघुभूताः, 'अणप्पगया' अनल्पग्रन्था--वह्नागमा. अविद्यमानो वा आत्मनः सम्बन्धी ग्रन्थो-हिरण्यादियेषां ते तथा, अनर्प्यग्रन्था वा भावधन्युक्ता इत्यर्थः ॥ १७ ॥

तेसि णं भगयंताणं एतेणं विहारेणं विहरमाणं इमे एआरूवे अहिंमतरयाहिए तयोवहाणे होत्या, तंजहा-अहिंमतरए छब्बिहे याहिएपवि छब्बिहे ॥ (सू० १८) ॥

अथ साधुवर्णकः प्रकारान्तरेणोच्यते-स च 'तेसि णं'मित्यादि से तं भावधित्वसंगे' इत्येतदन्तः अनशनादितपो-भेदप्रतिपादनपरः सुगम एव, नवरं वाचनान्तरे 'जायामायावित्ति'त्ति संयमयात्रामात्रार्थं वृत्तिः-भक्तग्रहण यात्रामात्रा-वृत्तिः 'अदुत्तरं व'त्ति अथापरं पुनरित्यर्थः । तथाऽधिकृतवाचनानाम् 'अहिंमतरए'त्ति अभ्यन्तरम्-आन्तरत्यैव शरी-

रस्य तापनात्सम्यग्दृष्टिभिरेव तपस्तया प्रतीयमानत्वाच्च, 'बाहिरए'त्ति बाह्यस्यैव शरीरस्य तापनात्मिथ्याहृष्टिभिरपि तप-
स्तया प्रतीयमानत्वाच्चेति ॥ १८ ॥

से किं तं बाहिरए ? २ छव्विहे, तंजहा-अणसणे ऊणो (अवमो) अरिया भिक्खाअरियारसपरिच्चाए काय-
किलेसे पडिसंलीणया । से किं तं अणसणे?, २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-इत्तरिए अ आवकहिए अ । से किं तं
इत्तरिए ?, २ अणेगविहे पणत्ते, तंजहा-चउत्थभत्ते अट्टमभत्ते दसमभत्ते वारसभत्ते चउद्दसभत्ते
सोलसभत्ते अद्धमासिए भत्ते मासिए भत्ते तेमासिए भत्ते चउमासिए भत्ते पंचमासिए
भत्ते छम्मासिए भत्ते, से तं इत्तरिए । से किं तं आवकहिए?, २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-पाओवगमणे अ भत्त-
पच्चख्वाणे अ । से किं तं पाओवगमणे ?, २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-वाघाइमे अ निव्वाघाइमे अ नियमा
अप्पडिकम्मे, से तं पाओवगमणे । से किं तं भत्तपच्चख्वाणे ?, २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-वाघाइमे अ
निव्वाघाइमे अ णियमा सप्पडिकम्मे, से तं भत्तपच्चख्वाणे, से तं अणसणे ।

'अणसणे'त्ति भोजननिवृत्तिः, तच्चेत्कर्तुं न शक्नोति तदा किं कार्यमित्याह-'अवमोयरिअ'त्ति अवमोदरस्य करणमव-
मोदरिका-ऊनोदरतेत्यर्थः; उपलक्षणत्वाच्चास्य न्यूनोपघिताऽपीह दृश्येति, तत्राशक्तस्य यत्कार्यं तदाह-'भिक्खायरिय'त्ति
वृत्तिसंक्षेप इत्यर्थः; तत्राप्यशक्तस्य यत्कार्यं तदाह-'रसपरिच्चाए'त्ति, तत्राप्यशक्तस्य यत्तदाह-'कायकिलेसे', तत्रापि यत्त-
दाह-'पडिसंलीणय'त्ति, 'इत्तरिए'त्ति इत्वरम्-अल्पकालिकमेकोपवासादि पणमासान्तम् 'आवकहिए'त्ति यावती चासौ

अल्पकलह इत्यर्थः, कलहः--क्रोधकार्यम् 'अस्पृहंसे'ति अल्पहृद्भ्यः-अविद्यमानकलहविशेषः, अल्पशब्दश्चाभाववचनोऽ-
 प्यस्ति, 'दयाभिगहचरण'ति द्रव्याश्रिताभिग्रहेण चरति-भिक्षामदति द्रव्याश्रिताभिग्रहं वा चरति-आसेवते यः स
 द्रव्याभिग्रहचरकः, इह च भिक्षाचर्याया प्रक्रान्ताया यद् द्रव्याभिग्रहचरक इत्युक्तं तद्धर्मधर्मिणोरभेदविवक्षणात्,
 द्रव्याभिग्रहश्च लेपकृतादिद्रव्यविषयः, क्षेत्राभिग्रह-स्वप्नप्रमत्तादिविषयः, कालाभिग्रहः-पूर्वाह्णादिविषयः, भायाभि-
 ग्रहस्तु गानहसनादिप्रभृत्तत्पुरुषादिविषयः, 'वक्त्रिस्तचरण'ति वक्त्रिस्त-स्वप्नयोजनाय पाकभाजनादुद्धृतं तदर्थमभिग्रहत-
 चरति-तद्गवेषणाय गच्छतीत्युक्त्रिस्तचरकः, एवमुत्तरत्रापि, 'निक्त्रिस्तचरण'ति निक्त्रिस्त-पाकभाजनावुद्धृतं 'वक्त्रिस्त-
 निक्त्रिस्तचरण'ति पाकभाजनावुक्त्रिस्त्य निक्त्रिस्तं तत्रैयान्यत्र वा स्थाने यत्तदुक्त्रिस्तनिक्त्रिस्तम् अथवोक्त्रिस्तं च निक्त्रिस्तं च
 यश्चरति स तथोच्यते 'निक्त्रिस्ततद्वक्त्रिस्तचरण'ति निक्त्रिस्तं भोजनपात्र्यामुक्त्रिस्तं च स्वार्थं तत एव निक्त्रिस्तोक्त्रिस्तं, 'वह्नि-
 ज्जमाणचरण'ति परिदेव्यमाणचरकः 'साहरिज्जमाणचरण'ति यत् कूरादिकं शीतलीकरणार्थं पटादिषु विस्तारितं तत्पुन-
 र्भाजने क्षिप्यमानं सद्विषयमाणमुच्यते, 'ववणीअचरण'ति उपनीतं केनचित्कस्यचिदुपटौकितं प्रहेणकादि, 'अवणीयचरण'ति
 उपनीतं देयद्रव्यमध्यादपसारितमन्यत्र स्थापितमित्यर्थः, 'ववणीयावणीयचरण'ति उपनीत-विनीतं ढौकितं सत्प्रहेणकाद्यप-
 नीतं स्थानान्तरस्थापितं अथवोपनीतं चापनीतं च तथा, अथवा उपनीतं-दायकेन वर्णितगुणं अपनीत-निराकृत-
 गुणम् उपनीतापनीतं यदेकेन गुणेन वर्णितं गुणान्तरापेक्षया तु दूषितं, यथाऽहो शीतलं जलं केवलं क्षारमिति, यत्तु क्षारं
 किन्तु शीतलं तदपनीतोपनीतमुच्यते इति, अत आह-'अवणीयववणीयचरण'ति, 'संसृष्टचरण'ति संसृष्टेन-क्षारण्डितेन

हस्तादिना दीयमानं संसृष्टमुच्यते तच्चरति यः स तथा, 'असंसृष्टचरए'त्ति उक्तविपरीतः, 'तज्जायसंसृष्टचरए'त्ति तज्जातेन देयद्रव्याविरोधिना यत् संसृष्टं हस्तादि तेन दीयमानं यश्चरति स तथा, 'अण्णायचरए'त्ति अज्ञातः-अनुपदर्शितस्वाजन्यादिभावः सँश्चरति यः स तथा, 'मोणचरए'त्ति व्यक्तं, 'दिट्ठलाभिय'त्ति दृष्टस्यैव भक्तादेर्दृष्टाद्वा पूर्वोपलब्धाद्वायकाह्लाभो यस्यास्ति स दृष्टलाभिकः, 'अदिट्ठलाभिए'त्ति तत्रादृष्टस्यापि अपवरकादिमध्यान्निर्गतस्य श्रोत्रादिभिः कृतोपयोगस्य भक्तादेरदृष्टाद्वा पूर्वमनुपलब्धाद्वायकाह्लाभो यस्यास्ति स तथा, 'पुट्टलाभिए'त्ति पृष्टस्यैव हे साधो! किं ते दीयत इत्यादिप्रश्रितस्य यो लाभः स यस्यास्ति स तथा, 'अपुट्टलाभिए'त्ति उक्तविपर्ययादिति, 'भिक्षखालाभिए'त्ति भिक्षेव भिक्षा तुच्छमविज्ञातं वा तल्लाभो ग्राह्यतया यस्यास्ति स भिक्षालाभिकः, 'अभिक्षखलाभिए'त्ति उक्तविपर्ययात्, 'अण्णगिलायए'त्ति अन्नं-भोजनं विना ग्लायति अन्नग्लायकः, स चाभिग्रहविशेषात् प्रातरेव दोषान्नमुगिति, 'ओवणिहिए'त्ति उपनिहितं यथा कथञ्चित् प्रत्यासन्नीभूतं तेन चरति यः स औपनिहितिकः उपनिधिना वा चरतीत्यौपनिधिकः, 'परिमियिपंडवाइए'त्ति परिमितपिण्डपातः-अर्द्धपोषादिलाभो यस्यास्ति स तथा, 'सुद्धेसणिए'त्ति शुद्धेपणा शङ्कादिदोषरहितता शुद्धस्य वा निर्व्यञ्जनस्य कूरादेरेपणा यस्यास्ति स तथा, 'संखादत्तिए'त्ति सङ्ख्याप्रधाना दत्तयो यस्य स तथा, दत्तिश्च एकक्षेपभिक्षालक्षणा ।

से किं तं रसपरिचाए ?, २ अणेगविहे पणत्ते, तंजहा-णिब्बि (घ) तिए पणीअरसपरिचाए आयंथिलए आयामसिथभोई अरसाहारे विरसाहारे अंताहारे पंताहारे लूहाहारे, से तं रसपरिचाए । से किं तं काय-किलेसे ?, २ अणेगविहे पणत्ते, तंजहा-ठाणद्वितिए ठाणाइए उक्कुडुआसणिए पडिमड्डाई वीरासणिए नेस-

जिह्व दंडायए लउडडसाई आयावए अवाउडए अकंडुअए अणिइइए सन्वगायपरिकम्मचिन्सविप्पमुक्के, से त कायकिलेसे । से किं तं पडिसंलीणया ? , २ चउन्विहा पणत्ता, तंजहा-इंदिअपडिसंलीणया कसायपडिसं- लीणया जोगपडिसंलीणया विचित्तसयणासणसेवणया,

‘णिवियतिए’चि निर्गतधृतादिविक्रुतिक; ‘पणीयरसपरिच्चाई’ प्रणीतरस गलदृष्टदुग्धादिविन्दु; ‘आयंविअए’चि आया- म्भम्-ओदनकुल्मापादि, ‘आयामसिस्थमोइ’चि अथआवणगतसिक्कथमोका ‘अरसाहारे’चि अरसो-हिङ्गुदिभिरसंस्कृत आहारो यस्य स तथा, ‘विरसाहारे’चि विगतरस-पुराणधान्यौदनादि, ‘अंताहारे’चि अन्ते भवमन्त्य-अधन्यधान्यं धान्नादि, ‘पताहारे’चि प्रकर्येणान्त्यं वहाद्येव भुक्तावसेप पर्युपितं वा, ‘लूहाहारे’चि रुक्षं-रुधस्वभाव, क्वचित् ‘तुच्छाहारे’चि दृश्यते तत्र तुच्छोऽन्वयोऽसारश्च ॥ ‘ठणद्धिइए’चि स्थानं-कायोत्सर्गस्तेन स्थितिर्यस्य स स्थानस्थितिक; पाठान्तरेण ‘ठणाइए’चि स्थानं-कायोत्सर्गस्त्रमतिगच्छति-करोतीति स्थानातिग; ‘वकुडुयासणिए’चि प्रतीत, ‘पडिमद्दाई’चि प्रतिमा- मासिस्पादय; ‘धीरासणिए’चि धीरासनं-सिंहासननिविष्टस्य भून्यस्तपादस्य सिंहासनापनेदे यादृशमवस्थानं तद्यस्यास्ति स धीरासनिक; ‘नेसजिइए’चि निपद्या पुताभ्या भूम्यामुपवेशनं तथा चरति नैपधिक; ‘दडायए लंगंडसाई’चि क्वचिद्दृश्यते तत्र दण्डस्येवायतम्-आयामो यस्यास्ति स दण्डायतिक; लण्डं-उक्काणं तद्वच्छेते य’ स लण्डइसायी तस्य पार्श्विका- शिरास्येव पृष्ठमेव वा भूमौ लगतीति, ‘आयाथए’चि आतापयति-शीलादिभिर्देहं सन्तापयतीत्यातापक; आतापना च त्रिविधा भवति-निष्पन्नस्योत्कृष्टाऽनिष्पन्नस्य मध्यमा ऊर्ध्वस्थितस्य जघन्या, निष्पन्नातापनाऽपि त्रिधा-अधोमुखशा-

यिता १ पार्श्वशायिता २ उत्तानशायिता चेति ३, अनिष्पन्नातापनाऽपि त्रिधा-गोदोहिका उत्खुडुकासनता पर्यङ्कासनता चेति, ऊर्ध्वस्थानातापनाऽपि त्रिधैव-हस्तिशौण्डिका एकपादिका समपादिका चेति, एतेषु चातापनाभेदत्रितयेषु उत्कृष्टादित्रयं प्रत्येकं योजनीयमिति, 'अवाउडए'सि अप्रावृतकः प्रावरणवर्जक इत्यर्थः, अकण्डूयकानिष्ठीवकौ व्यक्तौ, 'धुयके-संमुखलोम'सि क्वचिदृश्यते, तत्र धुतानि-निष्प्रतिकर्मतया त्यक्तानि केशश्मश्रुमाणि-शिरोजकूचकक्षादिलोमानि येन स तथा, किमुक्तं भवति ?-सर्वगान्त्रप्रतिकर्मविभूपाविप्रमुक्त इति ।

से किं तं इन्दियपडिसंलीणया ? , २ पंचविहा पणत्ता, तंजहा-सोइन्दियविसयपयारनिरोहो वा सोइन्दिय-विसयपत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा चक्खिदियविसयपयारनिरोहो वा चक्खिदियविसयपत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा घाणिंदियविसयपत्तेसु अत्थेसु रागदो-सनिग्गहो वा जिठिंभदियविसयपयारनिरोहो वा जिठिंभदियविसयपत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा फासिंदियविसयपयारनिरोहो वा फासिंदियविसयपत्तेसु अत्थेसु रागदोसनिग्गहो वा डिंसंलीणया । से किं तं कसायपडिसंलीणया ? , २ चउन्विहा पणत्ता, तंजहा-कोहस्सुदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा कोहस्स विफलीकरणं माणस्सुदयनिरोहो वा उदयपत्तस्स वा मायाउदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स (ताए) वा मायाए विफलीकरणं लोहस्सुदयणिरोहो वा उदयपत्तस्स वा लोहस्स विफलीकरणं, से तं कसायपडिसंलीणया । से किं तं जोगपडिसंलीणया ? , २ तिविहा पणत्ता,

तंजहा-मणजोगपडिसंलीणया घयजोगपडिसंलीणया कायजोगपडिसंलीणया । से किं तं मणजोगपडिसं-
लीणया !, २ अकुसलमणणिरोहो धा कुसलमणउदीरणं धा, से तं मणजोगपडिसंलीणया । से किं त चयजोग-
पडिसंलीणया !, २ अकुसलचयणिरोहो धा कुसलचयउदीरण धा, से तं चयजोगपडिसंलीणया । से किं त
कायजोगपडिसंलीणया !, २ जणं सुसमाहिअपाणिपाए कुम्मो इव गुत्तिदिण सञ्चगायपडिसंलीणे चिद्धइ,
से तं कायजोगपडिसंलीणया । से किं तं विवित्तसयणासणसेवणया !, २ ज णं आरामेसु उज्जाणेसु देवकुलेसु
समासु पवासु पणियगिहेसु पणिअसालासु इत्थीपसुपंडगसंसत्ताविरहियासु वसहीसु फासुएसणिज्जपीढ-
फलगंसेज्जासथारगं उवसंपज्जित्ता णं चिहरइ, से तं पडिसंलीणया, से त वाहिरए तये (सू० १९)

‘सोइदियविसयप्पयारनिरोहो व’त्ति श्रोत्रेन्द्रियस्य विषये-शब्दे प्रचारस्य-प्रवृत्तेर्निरोधो-नियेषः श्रोत्रेन्द्रियविषय-
प्रचारनिरोधः, स ए ‘सोइदियविंसयपसेसु अत्थेसु’त्ति श्रोत्रेन्द्रियगोचरमासेष्वर्थेषु-शब्देषु कर्णप्रविष्टेष्वित्यर्थः, ‘आरा-
मेसु’त्ति पुष्पप्रधानयनेषु ‘उज्जाणेसु’त्ति पुष्पफलोपेतादिमहावृक्षसमुदायरूपेषु ‘समासु’त्ति जनोपयेद्यनस्थानेषु ‘पवासु’त्ति
जलदानस्थानेषु ‘पणियगिहेसु’त्ति भाण्डनिक्षेपार्थगृहेषु ‘पणियसालासु’त्ति बहुमाहकदायकजनोचितेषु गेहविशेषेषु, यव्या
यत्र प्रसारितपादैः सुप्यते, संस्कारकस्तु ततो हीनः ॥ १९ ॥

से किं तं अर्णिमतरए तचे ? २ छब्बियहे पणत्ते, तंजहा-पायच्छित्तं विणओ वेयावच सज्झाओ क्षाणं चित्त-
स्सग्गो । से किं तं पायच्छित्ते !, २ दसचिहे पणत्ते, तंजहा-आलोअणारिहे पडिकमणारिहे तदुमयारिहे

विवेगारिहे विडस्सगारिहे तवारिहे छेदारिहे मूलारिहे अणवट्टप्पारिहे पारंचिआरिहे, से तं पायच्छित्ते । से किं तं विणए ? , २ सत्तविहे पणत्ते, तंजहा-णाणविणए दंसणविणए चरित्तविणए मणविणए वइविणए कायविणए लोगोचयारविणए । से किं तं णाणविणए ? , २ पंचविहे पणत्ते, तंजहा-आभिणिबोहियणाणविणए सुअणाणविणए ओहिणाणविणए मणपल्लवणाणविणए केवलणाणविणए । से किं तं दंसणविणए ? , २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-सुस्सुसणाविणए अणच्चासायणाविणए । से किं तं सुस्सुसणाविणए ? , २ अणेगविहे पणत्ते, तंजहा-अब्बुट्टाणे इ वा आसणाभिगहे इ वा आसणप्पदाणे इ वा सक्कारे इ वा सम्माणे इ वा किइकस्से इ वा अंजलिपगगे इ वा एतस्स अणुगच्छणया ठिअस्स पल्लुवासणया गच्छंतस्स पडिसंसाहणया, से तं सुस्सुसणाविणए ।

‘पायच्छित्तं’ति अतिचारविशुद्धिः, सा च वन्दनादिना विनयेन विधीयत इत्यत आह-‘विणओ’ति कर्मविनयनहे तुवर्यापारविशेषः, तद्दानेव च वैयावृत्त्ये वर्तत इत्यत आह-‘वैयावच्चं’ति भक्तादिभिरुपष्टम्भः, वैयावृत्त्यान्तराले च स्वाध्यायो विधेय इत्यत आह-‘सज्जाओ’ति शोभनो मर्यादया पाठ इत्यर्थः, तत्र च ध्यानं भवतीत्याह-‘झाणं’ति, शुभध्यानादेव हेयत्यागो भवतीत्यत आह-‘विडस्सगो’त्ति, ‘आलोचनो-गुरुनिवेदनां विशुद्धये यदहंति भिक्षाचर्याद्विचारजातं तदालोचनार्हं, तद्विषयत्वादालोचनालक्षणा विशुद्धिरपि आलोचनार्हमित्युक्तं, तस्या एव तपोरूपत्वादिति, एवमन्यान्यपि, नवरं ‘पडिक्कमणारिहे’त्ति मिथ्यादुष्कृतं, तदुभयारिहे’त्ति आलोचनाप्रतिक्रमणस्वभावं, ‘विवे-

गारिहे'सि अशुद्धभक्तादिविचर्चनं, 'विष्वस्तगारिहे'सि कायोत्सर्गः, 'तयारिहे'सि निर्विकृतादिकं तपः, 'छेदारिहे'सि विनयश्रा-
 कादिना क्रमेण पर्यायच्छेदनं, 'भूळारिहे'सि पुनर्प्रतोपस्थापनम्, 'अनवदृष्ट्यारिहे'सि अचरिततपोविशेषस्य प्रत्येक्यनवस्थापनं,
 'पारचिआरिहे'सि तपोविशेषेणैवातिचारपारगमनमिति, 'आसणाभिगहे इ व'सि यत्र यत्रोपवेष्टुमिच्छति तत्र तत्रासन-
 नयनं, 'आसणप्ययाणं'ति आसनदानमात्रमेवेति ।

से किं तं अणच्चासायणाविणए १, २ पणतालीसविहे पणत्ते, तंजहा-अरहंताणं अणच्चासायणया अरहं-
 तपणत्तस्स धम्मस्स अणच्चासायणया आयरियाणं अणच्चासायणया एवं उवज्झायाणं थेराणं कुलस्स गणस्स
 सघस्स किरिआणं संभोगिअस्स आभिणियोहियणाणस्स सुअणाणस्स ओहिणाणस्स मणपज्जयणाणस्स
 केवलणाणस्स एएसिं चेष भत्तिबहुमाणे एएसिं चेष वणसंजलणया, से तं अणच्चासायणाविणए । से किं तं
 चरित्तविणए १, २ पंचविहे पणत्ते, तंजहा-सामाइअचरित्तविणए छेओवट्ठावणिअचरित्तविणए परिहारवि-
 सुद्धिचरित्तविणए सुद्धमसंपरायचरित्तविणए अहयत्थायचरित्तविणए, से तं चरित्तविणए । से किं तं मणवि-
 णए १, २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-पसत्थमणविणए अपसत्थमणविणए । से किं तं अपसत्थमणविणए १, २ जे
 अ मणे साचल्ले सकिरिए सक्कसे कडुए गिद्धुरं फरुसे अण्हयकरो छेयकरो परिताचणकरो उद्धचणकरो
 भूओवघाए तहप्पगारं मणो णो पहारेज्जा, से तं अपसत्थमणोविणए । से किं तं पसत्थमणोविणए १, २ तं
 चेष पसत्थं णेयब्बं, एवं चेष वइविणओडवि एएसिं चेष णेअब्बो, से तं वइविणए ।

‘किरियाणं’ति क्रियावादिनां ‘संभोइयस्स’ति एकसमाचारिकताया इति । मनोविनये लिख्यते-‘जे अ मणे’त्ति यत्पु-
नर्मनः-चित्तमसंयतानामिति गम्यते, ‘सवज्जे’त्ति सहावद्येन-गर्हितकर्मणा हिंसादिना वर्तत इति सावद्यम्, एतदेव
प्रपञ्च्यते-‘सकिरिय’त्ति काविक्रियादिक्रियोपेतं, ‘सकक्खसे’त्ति सकार्कश्यं कर्कशभावोपेतं, ‘कडुए’त्ति परेषामात्मनो वा कडु-
कमिव कडुकमनिष्टमित्यर्थः, ‘निट्टेरे’त्ति निष्टुरं-मार्दवानुगतं, ‘फरुसे’त्ति स्नेहाननुगतं, ‘अण्हयकरे’त्ति आश्रवकरम्-अशु-
भकर्माश्रवकारि, कुत इत्याह-‘छेयकरे’त्ति हस्तादिच्छेदनकारि, ‘भेयकरे’त्ति नासिकादीनां भेदनकारि, ‘परितावणकरे’त्ति
प्राणिनामुपतापहेतुः, ‘उद्ववणकरे’त्ति मरणान्तिकवेदनाकारि धनहरणाद्युपद्रवकारि वा, ‘भूओवघाइए’त्ति भूतोपघातो
यत्रास्ति तद्भूतोपघातिकमिति, ‘तहप्पगारं’ति एवम्प्रकारं असंयतमनःसदृशमित्यर्थः, ‘मणो णो पहारेज्ज’त्ति न प्रवर्तयेत् ।

से किं तं कायविणए ? , २ दुविहे पणत्ते, तंजहा-पसत्थकायविणए अपसत्थकायविणए । से किं तं अप-
सत्थकायविणए ? , २ सत्ताविहे पणत्ते, तंजहा-अणाउत्तं गमणे अणाउत्तं ठाणे अणाउत्तं निसीदणे अणाउत्तं
तुअट्टणे अणाउत्तं उल्लंघणे अणाउत्तं पल्लंघणे अणाउत्तं सव्विदियक्कायजोगुंजणया, से तं अपसत्थकाय-
विणए । से किं तं पसत्थकायविणए ? , २ एवं चेव पसत्थं भाणियव्वं, से तं पसत्थकायविणए, से तं काय-
धिणए । से किं तं लोगोवयारविणए ? , २ सत्ताविहे पणत्ते, तंजहा-अब्भासवत्तियं परच्छंदाणुवत्तियं कज्जहेउं
कयपडिकिरिया अत्तागवेसणया देसकालणुया सब्वेट्टेसु अपडिलोमया, से तं लोगोवयारविणए, से तं विणए ।
‘अणाउत्तं’ति असावधानतया, ‘उल्लंघणे’त्ति कर्दमादीनामतिक्रमणं पौनःपुन्येन तदेव प्रलङ्घनमिति, ‘सव्विदियक्कायजो-

गजुंजनय'सि सर्वेन्द्रियाणां काययोगस्य च योजनं-प्रयोजनं व्यापारणं सर्वेन्द्रियकाययोगयोजनतेति 'अग्भासवस्यस्य'सि
 ज्म्यासपृत्तिता-समीपवर्तित्य 'परच्छंदाशुवस्य'सि पराभिप्रायानुवर्तनं 'कञ्जहेव'सि कार्यहेतोः-ज्ञानादिनिमित्तं भक्ता-
 दिदानमिति गम्यं, 'कयपद्धिकिरिथ'सि अध्यापितोऽहमनेनेतियुद्ध्या भक्तादिदानमिति 'अत्तगवेसणय'सि आर्तस्य-
 दुःखितस्य धार्तन्वेषणं 'देसकालणुय'सि प्रस्नायज्ञता-अयसरोचितार्थसम्पादनमित्यर्थं 'सघत्थेसु अपडिडोमय'सि
 सर्वप्रयोजनेष्वाराध्यसम्बन्धिव्यानुकूल्यमिति ।

से किं तं वेआयचे ? २ दसविहे पणत्ते, तंजहा-आयरियेवेआवचे उवज्जायवेआवचे सेहवेआवचे
 गिलाणयेआवचे तयस्सियेआवचे थेरवेआवचे साहम्मिअवेआवचे कुलयेआवचे गणवेआवचे संघवेआवचे,
 से तं वेआवचे । से किं तं सज्झाए ? २ पंचविहे पणत्ते, तंजहा-वायणा पडिपुच्छणा परिअट्टणा अणुप्पेहा
 घम्मफहा, से तं सज्झाए । से किं तं क्षाणे ? २ चउड्विहे पणत्ते, तंजहा-अट्टज्झाणे रुइज्झाणे घम्मज्झाणे
 सुक्कज्झाणे, अट्टज्झाणे चउड्विहे पणत्ते, तंजहा-अमणुणसंपओगसंपउत्ते तस्स विप्पओगस्सतिसमण्णा-
 गए आवि भवइ, मणुणसपओगसंपउत्ते तस्स अविप्पओगस्सतिसमण्णागए आवि भवइ, आयंकसपओग-
 संपउत्ते तस्स विप्पओगस्सतिसमण्णागए आवि भवइ, परिजूसियकामभोगसंपओगसपउत्ते तस्स अविप्प-
 ओगस्सतिसमण्णागए आवि भवइ ।

'वेआवचे सि वैयाधृत्त्य-भक्कयानादिभिरुपट्ठम्भः 'सेह'सि अभिनवप्रप्रजितः तपस्वी-अट्टमादिक्षपकः 'थेर'सि

स्थविरो जन्मादिभिः, साधर्मिकः साधु साध्वी वा, कुलं गच्छसमुदायः, गणः कुलानां समुदायः, सङ्घो गणसमुदायः इति । 'अमणुण्णसंपओगसंपउत्ते'त्ति अमनोज्ञः-अनिष्टो यः शब्दादिस्तस्य यः सम्प्रयोगो-योगस्तेन सम्प्रयुक्तो यः स तथा, तथाविधः सन् 'तस्स'त्ति तस्य-अमनोज्ञस्य शब्दादेर्विप्रयोगस्मृतिसमन्वागतश्चापि भवति-वियोगचिन्तानुगतः स्यात्, वाऽपीत्युत्तरवाक्यथापेक्षया समुच्चयार्थः, असावार्तध्यानं स्यादिति शेषः, धर्मधर्मिणोरभेदादिति । तथा 'मणुण्णसंपओगसंपउत्ते'त्ति व्यक्तं, नवरं मनोज्ञं-धनादि 'तस्स'त्ति मनोज्ञस्य धनादेः 'अविप्पओगस्सइसमण्णागए आवि भवइ'त्ति व्यक्तं, नथरम्-आर्तध्यानमसावुच्यत इति वाक्यशेषः, । तथा 'आयंकसंपओगसंपउत्ते'त्ति व्यक्तं, नवरमातङ्को-रोगः 'तस्स'त्ति तस्यातङ्कस्य 'विप्पओगस्सइसमण्णागए'त्ति व्यक्तं, वाक्यशेषः पूर्ववत् । तथा 'परिजुसियकामभोगसंपओगसंपउत्ते'त्ति व्यक्तं, नवरं परिजुसियत्ति-'जुपी प्रीतिसेवनयो'रिति वचनात् सेवितः प्रीतो वा यः कामभोगः-शब्दादिभोगो मदनसेवा वा 'तस्स'त्ति तस्य कामभोगस्य 'अविप्पओगस्सइसमण्णागए'त्ति प्राग्वत् ।

अट्टस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, तंजहा-कंदणया सोअणया तिप्पणया त्रिलचणया । रुद्ध-ज्झाणे चउव्विहे पणत्ते, तंजहा-हिंसाणुबंधी मोसाणुबंधी तेणाणुबंधी सारक्खणाणुबंधी, रुद्धस्स णं ज्ञाणंस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, तंजहा-उसण्णदोसे बहुदोसे अण्णाणदोसे आमरणंतदोसे । धम्मज्झाणे चउव्विहे चउप्पडोयारे पणत्ते, तंजहा-आणाविजए अवायविजए विवागविजए संठाणविजए, धम्मस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, तंजहा-आणारुई णिसगरुई उवणसरुई सुत्तारुई, धम्मस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि

आलंबणा पणत्ता, तंजहा-वापणा पुञ्छणा परियहणा धम्मकहा, धम्मस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि अणुप्पे-
ह्ताओ पणत्ताओ, तंजहा-अणिचाणुप्पेहा असरणाणुप्पेहा एगसाणुप्पेहा संसारानुप्पेहा ।

‘कदणय’सि सहता शब्देन विरयणं ‘सोअणय’सि दीनता, ‘तिप्पणय’सि तेपनता त्तियेः क्षरणार्थत्वादश्रुविभोचनं,
विलपनता-पुनः पुनः क्लिष्टभाषणमिति, ‘उसणणदोसे’सि उसणणेन-बाहुल्येनानुपरतत्वेन दोपो-हिंसाऽनृतादत्तादानसं-
रक्षणानामन्यतमः उसणणदोपः, तथा ‘बहुदोसे’सि बहुष्वपि सर्वेष्वपि हिंसादिषु ४ दोपः-प्रवृत्तिलक्षणो बहुदोपः
‘अण्णाणदोसे’सि अज्ञानात् कुशाखसंस्काराद्धिंसादिव्वधर्मस्वरूपेषु धर्मबुद्ध्या या प्रवृत्तिसलक्षणो दोपः अज्ञानदोपः,
‘आमरणतदोसे’सि मरणमेवान्तो मरणान्त आ मरणान्तात् आमरणान्तम्, असञ्जातानुतापस्य कालसौकरिकादेरिय या
हिंसादिषु ४ प्रवृत्तिः सैव दोपः आमरणान्तदोपः, इह चार्तरौद्रे परिहार्यतया साधुविशेषणे धर्मशुक्ले त्यासेव्यतयेति ।
‘चवप्पदोयोरे’सि चतुर्षु-भेदलक्षणालम्बनानुप्रेक्षालक्षणेपु पदार्थेषु प्रत्यवतारः-समवतारो वक्ष्यमाणस्वरूपो यस्य तच्चतु-
ष्प्रत्यवतारमिति । ‘आणाधिजय’सि आज्ञा-जिनप्रवचनं तस्या विचयो-निर्णयो यत्र तदाज्ञाविचयं, प्राकृतत्वादाणाविजयं,
आज्ञाणानुचिन्तनमित्यर्थः, एवं शेषपदान्यपि, नवरम् अपायाः-रागद्वेषादिजन्या अनर्थाः, विपाकाः-कर्मफलं, संस्था-
नानि-लोकद्वीपसमुद्राद्याकृतयः । ‘आणारुई’सि निर्युक्त्यादिश्रद्धानं ‘णिसगरुई’सि स्वभावत एव तत्त्वश्रद्धानम् ‘उवप-
सरुई’सि साधूपदेशाच्चस्वश्रद्धानं ‘सुत्तरुई’सि आगमात्तत्त्वश्रद्धानम् ‘आलंबण’सि आलम्बनानि धर्मध्यानसौधशिक्षारो-
हणार्थं यान्यालम्ब्यन्ते-आश्रीयन्ते तान्यालम्बनानि-वाचनादीनि, अनित्यत्वाशरणस्यैकत्वसंसारानुप्रेक्षाः प्रतीताः ।

सुक्कञ्ज्ञाने चउविवहे चउप्पडोआरे पणत्ते, तंजहा-पुहुत्तवियेक्के सविआरी १ एगत्तवियेक्के अविआरी २ सुहुमकिरिए अप्पडिवाई ३ समुच्छिन्नकिरिए अणियद्दी, ४, सुक्कस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि लक्खणा पणत्ता, तंजहा-विवेगे विउसग्गे अब्वहे असम्मोहे, सुक्कस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि आलंबणा पणत्ता, तंजहा-खंती सुत्ती अज्जवे मद्दवे, सुक्कस्स णं ज्ञाणस्स चत्तारि अणुप्पेहाओ पणत्ताओ, तंजहा-अवायाणुप्पेहा असु-भाणुप्पेहा अणंतचित्तिआणुप्पेहा विप्परिणामाणुप्पेहा, से तं ज्ञाणे ॥

‘पुहुत्तवियेक्के सविआरी’त्ति पृथक्त्वेन-एकद्रव्याश्रितानामुत्पादादिपर्यायाणां भेदेन वितर्को-विकल्पः पूर्वगतश्रुता-लम्बनो नानानयानुसरणलक्षणो यत्र तत् पृथक्त्ववितर्कं, तथा विचारः-अर्थाद्व्यञ्जने व्यञ्जनादर्थे मनःप्रभृतियोगानां चान्यस्मादन्यतरस्मिन् विचरणं सह विचारेण यत्तत्सविचारि, सर्वधनादित्वादिन् समासान्तः, तथा ‘एगत्तवियेक्के अवि-आरी’त्ति एकत्वेन-अभेदेनोत्पादादिपर्यायाणामन्यतमैकपर्यायालम्बनतथेत्यर्थः, वितर्कः-पूर्वगतश्रुताश्रयो व्यञ्जनरूपोऽर्थ-रूपो वा यस्य तदेकत्ववितर्कं, तथा न विद्यते विचारोऽर्थव्यञ्जनयोरितरस्मादितरत्र तथा मनःप्रभृतीनामन्यतरस्मादन्यत्र यस्य तदविचारीति, ‘सुहुमकिरिए अप्पडिवाई’त्ति सूक्ष्मा क्रिया यत्र निरुद्धवाङ्मनोयोगत्वे सत्यर्द्धनिरुद्धकाययोगत्वात् तत्र सूक्ष्मक्रियम्, अप्रतिपाति-अप्रतिपत्तनशीलं प्रवर्द्धमानपरिणामत्वाद्, एतच्च निर्वाणगमनकाले केवलिन एव स्यादिति, ‘समुच्छिन्नकिरिए अणियद्दी’त्ति समुच्छिन्ना-क्षीणा क्रिया-कायिष्यादिका शैलेशीकरणे निरुद्धयोगत्वेन यस्मिंस्तत्तथा, अनिवर्ति-अव्यावर्तनस्वभावमिति । विवेगे’त्ति देहादात्मन आत्मनो वा सर्वसंयोगानां विवेचनं-बुद्ध्या पृथक्करणं विवेकः,

‘त्रिउत्सर्गो-निःसङ्गतया देहोपधित्यागः ‘अपहेत्ति’ देवाद्युपसर्गजनितं भयं चलनं वा व्यथा तद्भावोऽव्यथ
‘असंमोहे’त्ति देवादिकृतमायाजनितस्य सूक्ष्मपदार्थविषयस्य च सम्मोहस्य-मूढताया निषेधोऽसम्मोहः, ‘अवायाणुप्येह’त्ति
अपायाना-प्राणातिपाताद्याश्रवद्धारजन्यानर्थानामनुप्रेक्षा-अनुचिन्तनमपायानुप्रेक्षा ‘असुभाणुप्येह’त्ति संसाराद्युभत्यानु-
चिन्तनम् ‘अणंतयत्तियाणुप्येह’त्ति भवसन्तानस्यानन्तवृत्तित्वाऽनुचिन्तनं ‘विपरिणामाणुप्येह’त्ति वस्तूनां प्रतिक्षणं विधि-
धपरिणामगमनानुचिन्तनमिति ।

से किं तं चिउत्सर्गो !, २ इविहे पणत्ते, तंजहा-दव्वविउत्सर्गो भावविउत्सर्गो अ । से किं तं दव्ववि-
उत्सर्गो !, २ चउव्विहे पणत्ते, तंजहा-सरीरविउत्सर्गो गणविउत्सर्गो उचट्टिचिउत्सर्गो भत्तापाणयिउ-
त्सर्गो, से तं दव्वविउत्सर्गो, से किं तं भावविउत्सर्गो !, २ तिविहे पणत्ते, तंजहा-कसायविउत्सर्गो संसा-
रविउत्सर्गो कम्मविउत्सर्गो, से किं तं कसायविउत्सर्गो !, २ चउव्विहे पणत्ते, तंजहा-कोहकसायविउ-
त्सर्गो माणकसायविउत्सर्गो मायाकसायविउत्सर्गो लोहकसायविउत्सर्गो, से तं कसायविउत्सर्गो, से किं
तं संसारविउत्सर्गो !, २ चउव्विहे पणत्ते, तंजहा-णेरइअसंसारविउत्सर्गो तिरियसंसारविउत्सर्गो मणु-
असंसारविउत्सर्गो देवसंसारविउत्सर्गो, से तं संसारविउत्सर्गो, से किं तं कम्मविउत्सर्गो !, २ अट्टविहे
पणत्ते, तंजहा-णाणावरणिज्जकम्मविउत्सर्गो दरिसणावरणिज्जकम्मविउत्सर्गो वेअणीअकम्मविउत्सर्गो

मोहणीयकम्मविडस्सगे आऊअकम्मविडस्सगे णामकम्मविडस्सगे गोअकम्मविडस्सगे अंतरायकम्म-
विडस्सगे, से तं कम्मविडस्सगे, से तं भावविडस्सगे ॥ (सू० २०) ॥

‘संसारविडस्सगे’त्ति नरकायुष्कादिहेतूनां मिथ्यादृष्टित्वादीनां त्यागः ‘कम्मविडस्सगे’त्ति ज्ञानावरणादिकर्मबन्ध-
हेतूनां ज्ञानप्रत्यनीकत्वादीनां त्यागः ॥ २० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स बहवे अणगारा भगवंतो अप्पेगइआ आयार-
धरा जाव विवागसुअधरा तत्थ तत्थ तत्थिं देसे देसे गच्छागच्छिं गुम्मागुम्मिं फड्डाफड्डिं अप्पेगइआ
वायंति अप्पेगइआ पड्डिपुच्छंति अप्पेगइया परियट्ठंति अप्पेगइआ अणुप्पेहंति अप्पेगइआ अक्खेवणीओ
विक्खेवणीओ संवेअणीओ णिव्वेअणीओ चउव्विहाओ कहाओ कहंति अप्पेगइया उड्डंजाणू अहोसिरा
झाणकोट्टोवगया संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरंति ।

‘अप्पेगइया आयारधरे’ त्यादि प्रतीतं, क्वचिद् दृश्यते ‘तत्थ तत्थ’त्ति उद्यानादौ ‘तत्थिं तत्थिं’त्ति तदंशोरुमेवाह देशे
देशे-अवग्रहभागे, वीप्साकरणं चाधारवाहुल्येन साधुवाहुल्यप्रतिपादनार्थं, ‘गच्छागच्छिं’त्ति एकाचार्यपरिवारो गच्छः गच्छेन
गच्छेन च भूत्वा गच्छागच्छिं वाचयन्तीति योगः, दण्डादण्ड्यादिवच्छब्दसिद्धिः, एवं ‘गुम्मागुम्मिं फड्डाफड्डिं च’ नवरं
गुल्लं-गच्छैकदेशः उपाध्यायाधिष्ठितः फड्डुकं-लघुतरो गच्छदेश एव गणावच्छेदकाधिष्ठित इति । अथ प्रकृतवाचना
‘वायंति’त्ति सूत्रवाचनां ददति ‘पड्डिपुच्छंति’त्ति सूत्रार्थो पृच्छन्ति ‘परियट्ठंति’त्ति परिवर्तयन्ति तायेव, ‘अणुप्पेहंति’त्ति

अनुप्रेक्षन्ते ताथेय चिन्तयन्ति । 'अक्खेयणीओ'सि आक्षिप्यते-मोहात्तत्त्वं प्रत्याकृष्यते श्रोता यकाभिरित्याक्षेपण्यः 'विक्खे-
यणीओ'सि विक्षिप्यते-कुमार्गविमुखो विधीयते श्रोता यकाभिस्ता विक्षेपण्यः 'सवेयणीओ'सि संवेज्यते-सौक्ष्ण्यसुखाभि-
लापो विधीयते श्रोता यकाभिस्ता संवेजन्यः 'निवेयणीओ'सि निर्वेद्यते संसारनिर्विण्णो विधीयते श्रोता यकाभिस्ता निर्वे-
दिन्यः, तथा 'उहुजाणू अहोसिर'सि शुद्धपृथिव्यासनवर्जनादौपग्रहिकनिपद्याया अभावाच्चोत्कुडुकासनाः सन्तोऽपदि-
श्यन्ते-ऊर्ध्वं जानुनी येपा ते ऊर्ध्वजानवः, अधःसिरसो-अधोमुखा, नोर्ध्वं तिर्यग्वा क्षिप्तदृष्टय इत्यर्थः, 'ज्ञाणकोटोवगय'सि
ध्यानरूपो यः कोष्ठस्तनुपागता ये ते तथा, ध्यानकोष्ठप्रवेशनेन संवृतेन्द्रियमनोवृत्तिधान्या इत्यर्थः, सयमेन तपसाऽऽत्मानं
भावयन्तो विहरन्तीति ।

संसारभव्विग्गा भीआ जम्मणजरमरणकरणगभीरदुक्खपक्खुब्भिमअपउरसलिलं संजोगविओगवीची-
चिंतापसंगपसरिअवहयमहल्लविउलकल्लोलकल्लुणधिलचिअलोभकलकलंततथोलयहुलं अवमाणणफेणतिव्व-
खिसणपुलंपुलप्यमूअरोगेअणपरिभवचिणिवायफरुसथरिसणासमाचड्डिअकट्टिणकम्मपरथरंतरंगंतनिच्च-
मडुमयतोअपट्ठं कसायपायालसंकुलं भवसयसहस्सकल्लसजलसंचयं पतिभयं अपरिभिअमहिच्छकल्लसम-
तिवाउवेगउडुम्ममाणदगरयरंधआरवरफेणपउरआसापिवासथवलं मोहमहावत्तभोगमममाणगुण्णमाणु-
च्छलंतपचोणियत्तपाणियपमायचंबयहुहुइसावयसमाइउआयमाणपण्णारघोरकंदियमहारवरवतभेरवरवं ।

प्रकारान्तरेण स पवोच्यते-'संसारभव्विग्ग'सि प्रतीतं 'जमणजरमरणकरणगंभीरदुक्खपक्खुब्भिमयपउरसलिलं' जन्म-

जरामरणान्येव करणानि-साधनानि यस्य तत्तथा, तच्च तद्गम्भीरदुःखं च तदेव प्रक्षुभितं-प्रचलितं प्रचुरं-प्रभूतं सलिलं-जलं यत्र स तथा तं, संसारसागरं तरन्तीति योगः, 'संजोगविओगवीइचिंतापसंगपसरियवहबंधमहल्लविडलकल्लोलकलुणविलवि-अलोभकलकलितवोलवहुलं' संयोगवियोगा एव वीचयः-तरङ्गा यत्र स तथा, चिन्ताप्रसङ्गः-चिन्तासातत्यमित्यर्थः स एव प्रसृतं-प्रसरो यस्य स तथा, वधाः-हननानि बन्धाः-संयमनानि तान्येव महान्तो-दीर्घा विपुलाश्च-विस्तीर्णाः कल्लो-ला-महोर्मयो यत्र स तथा, करुणानि विलपितानि यत्र स तथा, स चासौ लोभश्च, स एव कलकलायमानो यो बोलो-ध्वनिः स बहुलो यत्र स तथा, ततः संयोगादिपदानां कर्मधारयोऽतस्तम्, 'अवमाणणफेणतिबखिसणपुलंपुलप्पभूरोर-गवेअणपरिभवविणिवायफरुसधरिसणासमावडियकडिणकम्मपत्थरतरंगंरंगंतिच्चमच्चुभयतोयपडं' अपमानमेव-अपूजनमेव फेनो यत्र स तथा, तीव्रखिसनं च-अत्यर्थनिन्दा पुलम्पुलप्रभूता-अनवरतोद्भूताः या रोगवेदनाः, पाठान्तरे तीव्रखिसनं प्रलुम्पनानि च प्रभूतरोगवेदनाश्च परिभवविनिपातश्च-पराभिभवसम्पर्कः परुपर्षणाश्च-निष्ठुरवचननिर्भर्त्सनानि समा-पतितानि-समापन्नानि बद्धानि यानि कठिनानि-कर्कशोदयानि कर्माणि-ज्ञानावरणादीनि तानि चेति द्वन्द्वः, तत एता-न्येव ये प्रस्तराः-पाषाणास्तैः कृत्वा तरङ्गै रङ्गद्व-वीचिभिश्चलत् नित्यं-ध्रुवं मृत्युभयमेव-मरणभीतिरेव तोयपृष्ठं-जलोप-रितनभागो यत्र स तथा, ततः कर्मधारयः, अथवा अपमानफेनमिति तोयपृष्ठस्य विशेषणम्, अतो बहुव्रीहिरेवातत्त्वं, 'कसायपायालसंकुलं' कषाया एव पातालाः-पातालकलशास्तैः सङ्कुलो यः स तथा तं, 'भवसयसहस्सकलुसजलसंचयं' भवशतसहस्राण्येव कलुषो जलानां सञ्चयो यत्र स तथा तं, पूर्वं जननादिजन्यदुःखस्य सलिलतोका इह तु भवानां जन-

नादिर्घमवता जलविशेषसमुदायतोकेति न पुनरुक्तत्वमिति, 'पद्मभयं'ति व्यक्तं, 'अपरिमितामहेच्छकलुसमद्वाववेगलु-
म्ममाणद्वारययधआरवरफेणपडरआसापिघासघवलं' अपरिमिता-अपरिमाणा या महेच्छा-बृहद्भिलापा लोकस्तेपा
कलुपा-मलिना या मतिः सैव वायुयेगेन बहुममाणं बहुममाणं या-उत्पाद्यमानं यदुदकरजः-उदकरेणुसमूहस्तस्य रयो-
वेगस्तेनान्यकारो यः स तथा, यरफेनेनेव प्रचुराशापिपासाभिस्तत्र प्रचुरा-बहुय आशाः-अप्राप्तार्थानां प्राप्तिसम्भावना-
पिपासास्तु-सेपामेवाकाशा अतस्ताभिर्घवल इव घवलो यः स तथा, ततः कर्मधारय, अतस्तं, 'मोहमहावचनमोगमसमा-
णगुप्पमाणुच्छलतपद्योगियत्तपणियपमायचंडबहुदुष्टसाधयसमाहउद्गायमाणपम्भारयोर्कंदियमहारवरवंतभेरवरवं' मोहरूपे
महाचर्ते भोगरूपं आम्यत्-मण्डलेन अमहुप्यत्-व्याकुलीभवदुच्छलत्-उत्पत्तत् प्रत्यवनिपतच्च-अध'पत्तत् पानीय-जलं
यत्र स तथा, प्रमादा-मद्यादयस्त एव चण्डयहुदुष्टस्थापदाः-रौद्रभूरिधुद्रव्यालासैर्वै समाहता'-प्रहता उद्गायन्तश्च-उत्ति-
ष्ठन्तो वा विविधं चेष्टमाना समुद्रपक्षे मत्स्यादयः संसारपक्षे पुरुपादयस्तेषां प्राग्भारः पुरो वा समूहो यत्र स तथा, तथा
घोरो यः क्रन्दितमहारयः स एव रवन्-प्रतिसिन्दकरणतः शब्दायमानो भेरवरवो-भीमयोषो यत्र स तथा, ततः पद-
त्रयस्य कर्मधारयोऽस्तत्तम् ।

अण्णाणभमंतमच्छपरिहृत्थअणिष्ठुतिदियमहामगरतुरिअचरिअशोखुभमाणनचंतचवलचंचलचलंतधुम्म-
तजलसमूहं अरतिमययिसायसोगमिच्छत्तसेलसंकडं अणाइसंताणकम्मवंघणकिलेसचिखिल्लुछुत्तारं अम-
रनरतिरियनिरयाइगमणकुडिलपरिवत्तविजलवेलं चउरंतमहंतमणवदग्गं रुधं संसारसागरं भीमवरिसणिज्जं

तरंति धीर्द्विघ्निअनिप्पकंपेण तुरियचवलं संवरवेरगतुंगकूवयसुसंपउत्तेणं णाणसितविमलमूसिएणं सम्मत्त-
विसुद्धलद्धणिज्जामएणं धीरा संजमपोएण सीलकलिआ पसत्थज्झाणतववायपणोल्लिअपहाविएणं उज्जमव-
वसायगगहियणिज्जरणजयणउवओगणाणदंसणविसुद्धवयभंडभरिअसारा जिणवरवयणोवदिट्ठमग्गेणं अकु-
डिलेण सिद्धिमहापट्टणाभिमुहा समणवरसत्थवाहा सुसुइसुसंभाससुपणहसासा गामे गामे एगरायं
णगरे णगरे पंचरायं दूइज्जन्ता जिइदिया णिबभया गयभया सचित्ताचित्तमीसिएसु दव्वेसु विरागयं गया
संजया विरया सुत्ता लहुआ णिरवंकखा साहू णिहुआ चरंति घम्मं ॥ (सू० २१) ॥

‘अण्णाणभमंतमच्छपरिहत्थअणिहुतिंदियमहामगरतुरियचरियखोखुब्भमाणनचंतचवलचंचलचलंतघुम्मंतजलसमूहं’ अ-
ज्ञानान्येव भ्रमन्तो मत्स्याः परिहत्थत्ति-दक्षा यत्र स तथा, अनिभृतानि-अनुपशान्तानि यानीन्द्रियाणि तान्येव महो-
मकरास्तेषां यानि त्वरितानि-शीघ्राणि चरितानि-चेष्टितानि तैः खोखुब्भमाणत्ति-भृशं क्षुब्धमाणो नृत्यन्निव नृत्यन्
चपलानां मध्ये चञ्चलश्च, अस्थिरत्वेन चलैश्च स्थानान्तरगमनेन घूर्णैश्च-भ्राम्यन् जलसमूहो-जलसङ्घातोऽन्यत्र जडसमूहो
यत्र स तथा, ततः कर्मधारयस्ततस्तम्, ‘अरइभयविसायसोगमिच्छत्तसेलसंकडं’ अरतिभयविपादशोकमिथ्यात्वानि प्रती-
तानि तान्येव शैलास्तैः सङ्कटो यः स तथा तम्, ‘अणाइसंताणक्कम्मबंधणकिलेसचिक्खिअसुदुत्तारं’ अनादिसन्तानम्-अन्ना-
दिप्रवाहं यत् कर्मबन्धनं तच्च क्लेशाश्च-रागादयस्तल्लक्षणं यच्चिक्खिल्लं-कर्दमस्तेन सुधु दुस्तारो यः स तथा तम्, ‘अमरन-
रत्तिरियनिरयगइगमणकुडिलपरिचत्तचिउलवेलं’ अमरनरतिर्यग्निरयगतिषु यद्गमनं तदेव कुटिलपरिवर्ता-वक्रपरिवर्तना

विपुला च-विस्तीर्णा धेला-अलवृद्धिलक्षणा यत्र स तथा तं, 'चतुर्विभागं दिग्भेदगतिभेदाभ्यां महान्त
 च-महायामम्, 'अणयदगं'ति अनवदग्रम्-अनन्तमित्यर्थः, 'रुदं'ति विस्तीर्णं, संसारसागरमिति व्यक्तं, 'भीमदरिसणि-
 ज्'ति भीमो दृश्यत इति भीमदर्शनीयत्वं, 'तरंति' लङ्गयन्ति, संयमपोतेनेति योगः, किम्भूतेन !-धीर्ईधणियनिष्कंपेण'
 घृतिरज्जुबन्धनेन धनिकम्-अत्यर्थं निष्कम्प-अविचलो यः स मध्यपदलोपावृत्तिधनिकनिष्कम्पस्तेन त्वरितचपलम्-
 अतित्वरित यथा भवतीत्येवं तरन्ति, 'सवरवेरगातुंगकूवयद्युसंपत्तेणं' सवर-प्राणातिपातादिविरतिक्रयो वैराग्यं-क्रयाय-
 निग्रहः पतलक्षणी यस्तुङ्ग-उच्चः कूपकः-स्तम्भविशेषस्तेन सुष्ठु सम्प्रयुक्तो यः स तथा तेन, 'गाणसियविमलमूसिष्णं'ति
 ज्ञानमेव सित-सितपटः स विमल उच्छिन्नो यत्र स तथा तेन, मकारश्चेह प्राकृतशैलीप्रभव 'सम्मत्तविसुद्धलङ्कणिज्जाम-
 पणं' सम्यक्स्वरूपो विशुद्धो-निर्दोषो लब्धः-अवासो निर्यामक-कर्णधारो यत्र स तथा तेन, धीरा-अक्षोभाः संयमपो-
 तेन शीलकलिता इति च प्रतीत, 'पसत्थग्ग्णाणतववायपणोछियपहाविष्णं' प्रशस्तध्यान-धर्मादि तद्द्रुपं यत्तपः स एव
 वातो-वायुस्तेन यत् प्रणोदितं-प्रेरण तेन प्रधावितो-वेगेन चलितो यः स तथा तेन, संयमपोतेनेति प्रकृतम्, 'उज्जमव-
 यसायगहियिज्जरजयणउयओगाणाणदसणविसुद्धवयभंडभरिअसारा' उद्यमः-अनालस्यं व्यवसायो-वस्तुनिर्णयः सद्वाया-
 पारो या ताभ्या मूलकल्पाभ्या यद्गृहीतं-क्रीतं निर्जरणयसतोपयोगज्ञानदर्शनविसुद्धव्रतरूपं भाण्डं क्रयाणक तस्य भरितः-
 संयमपोतभरणेन पिण्डितः सारो यंस्ते तथा, श्रमणचरसार्थवाहा इति योगः, तत्र निर्जरणं-त्तपः यतना-वद्गुदोपत्यागे-
 नात्पदोपाश्रयणम् उपयोगः-सायधानता ज्ञानदर्शनाभ्या विसुद्धानि प्रतानि, अथवा ज्ञानदर्शने च विसुद्धव्रतानि चेति

समासः, व्रतानि च-महाव्रतानि, पाठान्तरेण 'णानदंसणचरित्तविसुद्धवरंभंडभरियसार'त्ति तत्र ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव विशुद्धवरमाण्डं तेन भरितः सारो यैस्ते तथा, 'जिणवरवयणोवदिडुमगेणं अकुडिलेण सिद्धिमहापट्टणाभिमुहा समणवरः सत्थवाह'त्ति व्यक्तं, 'सुसुइसुसंभाससुपणहसास'त्ति सुश्रुतयः-सम्यक्श्रुतग्रन्थाः सत्सिद्धान्ता वा सुशुचयो वा सुखः सम्भापो येषां सुखेन वा सम्भाज्यन्त इति सुसम्भापाः शोभनाः प्रश्नाः येषां सुखेन वा प्रश्न्यन्ते ये ते सुप्रश्नाः शोभना आशाः-वाञ्छा येषां ते स्वाशाः अथवा सुखेन प्रश्न्यन्ते शास्यन्ते च-शिक्ष्यन्ते ये ते सुप्रश्नशास्याः शोभनानि वा प्रश्नशस्यानि-पृच्छाधान्यानि येषां ते तथा अथवा सुप्रश्नाः शस्याश्च-प्रशंसनीयाः, ततः कर्मधारय इति, 'दूइज्जन्त'त्ति द्रवन्तो-वसन्तः, अनेकार्थत्वाद्भ्रातॄणां, 'णिब्भय'त्ति भयमोहनीयोदयनिपेधात् 'गयभय'त्ति उदयविफलताकरणात् 'संजय'त्ति संयमवन्तः, कुत इत्याह-'विरय'त्ति यतो निवृत्ताः हिंसादिभ्यः, तपसि वा विशेषेण रताः विरताः, विरया वा-निरौत्सुक्याः विरजसो वा-अपापाः, 'संचयाओ विरय'त्ति क्वचिद् दृश्यते, तत्र सन्निधेर्निवृत्ता इत्यर्थः, 'मुत्त'त्ति मुक्ताः ग्रन्थेन 'लहुअ'त्ति लघुका स्वल्पोपधित्वात् 'णिरवकंख'त्ति अप्राप्तार्थाक्लङ्गावियुक्ताः 'साहू' मोक्षसाधनात् 'णिहुआ' प्रशान्तवृत्तयः 'चरंति धम्मं'त्ति व्यक्तम्। अत्र साधुवर्णके जितेन्द्रियत्वादीनि विशेषणानि बहुशोऽधीतानि, तानि च गमान्तरतया निरवद्यानि, यत् पुनरत्रैव गमे पुनरुक्तमवभासते तत् स्तवत्वान्न दुष्टं, यदाह-"संज्ञायज्ञाणतवओसहेसु उवएसथुइपयाणेसुं। संतगुणकित्तणासु य न हुंति पुनरुत्तदोसा उ ॥ १ ॥" ॥ २१ ॥

१ स्वाध्यायध्यानतपौषधेषु उपदेशस्तुतिप्रदानेषु । सद्गुणकीर्तनेषु च न भवन्ति पुनरुक्तदोशास्तु ॥ १ ॥

तेनं कालेनं तेनं समपणं समणस्स भगवओ महावीरस्स पह्वे असुरकुमारा देवा अंतिअं पाउळमवित्था कालमहाणीलसरिसणीलगुलिअगवलअयसिक्कुसुमप्पगासा विअसिअसयवत्तमिव पत्तलनिम्मलईसिसि-
त्तरत्तंयणयणा गरुलायत्तवञ्जुंगणासा डअच्चिअसिलप्पयालर्बियफलसणिभाहरोद्दा पंडुरस्सिसिसकलवि-
मलणिम्मलसंखगोकलीरफेणदगरयणुणालियाघवलदंतसेठी हुपवहणिद्धंतधोयत्तवणिज्जरत्तलतालुजीहा
अंजणघणकस्सिणरुपगरमणिज्जणिद्धकेसा यामेगकुंडलधरा अहचंदणाणुलित्तगसा ।

असुरवर्णके किमपि लिख्यते—‘कालमहाणीलसरिसणीलगुलिअगवलअयसिक्कुसुमप्पगासा’ कालो यो महानीलो—मणि-
विशेषस्तेन सहसा वर्णतो ये ते तथा, नीलो—मणिविशेषः गुलिका—नीलिका गवल—माहिपं शृङ्गम् अतसीकुसुमं—धान्य
विशेषपुष्प पतेपामिव प्रकाशो—दीप्तिर्येषा ते तथा, ततः कर्मधारय’, कालवर्णा इत्यर्थ, ‘विअसिअसयवत्तमिवे’ति व्यक्तं,
‘पत्तलणिम्मलईसीसियरत्तंयणयणा’ पत्तलानि—पक्ष्मवन्ति निर्मलानि—विमलानि ईपत्त् सितरक्तानि क्वचिद्देशे मनाक्
इथेतानि क्वचिच्च मनाग्रक्तानीत्यर्थ क्वचिच्च ताव्वाणि—अरुणानि नयनानि येषा ते तथा, शतपत्रसाधर्म्यं च व्यक्तमेव,
‘गरुले’ त्यादिविशेषणचतुष्टयं महावीरवर्णकवन्नेयम् ‘अंधणघणकस्सिणरुपगरमणिज्जणिद्धकेसा’ अज्ञानघनौ—प्रतीतौ कृष्ण --
कालः रुचको—मणिविशेषस्तद्द्रमणीया. खिग्धाच्च केशा येषा ते तथा, ‘यामेगकुंडलधरा’ यामे कर्णे एकमेव कुण्डलं
धारयन्ति ये ते तथा, दक्षिणे त्याभरणान्तरधारिण इति सामर्थ्यगम्यम्, आर्द्रचन्दनानुलिप्तगन्ना इति व्यक्तम् ।

ईसिसिलिधपुष्पगासाइं सुहुमाइं असंक्किलिद्धाइं यत्थाइं पयरपरिद्धिया वयं च पढमं समतिक्कंता

बितिअं च वयं असंपत्ता भेदे जोव्वणे वट्टमाणा तलभंगयतुडिअपवरभूसणनिम्मलमणिरयणमंडिअसुआ
दससुद्धामंडिअगहत्था चूलामणिचिंधगया सुरुवा महिद्धिआ महजुतिआ महवला महायसा महासोवखा
महाणुभागा हारविराइतवच्छा कडगतुडिअर्थंभिअभुआ अंगयकुंडलमट्टगंडतलकणपीढधारी विचित्त-
वत्थाभरणा विचित्तमालामडलिमडडा कल्लाणकयपवरवत्थपरिहिया कल्लाणकयपवरमल्लाणुलेवणा भासु-
रवोदी पलंबवणमालधरा ।

‘ईसिसिलिंधपुष्पगसाइ’ इति मनाक् सिलिंधकुसुमप्रभाणि, ईपत्सितानीत्यर्थः, सिलिंधं—भूमिस्फोटकच्छत्रकम्
‘असुरेसु होंति रत्तं’ति मतान्तरम्, ‘असंकिलिद्धाई’ति निर्दूषणानि ‘सुहुमाई’ति श्लक्ष्णानि ‘वत्थाई’ति वसनानि ‘पवर-
परिहिया’ प्रवराश्च ते परिहिताश्च—निवसिता इति समासः, ‘वयं च’ इत्यादि सूत्रं, तत्र त्रीणि वयांसि भवन्ति, यदाह-
‘आपोडशाब्धवेद्धालो, यावत् क्षीरान्नवर्तकः । मध्यमः सप्ततिं यावत्, परतो वृद्ध उच्यते ॥ १ ॥’ आद्यस्य वयसोऽति-
क्रमे द्वितीयस्य सर्वथैवाप्राप्तौ भद्रं यौवनं भवत्येवेति भद्रे यौवने इत्युक्तं, ‘तलभंगयतुडियपवरभूसणनिम्मलमणिरयणमं-
डिअसुआ’ तलभङ्गकानि—त्राहाराभरणानि त्रुटिकाश्च—त्राहुरक्षिकास्ता एव वरभूषणानि तैर्निम्मलमणिरत्तैश्च मण्डिता भुजा
येषां ते तथा, ‘चूलामणिचिंधगया’ चूडामणिलक्षणं चित्तं प्राप्ताः, श्रूयन्ते चासुरादीनां चूडामण्यादीनि चिह्नानि, यदाह-
‘चूडामणिफणिवज्जे गरुडे घड अस्स वट्टमाणे य । मयरे सीहे हत्थी असुराईणं मुणसु चिंधे ॥ १ ॥’ ‘महिद्धिअं’ति

महर्षयो विशिष्टविमानपरिवारादियोगात् 'महश्चुइय'ति महाद्युतयो विशिष्टशरीराभरणप्रभायोगात् 'महाबल'ति विशिष्टशरीरप्रमाणाः 'महायस'ति महायशसो-विशिष्टकीर्तयः 'महासौख्य'ति महासौख्या 'महाशुभाग'ति अचिन्त्यशकियुक्ता इति, इहैव गमान्तरं 'धारविराजितवक्षस कटकट्टिकस्तम्भितमुजा.' इह कटकानि-कङ्कणानि द्रुटिका-धातुरक्षका । 'अंगयकुडलमङ्गडकण्णपीढधारी' अङ्गदानि-बाह्याभरणविशेषान् कुण्डलानि च-कर्णाभरणविशेषान् नृष्टगण्डानि च-उल्लिखितकपोलानि कर्णपीठकानि-कर्णाभरणविशेषान् धारयन्तीत्येवंशीला ये ते तथा, 'विचित्तहत्याभरण'ति व्यक्तं, 'विचित्तमालामचलियमठडा' विचित्रा माला-कुसुममञ्जो येषा मौलौ च-मल्लके मुकटं-किरीटं येषा ते तथा, शेष सुगमं वर्णकान्तं यावत्, नवरं माल्यानि-पुष्पाणि घोन्दि-शरीर प्रलम्बो-द्भुम्बनकं वनमाला-आभरणविशेषः प्रलम्बवनमाला वा तस्याः कण्ठतो जानुप्रमाणत्वादिति ।

दिव्येणं चण्णेणं दिव्येण गंधेणं दिव्येण रूवेणं दिव्येणं फासेणं दिव्येणं संघाप (घयणे) णं दिव्येणं संठाणेण दिव्वाए इह्दीए दिव्वाए जुत्तीए दिव्वाए पमाए दिव्वाए छायाए दिव्वाए अचीए दिव्येणं तेपणं दिव्वाए छेसाए वस दिसाओ उज्जोवेमाणा पभासेमाणा समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिअं आगग्मागम्म रत्ता समणं भगवं महावीरं तिव्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ २ ता वदंति णमंसंति वदिता णमसित्ता णचासणेणाइदूरे सुस्सूसमाणा णमसमाणा अभिमुहा विणपणं पंजलिउडा पञ्चयासंति ॥ (सू० २२) ॥

दिवेण' देवोचितेन प्रधानेनेत्यर्थ., 'संघाप(घयणे)णं'ति सहजनेन वज्रत्रयमनाराचेनेत्यर्थ, 'संठाणेणं'ति समचतुरस्रलक्ष-

त्यर्थः, 'रिद्धीए'ति परिवारादिकया 'जुइए'ति युक्त्या-विप्रक्षितार्थयोगेन 'पभाए'ति यानादिदीप्त्या 'छायाए'ति शोभया 'अचीए'ति अर्चिषा शरीरस्थरत्नादितेजोज्वालया 'तेएणं'ति तेजसा-शरीरसम्बन्धिरोचिषा प्रभावेन वा 'लेसाए'ति देह-वर्णेन, एकार्था वा छुत्यादयः शब्दाः प्रकाशप्रकर्षप्रतिपादनपराश्रयेति न पौनरुक्त्यमिति, 'उज्जोएमाण'ति उद्योतयन्तः प्रकाशकरणेन 'पभासेमाण'ति प्रभासयन्तः-शोभयन्तः, एकार्थौ वैताविति, 'रत्त'ति रक्ताः-सानुरागाः 'तिकखुत्तो'ति त्रिकृत्वः-त्रीन् वारान् आदक्षिणात्-पार्श्वात् प्रदक्षिणो-दक्षिणपार्श्ववर्ती आदक्षिणप्रदक्षिणस्तं 'वदंति'ति स्तुवन्ति 'नमं-संति'ति नमस्यन्ति शिरोनमनेनेति । वाचनान्तरे दृश्यते-'साइं साइं'ति स्वकीयानि स्वकीयानि 'नामगोयाइं'ति नासगो-त्राणि-याहच्छिकान्वयार्थाभिधानानीति 'साविति'ति श्रावयन्ति ॥ २२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स बहवे असुरिंदवज्जिआ भवणवासी देवा अंतियं पाउवभवित्था पागपइणो खुवणणा विज्जू अग्गीआ दीवा उदही दिसाहुआरा य पवण धणिआ य भवणवासी पागफडागरुलवयरपुण्णकलससीहहयगयमगरमउडवद्धमाणिजुत्तविचित्तचिंधगया खुरूवा महिद्धिया सेसं तं चेव जाव पज्जुवासंति ॥ (सू० २३) ॥

'नागे'त्यादि व्यक्तं, नागादीनां च नागफणादीनि चिह्नानि भवन्ति, तानि क्रमेण दर्शयन्नाह-'नागफडा १ गरुल २ बइर ३ पुण्णकलस ४ सीह ५ हयवर ६ गयंक ७ मयरंकवरमउड ८ वद्धमाण ९ निजुत्तविचित्तचिंधगया' नागफणादयो गजान्ता अङ्काः-चिह्नानि येषां मुकुटानां तानि तथा, तानि च मकराङ्कानि च-मकरचिह्नानि यानि वरमुकुटानि तानि

च, धर्म्ममानकं च-शरावं पुरुषारूढपुरुषरूपं वेति इन्द्रः, तानि च तानि नियुक्तानि-यथास्थान नियोजितानि विचित्राणि च-विविधानि चिह्नानि च-लक्षणानि गताः-प्राप्ता ये ते तथा, इह सूत्रे 'पुण्यकलससंकिण्वर्षकेससीहे'त्येवं क्वचित् विशेषो दृश्यते, तत्र नागफणादिभिरङ्किता ये वर्षेसा-मुकुटास्ते तथा, शेष तथैव ॥ २३ ॥

तेषां कालेषां तेषां समष्टयं समष्टयं भगवतो महावीरस्य यद्ये वाणमंतरा देवा अतिअं पाउम्भयित्था पिसाया भूआ य जक्ख रक्खस किंनर किंपुरिस भुअगवइणो अ महाकाया गंधव्वणिकायगणा णिवण- गधव्वगीतरइणो अणपण्णअ पणपण्णअ इसिवादीअ भूअवादीअ कंदिय महाकंदिआ य कुहंड पयण य देवा चंचलचलचित्तकीलणदवप्पिआ गंभीरइसिअमणिअपीअगीअणच्चणरई चणमालामेलमवडकुंडल- सच्छंदचिउठ्विआहरणचारुयिभ्रूसणधरा सबोउयसुरभिक्कुसुमसुरइयपलधसो भत्तकंतथिअसंतथित्तवणमा- लरइअवच्छा फामगमी कामरूवधारी णाणाविहवणरागवरत्थच्चित्तचिह्लियणियंसणा विविहदेसीणेवत्थ- ग्गद्धिअवेसा पद्यइअकंदप्पकलहेकलिकोलाहलप्पिआ हासबोलथहुला अणेगमणिरयणविविहणित्तुत्तथिचित्त- चिधगया सुखा महिद्धिआ जाव पञ्जुयासंति ॥ (सू० २४) ॥

'मुयगवइणो'त्ति महोरगाधिपाः, किम्भूतास्ते इत्याह--'महाकाय'त्ति वृहदेहाः, इदं च विशेषणमवस्थाविशेषाश्रयम्, अन्यथा सर्व एव सप्तहस्तप्रमाणा भवन्ति, यदाह--'भयवणजोइसोहमीसाणे सत्त होंति रयणीओ' 'गंधपनिकायगण'त्ति

१ मयनयनज्योतिष्कसौधर्मेसानेषु सप्त भवन्ति रत्नय ।

गन्धर्वाणां-व्यन्तराष्टमभेदभूतानां निकायो-वर्गो येषां ते गन्धर्वनिकाया गन्धर्वा एव तेषां ये गणा-राशयस्ते तथा, पाठान्तरे 'गन्धर्वपतिगणाश्चे'ति व्यक्तमेव, किंविधास्ते इत्याह-'निउणगंधर्वागीयरइणो'त्ति निपुणे-सूक्ष्मे गन्धर्वे च-ना-व्योपेतगाने गीते च-नाव्यवर्जितगेये रतिर्येषां ते तथा, अणपञ्जिकादयोऽष्टौ व्यन्तरनिकायविशेषभूताः रत्नप्रभापृथिव्या उपरितनयोजनशतवर्तिनः, किंविधा एत इत्याह-'चंचलचवलचित्तकीलणदवणिया' चञ्चलचपलचित्ताः-अतिचपलमानंसाः क्रीडनं-क्रीडा द्रवश्च-परिहासस्तप्तियाः, ततः कर्मधारयः, 'गंभीरहसियमणियपियगीयणच्चणरई' गम्भीरं हसितं येषां भणितं च-वाक्प्रयोगः प्रियं येषां गीतनृत्तयोश्च रतिर्येषां ते तथा, 'गहिरहसियगीयणच्चणरई'त्ति क्वचिद्दृश्यते व्यक्तं च, 'वणमालामेलमउडकुंडलसच्छंदविउबियाभरणचारुविभूसणधरा' वनमाला-रत्नादिमय आंप्रपदीन आभरणविशेषः आमेलकः-पुष्पशेखरकः मुकुटं-सुवर्णादिमयं कुण्डलानि च-प्रतीतानि एतान्येव स्वच्छन्दविकुर्विताभरणानि-स्वाभिप्रायनिर्मितालङ्कारासैर्यञ्चारु विभूषणं-भूषा तद्धारयन्ति ये ते तथा, 'सवोउयसुरभिकुसुमसुरइयपलंबसोहंतकंतवियसंत-चित्तवणमालरइयवच्छा' सर्वर्तुकानि-सर्वऋतुसम्भवानि यानि सुरभीणि-कुसुमानि तैः सुरचिता या सा तथा, सा चासौ प्रलम्भा च शोभमाना च कान्ता च विकसन्ती च चित्रा च वनमाला च-वनस्पतिसकृ इति समासः, सा रचिता वक्षसि वैस्ते तथा, 'कामगमि'त्ति इच्छागामिनः 'कामरुवधारि'त्ति ईप्सितरूपधारिणः 'णाणाविहवणणारागवरवत्थचित्तचिह्लिय-नियंसणा' नानाविधवर्णो रगो येषु तानि तथा, तानि वरवस्त्राणि चित्राणि-विविधानि 'चिह्लिय'त्ति लीनानि दीप्तानि

१ प्रत्यन्तरे नास्ति ।

वा निवसन्तानि-परिधानानि येषां ते तथा, 'विविधदेशीणवत्प्रथमगहियवेसा' विविधदेशिनेपथ्येन-नानादेशरूढवस्त्रादि-
न्यासेन गृहीतो वेपो-नेपथ्यं यैस्ते तथा, 'पमुइयकंदप्पकलहेलिकोलाहलप्पिया' प्रमुदिताना यः कन्दर्पः-कामप्रधानः
केलि, काम एव वा, कलहश्च-राटी केलिश्च-नर्म कोलाहलश्च-कलकलस्ते स्वपरकृताः प्रिया येषां ते तथा, अथवा प्रमु-
दिताश्च ते कन्दर्पादिप्रियाश्चेति समासः, 'हासवोलवहुला' पाठान्तरे 'हासकेलिवहुला' इति व्यक्तम्, 'अणेगमणिरयणवि-
विहनिशुत्तचित्तचिंधगया' अनेकानि-बहूनि मणिरत्नानि-प्रतीतानि विविधानि-बहुप्रकाराणि नियुक्तानि-नियोजितानि
येषु तानि तथा, तानि चित्राणि चिह्नानि गताः-प्राप्ता ये ते तथा, चिह्नानि च-पिशाचादीनां क्रमेणैतान्युच्यन्ते-
'चिंधाइ कलवझण १ सुलस २ घडे ३ तह य होइ खट्टेने ४। आसोए ५ चंपए वा ६ नागे ७ तह तुंबुरी चैव ८ ॥ १ ॥' ॥ २४ ॥

तेषां कालेणं तेषां समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जोइसिया देवा अंतिअं पाउअमयित्था विहस्सती
चंद खर सुक्ख सणिचरा राहू धूमकेतू तुहा य अगारका य तत्तातवणिज्जकणगवणणा ले गहा जोइसंमि चारं
चरंति केज्ज अ गइरइआ अट्ठाधीसविहा य णक्खस्सेदेवगणा णाणासंठाणसंठियाओ पंचवणणाओ ताराओ
ठिअलेस्सा चारिणो अ अविस्साममंडलगती पत्तेय णामंफपागडियचिंधमउडा महिद्धिया जाच पज्जुया-
सति ॥ (सू० २५) ॥

१ चिह्नानि कदम्बध्वज. सुलस. वट. तथा च भवति खट्वाङ्गम् । अशोकध्वजको वा नागस्तथा तुम्बुरी चैव ॥ १ ॥

ज्योतिष्कवर्णको व्यक्तो, नवरम् 'अंगारकाय'ति मङ्गलाः, बहुत्वं च प्रत्येकं ज्योतिषामसंज्ञयातत्वात्, 'तत्ततवणिज्जकण-
गवण्णा' तप्तस्य तपनीयस्य-सुवर्णस्य यः कणको-विन्दुः शलाका वा अथवा तपनीयं-रक्तं सुवर्णं कनकं-सुवर्णमेव पीतं
तद्वद्वर्णो येषां ते तथा, 'जे य गह'त्ति उक्तव्यतिरिक्ताः, 'जोइसंमि'त्ति ज्योतिश्चक्रे 'चारं चरन्ती'ति भ्रमणं कुर्वन्ति, 'केऊ
य'त्ति केतवो जलकेत्वादयः, किम्भूता ?- 'गइरइय'त्ति मनुष्यलोकापेक्षयोक्तं, 'ठियलेस्स'त्ति स्थितलेइयाः-निश्चलप्रकाशाः
'चारिणो य'त्ति सञ्चरिणवः, अत एवाह- 'अविस्सामंडलगइ'त्ति प्रतीतं, 'नामंक्पागडियचिंधमउडा' नामाङ्कितानि
प्रकटितानि-चिह्नप्रधानानि मुकुटानि धैरिति समासः ॥ २५ ॥

तेणं कालेणं तेणं समणं समणस्स भगवओ महावीरस्स वेमाणिया देवा अंतिअं पाउअभविथा सोह-
म्मीसाणसणंजुमारमाहिंदवंभलंतकमहासुक्खसहस्साराणयपाणयारणअच्चुयवई पहिडा देवा जिणदंसणुस्सु-
गागमणजणियहासा पालकपुप्फकसोमणससिरिचच्छणंदिआवत्तकामगमपीइगममणोगमचिमलसव्वओ-
अइणामधिजेहिं चिमाणेहिं ओइण्णा वंदका जिणिंदं । सिगमहिसवराहच्छगलददुरहयगयवइशुअगखग्ग-
उसअंक्विडिमपागडियचिंधमउडा पसिडिलवरमउडतिरीडधारी कुंउलउज्जोविआणणा मउडदित्तसिरया
रत्ताभा पउमपम्हगोरा सेया सुभवणणगंधफासा उत्तमविउब्बिणो विविहवत्थगंधमल्लधरा महिडिआ महज्जु-
तिआ जाव पंजलिउडा पजुवासंति ॥ (सू० २६) ॥

धैमानिकवर्णकोऽपि व्यक्तो, नवरं वाचनान्तरगतं किञ्चिदस्य व्याख्यायते, तदन्तर्गतं किञ्चिदधिकृतवाचनान्तरगतं

च, तत्र 'सामाणियतायत्तीससहिया' सामानिका-इन्द्रसमानायुष्कादिभावाः त्रायस्त्रिंशः-महत्तरकरुपाः पूज्यस्थानीयाः 'सलोगपालअगमहिसिपरिसाणीअअप्परक्खेहिं संपरिखुडा' सह लोकपालः-सोमादिभिदिव्पालकनियुक्तैः या अग्रम-हिव्यः-प्रधानजायाः परिपदश्च-त्राह्यमध्यमाम्यन्तरा जधन्यमध्यमोरकृष्टपरिवारविशेषभूताः अनीकानि च-हस्त्यश्वरय-पदातिघृपभनर्तकगाथकञ्जरूपाणि सैन्यानि आत्मरक्षाश्च-अङ्गरक्षा इति द्वन्द्व, अतस्ते. सम्परिघृता इति, देवसहजानु-यातमार्गे सुरवरगणेश्वरैः प्रयते. 'समणुगन्मतसस्सिरीय'सि समनुगन्थमानाश्च ते सश्रीकाश्चेति समासः, सर्थादरभृपिता. सुरसमूहनायकाः सौम्यचाररूपाः 'देवसयज्यसइकयालोया' देवसहैन जयशब्द. कृत आलोकै-दर्शने येषां ते तथा ।

'मिग १ महिस २ वराह ३ छगल ४ दहुर ५ ह्य ६ गयवइ ७ मुयग ८ राग ९ वसभंक १० विडिमपागडियचिंध-मउडा' मृगादयो वरा दशाना शक्रादीन्द्राणा चिह्नभूताः, तत्र वराह-शूकरः लङ्क-आटव्यचतुष्यदविशेष ऋषभो-धूपमः शेषाः प्रतीताः, तत्र मृगादयः अङ्का-लाञ्छनानि विटयेपु-विस्तरेपु येषां मुकुटाना तानि तथा, तानि प्रकटितचिह्नानि-रक्षादिदीप्त्या प्रकाशितमृगादिलाञ्छनानि मुकुटानि येषां ते तथा । पालक १ पुष्पक २ सौमनस ३ श्रीवत्स ४ नन्धावर्त-५ कामगम ६ प्रीतिगम ७ मनोगम ८ विमल ९ सर्वतोमद्र १० नामधेयैर्विमानैः, उत्तरवैक्रियैरित्यर्थः, सम्प्रस्थिता इति योगः, एतानि च क्रमेण शक्रादीनामभ्युतान्तानां दशानामिन्द्राणा भवन्तीति । किंविधैस्तेरित्याह-'तरुणदियागरकराति रेगप्पहेहिं' तरुणदियाकररेम्योऽतिरेकेण-अतिशयेन प्रभा येषां तानि तथा तैः, 'मणिकणगरयणयडियजालुजलहेमजा लपेरतपरिगएहिं' मणिकनकरक्षैर्घटितं-युक्त यज्यालोञ्जालं-प्रभोज्ज्वलं हेमजालं-स्वर्णजालकं तेन पर्यन्तेषु परिगतानि

तानि तथा तैः, 'सपथरवरमुत्तदामलंबंतभूसणेहिं' सह प्रतरैः—आभरणविशेषैर्वरमुक्तादामलक्षणानि लम्बमानानि भूषणानि
 भेषु तानि तथा तैः, 'पचलियधंटावलिमहुरसह्वंसंतितलतालगीयवाइयवेणं' प्रचलितायाः घण्टावल्याः यो मधुरः शब्दः
 स तथा वंशश्च—वेणुस्तन्त्री च—वीणा तलतालाश्च—हस्तताला अथवा तलाश्च—हस्ताः तालाश्च—कंशिका गीतं च—गेयं वादितं
 च—चादित्रिमिति द्वन्द्वः अतस्तेषां यो रवः—शब्दः स तथा, ततः पदद्वयस्य समाहारद्वन्द्वः, अतस्तेन करणभूतेन मधुरेण—
 मनोहरेण पूरयन्तः अम्बरं, दिशश्च शोभयन्तस्त्वरितं सम्प्रस्थिताः स्थिरयशसो देवेन्द्रा इति व्यक्तं, 'हृष्टुष्टमणस'ति अतीव
 तुष्टचित्ताः 'सेसावि य'ति इन्द्रसामानिकादयः, तानेवाह—'कप्परविमाणाहिवा' कल्पेषु यानि वरविमानानि तेषामधिपा
 इत्यर्थः, समनुयान्ति सुरवेन्द्रानिति योगः, अत एव सुरवराः 'सविमाणविचित्चिंधनामंकविगडपागडमडडाडोवसुभदं-
 सणिजा' स्वविमानविचित्रचिह्नानां नामाङ्कविकटप्रकटमुकुटानां च य आदोपः—स्फारता तेन शुभा ये दृश्यन्ते ते तथा
 ते विचित्रकल्पपरविमानाधिपाः, 'समन्त्रित्ति'त्ति समनुयान्ति समनुगच्छन्ति सुरवेन्द्रानिति, तथा 'लोक्यंतविमाणवासिणो
 यावि देवसंधाय'त्ति लोकस्य—ब्रह्मलोकस्यान्ते—समीपे यानि विमानानि तद्वासिनो लोकान्तिकाश्चापीत्यर्थः, 'पत्तेयविराय-
 माणविरइयमणिरयणकुंडलभिसंतनिम्मलनियगंक्रियविचित्तपागडियचिंधमडडा' प्रत्येकं विराजमानानि—शोभमानानि विर-
 चितानि—कर्णेषु कृतानि मणिरलकुण्डलानि येषां ते तथा, भिसंतत्ति—दीप्यमानानि निर्मलानि निजाङ्कितानि निजकेन
 नामादिनाऽङ्केनाङ्कितानि विचित्राणि—विविधानि प्रकटितानि—प्रकाशितानि चिह्नानि च मुकुटानि चिह्नप्रधानानि वा मुकुटा-

निर्येस्ते तथा 'दायंत'सि दर्शयन्त 'अप्यणो समुदय'ति आत्मीय श्रद्धयादिसमूह 'वेच्छताधि य परस्स रिद्धीव'सि प्रेषमा-
 णाश्च परद्धीः वत्तमाः, एवं कल्पालया सुरवरा. 'जिणिदवदणनिमित्तमत्तोप'सि जिनेन्द्रवन्दनहेतुभूतभावेन 'बोइयमइ'सि
 प्रेरितबुद्ध्य हर्षितमानसाश्च जीतकल्पमनुवर्तमाना देवा 'जिणदसणूसुयागमणजणियहासा' जिनदर्शनाय यदुरसुकं-शीघ्र-
 मागमन तेन जनितो हर्षो येषा ते तथा, 'विलयलसमूहपिडिया' विपुलो यलसमूह-सैन्यसमुदाय' पिण्डितो यैस्ते तथा,
 कथमित्याह--'संभरणे'ति भक्तिकृतौत्सुक्येन 'गयणतलविमलविचलगमणगइचपलचलियमणपणजइणसिग्घवेगा' गगन-
 तले विमले विपुले च यद्गमनं तस्य सम्बन्धी शीघ्रयेण इति सम्बन्ध. गतिश्चपला स्वरूपत एव यस्य तद्गतिचपलं तच्च
 तच्चलितं च गन्तुं प्रयुक्तं तद्विधं यन्मनः पवनश्च तयोर्जयनशीलोऽत एव शीघ्रो वेगो येषा ते तथा, नानाविधयानवाहन-
 गताः यानानि-रथादीनि वाहनानि-गजादीनि उच्छ्रितविमलधवलातपत्रा. 'विठप्पियजाणवाहणविमाणदेएरणप्पभाए'सि
 वैकियाणो यानादीनां ४ रत्नानां च स्वाभाविकानामितरेषा च या प्रभा सा तथा तथा, 'उज्जोपंता नहं' कथमित्याह-
 'वित्तिमिरं करेत्ता' नम एवेति 'सपिड्डीए' युष्मा इति शेषः, 'हुल्लिय'ति शीघ्र प्रयाताः । गमान्तरमिदम्--'पसिडिलवरमउ-
 डत्तिरीडधारी' प्रश्रुथा.-शिशिलयन्धना, गाढवन्धनाना चाधाजनकत्वात् (वर) मुकुटाश्चपुराः शैलरविशेषा तिरोटास्त एव
 शिखरत्रययुक्तास्तान् धारयन्ति ये तच्छीलाश्च ते तथा, कुण्डलोघोतितानना., 'मउडदित्तसिरय'सि मुकुटेन दीप्ता शिरोजा-
 मस्तककेशा येषा ते तथा, मुकुटदीप्तिरस्का वा, 'रत्ताभ'सि लोहितवर्णाः 'पवमपमहगोर'सि कमलगर्भकान्ता पीता

इत्यर्थः, 'सेय'त्ति शुद्धाः, त्रिवर्णा एव वैमानिका भवन्ति, यदाह--'कृष्णगत्तयत्ताभा सुरवसभा दोसु होंति कर्प्पेसु । तिसु होंति पम्हगोरा तेण परं सुक्खिला देवा ॥ १ ॥' शेषं व्यक्तमेवेति ॥ २४ ॥

- पुस्तकान्तरे देवीवर्णको दृश्यते, स चैवम्--'तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स दहवे अच्छरगणसंघाया अंतिअं पाउव्वभवित्था, ताओ णं अच्छराओ धंतधोयकणगरुअगसरिसप्पभाओ' धमातम्-अग्निना तापितं धौतं-जलेन क्षालितं यत्कनकं तस्य यो रुचको-वर्णस्तत्सदृशप्रभाः गौराङ्ग इत्यर्थः, 'समइफंता य वालभावं'ति अति-क्रान्ता इव शिशुत्वं, मध्यमजरठवयोविरहिताः, नवयौवना इवेत्यर्थः, 'अणइवरसोम्मचारुह्वा' अनतिवरम्-अविद्यमानास्तथा प्रधानं न विद्यते अतिवरं यस्मात्तदनतिवरमिति वा सौम्यं-नीरोगं चारु-शोभनं रूपं यासां तास्तथा, 'निरुवहयसरसजोपणककसतरुणवयभावमुवगयाओ' निरुपहतं-रोगादिना अत्राधितं सरसं च-शृङ्गाररसोपेतं निरुपहतो वा स्वो रसो यत्र तत्तथाविधं यौवनं तथा कर्कशः-अश्लथाङ्गतथा यत्तरुणवयोभावस्तारुण्यं तं चोपगता यास्तास्तथा, इह च यौवनतरुणभावयोर्यद्यप्येकार्थता तथापि सरसत्वाश्लथाङ्गत्वलक्षणयोर्मनःशरीराश्रितयोः प्रधानतया विवक्षितयोर्धर्मयोरुपाधारतया भेदेन विवक्षणाश्च पौनरुक्त्यमिति, 'निच्चमवट्टियसहावा' न जरां ग्रामुवन्तीत्यर्थः, 'संघंसुंदरीड'त्ति 'इच्छियनेवत्थरइयरमणिज्जगहियवेसा' इष्टवस्त्राभरणादिरूपनेपथ्यस्य रचितेन-रचनेन रतिदो वा अत एव रमणीयो गृहीतः-आत्तो वेपः-आकृतितिविशेषो यकाभिस्तास्तथा, 'किंते'त्ति तद्यथार्थः 'हारद्धहारपाउत्तरयणकुंडलवासुत्तगहेमजालम-

१ कनकत्वग्रक्ताभाः सुरपृष्ठा द्वयोर्भवन्ति कल्पयोः । त्रिणु भवन्ति पद्मगौरास्ततः परं शुद्धा देवाः ॥ १ ॥

गिजालकणजालसुभगवरितियकडगलडुगएगायलिकंठसुत्तमगहगधरच्छगेनेजसोणिस्तुत्तगितलगफुल्लगसिद्धरिथय कृष्णया-
 लियससिसूरउसमचकयतलभगयतुडियहरथमालयहरिसकेजरवलयपालंघपलंबंअंगुलिज्जगवलकसदीणारमालियाचदसूरमा-
 लियाकंचिमेहलकलावपयरगपरिहेरगपायजालपटियाखिलिणिरयणोरुजालबुडियवनेवरचलणमालियाकणगणिलजालग-
 मगरमुहविरायमाणनेजरपचलियसहालभूसणधरीव'त्ति हारादीनि मकरमुखविराजमाननूपुरान्तानि प्रचलितानि सन्ति
 सहालसि-शब्दवन्ति यानि भूषणानि तानि धारयन्ति यास्मास्तथा, तत्र हार -अष्टादशसरिकः अर्द्धहारो-न-सरिकः
 पावसत्ति-प्रयुक्तानि माणिक्ययुक्तकङ्कणानि रत्नकुण्डलानि-प्रतीतानि अथवा प्रयुक्तरत्नकुण्डलानि-प्रयुक्तरत्नानि यानि
 कुण्डलानि तानि तथा तथा व्यामुक्तानि-परिहितानि प्रलम्बितानि धा यानि हेमजालादीनीति कर्मधारयः, तत्र हेम-
 जालं-सच्छिद्रः सुवर्णालङ्कारविशेषः पयं मणिजालमपि कनकजालहेमजालयोस्तु आकारकृतो विशेषः स च रुढिगम्य-
 सूत्रकं-वैकस्यककृत सुवर्णसूत्रम् 'वरितिय'त्ति वरसि त्रिकं त्रिसरक कटकानि-कङ्कणानि खडुगसि-अङ्गुलीयकविशेषः
 एकावली-नानामणिकमयी माला कण्ठसूत्रं-गलावलम्बि सकूलकविशेषः मगधकं घराक्षं च रुढिगम्यं प्रेवेयक-कण्ठं
 श्रोणिसूत्रक-सौवर्ण कटीसूत्रं तिलको-विशेषको ललाटाभरणमित्यर्थ. फुल्लकं-पुष्पाकृतिललाटाभरणं सिद्धार्थिका-सर्प-
 पप्रमाणसुवर्णकणरचितसुवर्णमणिमयी कण्ठिका कर्णवालिका-कर्णोपरितनभागभूषणविशेषः शशिसूररत्नपमचक्रकानि तल-
 मशक च रुढिगम्यानि श्रुटिकाः-श्राहुरक्षिका. हस्तमालकः-अङ्गुणेत्रिका हरिसत्ति-रुढिगम्यं केयूरम्-अङ्गद बाहा-
 मरणविशेषः यलयानि-कटकविशेषाः प्रालम्बो-सुम्बनकं प्रलम्बो गलाभरणविशेषः इत्यर्थ. अङ्गुलीयकानि-अङ्गुल्य

भरणविशेषाः चलाक्षं-रुडिगम्यं दीनारमालिकाचन्द्रमालिकासूर्यमालिकास्तु दीनारायाकृतिमालाः काशीमेखलयोः
 कव्याभरणयोर्थेऽपि नामज्ञेने एकार्थत्वमधीयते तथापीह विशेषो रुडेरवसेयः कलापः-कण्ठाभरणनिर्गो मेखलाकलाप
 इति वा द्रष्टव्यं प्रतरकाणि-वृत्तप्रतला आभरणविशेषाः परिहेरगति-रुडयवसेयं पादजालघण्टिकाः-पादाभरणविशेषाः
 किङ्किणीकाः-धुद्रघण्टिकाः रत्नोरुजालं-रत्नमयं जङ्गयोः प्रलम्बमानं सकलकं धुद्रिकाः-रत्नान्तघण्टिकाः वरनूपुराणि-
 प्रतीतानि धुद्रिकावरनूपुराणि वा-धुद्रघण्टिकाप्रधानतुङ्गाकोटिकानि चलनमालिका-पादाभरणविशेषः कनकनिगलानि-
 निगलाकाराः सौवर्णपादाभरणविशेषाः जालकं-चरणाभरणविशेषः, मकरमुगनिराजमाननूपुराणि-प्रतीतानि । 'दसद्धवण्ण-
 रागरइयत्तमफहरे'ति दगाल्वर्णः-पत्रवर्णो रागै-रजुनद्रव्यैः कुमुम्भादिभिर्योनि रञ्जितत्वेन रक्तनीच रक्तानि मनो-
 हराणि च तानि तथा तानि अंगुक्तानि निवसिता इति योगः, महाघोणि, नामानिःश्यासवायुवापानि लघुनीत्यर्थः, चञ्चु-
 हराणि अज्ञावारकत्वात्, वर्णस्पर्शयुक्तानि अनिशयवर्णादीनीत्यर्थः, 'हृत्कालापेत्वाइरेगे' अत्रालाभ्यः सकृदात् पेल-
 यानि-सुकुमाराण्यतिरेकेण यानि तानि तथा, 'धवल'ति कानिचिद्धवत्यानि, 'कृष्णराचियंतक्रमे' कनकलचित्तं-सुवर्ण-
 मण्डितम् अन्तकर्म-अत्रलकर्म वानलक्षणं येषां तानि तथा, 'आगामफालियस्रिसफहे' आराजस्कटि कयोराकाशरूप-
 स्फटिकस्य वा सदशी प्रभा येषां तानि तथा 'अंमुण् निवत्थाओ'ति वत्तानि निवसिताः, 'आयेणं'नि व्यक्तं, 'तुमारगो-
 म्खीरहारदगरथपं'पुरदुगुत्तमुकुमालपुरुगरगणिज्जत्तरिन्नाइ पाड्याओ'ति व्यक्तं, नगरं तुयारं-हिमं दगरयत्ति-उदकं
 रजस्तद्धत् पाण्डुराणि यानि दुक्कलानि-नद्याणि तान्थेन मुकुमालानि मुकृतानि रमणीयानि च यान्युत्तरीयाणि तानि तथा

भ्रूसमुद्भवः ॥ १ ॥” सललितः—समाधुर्यः संलापः—परस्परभाषणम्, आह च—“संलापो भाषणं मिथः” अथवा ललितेन सह यः संलापः स तथा, ललितलक्षणं चेद्दम्—“हृत्पादाङ्गविन्यासो, भ्रूनेत्रोष्ठप्रयोजितः । मौन्दर्यं कामिनीनां यल्ललितं तत्प्रकीर्तितम् ॥ १ ॥” उपचारः—पूजा, ‘सुन्दरस्तनजघनवदनकरचरणनयनलावण्यरूपयौवनविलासकलिताः’ सुन्दराः स्तनादिनयनान्ता अवयवा यासां लावण्यप्रधानरूपेण स्पृहणीयेनेत्यर्थो यौवनेन विलासेन च कलिता यास्तालथा, इह च विलास एवंलक्षणो ग्राह्यो, यदुक्तम्—“स्थानासनगमानां हस्तभ्रूनेत्रकर्मणां चैव । उत्पद्यते विशेषो यः श्लिष्टः स तु विलासः स्यात् ॥ १ ॥” इति, श्लिष्ट इति सुश्लिष्टः ‘सुरवधुओ’त्ति विशेष्यपदं, ‘सिरीसनवणीयमउयसुकुमालतुलफामाओ’ शिरीपं—शिरीयाभिधानतरुकुमुमं नवनीतं च—अक्षणं ते च ते मृदुःकसुतुगारे च—अत्यन्तसुकुगारे इति विशेष्यपूर्वपदः कर्मधारयः तनुह्यः स्पर्शो यामां तास्तथा, ‘ववगयःकलिकुमुमधोयनिर्द्धतरयमलाओ’ व्यपगते कलिकुतुरे—राटीपापकर्मणी यासां तास्तथा धीतीं—प्रक्षालितौ निर्धर्तौ दग्धौ रजः स्पृष्टवस्थो रेणुः मलक्षु वद्धावस्थं रज ण्वेति धीतनिधर्मात्ताविन धीतनिधर्तौ रजोमलौ यासां तास्तथा, ततः कर्मधारयः, ‘सोमाड’त्ति सोम्या—नीरुजः ‘कंताओ’त्ति काम्याः ‘पियदं-सणाओ’त्ति सुभगाः, सुल्पा इति व्यक्रं, ‘जिणभस्तिदंमणाणुरागेण हरिसियाओ’त्ति जिनं प्रति भक्त्या कुला यो दर्शना-नुरागो—दर्शनेच्छा स तथा तेन हर्षिताः—सजातरोमाद्यादिहर्षकायाः, ‘ओवइया यावि’त्ति अवपतिताश्चाप्यवतीर्णोः, ‘जिन-सगासं’त्ति जिनसमीपे, ‘दिवेण’ मित्यादि देववर्णकवक्षेयं, नवरं ‘डियाओ चैव’त्ति ऊर्ध्वस्थानस्थिता इति ॥ २६ ॥

तए णं चंपाप नयरीए सिंघाडगतिगचउक्कचघरचउम्मुहमहापहपहेसु महापा जणसहे इ वा जणयूहे इ वा जण-
 बोले इ वा जणकलकले इ वा जणुम्मी ति वा जणुक्कलिया इ वा जणसत्तियाए इ वा बहुजणो अणमण्णस्स
 एवमाइक्खइ एवं भासइ एवं पणवेइ एवं परुवेइ-एवं खलु देवाणुत्पिआ ! समणे भगवं महाधीरे आवि-
 गेरे तित्थगेरे सयंसंबुद्धे पुरिसुत्तमे जाव संपाचिउकामे पुब्बाणुत्तुं चरमाणे गामाणुगामं दूइजमाणे इह-
 मागए इह संपसे इह समोसहे इहेव चंपाप गयरीए माहिं पुणमहे चेइए अहापडिरुवं उगगहं उग्गि-
 ण्हत्ता संजमेणं तवसा अण्णाणं भायेमाणे चिइइ ।

'तए णं'ति ततोऽनन्तरं, णमित्यलङ्कारे, सिंघाडयेत्यादावयं वाक्यार्थः--सिंघाटकादिषु यत्र महाजनशब्दादयः तत्र
 बहुजनोऽन्योऽन्यसैधमाख्यातीति, तत्र सिंघाटकं--सिंघाटकाभिधानफलविशेषाकारं स्यात् त्रिकोणमित्यर्थः त्रिकं--यत्र
 स्थाने रथ्यात्रयमीलको भवति चतुष्कं--यत्र रथ्याचतुष्कमीलकः स्यात् चत्वार--यत्र बहवो मार्गो मिलन्ति चतुर्मुखं--
 तयापिधेयकुलादि महापथो--राजमार्गः पन्था--रथ्यामात्रं 'महाजनसहे इ वा' महान् जनशब्दः--परस्परालापादिरूपः
 इकारो वाक्यालङ्कारार्थो वाच्यः पदान्तरापेक्षया समुच्चयार्थः, अथवा 'सहेइ य'त्ति इह सन्धिप्रयोगादितिशब्दो ब्रह्मण्यः,
 ए चोपगमर्षणे, ततश्च यत्र महान् जनशब्दः इति तद्वस्तु, क्वचित् 'बहुजनसहे इ य'त्ति पाठो व्यक्तश्च, यत्र च जनण्यूह
 इति गा-ठोफकण्ण, परस्परेण या पदार्थाना विशेषेणोहन वर्तत इत्यर्थः, एवं सर्वत्र, क्वचित्पठ्यते--'जणवाए इ वा
 जणुत्ताये इ वा' इति एतज्जनपादो--जनाना परस्परेण वस्तुविचारणं चक्षापस्तु--तेपानेन काका वर्णनम्, आह च-

“स्यात्सम्भाषणमालापः, प्रलापोऽनर्थकं वचः । काक्का वर्णनमुल्लापः, संलापो भाषणं मिथः ॥ १ ॥” एवं बोलः—अव्य-
क्तवर्णो ध्वनिः, कलकलः—स एवोपलभ्यमानवर्णविभागः, ऊर्मिः—सम्बाधः उत्कलिका—लघुतरः समुदाय एव सन्निपातः—
अपरापरस्थानेभ्यो जनानामेकत्र मीलनमिति, ‘एव’मिति वक्ष्यमाणप्रकारं वस्तु ‘आइक्खइ’त्ति, आख्याति सामान्येन
‘भासइ’त्ति भाषते विशेषतः, एतदेवार्थद्वयं पदद्वयेनाह—‘प्रज्ञापयति प्ररूपयति चे’त्ति, अथवा आख्याति—सामान्यतः
भाषते—विशेषतः प्रज्ञापयति—व्यक्तपर्यायवचनतः प्ररूपयति—उपपत्तितः ‘इह आगए’त्ति चम्पायाम् ‘इह संपत्ते’त्ति पूर्णभद्रे
‘इह समोसठे’त्ति साधूचितावग्रहे, एतदेवाह—‘इह चंपाए’ इत्यादि ‘अहापडिख्वं’ति यथाप्रतिरूपम् उचितमित्यर्थः ।

तं महफलं खलु भो देवाणुप्पिया । तहारूवाणं अरहंताणं भगवंताणं णामगोअस्सवि सवणताए, किमं-
गणुण अभिगमणयंदणमंसणपडिपुच्छणपज्जुवासणयाए ? एक्खस्सवि आयरियस्स धम्मिअस्स सुवयणस्स
सवंणताए ? किमंगणुण विउलस्स अत्थस्स गहणयाए ? तं गच्छामो णं देवाणुप्पिया ! समणं भगवं महा-
वीरं वंदामो णमंसामो सक्कोरेमो सम्माणेमो कल्ल्याणं मंगलं देवयं चेइअं [विणएणं] पज्जुवासामो एतं णे
पेच्चभवे इहभवे अ हियाए सुहाए खंमाए निस्सेअसाए आणुगामिअत्ताए भविस्सइत्तिकट्टु वहवे उग्गा
उग्गपुत्ता भोगा भोगपुत्ता

‘तं महफलं’ति यस्मादेवं तस्मान्महद्—विशिष्टं फलम्—अर्थो भवतीति गम्यं, ‘तहारूवाणं’ति तत्प्रकारस्वभावानां
महाफलजनस्वभावानामित्यर्थः, ‘णामगोयस्सवि’त्ति नाम्नो—यादृच्छिकाभिधानस्य गोत्रस्य—गुणनिष्पन्नाभिधानस्य ‘सव-

णयाए'सि श्रवणमेव श्रवणता तथा, श्रवणेनेत्यर्थः, 'किमंग पुण'सि किं पुनरिति पूर्वोक्तार्थस्य विशेष्योतनार्थः, अङ्गेल्याम-
 ज्ञणे, अथवा परिपूर्णं पद्यायं शब्दो विशेषणार्थः, 'अभिगमणवदणनमंसणपडिपुच्छणपञ्जुनासणयाए'सि अभिगमनम्-
 अभिमुखगमनं वन्दनं-स्तुतिः नमस्त्वनं-प्रणमन प्रतिप्रच्छनं-शरीरादिवाताप्रश्न. पर्युपासनं-सेवा एतेषा भावसत्ता तथा,
 तथा 'एगस्सवि'सि एकस्यापि 'आरियस्स' आर्यस्यार्थप्रणेतृकत्वात् 'धम्मियस्स'सि धार्मिकस्य धर्मप्रयोजनत्वात्, अत एव
 सुवचनस्येति, 'यदामो'सि स्तुम 'नमसामो'सि प्रणमामः 'सकरोमो'सि सत्कुर्म, आदर वस्त्रार्थचर्चन वा विदधम', 'संमा-
 णेमो'सि सन्मानयाम उचितप्रतिपत्तिभिः, 'कल्लानं मंगलं देययं चेइयं पञ्जुयासेमो' कल्याणं-कल्याणहेतुत्वाद्भ्युदयहेतु-
 मित्यर्थो, भगवन्तमिति योग', मङ्गलं-दुरितोपशमहेतुं देवतं-देवं चैत्यम्-इष्टदेवप्रतिमा तदिव चैत्य, 'पर्युपासयामः' सेवा-
 महे, 'एयं णे'सि पतव्व-भगवद्ब्रह्मनादि अस्माकं 'पेच्च भवे'सि प्रेत्यभवे-जन्मान्तरे पाठान्तरे 'इहभवे य परभवे य'
 'हियाए'सि हिताय पथ्यान्नवत् 'सुहाए'सि सुखाय शर्मणे 'खमाए'सि क्षमाय सङ्गतत्वाय 'निस्सेयसाए'सि निःश्रेयसाय
 मोक्षाय 'आणुगामियत्ताए'सि आनुगामिकत्वाय भवपरम्परसु सानुबन्धसुखाय भविष्यतीति कृत्या-इतिहेतोरित्यर्थः, 'उग्ग'
 सि आदिदेवावस्थापितारक्षवंशजाः 'उग्गपुत्त'सि त एव कुमाररावस्थाः 'भोग'सि आदिदेवावस्थापितगुरुवंशजाः 'भोग-
 पुत्त'सि त एव कुमाररावस्थाः ।

एवं रुपबोआरेणं राइण्णा खत्तिआ माइणा भडा जोहा पसत्थारो मइइ लेच्छई लेच्छई पुत्ता अण्णे य
 षह्वे राईसरतलवरमावंधियकोडुंधिअइम्मसेडिसेणावइसत्थवाहपभित्तिओ अल्पेगइआ चंदणयत्तिअं अल्पे-

गइआ पूअणवत्तिअं एवं सक्कारवत्तिअं दंसमाणवत्तिअं दंसणवत्तिअं कोऊहलवत्तिअं अप्पेगइआ अट्टविणि-
च्छयहेउं अस्सुयाइं सुणेस्सामो सुयाइं निस्संक्रियाइं करिस्सामो अप्पेगइआ अट्टाइं हेऊइं कारणं
वागरणाइं पुच्छिस्सामो ।

एवं पद्दयोच्चारणेन शेषपदानि ज्ञेयानि, तत्र 'राजन्यका' भगवद्द्वयस्यवंशजाः, क्वचित्पठ्यते 'इक्खागा नाया कोरबा'
तत्रैश्वकावो-नाभेयवंशजाः नायत्ति-नागवंश्या ज्ञातवंशा वा कोरवत्ति-कुरुवंशजाः खत्तियत्ति-सामान्यराजकुलीनाः
माहणत्ति-प्रतीताः भडत्ति-शूराः जोहत्ति-योधाः सहस्रयोधादयः पसत्थारोत्ति-धर्मशास्त्रपाठकाः 'मल्लइं लेच्छइ'त्ति
मल्लकिनो लेच्छकिनश्च राजविशेषाः, यथा श्रूयन्ते चेटकराजस्याष्टादश गणराजाः- 'नवमल्लइं नवलेच्छइं कासीकोसलगा
अट्टारस गणरायाणो' इति, 'राईसरतलथरमाडंविद्यकोडुंविद्यइब्भसेट्टिसेणावइसत्थवाहपभित्तिओ'त्ति राजानो-माण्डलिका
ईश्वरा-युवराजाः, अणिमाधैश्वर्ययुक्ता इति केचित्, तलवराः-परितुष्टनरपतिवित्तिर्णपट्टवन्धविभूषिता राजस्थानीयाः
माण्डविकाः-मण्डपाधिपाः कौटुम्बिकाः-कतिपयकुटुम्बप्रभवोऽवलगकाः इभ्याः-यद्भव्यनिचयान्तरितो महेभो न दृश्यते,
श्रेष्ठिनः-श्रीदेवताध्यासितसौचर्णपट्टविभूषितोत्तमाङ्गाः सेनापतयः-नृपतिनिरूपिताश्चतुरङ्गसैन्यनायकाः सार्धवाहाः-सार्ध-
नायकाः 'वंदणवत्तियं'ति वन्दनप्रत्ययं वन्दनार्थमित्यर्थः, 'अट्टाइं हेऊइं कारणं वागरणाइं पुच्छिस्सामो'त्ति क्वचिद्
दृश्यते, तत्र अर्थान्-जीवादीन् हेतून्-तद्गमकानन्वयव्यतिरेकयुक्तान् कारणानि-उपपत्तिमात्राणि, यथा निरुपमसुखः
सिद्धो, ज्ञानानावाधत्वप्रकर्षादिति, व्याकरणानि-परप्रश्रितार्थोत्तररूपाणि ।

अल्पेगद्गा मन्वओ मंमंता मुण्डे मयिस्ता अगाराओ अणगारिअं पव्यइस्सामो, पंगणुवइयं सत्तसि-
 वगावइयं इयात्तसयिइं गिण्णिगम्मं पवियच्चिस्सामो, अल्पेगद्गा जिणमसिराणेण अल्पेगद्गा जीअमेअंति-
 क्कट्टु पद्दाया कयचत्तिरुम्मा कयकोऊयमंगलपागच्छिस्ता सिरसाकडेमालकद्दा भागिच्चमणिगुपण्णा करिपय-
 इत्तइत्तइत्तरत्तिमरगयात्तयपलंबमाणक्कच्चिसुसयत्तुक्कगसोशभरणा पपरयत्तपपरिणिग्गा चंदणोल्लिरागायसरीरा ।
 'वयचत्तिकम्म'सि कृतं वलिकर्म्म स्वयुद्देयतानां येस्से तथा, 'कयकोऊयमंगलपायच्छित्त'सि कृतानि कीतुत्तमद्दाला-
 न्नेर प्रायधिरानि-यु.स्वमादियिपात्तार्थमपरयंकरणीयत्ताइ येस्से तथा, तत्र कीतुत्तानि-अपीत्तित्तकादीनि मद्दत्तानि
 तु-गिज्जार्थकरययत्तादीनि 'उच्छोत्तणवधोयं'सि क्वचिद्दुरयत्ते, तत्र उच्छोत्तणेन-अभूत्तज्जत्तहात्तनमियया धीत्ताः-धीत्तगात्ता
 ये ते तथा, इदं च ज्ञानस्व प्रचुरज्जत्तययुत्तनार्थं यिदोण, ज्ञानव्यत्तिरिक्कप्रयोजनगतं वेदमिति, 'सिरसाकडेमालकठ'-
 नि सिरसा कण्ठे च माला कृत्ता-गृत्ता येले तथा, 'आविच्चमणिगुपण्ण'सि आयिच्चं-परिहितं 'कल्पियद्दइत्तइत्तरत्तिसर-
 वपात्तंपपलंपमाणक्कच्चिसुसयत्तुक्कगसोशभरणा' कल्पितानि-इत्तानि रचितानि वा द्वारादीनि कटीयुत्तान्तानि येयामन्यानि
 च गुरुत्ततोआन्याभरणानि चेषां वे तथा, 'ववरयत्तपपरिदियं'सि नियसित्तप्रधानयासमः 'चंदणोल्लिरागायसरीरा' चन्दना-
 नुत्तित्तानि गात्तानि यत्र तत्तथायिधं चरीर चेषां ते तथा ।

अल्पेगद्गा इयगया कयं गयगया रद्दगया सिधियागया संवमाणियागया अल्पेगद्गा पागयिद्दइत्तइत्तरत्तारिणो
 गुरिमयगुत्तापपरिणिग्गा मद्दया उप्पिठ्ठिमीइणागयोल्लक्कल्लरयेणं परत्तुठ्ठिअमद्दइत्तइत्तरत्तगुत्तंपिय कदे-

माणा चंपाए णयरीए मज्झमज्झेणं णिगच्छंति २ ता जेणेव पुण्णभद्दे चेइए तेणेव उवागच्छंति २ ता समणस्स भगओ महावीरस्स अट्टरसामंते छत्ताईए तित्थयराइसेसे पासंति, पासित्ता जाणवाहणाइं ठावइंति, २ ता जाणवाहणेहिंतो पच्चोरुहति, पच्चोरुहित्ता जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करंति, करित्ता वंदंति णमंसंति, वंदित्ता णमंसित्ता णच्चासण्णे णाइदूरे सुस्ससमाणा णमंसमाणा अभिसुहा विणएणं पंजलिउडा पञ्जुवासंति ॥ (सू० २७) ॥

वाचनान्तराधीतमथ पदपञ्चकं 'जाणगय'त्ति यानानि-शकटादीनि 'जुगगय'त्ति युग्यानि-गोळविषयप्रसिद्धानि जम्पानानि-द्विहस्तप्रमाणानि चतुरस्रानि वेदिकोपशोभितानि 'गिच्छि'त्ति हस्तिन उपरि कोल्लरूपा यामानुषं गिलतीवेति 'थिच्छि'त्ति लटानां यानि अडुपल्यानानि तान्यन्यविषयेषु थिच्छीओत्ति अभिधीयन्ते 'पवहण'त्ति प्रवहणानि वेगसरादीनि 'सीय'त्ति शिविकाः कूटाकाराच्छादिता जम्पानविशेषाः 'संदमाणिय'त्ति स्यन्दमानिकाः पुरुषप्रमाणायामा जम्पानविशेषा एव 'पायविहारचारेणं' पादविहाररूपो यश्चारः-सञ्चरणं स तथा तेन, 'पुरिसवागुर'त्ति वागुरा-मृगत्रन्धनं पुरुषो वागुरेव सर्वतोऽवस्थानात् पुरुषवागुरा 'वग्गावग्गिं गुम्मागुम्भिं'ति क्वचिदृश्यते, तत्र वर्गः-समानजातीयवृन्दं वर्गेण वर्गेण च भूत्वा वर्गावग्गिं अत एवेहाव्ययीभावसमासः, गुम्मागुम्भित्ति-गुल्मं-वृन्दमात्रं गुल्मेन च गुल्मेन च भूत्वेति गुल्मागुल्मि, 'महय'त्ति महता, रवेणेति योगः, उक्कुट्टिसीहनायवोलकलकलरवेणं'ति उरुकुट्टिश्च-आनन्दमहाध्वनिः सिंहनादश्च-प्रतीतः बोलश्च-वर्णव्यक्तिकवर्जितो ध्वनिरेव कलकलश्च-व्यक्तवचनः स एव एतद्वक्षणे यो रवः स तथा तेन, 'पक्खुब्धिभयमहा-

समुद्भूयभूयं पिव करोमाण'सि प्रसुभितमहाजलधेयंप्राप्तमिव-तन्मयमिव नगर विदधाना इत्यर्थः, क्वचिदिदं पदचतुष्टयं
दृश्यते-पायदहरेणं भूमिं कपेमाण'सि त्वरितगमनजनितपादप्रहारेण, 'अंवरतलमिव फोडेमाण'सि पादपातप्रतिरथेणा-
काशं स्फोटयन्त इव, 'एगदिसि'ति एकया दिशा पूर्वोक्तलक्षणया, 'एगाभिमुह'सि एक भगवन्तमभि-लक्षणीकृत्य मुखं
येषां ते एकाभिमुखा, 'तिरथगराइसे'सि तीर्थकरातिशेषान् जिनातिशयान्, 'जाणनाहणाइं ठावइंति'सि यानानि-शक-
टादीनि घाहनानि-गवादीनि स्थापयन्ति-स्थीरकुर्वन्ति, क्वचिद् 'विट्ठभती'ति दृश्यते, तत्र विशेषेण स्रग्भयन्ति-निश्च-
लीकुर्वन्ति, इतो वाचनान्तरगत चतु लिख्यते-'जाणाइं मुयति'सि मुयि विन्यस्यन्ति, 'वाहणाइ विस्ज्जति'सि चरणार्थं
मुक्तलयन्ति, 'पुप्फतबोलाइय आउहमाइयं सच्चिचालकार'ति सच्चि च-सचेतनमलङ्कारं च-राजलक्षणं च विसर्जयन्तीति
योगः, किरूप सच्चिसमित्याह-पुप्पताम्बूलादिकम्, आदिसब्दात् तथाविधफलादिग्रहः, तथा अलङ्कारं च किंविधमि-
त्याह-आयुधादिकम्, आयुधं-खट्वादि आदिसब्दाच्छत्रचामसुकुटपरिग्रहः, 'पाहणाओ य'सि उपानहो च, 'एगसाडिय
उत्तरासंगं'ति एकशाटकवन्तमुत्तरीयविन्यासविशेषं, 'आयंत'सि आचान्ता-शौचार्थं कृतजलस्पर्शा, 'बोक्क'सि आचम-
नादपनीताशुचिद्रव्या, 'परमसुईभूय'सि अत एवात्यर्थं शुचीभूताः, 'अभिगमेणं'ति उपचारेण, 'अभिगच्छति' भगवन्त-
मुपचरन्ति, 'चयसुप्फासे'सि दर्शने 'मणसा एगत्तीभावकरणेण'ति अनेकत्वस्य एकत्वस्य भयनम् एकत्तीभावस्तस्य यत्
करण तत्तथा तेन एकत्तीभावकरणेन, आत्मन इति गम्यते, मनस एकाग्रतयेत्यर्थं, कायिकपर्युपासनामाह-'सुसमाहि-
यपसत्साहरियपाणिपाया' सुसमाहितैः-यहिर्धृत्त्याऽत्यन्तनिम्नैः प्रशान्तैः-अन्तर्धृत्त्या उपशान्तैः सद्भिः सद्गतं-सलीनी-

कृतं पाणिपादं यैस्ते तथा, अत एव 'अंजलिमञ्जलिहृत्था' अञ्जलिना-अञ्जलिरूपतया मुकुलितौ-मुकुलाकारौ कृतौ हस्तौ यैस्ते तथा, वाचिकपर्युपासनामाह-'एवमेयं भंते'ति एवमेतद्भदन्त !-भट्टारकेति सामान्यतः 'अवितहमेयं'ति विशेष-पतः, अत एव 'असंदिद्धमेयं'ति शङ्काया अविषय इत्यर्थः, अत एव 'इच्छियमेयं'ति इष्टमस्माकमेतत्, अत एव 'पडि-च्छियमेयं'ति भगवन्मुखात् पतत् प्रतीप्सितमागृहीतमेतत्, इह च किञ्चिदिष्टमेव दृष्टमन्यत् प्रतीप्सितमेवेत्यत उच्यते-'इच्छि-यपडिच्छियमेयं'ति, 'सच्चे णं एसमष्टे' प्राणिहितोऽयमर्थ इति, 'माणसियाए' 'तच्चित्त'ति तस्मिन् भगवद्बचने चित्तं-भावमनो येषां ते तच्चित्ताः, सामान्योपयोगापेक्षया वा तच्चित्ताः, 'तम्मण'ति तन्मनसो द्रव्यमनः प्रतीत्य विशेषोपयोगं वा, 'तल्लेस्स'ति तल्लेश्याः भगवद्बचनगतशुभात्मपरिणामविशेषाः, लेइया हि कृष्णादिद्रव्यसाचिव्यजनित आत्मपरिणामः, तदाह-कृष्णा-दिद्रव्यसाचिव्यात्, परिणामो य आत्मनः। स्फटिकस्येव तत्रायं, लेइयाशब्दः प्रयुज्यते ॥ १ ॥ " 'तयञ्जवसिय'ति इहाध्यव-सायः अध्यवसितं तच्चित्तत्वादिभावयुक्तानां सतां तस्मिन्-भगवद्बचने एवाध्यवसितं क्रियासम्पादनविषयं येषां ते तदध्यव-सिताः, 'तत्तिब-ञ्जवसाण'ति तस्मिन्नेव-भगवद्बचने तीव्रमध्यवसानं-श्रवणविधिक्रियाप्रयत्नविशेषरूपं येषां ते तथा, 'तदप्पिय-करण'ति तस्मिन्-भगवत्परिपतानि करणानि-इन्द्रियाणि शब्दरूपादिषु श्रोत्रचक्षुरादीनि यैस्ते तदर्पितकरणाः, 'तयद्धोवत्त'ति तस्य-भगवद्बचनस्य योऽर्थस्तत्रोपयुक्ता ये ते तदर्थोपयुक्ताः, 'तब्भावणाभाविय'ति तेन-भगवद्बचनेन तदर्थेन वा यका भावना-वासना प्राक्नमुहूर्ते तथा भाविता-वासिता न वासनान्तरमुपगता ये ते तद्भावनाभाविताः, अत एव 'एगमण'ति

मनसो वा प्रमुदितत्वात्, अणभ्रमणसि भगवन्मनस इत्यर्थः, किमुक्त भवति !—'जिणवयणधम्मशुआरागरत्तमणा' जिन-
वचने जिनवदने वा धर्मानुरागेण रक्त मनो येषां ते तथा, एकार्थिकानि वैतानि तन्मन'प्रभृतीनि सर्वाणि' पदानि तदे-
काप्रताप्रकर्षप्रतिपादनार्थानीति, 'वियसियवरकमलनयणवयण'सि विकसितानि धरकमलानीय नयनवदनानि येषां ते
तथा पर्युपासत इति । 'समोसरणाइं'ति समवसरणानि—चसतयः 'गवेसह'सि भगवदवस्थानाथगमार्थे' निरूपयत, क
भगवानवस्थित इति जानीतेति भावः । 'आंगंतारेसु व'सि आगन्तुगाराणि—थेव्यागन्तुका वसन्ति, 'आरामागारेसु व'सि
आराममध्ययतिगृहेषु 'आपसणेसु व'सि आवेसनानि येषु लोका आविशन्ति तानि चायस्कारकुम्भकारादित्यानानि, 'आव-
सहेसु व'सि आधसथाः—परिप्राजकस्थानानि, 'पणियगेहेसु व'सि पण्यगृहाणि हृष्टा इत्यर्थः, 'पणियसालासु व'सि भाण्ड-
शालासु, गृहं सामान्यं शाला तु गृहमेव दीर्घतरमुच्चतरं च, एवं 'आणगिहेसु जाणसालासु'सि 'कोट्टागारेसु'सि धान्य-
गृहेषु 'सुसाणेसु'सि श्मशानेषु 'सुआगारेसु'सि शून्यगृहेषु 'परिहिंभमाणे'सि अमन् 'परियेलेमाणे'सि गमगमं कुर्वन् ॥ २७ ॥

तए नं से पवित्तिवाउए इमीसे क्हाए लद्धंठे समाणे इट्ठुंठे जाव द्वियए ण्हाए जाव अप्पमहग्घा मरणालं-
किअसरीरे सयाओ गिहाओ पडिणिवल्लमइ, सयाओ गिहाओ पडिणिवल्लमिता चंपाणपरिं मज्झमज्जेण
जेणेव धाहिरिया सन्वेव देडिड्ढा वत्तव्वया जाव गिसीयइ गिसीइत्ता तस्स पवित्तिवाउअस्स अद्धत्तेरसस-
यसइस्साइ पीइदाणं वल्लयत्ति, २ ता सक्कारेइ सम्भाणेइ संक्कारेत्ता सम्भाणेत्ता पडिचिसल्लेइ (सू० २८) ॥

१ अणमादित्वात् ।

तए णं से कूणिए राया भंभसारपुत्ते बलवाउअं आमंतेइ आमंतेत्ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणु-
 प्पिआ ! आभिसेकं हत्थिरयणं पडिकप्पेहि, हयगयरहपवरजोहकलिअं च चाउरंगिणिं सेणं सण्णाहिहि,
 सुभदापमुहाण य देवीणं वाहिरियाए उवट्ठाणसालाए पाडिएक्कपाडिएक्काइं जत्ताभिमुहाइं जुत्ताइं जाणाइं
 उवट्ठेवेह, चंपं णयरिं सडिंभतरवाहिरिअं आसित्तसित्तसुइसम्मट्ठरत्थंतरावणवीहिअं मंचाइमंचकलिअं
 णाणाविहरागउच्छियज्झयपडागाइपडागमंडिअं लाउल्लोइयमहिंयं गोसीससरसरत्ताचंदणजावगंधवट्ठिभूअं
 करेह कारेवेह करित्ता कारवेत्ता एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणाहि, निज्जाइस्सामि समणं भगवं महावीरं अभि-
 वंदए ॥ (सू० २९) ॥

प्रकृतवाचनाऽनुश्रीयते-‘बलवाउयं’ति बलव्यापृतं-सैन्यव्यापारपरायणम् ‘आभिसेकं’ति अभिपेकमर्हतीत्याभिपेक्यं,
 ‘हत्थिरयणं’ति प्रधानहस्तिनं ‘पडिकप्पेहि’ति प्रतिकल्पय सन्नद्धं कुरु ‘पाडेकं’ति प्रत्येकमेकैकशः ‘जत्ताभिमुहाइं’ति गम-
 नाभिमुखानि ‘जुत्ताइं’ति युक्तानि-बलीवर्द्धादियुतानि, क्वचित् युग्यानि पठ्यन्ते, तानि च जम्पानविशेषाः, ‘जाणाइं’ति
 शकटानि ‘सडिंभतरवाहिरियं’ति सहाभ्यन्तरेण नगरमध्यभागेन बाहिरिका-नगरत्रहिर्भागो यत्र तत्तथा, क्रियाविशेषणं
 चेदम्, ‘आसित्तसंमज्जिओवलित्तं’ आसित्काम्-उदकच्छटेन सम्मार्जितां-कचवरशोधनेन उपलिप्तां-गोमयादिना, केष्वि-
 त्याह-‘सिंघाडगतिगउक्कचच्चरउमुहमहापहपेसु’ इदं च वाक्यद्वयं क्वचिन्नोपलभ्यते, तथा ‘आसित्तसित्तसुइसम्मट्ठरत्थं-
 तरावणवीहिंयं’ आसित्तानि-ईपत्सित्तानि सित्तानि च-तदन्यथा अत एव शुचीनि-पवित्राणि संमृष्टानि कचवरापनयनेन

चंकमंतं मत्तं गुलगुलंतं मणपवणजह्णवेगं भीमं संगामियाओज्जं आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पइ पडि-
कप्पेत्ता हयगयरहपवरजोहकलिअं चाउरंगिणिं सेणं सण्णाहेइ, सण्णाहित्ता जेणेव बलवाउए तेणेव
उवागच्छइ उवागच्छित्ता एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणइ । तए णं से बलवाउए जाणसालिअं सहावेइ २ त्ता
एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिआ ! सुभदापसुहाणं देवीणं बाहिरियाए उवड्डाणसालाए पाडिएक्क-
पाडिएक्काइं जत्ताभिमुहाइं जुत्ताइं जाणाइं उवड्डेवह २ त्ता एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणाहि ।

‘हत्थिवाउए’त्ति हस्तिव्यावृतो महामात्रः, इह प्रदेशे ‘आभिसेयं हत्थिरयणं’ति यत्कच्चिद् दृश्यते सोऽपपाठः, अग्रे
एतस्य वक्ष्यमाणत्वात्, ‘छेआयरियउवएसइकप्पणाविकप्पेहि’ छेको-निपुणो य आचार्यः-शिल्पोपदेशदाता तस्योपदेशाद्या
मतिः-बुद्धिस्तस्या ये कल्पना-विकल्पाः क्लृप्तिभेदास्ते तथा तैः, किंविधैः ?-‘सुणिउणेहिं’ति व्यक्तं, निपुणनैर्वा, ‘उज्ज-
लणेवत्थहत्थपरिवत्थियं’ति उज्ज्वलनेपथ्येन-निर्मलवेषेण हत्थंति-शीघ्रं परिपक्षितं-परिगृहीतं परिवृत्तं यत्तत्तथा तत्, पा-
ठान्तरे उज्ज्वलनेपथ्यैरिति, ‘सुसज्जं’ति सुष्ठु प्रगुणं, ‘धम्मियसण्णद्धवद्धकवइयउप्पीलियकच्छवच्छगेवयवद्धगलवरभूसण-
विरायंतं’ति धर्मणि नियुक्ता धार्मिकाः तैः सन्नद्धं-कृतसन्नाहं यत्तद्धार्मिकसन्नद्धं वद्धं कवचं-सन्नाहविशेषो यस्य तत्तथा,
तदेव वद्धकवचिकम्, अथवा धर्मितादयः शब्दा एकार्था एव सन्नद्धताप्रकर्षव्यापनार्थाः, भेदो वैषमस्ति, स च रूढि-
तोऽवसेयः, तथा उत्पीडिता-गढीकृता कथा-हृदयरज्जुर्वक्षसि-उरसि यस्य तत्तथा, ‘वक्षःकक्ष’ इति पाठान्तरं, तथा
वद्धं त्रैवेयकं-ग्रीवाभरणं गले यस्य तत्तथा, तथा वरभूणैर्विराजमानं यत्तत्तथा, त्रैवेयकवद्धभूषणविराजितमिति

पाठान्तरं, ततो धर्मितादीना कर्मधारयः, अतस्तत्, 'अहितयेयञ्जुत्'ति क्वचिद्दृश्यते, तत्राधिकाधिकेन-अत्यर्थ-
 मधिकेन अहितानां वा शत्रूणामहितेन-अपथ्येन तेजसा-प्रभावेण युक्त यत्तत्तथा तत् । 'सललियवरकण्णपूरविराइयं'
 सललिते-लालित्योपेते वरे ये कर्णपूरे-कर्णाभरणे ताम्ब्या विरालित यत्तत्तथा तत्, 'पलंत्तवच्चूलमहुअरकयधयारं'
 प्रलम्बान्यवचूलानि-दृगकन्यस्ताधोमुखकूर्चका यस्य तत् प्रलम्बावचूलं मयुकरैः-अर्मैर्मदजलगन्धाकृष्टैः कृतमन्धकारं
 यस्य तत्तथा, ततः कर्मधारयः, अतस्तत्, वाचनान्तरे त्वेवं नेयं 'विरचितवरकर्णपूर सललितप्रलम्बावचूलं
 च चामरोत्करकृतान्धकारं च यत्तत्तथा तत्, चामरोत्करकृतान्धकारता तु चामराणां कृष्णत्वात्, 'चित्तप-
 रिच्छेयपच्छयं' चित्र परिच्छेको-लघुः प्रच्छदो-यत्त्रविशेषो यस्य तत्तथा तत्, 'पहरणावरणभरियञ्जुत्सञ्जं' प्रहर-
 णावरणानाम्-आयुधकवचाना मृत यत् युद्धसज्जं च-सद्दामप्रगुण यत्तत्तथा तत्, पाठान्तरे 'सचापसप्रहरणावरण-
 भरितयुद्धसज्ज'मिति, सच्छत्रं सध्वजं सघण्टमिति व्यक्तम्, सपताकमित्यपि दृश्यते, तत्र पताका-गरुडसिंहादिविह्वर-
 हिता; 'पंचामेलयपरिमडियाभिरामं' पद्मभिः-आमेलकैः चूडाभिः परिमण्डितमत एवाभिरामं-रम्य यत्तत् तथा तत्,
 'ओसारियजमलजुलयधंटं' अवसारितम्-अवलम्बितं यमलं-समं युगलं-द्विक घण्टयोर्थत्र तत्तथा तत्, 'विजुपणञ्जं च
 कालमेहं' घण्टाप्रहरणादीनामुज्ज्वलदीप्तियुक्तत्वेन विधुत्कल्पत्वात् विद्युत्परिगतमिवेयुक्तं, हस्तिदेहस्य कालत्वेन महत्त्वेन
 च मेघकल्पत्वात् कालमेघमित्युक्तम्, 'उप्पाइयपध्वयं व धंकमंत' स्वामाविकपर्वतो हि न चक्रमते अत उच्यते औत्पातिक-
 पर्वतमिव चक्रम्यमाणं, पाठान्तरे तु औत्पातिकपर्वतमिव सक्वसि-साधात्, 'मत्त गुल्लुगुलंत'मिति व्यक्तं, क्वचित् 'महामेघ'-

भिवेति दृश्यते, 'मणपवणजइणवेगं' मनःपवनजयी वेगो यस्य तत्तथा तत्, शीघ्रवेगमिति क्वचित्, 'भीमं संगामियायोगं' साङ्गामिक आयोगः-परिकरो यस्य तत्तथा तत्, पाठान्तरे 'संगामियाओज्जं' साङ्गामिकातोद्यं-साङ्गामिकवाद्यमित्यर्थः, पाठान्तरे साङ्गामिकम् अयोध्यं-येन सहापरो हस्ती न योद्धुं शक्नोति तदयोध्यं ।

तए णं से जाणसालिए बलवाउअस्स एअमट्ठं आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेइ पडिसुणित्ता जेणेव जाणसाला तेणेव उवागच्छइ तेणेव उवागच्छित्ता जाणाइं पञ्चुवेक्खेइ २ ता जाणाइं संपमजेइ २ ता जाणाइं संवट्ठेइ जाणाइं संवट्ठेत्ता जाणाइं णीणेइ जाणाइं णीणत्ता जाणाणं दूसे पवीणेइ २ ता जाणाइं समलंकरेइ २ ता जाणाइं वरभंडकमंडियाइं करेति २ ता जेणेव वाहणसाला तेणेव उवागच्छइ तेणेव उवागच्छित्ता वाहणाइं पञ्चुवेक्खेइ २ ता वाहणाइं संपमज्जइ २ ता वाहणाइं णीणेइ २ ता वाहणाइं अफ्फालेइ २ ता दूसे पवीणेइ २ ता वाहणाइं समलंकरेइ २ ता वाहणाइं वरभंडकमंडियाइं करेइ २ ता वाहणाइं जाणाइं जोएइ २ ता पओदलट्ठिं पओअधरे अ समं आडहइ आडहित्ता वट्टमगं गाहेइ २ ता जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ २ ता बलवाउअस्स एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणइ । तए णं से बलवाउए णयरगुत्तिए आमंतेइ २ ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चंपं णयरिं सडिंभतरबाहिरियं आसित्त जाव० कारवेत्ता एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणइ । तए णं से णयरगुत्तीए बलवाउअस्स एअमट्ठं आणाए विणएणं पडिसुणेइ २ ता चंपं णयरिं सडिंभतरबाहिरियं आसित्तजाव० कारवेत्ता जेणेव बलवाउए तेणेव उवागच्छइ २ ता एअमाणत्तिअं पच्चप्पिणइ । तए णं

से बलवाउप कोणिअस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स आभिसेक्कं हत्थिरयणं पडिकप्पिअं पासइ हयगय जाव० सण्णाहिअं पासइ, सुमहापसुहाणं देवीणं पडिजाणाइं उवड्ढविआइं पासइ, चंप णयरिं सन्निमतरजाव० गंध-वट्टिमूअं कयं पासइ, पासित्ता हट्टतुड्ढचित्तमाणंदिए पीअमणे जाव हिअए जेणेव कूणिए राया भंभसार-पुत्ते तेणेव उवागच्छइ २ सा करयलजाव एवं वयासी-कप्पिए णं देवाणुप्पियाणं आभिसिक्के हत्थिरयणे ह्य-गयपवरजोहकलिआ य चाउरंगिणी सेणा सण्णाहिआ सुमहापसुहाणं च देवीणं बाहिरियाए अ उवड्ढा-णसालाए पाडिएक्कपाडिएक्काइ जत्ताभिसुहाइं जुत्ताइं जाणाइ उवड्ढावियाइ चंपा णयरी सन्निमतरयाहिरिया आसित्तजाव गंधवट्टिमूआ कया, तं निज्जंतु णं देवाणुप्पिया ! समणं भगवं महावीर अभिचंदआ ॥ (सू० ३०)

‘जाणाइ पच्चुवेक्खेइ’त्ति शकटादीनि प्रत्युपेक्षते-निरीक्षते ‘संपमज्जेइ’त्ति विरजीकरोति, ‘नीणेइ’त्ति शालाया निष्काश-यति, ‘संवट्टेइ’त्ति सवर्तयति एकत्र स्थाने न्यस्यति, ‘दूसे पधीणेइ’त्ति दूष्याणि-तदाच्छादनवस्त्राणि प्रविनयति-अपसार-यति, ‘समलंकारेइ’त्ति समलङ्करोति-यन्त्रयोक्तादिभिः कृतालङ्काराणि करोति, ‘वरभंडगमंडियाइं’त्ति प्रवराभरणमूपितानि, ‘बाहणाइ’त्ति बलीवर्षादीन् ‘अप्फालेइ’त्ति आस्फलयति हस्तेनाऽऽत्ताडयति-उत्तेजयतीत्यर्थः, ‘दूसे पधीणेइ’त्ति मक्षिका-मशकादिनियारणार्थं नियुक्तानि वस्त्राणि व्यपनयति ‘जाणाइं जोपइ’त्ति वाहनैर्यानि योजयतीति सवन्धयतीत्यर्थः, ‘पओयलट्ठि’त्ति प्रतोत्रयष्टिं-प्राजनकदण्डं, ‘पओयधरे य’त्ति प्रतोत्रधरान् शकटखेटकान् ‘समं’त्ति एककाल ‘आडहइ’त्ति आदधाति नियुक्ते, ‘धइं गाहेइ’त्ति चरमं ग्राहयति यानानि मार्गं स्थापयतीत्यर्थः ॥ ३० ॥

तए णं से कूणिए राथा भंभसारपुत्ते बलवाउअस्स अंतिए एअमहं सोचा णिसम्म हट्टतुठजावहिअए जेणेव अट्टणसाला तेणेव उवागच्छइ २ ता अट्टणसालं अणुपविसइ २ ता अणेगवायामजोगवगणवामहणमल्लजुद्धकरणेहिं संते परिस्संते सयपागसहस्सपागेहिं सुगंधतेल्लमाइएहिं दप्पणिज्जेहिं मयणिज्जेहिं विहणिल्लेहिं सव्विदियगायपल्हायणिल्लेहिं अंभगेहिं अंभगिए समाणे तेल्लचम्मंसि पड्डिपुणपाणिपायसुक्कुमालकोमलतलेहिं पुरिसेहिं छेएहिं दक्खेहिं पत्तइहिं कुसलेहिं मेहावीहिं निउणसिप्पोवगएहिं अंभगणपरिमहणुव्वलणकरणगुणिम्माएहिं अट्टिसुहाए मंससुहाए तथासुहाए रोमसुहाए चउव्विहाए संवाहणाए संवाहिए समाणे अवगयलेअपरिस्समे अट्टणसालाउ पड्डिणिव्वमइ पड्डिणिव्वमित्ता जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ तेणेव उवागच्छित्ता मज्जणघरं अणुपविसइ २ ता समुत्तजालाउलाभिरामे विचित्तमणिरयणकुट्टिमतलेरमणिल्ले णहाणमंडवंसि णाणामणिरयणभत्तिचित्तंसि णहाणपीढंसि सुहणिसण्णे सुद्धोदएहिं गंधोदएहिं पुप्फोदएहिं सुहोदएहिं पुणो २ कल्ल्याणगपवरमज्जणविहीए मज्जिए तत्थ कोउअसएहिं बहुविदेहिं कल्ल्याणगपवरमज्जणावसाणे पम्हलसुक्कुमालगंधकासाइयत्तुहिअंगे सरससुरहिगोसीसचंदणाणुलित्तगत्ते । अहयसुमहरघदूसरयणसुसंबुए सुइमालावणगविलेवेण आविद्धमणिसुवण्णे कप्पियहारद्धहारतिसरयपालंबपलंबमाणकडिसुत्तसुकयसोभे पिणद्धगेविज्जअंगुलिज्जगल्लियंगयल्लियकयाभरणे वरकडगतुडियथं भिअभ्रुए अहियंरुवसस्सिरीए सुद्धिआपिंगलंगुलिए कुंडलउज्जोविआणणे मउडदित्तसिए हारोत्थयसुकयर-

इवचच्छे पालंषपलंषमाणपडसुकयउत्तरिजे पाणामणिकणगरपणविमलमहरिहगिउणोविअमिसिमिसंत-
विरइयसुसिलिहविसिहलइआविबवीरवलण ।

‘अट्टणसाल’त्ति व्यायामशाला ‘अणेगवायामजोगवगणवामइणमल्लजुअकरणेहि’ति अनेकानि यानि व्यायामाय-व्या-
यामनिमित्त योग्यादीनि तानि तथा तैः, तत्र योग्या-शुणनिका वलानम्-उल्लङ्घनं व्यामर्दनं-परस्परस्याङ्गमोटनं मल्लयुद्धं-प्र-
तीतं करणानि च-अङ्गभङ्गविशेषा मल्लशास्त्रप्रसिद्धाः, ‘सयपागसदसपागेहि’ति शतकृत्वो यत्पक्रमपरारौघधीरसेन सह शतेन
वा कार्पापणाना यत्पक्ष तच्छतपाकमेवमितरदपि, ‘सुगंधतेलमार्इपहि’ति अत्र अभ्यङ्गरिति योगः, आदिशब्दाद् घृतकर्पूरपानी-
यादिपरिमह, किम्भूतीरित्याह-‘पीणणिज्जेहि’ति रसरुधिरादिधातुसमवाकारिभिः ‘दप्पणिज्जेहि’ति दर्पणीयैर्वलकैः ‘मयणि-
ज्जेहि’ति मदनीयैर्मन्मथवर्द्धनैः ‘विहणिज्जेहि’ति बृहणीयैर्मांसोपचयकारिभिः ‘सव्हिदियगायपल्हायणिज्जेहि’ति प्रतीतं,
एतानि पदानि वाचनान्तरे क्रमान्तरेणाधीयन्ते, ‘तेल्लवम्मसि’त्ति तैलाम्यकस्य यत्र स्थितस्य सम्बाधना क्रियते तस्यै-
लवर्म, तत्र संवाहिपत्ति योग’, ‘पडिणुणपाणिपायसुकुमालकोमलतलेहि’ति प्रतिपूर्णाणा पाणिपोदानां सुकुमारकोमला-

१ न च वाच्यं ‘प्राणितुर्याङ्गाणा’ मिति द्वन्द्वैकत्वभावादसाधु, सिद्ध एकवचनेन कार्ये बहुवचनावदन्तित्यता, न च ततोऽसाधुरयं,
यद्वाऽनेकप्राणिविषयया पाणिपादं च पाणिपादं च पाणिपादानि तेषामिति समाहारगर्भो द्वन्द्व तेषां पाणिपादानामिति साद्,
आलोच्यमेतदविरोधेन सुधिया ।

नि-अत्यन्तकोमलानि तलानि-अधोभागा येषां ते तथा तैः, 'छेएहिं'ति छेकैः-अवसरैः, द्विसप्ततिकलापण्डितैरिति वृद्धाः, 'दक्वेहिं'ति कार्याणामविलम्बितकारिभिः 'पत्तट्टेहिं'ति प्रासाथैः-लब्धोपदेशैरित्यर्थः 'कुसलेहिं'ति सम्बाधनाकर्म्मणि साधुभिः 'मेहावीहिं'ति मेधाविभिः-अपूर्वविज्ञानग्रहणशक्तिकैः 'निवणसिष्योवगएहिं'ति नियुगानि-सूक्ष्माणि चानि शिल्पानि-अङ्गमर्दनादीनि तान्युपगतानि-अधिगतानि यैस्ते तथा तैः, 'अबभंगणपरिमद्गुणबलणकरणगुण-णिम्माएहिं'ति अभ्यङ्गनमर्दनानां प्रतीतार्थानां करणे ये गुणाः-विशेषास्तेषु निर्माता ये ते तथा तैः । 'अट्टिसुहाए'ति अश्नां सुखहेतुत्वादस्थिसुखा तथा, एवं शेषाण्यपि, 'संवाहणाए'ति सम्बाधनया संवाहनया वा, विश्रामणयेत्यर्थः, 'अवगयखेयपरिस्समे'ति खेदो-दैन्यं 'खिद दैन्ये' इति वचनात् परिश्रमः-व्यायामजनितशरीरास्वास्थ्य-विशेषः, 'समत्तजालाउलाभिरामे'ति समस्तः-सर्वो जालेन-विच्छत्तिच्छिद्रोपेतगृहावयवविशेषेणाकुलो-व्यासोऽभिरामश्च-रम्यो यः स तथा, पाठान्तरे समुत्केन-मुक्ताफलयुतेन जालेनाऽऽकुलोऽभिरामश्च यः स तथा, 'विचित्तमणिरयणकुट्टि-मतले'ति कुट्टिमतलं-मणिभूमिका, 'सुहोदएहिं'ति शुभोदकैस्तीर्थोदकैः सुखोदकैर्वा-नात्युष्णैरित्यर्थः, 'गंधोदएहिं'ति श्रीखण्डादिरसमिश्रैः 'पुष्पोदएहिं'ति पुष्परसमिश्रैः 'सुद्धोदएहिं'ति स्वाभाविकैरित्यर्थः, 'तत्थ कोलयसएहिं'ति तत्र-ज्ञानावसरे यानि कौतुकानां-रक्षादीनां शतानि तैः 'पग्गलसुकुमालगंधकासाइल्लहियगे' पक्षमला-पक्षसवती अत एव सुकुमाला गन्धप्रधाना काषायी-कषायरक्ताटिका तथा लक्षितं-विरुक्षितमङ्गं-शरीरं यस्य स तथा ।

'अहयसुमहगधदूसरयणसुसंबुए' अहतं-मलमूषिकादिभिरनुपदूषितं प्रत्यग्रमित्यर्थः सुमहार्घं च-बहुमूल्य यहूप्यरत्नं-
 प्रधानवत्त्वं तेन संबृतः-परिगतः तद्वा सुष्ठु संबृतं-परिहितं येन स तथा, 'सुइमालावणगधिलेवणे य'सि शुचिनी-पवित्रे
 माला च-कुसुमदाम वर्णकविलेपनं च-मण्डनकारि कुङ्कुमादिविलेपन यस्य स तथा, चः समुच्चये, यद्यपि वर्णकशब्देन
 नामकोपे चन्दनमभिधीयते तथापि 'गोसीसंधं दणाणुलित्तगते' इत्यनेनैव विशेषेण तस्योक्तत्वादिह वर्णकश्चन्दनमिति न
 व्याख्यातम्, 'आविद्धमणिसुवर्णणे'सि आविद्धं-परिहितं, कल्पिय इत्यादि प्राग्वत्, 'पिण्डगेवेज्जगंगुलिज्जगलियगयल-
 लियकयाभरणे' पिनद्धानि-घद्धानि प्रीयादिषु त्रैवेयकाङ्गुलीयकानि-श्रीवाभरणाङ्गुल्याभरणानि येन स तथा, ललिता-
 ङ्गके-ललितचारीरे कृतानि-विन्यस्तानि ललिताभरणानि तदन्यानि येन स तथा, ततः कर्मधारयः, अथवा पिनद्धानि-
 त्रैवेयकाङ्गुलीयकानि ललिताङ्गयदेव ललितकचाभरणानि च-भनोक्तेसाभरणानि पुष्पादीनि येन स तथा, 'वरकडगवुडि-
 यथंभियभुए' वरकटकतुटिकैः-प्रधानहस्ताभरणवाह्याभरणविशेषैर्बहुत्वात्तेषा तैः स्वम्भिताविव स्वम्भितौ भुञ्जी यस्य स
 तथा, 'अहियरुवसस्सिरीए' अधिकरूपेण सश्रीकः-सशोभो यः स तथा, 'मुद्रिकापिङ्गलाङ्गुलीक' इति क्वचिद्दृश्यते,
 'कुण्डलोद्योतिताननो मुकुटदीप्तशिरस्क' इति प्रतीतं, 'द्वारोत्थयसुकयरइयवंच्छे' हारावस्तूतेन-हारावच्छादनेन सुष्ठु
 कृतरतिक वक्ष-उरो यस्य स तथा, 'पालंवलंधमाणपडसुकयवत्तरिल्ले' प्रलम्बेन-दीर्घेण प्रलम्बमानेन च-सुम्बमानेन
 पटेन सुष्ठु कृतमुचरीयम्-उत्तरासङ्गो येन स तथा, 'णणामणिकणगरयणविमलमहरिहणिवणोवियमिसिसिंसंतविरइयसु-

सिलिष्ठविसिष्ठलष्टआचिद्धवीरवलए' नानामणिकनकरत्नैर्विमलैर्महार्हैर्निपुणेन शिल्पिना ओवियत्ति-परिकर्मितैः मिसिमि-
संतत्ति-देदीप्यमानैर्विरचितानि निर्मितानि सुश्लिष्टानि-सुसन्धीनि विशिष्टानि अन्येभ्यो विशेषवन्ति लष्टानि-मनोहराणि
आविष्टानि-परिहितानि वीरवलयानि वरवलयानि वा येन स तथा, सुभटो हि यदि क्वचिदन्योऽप्यस्ति वीरस्तदाऽसौ मां
विजित्याऽऽमोचयत्वेतानि वलयानीति स्पृह्यन् यानि कटकानि परिदधाति तानि वीरवलयानीत्युच्यन्ते ।

किं बहुणा ? कप्परुक्खए चेव अलंकियविभूसिए णरवई सकोरंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं चउचा-
मरवालवीजियगे मंगलजयसइकयालोए मज्जणघराओ पडिनिक्खमइ मज्जणघराउ पडिणिक्खमित्ता अणेग-
गणनायगदंडनायगराईसरतलवरमांडवियकोडुवियहभसेट्टिसेणावइसत्थवाहदूअसंधिवाल सद्धि संपरिचुडे
धवलमहामेहणिग्गए इव गहगणदिप्पंतरिक्खतारागणाण मज्जे ससिक्ख पिअदंसणे णरवई जेणेव बाहि-
रिआ उवट्टाणसाला जेणेव आभिसेक्के हत्थिरयणे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता अंजणगिरिक्खडसण्णिभं
गयवई णरवई दूरूढे ।

'कप्परुक्खए चेव'त्ति कल्पवृक्ष इव 'अलंकियविभूसिए'त्ति अलङ्कृतो-सुकुटादिभिः विभूषितो-ब्रह्मादिभिरिति, 'सको-
रंटमल्लदामेणं'त्ति सकोरण्टानि-कोरण्टकाभिधानकुसुमस्तवकवन्ति माल्यदामानि-पुष्पस्रजो यत्र तत्तथा तेन । वाचना-
न्तरे पुनश्छत्रवर्णक एवं दृश्यते-'अब्भपडलपिंगलुज्जलेण' अत्रपटलमिव-मेघवृन्दमिव बृहच्छायाहेतुत्वात् अत्रपटलं

पिङ्गलं च-कपिश सुवर्णकम्बिकानिर्मितत्वात् उज्ज्वलं-निर्मल यत्तत्तथा, अथवा अश्रम-अश्रकं पृथिवीकायपरिणाम-
 विशेषस्तत्पटलमिव पिङ्गलं च-उज्ज्वलं च यत्तत्तथा तेन, 'अविरलसप्तसहियचदमडलसम्पमेणं' अविरलं घनशलाकावस्थेन
 सम तुल्यशलाकायोगेन सहियसि-संहतमनिम्नोन्नतशलाकायोगात् चन्द्रमण्डलसमप्रभं च यद्दीप्त्या तत्तथा तेन, 'मंगल-
 सयमसिच्छेयविचिचियखिलिनिमणिहेमजालविरइयपरिगयंपरंतकणघटियापयलियकिणिकिणितसुइसुइसुमहुरसदालसोहि-
 एणं' मङ्गलाभिः-आङ्गल्यभिः शतभक्तिभिः-शतसङ्ख्याविच्छित्तिभिः छेकेन-निपुणेन त्रिलिप्या विचित्रित यत्तत्तथा,
 किङ्किणीभिः-धुद्रघण्टिकाभिः मणिहेमजालेन च-रत्नकनकजालकेन विरचितेन-कृतेन विशिष्टरतिदेन वा परिगत-परि-
 वेष्टित यत्तत्तथा, पर्यन्तेषु-प्रान्तेषु कनकघण्टिकाभिः प्रचलिताभिः किणिकिणायमानाभिः श्रुतिषुलसुमधुरशब्दवतीभिश्च,
 आलप्रत्ययस्य मत्वर्थीयत्वात्, शोभितं यत्तत्तथा, ततः पदत्रयस्य कर्मधारयोऽतस्तेन, 'सप्यवरयुत्तदात्मलंबंतमूसणेणं'
 सप्रतराणि-आभरणविशेषयुक्तानि यानि वरमुक्तादामानि-चरमुक्ताफलमाला लंबतसि-प्रलम्बमानानि तानि भूषणानि
 यस्य तत्तथा तेन, 'नरिंदवामप्पमाणरुंदपरिमंडलेणं' नरेन्द्रस्य-तस्यैव राज्ञो वामप्रमाणेन-प्रसारितमुज्जुगलमानेन रुन्दं-
 विस्तीर्णं परिमण्डलं-वृत्तभावो यस्य स तत्तथा तेन, 'सीयायववायवरिसविसदोसनासणेणं' शीतातपवातवृष्टिविपजन्य-
 दोषाणा शीतादिलक्षणदोषाणा वा विनाशनं यत्तत्तथा तेन, 'तमरयमलधहलपडणधाडणप्पभाकरेणं' तमः-अन्धकारं
 रजो-रेणुर्मलं-प्रतीतः एषां बहलं-घनं यत्पटलं-दृन्द तस्य धाडनी-नाशनी या प्रभा-कान्तिलत्करणशीलं यत्तत्तथा तेन,
 अथवा-रजोमलतमोबहलपटलस्य धाडने प्रभाकर इय-दिवाकर इव यत्तत्तथा, 'उरसुहसियच्छायसमणुबद्धेणं' ऋतौ-कालवि-

शेषे सुखा-सुखहेतुः ऋतुसुखा शिवा-निरुपद्रवा या छाया-आतपवारणलक्षणा तथा समनुवद्धम्-अनवच्छिन्नं यत्तत्तथा तेन, 'धेरुलियदंडसज्जिएणं'ति वैडूर्यमयदण्डे सज्जितं-वितानितं यत्तत्तथा तेन, 'धइरामयवथिनिलणजोइयअठ्सहस्सवरकंचण-सलगनिम्मिएणं' वज्रमय्यां वस्तौ-शलाकानिवेशनस्थाने निपुणेन शिल्पिना योजिताः--सम्बन्धिताः अट्टसहस्सत्ति-अष्टोत्तरसहस्रसङ्ख्याः या वरकाञ्चनशलाकास्ताभिर्निर्भितं यत्तत्तथा तेन, 'सुनिम्मलययसुच्छएणं'ति सुनिर्मलो रजतस्य सम्बन्धी सुच्छदः--शोभनप्रच्छादनपदो यत्र तत्तथा तेन, 'निउणोवियमिसिसित्तमणिरयणसूरमंडलचित्तिमिरकरनिगयगपडिह-यपुणरविपच्चायडंतंचलमिरिक्कवयं विणिंसुयंतेणं' निपुणेन शिल्पिना निपुणं वा यथा भवति एवं उवियत्ति-परिक-र्भितानि मिसिसिसित्तत्ति-देदीप्यमानानि यानि मणिरत्नानि तानि तथा सूरमण्डलाद्-आदित्यविम्बात् ये वित्तिमिरा-हतान्धकाराः कराः--किरणा निर्गतास्तेषां यान्यग्राणि तानि प्रतिहतानि-निराकृतानि पुनरपि प्रत्यापतन्ति च-प्रति-वर्तमानानि यस्माच्चञ्चलमरीचिकवचात्तत्तथा, अथवा सूरमण्डलाद् वित्तिमिरकराणां निर्गतानामग्नैः प्रतिहतं पुनरपि प्रत्या-पतच्च तच्च तच्चञ्चलमरीचिकवचं च-चपलरश्मिपरिकर इति समासः, निपुणोपितमिसिमिसायमानमणिरत्नानां यत्सूरम-ण्डलवित्तिमिरकरनिर्गताग्रप्रतिहतं पुनरपि प्रत्यापतच्चञ्चलमरीचिकवचं यत्तत्तथा तद्विनिर्मुञ्चता-विसृजता, 'सपडिदंडेणं' अतिभारिकतया एकदण्डेन दुर्वहत्वात्सप्रतिदण्डेन, 'धरिज्जमाणेणं आयवत्तेणं विरायंते' इति व्यक्तम्, अधिकृतवाचनाय-तु चतुश्चामरवालवीजिताङ्ग इति व्यक्तं, वाचनान्तरे तु 'चउहियपवरगिरिकुहरविचरणसुइयनिरुवहयचमरपच्छिमसरी-रसंजायसंगयाहिं' चउहियत्ति-चतसृभिः, 'ताहिय'त्ति क्वचित् तत्र ताभिश्च तथाविधाभिर्वर्णकवर्णितस्वरूपाभिः चामराभि-

कलित इति योगः, इह च घामरशब्दस्य नपुंसकलिङ्गत्वेऽपि स्त्रीलिङ्गनिर्देशो लोकरूढेः छान्दसत्वाद्वा न द्रुष्टः, प्रवर
 यन्निरिहुर-पर्यन्तनिकुञ्जस्तत्र यद्विचरण-सञ्चरणं तेन सुयुदिता-अतिदृष्टा निरुपहताश्च-उपघातरहिता ये चमराः-
 आटव्यगोविशेषेपास्तेषा यत्पश्चिमशरीर-देहस्य पश्चिमो भागस्तत्र या सञ्जाता-उत्पन्नाः सङ्गताश्च-अनवघास्तास्तथा ताभिः,
 'अमलियसियकमलविमलुञ्जलियरयगिरिसिहरविमलससिकिरणसरिसकलधोयनिमलाहिं' अमलितम्-अमर्दित यत्सितक-
 मलं-पुण्डरीकं तथा विमलं-निर्मलं उज्वलितम्-उद्दीप्तं यद्रजतगिरिशिखर-धैताढ्यगिरिकूटं तथा विमला ये शशिकिर-
 णास्तत्सदृश्यो यास्तास्तथा ताश्च ताः कलधौतनिर्मलाश्च-रुष्यवदुज्वला इति समासोऽतस्ताभिः, 'पवणाहयचवललिय-
 तरंगहरधनचंतवीइपसरियस्त्रीरोदगपयरसागरुष्पूरचंचलाहिं' पवनाहता.-चायुग्मेरिताश्चपलाः-तरला ललिता-मनोहरास्त-
 रद्रहस्ताः-प्रतनुकञ्जोलपाणयस्तेः नृत्यन्निव नृत्यन् य. स तथा वीचयो-महाकञ्जोलास्ते. प्रसृतश्च-विस्तारयुगतः स चासौ
 क्षीरोदकश्च-क्षीराकारजलः स चासौ प्रवरसागरश्चेति कर्मधारयस्तस्य य उत्पूरः-प्रकृष्ट. प्रवाहः स तथा तद्रश्चञ्जला
 यास्तास्तथा ताभिः, 'माणससरपरितरपरिचियावासधिसयवेसाहिं' इह हंसवधूभिरिव कलित इत्यनेन सम्बन्धः, मानसा-
 भिधानसरसः परितरे-ग्रान्ते परिचित-पुन पुनः कृत आवासो-निवासो यकाभिस्तास्तथा ताश्च ता विशदवेपाश्च-धव-
 लाकारा इति कर्मधारयोऽतस्ताभिः, 'कणगगिरिसिहरससियाहिं' कनकगिरे-मेरोरन्यस्य या यच्छिखरं तत्ससृता यास्ता-
 स्तथा ताभिः, 'उवइयवप्पइयतुरियचयलज्जणसिग्धवेगाहिं' अवपतितोत्पतितयो -निपतनोत्पतनयोस्सरितचपल'-अत्य-
 न्तचपलः जविनः-क्षीघ्रो वेगवता मध्येऽत्तिक्षीघ्रो वेगो-गतविशेषो यासां तास्तथा ताभिः, 'हंसवधूयाहिं चैव कलिप'

हंसिकाभिरिव युक्तः, इह च हंसिकाभिश्चामराणां धवलत्वेन दण्डोपरिवर्तित्वेन चपलत्वेन च साधर्म्यमिति, तथा 'णाणामणिकणगरयणविमलमहरिहतवणिजुज्जलविचित्तदंडाहिं' नानामणिकनकरत्नानां सम्बन्धिनो निर्मला महरिहस्ति-महार्घस्त-पनीयोज्ज्वलाः-रक्तवर्णसुवर्णदीप्राः विचित्रा-विविधचित्रा दण्डा यासां तास्तथा, 'चिल्लियाहिं' दीप्यमानाभिर्लीनाभिर्वा 'नरवइसिरिसमुदयपगासणकरीहिं'ति व्यक्तं, 'वरपट्टणुगयाहिं' प्रधानपत्तनसमुद्भवाभिः, वरपत्तने हि वराः शिल्पिनो भवन्तीति तत्परिकर्मिताः प्रधाना भवन्तीति वरपत्तनोद्गताभिरित्युक्तम्, अथवा वरपट्टनात्-प्रधानाच्छादनकोशकाडु-द्गता-निष्काशिता यास्तास्ताभिः, 'समिद्धरायकुलसेवियाहिं'ति व्यक्तं, 'कालागुरुपरकुंडुरुक्कतुरुक्कवरणवासंगंधुद्धुयाभिरामाहिं' कालागुरुः-कृष्णागुरुः प्रवरकुन्दुरुक्कं-सच्चीडा तुरुक्कं-सिस्व्हकं वरवर्णः-प्रधानचन्दनं एतैर्यो वासो-वासनं तस्माद्यो गन्धः-सौरभ्यम् उद्धूत-उद्धूतस्तेनाभिरामा-रम्या यास्तास्तथा ताभिः, 'सल्लियाहिं'ति व्यक्तम्, 'उभओ पासं पि'ति उभयोरपि पार्श्वयोरित्यर्थः, 'उक्खिप्पमाणाहिं चामराहिं'ति व्यक्तं, कलित इति वर्तते, 'सुहसीयलवायवीइयंगे'ति समुत्क्षिप्यमाणचामराणामेव यः शुभः शीतलश्च वातस्तेन वीजितमङ्गं यस्य स तथेति । इतोऽधिकृतवाचना-'मंगलजय-सदक्यालोए' मङ्गलाय जयशब्दः कृतो जनेनालोके-दर्शने यस्य स तथा, 'अणेगणनायगे'त्यादि पूर्ववत्.

तए णं तस्स कूणियस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स आभिसिक्खं हत्थिरयणं डुरुढस्स समाणस्स तप्पढमयाए इमे अट्टमंगलया पुरओ अहाणुपुब्बीए संपट्टिआ, तंजहा-सोवत्थिय सिरिवच्छ णंदिआवत्त वद्धमाणक

महासण कलस मच्छ दस्पण, तथाऽणंतरं च णं पुण्णकलसभिंकारं दिव्वा य छत्तपढागा सचामरा दंसण-
 रहअआलोअदरसणिज्जा चाउद्धयविजयवेजयंती कस्सिआ गगणतलमणुलिहंती पुरओ अहाणुपुन्वीए संप-
 ढिआ, तथाऽणतरं च णं वेरुलियभिसंतविमलदंडं पलंयकोरंटमल्लदाभोवसोभियं चंदमंडलणिमं समुसिअ-
 विमलं आयवत्सपवरं सीहासणं वरमणिरयणपादपीढं सपाउआजोयसमाउत्तं बहुकिंकरकम्मकरपुरिसपाय-
 त्तपरिखित्तं पुरओ अहाणुपुन्वीए संपहियं । तथाऽणतर बह्वे लह्दिग्गाहा कुंतग्गाहा चावग्गाहा चाम-
 रग्गाहा पासग्गाहा पोत्थयग्गाहा फलकग्गाहा पीढग्गाहा वीणग्गाहा कुंतग्गाहा हडक्कग्गाहा पुरओ
 अहाणुपुन्वीए संपहिया । तथाऽणतरं बह्वे ढंडिणो सुंढिणो सिहंढिणो जडिणो पिंछिणो हासकरा डमरकरा
 चाटुकरा चादकरा कंदप्पकरा दचकरा कोखुइआ किट्टिकरा वायंता गायंता हसंता णचंता भासंतं सावेंता
 रक्खंतता आलीअं च करेमाणा जयरसइ पंडजमाणा पुरओ अहाणुपुन्वीए संपहिया ।

'पुण्णकलसभिंकारं'ति जलपरिपूर्णौ घटमृद्भारारवित्यर्थ । 'दिया य छत्तपढागा' दिव्येव दिव्या-शोभना सा च छत्रेण सह
 पताका छत्रपताका, 'सचामर'सि चामरयुक्ता, 'दंसणरइयआलोयदरसणिज्जा' दर्शने-राज्ञो दृष्टि मार्गे रचिता-विहिता दर्श-
 नरचिता दर्शने वा सति रतिदा-सुखप्रदा दर्शन-रतिदा आलोक-दृष्टिपथं यावद्दृश्यते अत्युच्चैस्थेन या सा आलोकदर्श-
 नीया ततः कर्मधारयः, 'चाउद्धयविजयवेजयंती' वातेनोद्धृता-उत्कम्पिता विजयसूचिका वैजयन्ती पार्श्वतो लघुपताकिका-
 द्रव्ययुतः पताकाविशेष एव, 'उरिसय'सि उरसुता-ऊर्ध्वीकृता 'सपाउआजोयसमाउत्तं'ति स्व-स्वकीयो राजसत्क इत्यर्थो यः

पादुकायोगः—पादुकायुगं तेन समायुक्तं यत्तथा, 'बहुकिंकरकम्मकरपुरिसपायत्तपरिखित्तं' बहवो ये किङ्कराः—प्रतिकर्म प्रभोः पृच्छापूर्वकारिणः कर्मकराश्च—तदन्यविधास्ते च ते पुरुषाश्चेति समासः, पादात्—पदातिसमूहस्तैः परिक्षिप्तं यत्तथा, क्वचित् 'दासीदासकिंकरकम्मकरपुरिसपायत्तपरिखित्तं'मिति दृश्यते, तत्र दास्यश्च—चेद्यो दासाश्च चेटकाः । 'लट्टिगाह'त्ति काष्ठिकाः, क्वचिद्दृश्यते 'असिलट्टिगाहा' तत्र असिः—खड्गः स एव यष्टिः—दण्डोऽसियष्टिः, अथवा असिश्च यष्टिश्चेति इन्द्रः, कुन्तचामराणि प्रतीतानि, पाशा—द्यूतोपकरणं उन्नताश्वादिबन्धनानि वा चापं—धनुः पुस्तकानि—आयपरिज्ञानहेतुलंखकस्थानानि पण्डितोपकरणानि वा फलकानि—सम्पुटफलकानि खेटकानि वा अवष्टम्भनानि वा द्यूतोपकरणानि वा पीठकानि—आसनविशेषा वीणाः—प्रतीताः कुतुपः—पक्कतैलादिभाजनं हडप्फो—द्रुमादिभाजनं ताम्बूलार्थं पूगफलादिभाजनं वा 'सिंहडिणो'त्ति शिखाधारिणः 'पिच्छिणो'त्ति मयूरादिपिच्छवाहिनः 'डमरकर'त्ति विद्वरकारिणः 'दवकर'त्ति परिहासकारिणः 'चाडुकर'त्ति प्रियवादिनः 'कंदप्पिय'त्ति कामप्रधानकेलिकारिणः 'कोच्छुइय'त्ति भाण्डाभाण्डप्राया वा 'सासिंता य'त्ति शिक्षयन्तः 'सावेंत'त्ति इदं चेदं च परुरपरारि वा भविष्यति इत्येवम्भूतवचांसि श्रावयन्तः शपन्तो वा 'रखंत'त्ति अन्यायं रक्षन्तः, क्वचिद् 'राविंता य'त्ति रावयन्तः शब्दान् कारयन्तो रामयन्तो वा 'आलोयं' ति अवलोकनं राजादेः कुर्वन्तः, इह गमे कानिचित् पदानि न स्पृष्टानि स्पृष्टत्वात्, सङ्ग्रहाथाश्चास्य गमस्य क्वचिद्दृश्यन्ते तद्यथा—'असिलट्टिकुंतचावे चामरपासे य फलग पोत्थे य । वीणाकूयगाहे तत्तो य हडप्फगाहे य ॥ १ ॥ दंडी मुंडी सिंहडी

पिचडी अडिणो य हासकिडुा थ । इयकारा थडुकारा कंदपिय कोडुइयगादा ॥ २ ॥ गार्यता धार्यता नर्चता तद हसंत
दासिता । सायेंता रायेंता आलोय जय पंकेगता ॥ ३ ॥”

तयाऽणंतरे अद्याने तरमद्विहापणाणे हरिमेलामजलमद्विगच्छाणे पुंशुपियललिअमुलियचलयलयलचंयल-
गईणे लंपणयगणभापणयोरेणलियईजाइणसिणलअगईणे ललेतलामगललायपरभूसणाणे सुद्धमंतगजबूलग-
भासगअदिलाणयामरगण्डपरिमेटियकजीणे किंकरपरतकणपरिग्गणिआणं अदुसयं धरपुरगाणं पुरओ अहा-
शुजुणीप संपडिणं । तयाऽणंतरे य णं ईसीवंताणं ईसीमसाणं ईसीलुंगाणं ईसीउचंंगयिसालथयलवंताणं
कंपणकोसीपपिडुवंताणं कंपणमणिरगणभूसियाणं यरपुरिसारोदगतसंवडसाणं अहसयं गयाणं पुरओ
अहाशुजुणीप संपडिणं । तयाऽणंतरे सच्छसाणे राज्ञायाणं संघंटाणं सपडायाणं सतोरणगराणं सणंविघो-
साणे सटिलिणीजालपरिगिरसाणं हेमयगगिसलितियसकणकणियुसापाकडाणं कालागयससुकुगणेमिजंतक-
म्माणं सुसिलियपसमंयलपुराणं आइपणयपरपुरगसुसंपउसाणं कुसलनरच्छेअसारपिसुसंपग्गविआणं पसी-
सतोणपरिमंदिआणं संकंकडयटंसक्काणं रागापसरपत्तरणागरणगरिशुजुकराज्याणं अहसायं रक्षाणं पुरओ
अहाशुजुणीप संपडिणं । तयाऽणंतरे य णं असिरासिक्रोतातोमरगुललउडमिडिगालाशुगणिसजं पायसा-
नीयं पुरओ अहाशुजुणीप संपडिणं ।

‘तरमल्लिहायणां’ति तरो-वेगो बलं वा तथा ‘मल मल धारणे’ ततश्च तरोमल्लो-तरोधारकः वेगादिकारको हायनः-संवत्सरो वर्तते येषां ते तरोमल्लिहायनाः, यौवनवन्त इत्यर्थः, अतस्तेषां वरतुरङ्गणामिति योगः, वाचनान्तरे त्वेवमधीयते-‘वरमल्लिभासणां’ प्रधानमाल्यवताम्, अत एव दीप्तिमतां चेत्यर्थः, ‘हरिमेलामउलमल्लियच्छाणं’ हरिमैला-वनस्पतिविशेषस्तस्या मुकुलं-कुड्मलं मल्लिका च-विचकिलस्तद्वदक्षिणी येषां ते तथा तेषां, शुक्लाक्ष्णामित्यर्थः, ‘चंचुच्चियल्लियपुल्लियचलवलचंचलगईणं’ चंचुच्चियंति प्राकृतत्वेन चञ्चुरितं-कुटिलगमनं अथवा चञ्चुः-शुकचञ्चुस्तद्वद्वक्तयेत्यर्थः, उच्चितम्-उच्चताकरणं पादस्य उच्चितं वा-उत्पादनं पादस्यैवं चञ्चुच्चितं तच्च ललितं च-विलासवद्गतिः पुलितं च-गतिविशेषः प्रसिद्ध एव एवंरूपा चलानाम्-अस्थिराणां च सतां चपलेभ्यः सकाशाच्चञ्चला अतीव चटुलेत्यर्थो, गतिर्येषां ते तथा तेषां, ‘लंघणवगगणधावणधोरणतिवईजइणसिक्खियगईणं’ लघुनं-गतीदेरतिक्रमणं वलगनम्-उत्कुर्दनं धावनं-शीघ्रमृजुगमनं धोरणं-गतिचातुर्यं त्रिपदी-भूमौ पदत्रयन्यासः जयिनी च-गमनान्तरजयवती जयिनी वा-वेगवती शिक्षिता-अभ्यस्ता गतिर्यैस्ते तथा तेषां, ‘ललंतलामगललायवरभूसणाणं’ ललन्ति-दोलायमानानि लामन्ति-प्राकृतत्वाद्रम्याणि गललातानि-कण्ठेनाऽऽत्तानि वरभूषणानि येषां ते तथा तेषां, ‘मुहभंडगओचूलगथासगमिलाणचमरीगंडपरिमंडियकडीणं’ मुखभाण्डकं-मुखाभरणम् अवचूलाः-प्रलम्बमानगुच्छाः स्यात्सकाश्च-आदर्गकाकारा येषां ते तथा मिलाणत्ति-पर्याणैरथवा अम्लानैः-अम्लिनैः चमरीगण्डैः-चामरदण्डैः परिमण्डिता कटिर्येषां ते तथा ततः कर्मधारयोऽतस्तेषां, ‘किंकरवरतरुणपरिगहियाणं’ति व्यक्तम् । अथाधिकृतवाचनाऽनुश्रीयते-‘धासगअहिलाणचामरगण्डपरिमंडियकडीणं’ धासगअहिलाणत्ति इह मत्वर्थीयलो-

पात् स्यात्साहचर्याणवतामित्यर्थः, अहिलानं च-सुखसंयमन, शेषं प्राग्वत्, 'ईसिदताणं' ति ईप्स-मनागू दन्तानाम् 'ईसिबच्छं-
गविसालधवलदताणं' उत्सङ्ग इव उत्सङ्ग-पृष्ठदेश ईप्सुत्सङ्गे विशाला ते ये यौवनारम्भवतिंत्वात्ते तथा ते च धवलदन्ताश्चेति
समासोऽतस्तेषां । 'कचणकोसीपचिद्धदताणं' काश्चनकोशी-सुवर्णखोला, 'वरपुरिसारोहगमुसंपचत्ताणं' ति क्वचिद्दृश्यते, तत्रारो-
हकाः-हस्तिपकाः, 'सप्तथार्णं सपडागाणं'मित्यत्र ध्वजो-गरुडादियुक्त्वदितरा तु पताका, 'सर्नविघोसाणं' ति नन्दी-द्वाद-
शतूर्यनिर्योपः, तद्यथा- 'भंभा १ मरुद २ महल ३ कडव ४ झल्लरि ५ हुडुक्क ६ कंसाला ७ । काहल ८ तलिमा ९ वसो १० संखो
११ पणयो १२ य वारसमो ॥ १ ॥' 'सखिलिणीजालपरिविलत्ताणं' सह किङ्किणीकाभिः-क्षुद्रयण्टिकाभिः यज्जालं-जालक
तदाभरणविशेषत्वेन परिलिप्ता-परिकरिता ये ते तथा तेषां, 'हेमवयचित्तेणिसकणगणिसुत्तदारुयाणं' हेमवतानि-हिम-
वन्निरिसम्भवानि चित्राणि-विविधानि तैर्निशानि-तिनिशाभिधानतरुसम्बन्धीनि फनकनिर्युफानि-सुवर्णखचितानि दारु-
काणि-काष्ठानि येषु ते तथा तेषा, 'कालायससुकयनेमिजतकम्माणं' ति कालायसेन-लोहविशेषेण सुषु कृतं नेमे-चक्रग-
ण्डधारया. यत्र कर्म-वन्धनक्रिया येषा ते तथा तेषा, 'सुसिलिद्धवत्तमडलधुराणं' ति सुषु म्लिष्टा घृत्तमण्डला-अत्यर्थ
मण्डला धूर्येषा ते तथा तेषा, क्वचिद्दृश्यते 'सुसंविद्धचक्रमंडलधुराणं' सुसंविद्धानि-कृतसद्देशानि चक्राणि-रथाङ्गानि
येषां मण्डला च-दृष्ट्वा धूर्येषा ते तथा तेषाम्, 'आइणवत्तुरगमुसंपचत्ताणं' आकीर्णाः-जात्याः, 'कुसलनरच्छेयसारहि-
सुसंपगहिआणं' कुशलनरा-विश्वपुरुपास्ते च ते छेकसारथयश्च-आशुकारिप्राजितार इति समास, तैः सुषु संप्रपृहीता ये ते
तथा तेषा, क्वचित्पठ्यते 'हेमजालगवक्खजालखिलिणिपटाजालपरिविलत्ताणं' हेमजाल-सौर्यर्ण आभरणविशेषः गवाक्ष-

जालं-जालकोपेता गवाक्षाः किङ्किण्यः-धुद्रघण्टिकाः घण्टास्तु-बृहद्घण्टास्तासां यज्जालं-समूहस्तत्तथा, हेमजालादिभिः
परिक्षिप्ताः-परिकरिता ये ते तथा तेषां, 'बत्तीसतोणपरिमंडियाणं'ति द्वात्रिंशता तोणैः-भल्लकैः परिमण्डिता ये ते तथा
तेषां, क्वचित्पठ्यते 'बत्तीसतोणपरिमंडियाणं'ति द्वात्रिंशद्विभागं यत्तोरणं तेन परिमण्डितानां, 'संकंकडवडेंसगाणं'सह कङ्कटैः-
कवचैरवतंसकैश्च-शेखरकैः शिरस्त्राणैर्वा ये ते तथा तेषां, 'सचावसरपहरणावरणभरियजुद्धसज्जाणं' सह चापशरैः-धनुर्वानि-
र्यानि प्रहरणानि-खड्गादीन्यावरणानि च-स्फुरकादीनि तेषां भरिता-भृता अत एव युद्धसज्जाः-रणप्रह्ला ये ते तथा तेषाम्,
'असिसत्तिकुंततोमरसूलललभंडिमालधणुपाणिसज्जं' अस्यादीनि प्रसिद्धानि नवरं-शकिल्लिशूलं शूलं त्वेकशूलं लड-
लोत्ति-लकुटः भिण्डिमालं-रूढिगम्यं, ततः अस्यादीनि पाणौ-हस्ते यस्य तत्तथा तच्च तत्सज्जं च-प्रगुणं युद्धस्येति समासः,
'पायत्ताणीयं'ति पादातानीकं-पदातिकटकं (ग्रन्थाग्रं २०००) वाचनान्तरे पुनः 'सन्नद्धवद्धवस्मियकवयाणं' तत्र वद्धं
कशावन्धनात् वर्मितं च-वर्मीकृतं तनुत्राणहेतोः शरीरे नियोजनात् कवचम्-अङ्गरक्षको यैस्ते तथा, सन्नद्धाश्च ते सन्न-
हन्या बन्धनाद्धद्धवर्मितकवचाश्चेति समासस्तेषाम्, 'उष्पीलियसरासणवट्टियाणं' उत्पीडिता-आरोपितप्रत्यञ्चा शरासनप-
ट्टिका-धनुर्व्यष्टिभ्यः, अथवा-उत्पीडिता-बाहौ वद्धा शरासनपट्टिका-धनुर्दण्डाकार्यणे बाहुरक्षार्थं चर्मपट्टो यैस्ते तथा तेषां,
'पिनद्धगेवेज्जविमलवरवद्धचिंधपट्टाणं'पिनद्धं-परिहितं त्रैवेयकं-त्रीवाभरणं यैस्ते तथा, विमलो वरो वद्धो शिरसीति गम्यं
चिह्नपट्टो-वीरतासूचको नेत्रादिवस्त्रमयः पट्टो यैस्ते तथा, ततः कर्मधारयोऽतस्तेषां, 'गहियाउहप्पहरणाणं' गृहीतान्यायु-
धानि-खड्गादीनि प्रहरणाय यैस्ते तथा तेषाम्, अथवा-आयुधान्यक्षेप्याणि प्रहरणानि तु क्षेप्याणीति विशेषः ।

तए णं से कूणिए राया हारोत्थयसुकपरइयवच्छे कुंडलज्जोविआणणे मउडवित्तसिरए णर-
सीहे णरवई णरिंदे णरवसहे मणुअरायवसभकप्पे अउमहिअरायतेअलच्छीए दिप्पमाणे हत्थिकवंधव-
रणए सकोरंढमल्लदाभेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सेअवरचामराहिं उडुव्वमाणीहिं २ वेसमणो चेव णरवई-
अमरवईसण्णिभाए इहीए पहियक्कित्ती ह्यगयइयवरजोहकलियाए चाउरंगिणीए सेणाए समणुगम्ममाण-
मग्गे जेणेव पुण्णभेदे वेइए तेणेव पहारित्थ गमणाए, तए णं तस्स कूणिअस्स रण्णो भंभसारपुत्तस्स पुरओ
महंआसा आसघरा उभओ पासिं णागा णागघरा पिडओ रहसंगेच्छि ।

अथाधिकृतवाचनाऽनुश्रीयते—‘तए णं से कूणिए राया’ इत्यादि महआसा’ इत्येतदन्तं सुगमं व्याख्यातप्रायं च, नवरं
‘पहारेत्थगमणाए’सि सम्बन्धः, नरसीहे शूल्वात् नरवई स्वामित्वात् नरिंदे परमैश्वर्ययोगात् नरवसमे अङ्गीकृतकार्यभर-
निर्वाहकत्वात् ‘मणुयरायवसहकप्पे’ मनुजराजाना—दृपतीनादृपभा नायकाश्चक्रवर्तिन इत्यर्थः, तत्कल्पः—तत्सन्निभ उत्तरभर
तार्क्षस्यापि साधने प्रवृत्तत्वात्, एवंविधश्च ‘वेसमणे चेव’ यस्मिन् इव, तथा ‘नरवईअमरवईसन्निभाए इहीए पहिय-
क्कित्ती’ नरपतिरसौ केवलममरपतिसन्निभया ऋद्ध्या प्रथितकीर्तिः—विश्रुतयशा इति, ‘जेणेव पुण्णभेदे’सि यस्यामेव दिशि
पूर्णभद्रं चैत्य ‘जेणेव’सि तस्यामेव दिशि ‘पहारित्थ’सि प्रधारितवान्—विकल्पितवान् प्रवृत्त इत्यर्थः, ‘गमणाए’सि
गमनाय गमनार्थमिति, । ‘महंआसा’सि महाम्बा—दृहसुराज्ञाः ‘आसघर’सि अश्वधारकपुरुषाः ‘आसवर’सि पाठान्तरं,

तत्र किम्भूता अश्वा इत्याह—'अश्ववराः' अश्वानां मध्ये प्रधानाः 'णाग'ति हस्तिनः 'णागधर'ति हस्तिधारकपुरुषाः पाठान्तरं तथैव, 'रहसंगेच्छि'ति रथसमुदायः ।

तए णं से कूणिए राया भंसारयुत्ते अभुगगयभिगारे पगगहियतालिंयंटे उच्छियसेअच्छत्ते पवी-इअवालवीयणीए सव्विह्वीए सव्वबलेणं सव्ववलेणं सव्ववसुदएणं सव्वादेरेणं सव्वविभूर्इए सव्वविभूसए सव्वसंभमेणं सव्वपुप्फगंधमल्लालंकारेणं सव्वतुडिअसइसण्णिणाएणं महया इह्वीए महया जुत्तीए महया बलेणं महया समुदएणं महया वरतुडिअजमगसगप्पवाइएणं संखपणवपडहभेरिअल्लरिखरसुहिडुडुक्कसुख-सुरवसुअंगडुडुभिणिगघोसणाइयरचेणं चंपाए णयरीए मज्झं मज्झेणं णिगच्छइ ॥ (सू० ३१)

'तए णं से कूणिए' इत्यादि सुगमं, नवरम् अस्य निर्गच्छतीत्यनेन सम्बन्धः, तथा 'अभुगगयभिगारे'ति अभ्युद्गतः—अभिमुखमुद्गत—उत्पाटितो भृङ्गारो यस्य स तथा, 'पगगहियतालिंयंटे' प्रगृहीतं तालवृन्तं यं प्रति स तथा, 'उच्छिय-सेयच्छत्ते' उच्छ्रितश्वेतच्छत्रः, 'पवीइयवालवीयणीए' प्रवीजितावालव्यजनिका यस्य स तथा, 'सव्विह्वीए'ति समस्तयाऽऽभर-णादिरूपया लक्ष्म्या, युक्त इति गम्यम्, एवमन्यान्यपि पदानि, नवरं 'जुत्तीए'ति संयोगेन परस्परौचितपदार्थानां 'बलेणे'-ति सैन्येन 'समुदएणं'ति परिवारादिसमुदायेन 'आदेरेणं'ति प्रयत्नेन 'विभूर्इए'ति विच्छेदं 'विभूसए'ति उचितनेपथ्यादि-करणेभ 'संभमेणं'ति भक्तिकृतौसुक्येन, क्वचिदिदं पदचतुष्कमधिकं दृश्यते—'पगईहिं'ति कुम्भकारादिश्रेणिभिः 'नायगेहिं'ति नगरकटकदिप्रधानैः 'तालायरेहिं'ति तालादानेन प्रेक्षाकारिभिः दण्डपाशिकैर्वा 'सद्योरोहेहिं'ति सर्वावरोधैः—समस्तान्तः-

पुरेः 'सप्तपुष्पकंगंध(वास)महालकारेणं'ति पुष्पाणि-अग्रयितानि वासा'-प्रतीताः माल्यानि तु-अग्रयितानि एतान्येवालङ्कारो मुकुटाविर्या, समासश्च समाहारद्वन्द्व , क्वचिद्दृश्यते 'सप्तपुष्पवत्यंगंधमहालंकारविभ्रुसाप'त्ति, व्यकं च, 'सप्तपुष्पवत्यसद्वसण्णि-णाएण'ति सर्वतूर्याणां यः शब्दो-ध्वनिर्यश्च सङ्गतो निनाद -प्रतिशब्दः स तथा तेन, पूर्वोक्तानामृद्धादिपदार्थानां सर्वत्ये सत्यपि महत्त्व न स्यादपीत्यत आह-'महया इद्वीप' इत्यादि महर्द्ध्या, युक्त इति गम्यम्, एवमन्यान्यपि पदानि, 'महया वर-तुरियजमगसमगपथाइपणं'ति महता-दृढता वरतूर्याणा यमकसमकं-युगपत् यत्प्रवादितं-ध्वनित तत्तथा तेन, 'संखपणव-पटहभेरिझहरिखरमुदिहुकुफुखुरवमुङ्गवुदुभिणिगयोसणाइयरयेणं'ति शङ्खः-प्रतीतः पणवस्तु-भाण्डपटहो लघुपटह इत्यन्ये, पटहस्त्येतद्विपरीतः, भेरी-महाकाहला झछरी-यलयकाकारा वभयतो बद्धा खरमुदी-काहला हुडुफा-प्रतीता मुर-जो-महामर्दलो मृदङ्गो-मर्दलः दुन्दुभी-महाढफा एषां यो नियोपः-नादितरूपो रवः स तथा तेन, तत्र नियोपो-महा-ध्वनिर्नादितं तु-शब्दानुसारी नाद इति ॥ ३१ ॥

तत्पुं कृण्णिअस्स रण्णो चंपानगरिं मज्झंमज्झेणं णिगच्छमाणस्स पद्दये अत्थत्थिया कामत्थिया भोग-त्थिया किण्णिसिआ फरोडिआ लाभत्थिया कारवाहिया संखिआ चक्रिया णंगलिया सुहमंगलिआ चक्र-माणा पुस्समाणवा खंडियगणा ताहिं इद्दाहिं फंताहिं पिआहिं मणुण्णाहिं मणामाहिं मणोभिरामाहिं हियपगमणिज्जाहिं चग्गहिं जयचिजयमंगलसएहिं अणवरय अभिणंदता य अभियुणंता य एवं चयासी-जय २ णंदा ! जय २ भद्दा ! भदं ते अजियं जिणाहि जिअं (च) पालेहि जिअमज्झे वसाहि ।

‘अथस्थिया’ द्रव्यार्थिनः ‘कामस्थिया’ मनोज्ञशब्दरूपार्थिनः ‘भोगस्थिया’ मनोज्ञगन्धरसस्पर्शार्थिनः ‘लाभस्थिया’ भोजनमात्रादिप्राप्त्यर्थिनः ‘किञ्चिसिया’ किञ्चिद्वषिकाः परविदूषकत्वेन पापव्यवहारिणो भाण्डादयः ‘कारोडिकाः’ कापालिकाः ताम्बूलस्थगिकावाहका वा ‘कारवाहिया’ करपीडिता नृपाभाव्यवाहिनो वा ‘संखिया’ शङ्खिकाः चन्दनगर्भशङ्खहस्ता माङ्गल्यकारिणः शङ्खवादका वा ‘चक्किया’ चाक्रिकाश्चक्रप्रहरणाः कुम्भकारतैलिकादयो वा ‘मंगलिया’ गलावलम्बित-सुवर्णादिमयलाङ्गलाकारधारिणो भट्टविशेषाः कर्षका वा ‘मुहमंगलिया’ मुले मङ्गलं येषामस्ति ते मुखमाङ्गलिकाः—चाडुकारिणः ‘वज्रमाणा’ स्कन्धारोपितपुरुषाः ‘पूसमाणवा’ पूष्यमानवा मागधाः ‘खंडिअगणा’ छात्रसमुदायाः ‘ताहिं’ति ताभिर्विवक्षिताभिरित्यर्थः, विवक्षितत्वमेवाह—‘इट्ठाहिं’ इष्यन्ते स्म इतीष्टा—वाञ्छितास्ताभिः, प्रयोजनवशादिदृष्टमपि किञ्चित्स्वरूपतः कान्तं स्यादकान्तं चेत्यत आह—‘कंताहिं’ कमनीयशब्दाभिः ‘पियाहिं’ति प्रियार्थिभिः ‘मणुणाहिं’ मनसा ज्ञायन्ते सुन्दरतया यास्ता मनोज्ञाः, भावतः सुन्दरा इत्यर्थस्ताभिः ‘मणामाहिं’ मनसा अम्यन्ते—गम्यन्ते पुनः पुनर्याः सुन्दरत्वान्तिशयात्ता मनोऽस्माः ‘मणोभिरामाहिं’ ति तत्र मनोऽभिविधिना बहुकालं यावत् रमयन्तीति मनोऽभिरामा अतस्ताभिः, वाचनान्तराधीतमथ प्रायो वाग्विशेषणकदम्बकम् ‘उरालाहिं’ उदारभिः शब्दार्थोऽर्थतश्च ‘कल्लाणाहिं’ कल्याणाभिः—शुभार्थप्राप्तिसूचिकाभिः ‘सिवाहिं’ उपद्रवरहिताभिः शब्दार्थदूषणरहिताभिरित्यर्थः ‘धण्णाहिं’ धन्याभिः—धनलम्बिकाभिः ‘मंगल्लाहिं’ मङ्गले—अनर्थप्रतिघाते साध्वीभिः ‘सरिसरीयाहिं’ सश्रीकाभिः शोभायुक्ताभिः ‘हिययगमणिज्जाहिं’ हृदयगमनीयाभिः, सुबोधैभिरित्यर्थः, ‘हिययपल्हायणिज्जाहिं’ हृदयप्रदादनीयाभिः हृदयगतकोपशोकप्रन्थिविलयनकरीभिरित्यर्थः,

‘भियमहुरंगंभीरगादिगाहिं’ मित्ताः—परिमिताक्षराः मधुराः—कोमलशब्दाः गम्भीरा—महाद्यनयः दुरवधार्यमप्यर्थं श्रोतुन् प्राहयन्ति यास्ता प्राहिकाः, ततः पदचतुष्टयस्य कर्मधारयोऽतस्ताभिः, ‘अष्टसइयाहिं’ अर्थशतानि यासु सन्ति ता अर्थ-शतिकास्ताभिः, अथवा सइ बहुफल्यमर्थतः सइयाओ अष्टसइयाओ ताहिं ‘अपुनरुफाभि’रिति व्यक्तं, ‘यगूहिं’ति घातिभिः—गीभिः, एकार्थिकानि वा प्राय इष्टादीनि वाग्विशेषणानीति, ‘जयविजयमंगलसपहिं’ जयविजयेत्यादिभिर्मङ्गलाभिधायक-पञ्चनशतैरित्यर्थः, ‘अणधरयं’ ‘अभिणंदंता य’ अभिनन्दयन्तश्च—राजानं समृद्धिमन्तमाचक्षाणाः ‘अभियुगंता य’ अभिष्टु-धन्तश्च राजानमेवेति ‘जय जय णंदा!’ जय जयेति सम्बन्धे द्विवचनं नन्दति—समृद्धो भवतीति नन्दस्तत्यामन्त्रणमिदम्, इह च दीर्घत्वं प्राकृतत्वात्, अथवा जय त्वं जगन्नन्द—सुवनसमृद्धिकारक ! ‘जय जय भद्रा!’ प्राग्वत्, नवरं भद्रः—कल्याणधान् कल्याणकारी वा ‘जय जय नन्दा भद्रं ते’ प्राग्वदेव, नवरं भद्रं ते तव भवत्विति शेषः, ‘अज्विय’मित्यादी-न्याशंसनानि व्यक्तानि ।

इंदो इव देवाणं चमरो इव असुराणं धरणो इव नागाण चंदो इव ताराणं भरशो इव मणुजाणं यद्दइं घासाइं यद्दइं वाससआइं यद्दइं वाससहस्ताइं यद्दइं वाससयसहस्ताइं अणहसमगो हृष्टुट्टो परमाउं पाल-याहि इहजणसंपरिबुढो चंपाप णयरीप अण्णेसिं च यद्दणं गाभागरणयरत्तेहकक्यउमउंघदोणसुहपट्टणआस-मनिगमसंवाहसंनिवेशाणं आहैवचं पोरेवधं सामित्तं भट्टित्तं महत्तरगत्तं आणाइंसरसेणावधं कारेमाणे पाले-

माणे महयाऽऽहयणदृगीयवाइयतंतीतलतालतुडियघणमुअंगपडुप्पवाइअरवेणं विउलाइं भोगभोगाइं भुंज-
माणे विहराहित्तिकट्टु जय २ सइं पंजंति ।

‘इंदो इवेत्यादि विहराहि’त्ति एतदन्तं वाचनाद्वयेऽपि व्यक्तं, नवरम्-‘अणहसमगो’त्ति अनघो-निर्दोषः समग्रः-
समग्रपरिवारः ‘हृदतुष्टे’त्ति अतीव तुष्टः ‘परमांडं पालयाहि’त्ति तत्कालापेक्षया यदुत्कृष्टमायुस्तत् परमायुः ‘गामागरणगर-
खेडकडमंडवदोणमुहपट्टणासमसंवाहसंनिवेशाणं’ ग्रामो-जनपदाध्यासितः आकरो-लवणाद्युत्पत्तिभूमिः नगरम्-अविद्य-
मानकरं खेटं-धूलीप्राकारं कर्बटं-कुनगरं मडम्बम्-अविद्यमानासन्ननिवेशान्तरं द्रोणमुखं-जलपथस्थलपथोपेतं पत्तनं-
जलपथोपेतमेव स्थलपथोपेतमेव वा, पत्तनं रत्नभूमिरित्यन्ये, आश्रमः-तापसाद्यावासः संवाहः-पर्वतनितम्बादिदुर्गे स्थानं
सन्निवेशो-घोषप्रभृतिरिति ‘आहेवच्चं’त्ति आधिपत्यं तदाश्रितलोकैभ्य आधिक्येन तेष्ववस्थायित्वं ‘पोरेवच्चं’त्ति पुरोवर्ति-
त्वम्-अग्रेसरत्वं ‘भट्टित्तं’त्ति भर्तृत्वं पोषकत्वं ‘सामित्तं’त्ति स्वस्वामिसम्बन्धमात्रं ‘महयरत्तं’ महत्तरत्वं तदाश्रितजनापेक्षया
महत्तमता ‘आणाईसरसेणावच्चं’ आज्ञेश्वर-आज्ञाप्रधानो यः सेनापतिः-सैन्यनायकः तस्य भावः कर्म वा आज्ञेश्वरसेना-
पत्यं ‘कारेमाणे’त्ति अन्यैः कारयन् ‘पालेमाणे’त्ति स्वयमेव पालयन्निति, ‘महयाऽऽहयणदृगीयवाइयतंतीतलतालतुडियघण-
मुअंगपडुप्पवाइयरवेणं’ महता रवेणेति योगः, आहयत्ति-आस्थानकप्रतिबद्धं अहतं वा-अव्यवच्छिन्नं आहतं वा-आस्फा-
लितं यन्नाट्यं-नाटकं तत्र यद्गीतं च-नेयं वादितं च-वाद्यं तत्तथा तथा तन्त्री च-वीणा तलतालाश्च-हस्तास्फोटरवाः

तला वा-हस्ताः ताला.-कंशिकाः लुडियसि-शेषतूर्याणि च घनमृदङ्गश्च-मेघध्वनिर्महलः पटुप्रवादितो-दक्षपुरुषास्फालित इति कर्मधारयगर्भो द्रुन्दः, ततश्च एतेषा यो ख' स तथा तेन ।

तए णं से कूणिप राया भंभसारपुत्ते णयणमालासहस्सेहिं पेच्छिज्जमाणे २ हियमालासहस्सेहिं अभि-
 णंदिज्जमाणे २ मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे २ वयणमालासहस्सेहिं अभियुव्वमाणे २ कंतिसोह-
 णगुणेहिं पत्थिज्जमाणे २ बहूणं णरणारिसहस्ताणं दाहिणहत्येण अंजलिमालासहसाइं पडिच्छमाणे २
 मंजुमंजुणा घोसेणं पडिबुज्जमाणे २ भवणपंतिसहस्ताइं समहच्छमाणे २ धंपाप णयरीए मज्झमंज्जेण
 णिगच्छइ २ ता जेणेव पुण्णभदे वेइए तेणेव उवागच्छइ २ ता समणस्स भगवओ महावीरस्स
 अट्टुरसामंते छत्ताइए तित्थयरइसेसे पासइ पासित्ता आभिसेकं हत्थिरयणं ठवेइ ठवित्ता आभिसे-
 क्काओ हत्थिरयणाओ पचोरइआभिसेक्काओरत्ता अवहट्टु पंच रायककुहाइ, तंजहा-खगं छसं उप्फसं बाह-
 णाओ बालवीअणं, जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं
 पंचविहेणं अभिगमेण अभिगच्छति, तंजहा-सच्चिसाणं दब्बाणं विउसरणयाए १ अच्चित्ताणं दब्बाणं अविउ-
 सरणयाए २ एगासाडियं उत्तरासंगकरणेणं ३ चयखुफासे अंजलिपगहेण ४ मणसो एगात्तभावकरणेणं ५ समणं भ-
 गय महावीर तिवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ तिवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेत्ता वंदति णमंसति वंदित्ता
 णमंसित्ता तिचिहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासइ, तंजहा-काइयाए चाइयाए माणसियाए, काइयाए ताव संकुइ-

अगहत्थपाए सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिसुहे विणएणं पंजलिउडे पञ्चुवासह, वाइथाए जं जं भगवं वाग-
रेइ एवमेअं भंते ! तहमेयं भंते ! अवितहमेयं भंते ! असंदिद्धमेअं भंते ! इच्छिअमेअं भंते ! पडिच्छिअ-
मेअं भंते ! इच्छियपडिच्छियमेअं भंते ! से जहेयं तुब्भे वदह अपडिक्कलमाणे पञ्चुवासति, माणसियाए
महया संवेगं जणइत्ता तिव्वधम्ममाणुरागरत्तो पञ्चुवासह ॥ (सू० ३२) ॥

‘नयणमालासहस्सेहिं’ति नयनमालाः—श्रेणिस्थितजननेत्रपङ्क्तयः तासां यानि सहस्राणि तानि तथा तैः, ‘हिययमाला-
सहस्सेहिं अभिनंदिज्जमाणे’त्ति जनमनःसहस्रैः समृद्धिसुपनीयमानो जयजीव नन्देत्यादिपर्यालोचनादिति भावः, ‘उन्नइज्ज-
माणे’त्ति क्वचिद्दृश्यते, तत्र उन्नतिं क्रियमाण—उन्नतिं प्राप्यमाण इति ‘मणोरहमालासहस्सेहिं विच्छिप्पमाणे’ एतस्य वासे
वत्स्याम इत्यादिभिर्जनविकल्पैः विशेषेण स्फुरयमान इत्यर्थः ‘वयणमालासहस्सेहिं अभिशुद्धमाणे’त्ति व्यक्तं, ‘कंतिसोभगगुणेहिं
पत्थिज्जमाणे २’ कान्त्यादिगुणैर्हेतुभूतैः प्रार्थ्यमानो—भर्तृतया स्वामितया वा जनेनाभिलष्यमाणः ‘मंजुमंजुणा घोसेण पडिपुच्छ-
माणे’ मञ्जुमञ्जुना—अतिकोमलेन घोषेण—स्वरेण प्रतिपृच्छन्—प्रश्नयन् प्रणमतः स्वरूपादिवातां ‘पडिबुद्धमाणो’त्ति पाठा-
न्तरे प्रतिबुद्धमानो जाग्रद्, अप्रचलायमान इत्यर्थः, ‘अपडिबुद्धमाणे’त्ति पाठान्तरं, तत्राप्रत्यूह्यमानः—अनपह्रियमाणमानस
इत्यर्थः ‘समइच्छमाणे’त्ति समतिगच्छन्नतिक्रामन्नित्यर्थः, वाचनान्तरे त्वेवं ‘तंतीतलतालतुडियगीयवाइयखेणं’व्यक्तमेव, किं-
विधेन रवेणेत्याह—मधुरेण, अत एव ‘मणहरेणं’ तथा ‘जयसहुग्योसविसएणं मञ्जुमञ्जुणा घोसेणं’ति जयेति शब्दस्याभिधानस्य
उद्घोषः—उद्घोषणं विशदं—स्पष्टं यत्र स तथा तेन, मञ्जुमञ्जुना—कोमलेन घोषेण—ध्वनिना ‘अपडिबुद्धमाणे’त्ति प्राग्वत्,

'कंदरगिरिविवरकुहरगिरिवरपासादुद्धयणभयणदेवकुलसिंघाडगतिगचकचखरआरामुज्जाणकाणसमापवापदेसेसभागे'
 कन्दराणि-दर्यो गिरीणा विवरकुहराणि-गुहाः पर्वतान्तराणि वा गिरिवराः-प्रधानपर्वताः प्रासादा'-सप्तभूमिकादयः
 कर्च्यधनभवनानि'-उच्चाविरलगेहानि देवकुलानि-प्रतीतानि शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्तराणि प्राग्वत् आरामाः-पुष्पजाति-
 प्रधानाः वनपण्डाः उद्यानानि-पुष्पादिमृदुयुक्तानि काननानि-नगरावु दूरवर्तीनि सभा-आस्थायिकाः प्रपा-जलदान-
 स्थानम् एतेषा ये प्रदेशदेशरूपा भागास्ते तथा तान्, तत्र प्रदेशा-लघुतरा भागा देशास्तु-महत्तराः, 'पडिसद(दिसुजा)सय-
 सहस्ससंकुलं करोति' प्राकृतत्वेन ध्रुवचनार्थे एकधचनमत्र, ततः प्रतिशब्दलक्षसङ्कुलान् कुर्वन् कूणिको निर्गच्छतीति सम्यन्धः,
 तथा 'हयहेसियदत्थिगुलुगुलाइयरहयणसद्वमीसएणं महया कलकलरवेणं जणस्स महुरेण पूरयंते' इत्यत्र नम इत्यनेन
 सम्यन्धः, प्रदेशदेशभागान् वेत्यनेन, 'सुगंधवरकुमुमत्तुण्णसविद्धवासरेणुकविलं नमं करोते' सुगन्धीना वरकुमुमाना चूर्णाना
 च उचिद्धः-उर्ध्वं गतो यो वासरेणुः-वासकं रजः तेन यत्कविलं तत्तथा 'नमं'ति नम आकाशं कुर्वन्, 'कालागुरुकुंदुरुक-
 तुरुकधूयनियहेण जीवलोगमिव वासयंते' जीवलोकं वासयन्नित्य, शेषं प्राग्वत्, 'सर्मतओ सुभियचकवालं' सर्वतः सुभितानि
 चक्रवालानि-जनमण्डलानि यत्र निर्गमने तत्तथा तद्यथा भयतीत्येवं निर्गच्छतीत्येवं सम्यन्धः, तथा 'पवरजणवालवुहुपमुइयतु-
 रियपहायियविलालालवलवुहुलं नमं करोते' प्रचुरजनाश्च अथवा पौरजनाश्च बालवृद्धाश्च ये प्रमुदितास्त्वरितप्रथायिताश्च-
 शीघ्रं गच्छन्तस्तेषा ब्याकुलाकुलानाम्-अतिव्याकुलाना यो बोलः स बहुलो यत्र तत्तथा तदेवभूतं नमः कुर्वन्ति ।
 अथाधिकृतवाचनाऽनुश्रीयते-'अदूरसामंते' अनिकटासन्ने उचिंते देशे इत्यर्थः, 'उवेइ'त्ति स्थिरीकरोति 'अवहहु'त्ति

अपहृत्य-परित्यज्य 'रायककुहाइं'ति नृपचिह्नानि 'उप्फेसं'ति मुकुटं 'बालवीयणियं'ति चामरं 'सच्चित्ताणं दद्याणं विउ-
सरणयाए'त्ति पुष्पादिसचेतनद्रव्यत्यागेन 'अचित्ताणं दद्याणं अविउसरणयाए'त्ति वस्त्राभरणाद्यचेतनद्रव्याणामत्यजनेन
'चक्खुफासे'त्ति भगवति दृष्टिपाते 'हत्थिक्वलंधचिष्ठंभणयाए'त्ति वाचनान्तरं, तत्र हस्तिलक्षणोयः स्कन्धः-पुद्गलसञ्चयस्तस्य
या विष्टम्भना-स्थापना सा तथा तथा, 'तिक्खुत्तो'त्ति त्रिकृत्यः त्रीन् वारानित्यर्थः 'आयाहिणं पयाहिणं'ति आदक्षिणात्-द-
क्षिणपार्श्वार्दारभ्य प्रदक्षिणो-दक्षिणपार्श्ववर्ती यः स आदक्षिणप्रदक्षिणासं करोति, दक्षिणपार्श्वतस्त्रिर्धर्म्यतीत्यर्थः 'वंदई'-
त्यादि प्राग्वत् ॥ ३२ ॥

तए णं ताओ सुभद्दाप्पमुहाओ देवीओ अंतो अंतेउरंसि ण्हायाओ जाव पायच्छित्ताओ सव्वालंकार-
विष्णुसियाओ बहूहिं खुज्जाहिं चेलाहिं वामणीहिं बडभीहिं बव्वरीहिं पयाउसियाहिं जोणिआहिं पण्हवि-
आहिं इसिगिणिआहिं वासिइणिआहिं लासियाहिं लउसियाहिं सिंहलीहिं दमीलीहिं आरवीहिं पुलंदीहिं
पक्कणीहिं बहलीहिं मुरुंडीहिं सवरियाहिं पारसीहिं णाणादेसीचिदेसपरिमंडिआहिं इंगियच्चित्तियपत्थियचिजा-
णियाहिं सदेसणेवत्थगहियवेसाहिं चेडियाचक्कवालवरिसधरंकंउइज्जमहत्तरगंवंपरिक्खित्ताओ अंतेउराओ
णिगगच्छंति अंतेउराओ णिगगच्छत्ता जेणेव पाडिएक्कजाणाइं तेणेव उवागच्छन्ति उवागच्छत्ता पाडिएक्कपा-
डिएक्काइं जत्ताभिसुहाइं जुत्ताइं जाणाइं दुरुहंति दुरुहत्ता णिअगपरिआल सद्धिं संपरिउडाओ चंपाए णयरीए
मज्झंमज्झेणं णिगगच्छंति णिगगच्छत्ता जेणेव पुण्णभइे चेइए तेणेव उवागच्छंति उवागच्छत्ता समणस्स

भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते छत्ताविए तित्थयरातिसेसे पासंति पासित्ता पाडियक्कपाडियक्काइं जाणाइं
ठवंति ठवित्ता जाणेहिंतो पचोरुहंतो जाणेहिंतो पचोरुहित्ता यद्धहिं खुब्बाहिं जाव परिक्खित्ताओ जेणेव
समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छंति तेणेव उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं पंचविहेणं अभिगमेणं
अभिगच्छंति, तंजहा-सच्चित्ताणं दब्बाणं विउसरणयाए अच्चित्ताणं दब्बाणं अविउसरणयाए विणओणताए
गायल्लीए चक्खुप्फासे अंजलिपग्गहेणं मणसो एगत्तकरणेणं समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं
पयाहिणं करेन्ति धवंति णमंसंति धंदित्ता णमसित्ता कूणियरायं पुरओ कहु ठिहयाओ चेव सपरिवाराओ
अभिसुहाओ विणएणं पंजलिउडाओ पब्बुवासंति (सू० ३३) ॥

‘सुमवाप्पसुहाओ’सि सुमद्राप्रमुत्ता, धारिण्याः सुमद्रेति नामान्तरं सम्भाव्यते, तेनेत्थं निर्देशः, क्वचिद्धारिणीप्पमु-
हाओ इत्येतदेव दृश्यते, ‘अंतो अंतेवरंसि ण्हायाओ’सि अन्तः-मध्ये अन्तःपुरस्येत्यर्थः, याचनान्तरं पुनः सुगममेव, नवरं
‘वाहुयसुभयसोवथियवद्धमाणपुस्समाणवजयविजयमगलसएहिं अभियुवमाणीओ’ व्याहृतं सुभगं येषां ते व्याहृतसुभ-
गास्ते एव ते सौवस्त्रिकाश्च-स्वस्तिवादका इति समासः, ते च बद्धमानाः-कृताभिमानाः पूज्यमानवाश्च-मागधा इति बद्ध-
स्तेषां यानि जयविजयेत्यादिकानि मङ्गलशतानि तानि तथा तैः, ‘कप्पायछेयायरियरइयसिरसाओ’ कल्पाकेन-शिरोजव-
न्धकल्पज्ञेन छेकेन-निपुणेनाऽऽचार्येण-अन्तःपुरोचितशिल्पिना रचितानि शिरासि-उपचारात् शिरोजवन्धनानि यासां
तास्सया, ‘महया गधद्धणिं मुयंतीओ’ महतीं गन्धघ्राणिं मुञ्चन्त्याः, अथाधिकृतवाचना ‘बुज्जाहिं’सि कुब्जिकाभिः ‘बेलाहिं,

ति चेटिकाभिः अनार्थदेशोत्पन्नाभिर्वा युक्ता इति गम्यं, 'वामणीहि' अत्यन्तद्वस्वदेहाभिः इस्त्रोन्नतहृदयकोष्ठाभिर्वा 'वडमि-
याहि'ति वंटाभिकाभिर्वक्राधःकायाभिः 'बबरीहि'ति बर्बराभिधानानार्थदेशोत्पन्नाभिः, एवमन्यान्यपि षोडश पदानि, 'णाणादे-
सीहि' नानाजनपदजाताभिः, 'विदेशपरिमंडियाहि' विदेशः परिमण्डितो यकाभिस्तास्तथा 'विदेशपरिपिंडियाहि'ति वाचना-
न्तरं, तत्र विदेशे परिपिण्डिता-मिलिता यास्तास्तथा ताभिः, 'इंगियचिंतियपत्थियवियाणियाहि' इङ्गितेन-चेष्टितेन चिन्तितं
प्रार्थितं च वस्तु जानन्ति यास्तास्तथा, पाठान्तरे 'इंगियचिंतियपत्थियमणोगतवियाणियाहि' इङ्गितेन चिन्तितप्रार्थिते
मनोगते-मनसि वर्तमाने वचनादिनाऽनुपदेशिते विजानन्ति यास्तास्तथा ताभिः, 'सदेशेवत्थगहियवेसाहि' स्वदेशेनेपत्थ-
मिव गृहीतो वेपो यकाभिस्तास्तथा ताभिः, तथा 'चेडियाचक्कवालवरिसधरकंचुइज्जमहत्तरवंदपरिक्खित्ताओ' वर्षधराः-
वर्द्धितकाः कञ्चुकिनस्तदितरे च ये महत्तरा-अन्तःपुररक्षकास्तेषां यद्वृन्दं तेन परिक्षिप्ता यास्तास्तथा, 'णियगपरियाक सङ्घिं
संपरिवुडाओ'त्ति निजकपरिवारेण लुप्ततृतीयैकवचनदर्शनात् सार्धं-सह संपरिवृताः-तेनैव परिवेष्टिताः 'ठियाउ चेव'त्ति
ऊर्ध्वस्थिता एवेति ॥ ३३ ॥

तए णं समणे भगवं महावीरे कूणिअस्स भंभसारपुत्तास्स सुभवाप्पमुहाणं देवीणं तीसे अं महत्तिमहालि-
याए परिसाए इसीपरिसाए सुणिपरिसाए जइपरिसाए देवपरिसाए अणेगसयाए अणेगसयवंदाए अणेगस-
यवंदपरिवाराए ओहबले अहबले अपरिमिअबलवीरियतेयमाहप्पकंतिजुत्ते सारयनवत्थणियमहु-
रगंभीरकौचणिग्घोसहुंभिसुरे उरेवित्थडाए कंठेऽवड्डियाए सिरे समाइण्णाए अगरलाए अमम्मणाए

सर्व्वखरस्रणिवाइयाप पुण्णरत्ताप सव्वभासाणुगामिणीप सरस्सइप जोयणीहारिणा सरेणं अब्भमागहाप
भासाप भासति अरिहा धम्मं परिकहेइ ।

‘तीसे य महइमहालियाप’ तस्याश्च महाविमहत्याः, गुरुकाणां मध्येऽतिगुरुकाया इत्यर्थः, ‘इसिपरिसाप’सि पश्यन्तीति
ऋषयस्त एव परिपत्-परिवार ऋषिपरिपत्तस्या अतिशयज्ञानिसाधूनामित्यर्थः, धर्मं कथयतीति योगः, ‘मुणिपरिसाप’
मौनयत्साधूना वाचंयमसाधूनामित्यर्थः, ‘जइपरिसाप’सि यतन्ते चारित्रं प्रति प्रयत्ना भवन्तीति यत्तयस्तत्परिपदश्चरणोद्य-
त्साधूनामित्यर्थः, ‘अणेगसयवदाप’सि अनेकानि शतप्रमाणानि वृन्दानि यस्या सा तथा तस्याः, ‘अणेगसयवदपरियालाप’
अनेकशतमानानि यानि वृन्दानि तानि परिवारो यस्याः सा तथा तस्याः । किम्भूतो भगवानित्याह-‘ओहवले’सि अब्ब-
वच्छिन्नयलः ‘अइवले’सि अतिशययलः ‘महवले’सि प्रशस्तयलः ‘अपरिमियवलीरियतेयमाहप्पकंतिजुसे’ अपरिमितानि-
अनन्तानि यानि यलादीनि तैर्युक्तो यः स तथा, तत्र वलं-शरीरः प्राणः वीर्यं-जीवप्रभवं तेजो-दीप्तिः माहात्म्यं-महा-
नुभावता कान्तिः-काम्यता, ‘सारयनवत्थणियमहुगभीरुकुचनिग्घोसवुंभुमिस्सरे’ शारवं-शरत्कालीनं यश्वस्तनितं-भेषध्व-
नितं तदिय मधुरो गम्भीरश्च क्रौञ्चनिर्योपयच्च दुन्दुभेरिध च स्वरो यस्य स तथा, किम्भूतया कथया धर्मं कथयतीत्याह-
‘उरे विरथडाप’ उरसि विस्तृतया उरसो विस्तीर्णत्वात्, सरस्वत्येति योगः, ‘कंठेऽवड्डियाप’ गलविवरस्य वर्तुलत्वात् ‘सिरे
समाइण्णाप’ मूर्धनि सङ्कीर्णया आयामस्य मूर्ध्ना स्खलितत्वात् ‘अगरलाप’सि सुविभक्तासरतया ‘अमम्मणाप’सि अन-
पलङ्कयमानतया ‘सयक्खरसन्निवाइयाप’ सुव्यक्तः अक्षरसन्निपातो-वर्णसंयोगो यस्या सा तथा ‘पुण्णरत्ताप’सि पूर्णा

च स्वरकलाभिः रक्ता च-गोथरागानुरक्ता या सा तथा तथा, क्वचिदिदं विशेषणद्वयं-‘फुडविसयमहुरंगंभीरगाहियाए’ स्फुटविसदा-अत्यन्तव्यक्ताक्षरा स्फुटविषया वा-स्फुटार्था मधुरा-कोमला गम्भीरा-महती ग्राहिका-अक्लेशेनार्थबोधिका, एतेषां कर्मधारयोऽतस्तथा, ‘सन्नकृत्वरसणिवाइयाए’ सर्वाक्षराणां सन्निपातः-अवतारो यस्यामस्ति सर्वे वाऽक्षरसन्निपाताः-संयोगाः सन्ति यस्यां सा सर्वाक्षरसन्निपातिका तथा, ‘सरस्सइए’ वाण्या ‘जोयणणीहारिणा’ योजनातिक्रामिणा स्वरेण ‘अद्धमागहाए भासाए’ति ‘रसोर्लसौ मागंथा’मित्यादि यन्मागधभाषालक्षणं तेनापरिपूर्णां प्राकृतभाषालक्षणबहुला अर्द्धमागधीत्युच्यते ।

तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाणं अगिलाए धम्ममाइक्खइ, साऽविय णं अद्धमागहा भासा तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाणं अप्पणो सभासाए परिणामेणं परिणमइ, तंजहा-अत्थि लोए अत्थि अलोए एवं जीवा अजीवा बंधे मोक्खे पुण्णे पावे आसवे संवरे वेयणा णिज्जरा अरिहंता चक्कवदी बलदेवा वासुदेवा नरका णेरइया तिरिक्खजोणिआ तिरिक्खजोणिणीओ माया पिया रिसओ देवा देवलोआ सिद्धी सिद्धा परिणिब्बाणं परिणिब्बुया अत्थि पाणाइवाए सुसावाए अदिण्णादाणे मेहुणे परिगंहे अत्थि कोहे माणे माया लोभे जाव मिच्छादंसणसहे ।

‘आरियमणारियाणं’ति आर्यदेशोत्पन्नतदितरनराणाम् ‘अप्पणो सभासाए परिणामेणं परिणमइ’ति आर्यादीनामालम्बन-

१ श्रीसिद्धहैमशब्दानुशासने तु ९-४-२९९ तमं सूत्रं ‘रसोर्लसौ’ इति, तत्र मागध्यामित्यस्यानुद्युत्तेर्लामात् ।

स्तत्सन्धिविषय स्वभाषाया-निजभाषायाः सन्धन्धिना परिणामेन-स्वरूपेण परिणमति-वर्तते । यादृशं धर्मं कथयति
 तद्वर्णनार्थमाह-‘तंजहे’त्यादि, ‘अस्थि लोप इत्यादि कल्लाणपाथय’ इत्येतदन्तं, सुगम, नवरं लोकः-पञ्चास्तिकायमयः अलोकः-
 केवलकाशरूपः, अनयोश्चास्तित्वाभिधानं शून्यधादनिरासार्थं, तन्निरासोपपत्तिश्च ग्रन्थान्तरावगम्या, एवं प्रायेणोत्तरत्रापि,
 ‘अस्थि जीवा’ अस्तीति क्रियायचनप्रतिरूपको निपातो बहुवचनार्थो द्रष्टव्यः, इदं च लोकायतमतनिपेधार्थमुक्तम्, ‘अस्थि
 अजीव’ति पुरुषाद्विवादिवादनपेधार्थम्, ‘अस्थि वंधे अस्थि मोक्खे’ति बन्धः कर्मणा जीवस्य मोक्ख-सकलकर्मवियोगः
 तस्यैव, एतच्च द्वयं “संस्तरति वच्यते मुच्यते च नानाश्रया प्रकृतिरेव, नात्मे”त्येवविधसाहस्रमतनिपेधार्थमिति, ‘अस्थि
 पुण्णे अस्थि पाथे’ति पापमेवापचीयमानमुपचीयमानं च सुखदुःखनिबन्धनं न पुण्य कर्मास्ति, पुण्यमेव चोपचीयमानम-
 पचीयमानं च सुखदुःखहेतुर्न पापमस्तीत्येवविधवादनिरासार्थमुक्तं जगद्वैचित्र्यनिबन्धनकेवलस्वभाववादनिरासार्थं वा,
 ‘अस्थि आसथे अस्थि सवरे’ कर्मबन्धहेतुराश्रयः आश्रयनिरोधः संवरः, एतच्च बन्धमोक्षयोर्निष्कारणत्वप्रतिपेधार्थं वीर्य-
 प्राधान्यख्यापनार्थं वा, ‘अस्थि वेयणा अस्थि णिज्जरा’ वेदना-कर्मणोऽनुभवनं पीडा वा निर्जरा-देशतः कर्मक्षयः, एतच्च
 ‘नामुक्तं क्षीयते कर्मे’ त्येतत्प्रतिपादनार्थम्, अर्हदादिचतुष्कसत्ताभिधानं तु तद्वद्वनातिशायित्वमश्रद्धता तच्छब्दोत्पा-
 दनार्थं, नरकनैरयिकास्तित्वप्रतिपादनं च प्रमाणाग्राह्यत्वात्ते न सन्तीति मतनिपेधार्थं, तिर्यगाद्यस्तित्वप्रतिपादनं तु प्रत्य-
 क्षप्रमाणस्य भ्रान्तत्वात् कुवासनजान्योऽयं तिर्यगादिप्रतिभासो न तत्सत्त्वानिबन्धन इति ये मन्यन्ते तन्मतनिपेधार्थं,
 मातापितृसत्त्वाभिधानं तु ये मन्यन्ते-योऽयं मातापितृव्यपदेशः स जनकत्वकृतो जनकत्वाच्च युक्ताकृमिगण्डोलकादीन-

व्याश्रित्य स स्यात्, न चैवं, तस्मान्न वास्तवो मातापितृव्यवहार इति, तन्मतनिरासार्थं, निरासश्च जनकत्वे समानेऽप्यु-
पकारित्वकृतस्तद्व्यपदेश इति, तथा ये मन्यन्ते अतीन्द्रियार्थद्रष्टारो न सम्भवन्ति, रागादिमन्वाप्सरुषाणाम्, अस्मदादि-
वदिति तन्मतनिरासार्थं मृषिसत्ताभिधानं, तन्निरासश्च चन्द्रोपरागादिज्ञानामविसंवादर्शनादिति, देवाद्यस्तिताभिधानं
च ये मन्यन्ते-न सन्ति देवादयोऽप्रत्यक्षत्वात्, तन्मतव्युदासार्थं, तत्र सिद्धिः-ईपत्यागभारा निष्ठितार्थता वा सिद्धास्तु-
तद्वन्तः परिनिर्वाणं-कर्मकृतसन्तापोपशान्त्या सुस्थत्वं परिनिर्वृतास्तु-तद्वन्तः, तथा ये मन्यन्ते-प्राणातिपातादयो न
बन्धमोक्षहेतवो भवन्ति, बन्धनीयस्य मोचनीयस्य च जीवस्याभावात्, तन्मतनिषेधार्थम् 'अत्थि पाणाइवाए' इत्याद्युक्तं,
केवलमत्र सूत्रे बन्धमोक्षहेतुरिति वाक्यशेषो दृश्यः, इह च यावत्करणादिदं दृश्यं-'पेजे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने
परपरिवाए अरइई मायामोसे'त्ति तत्र पेजेत्ति-प्रेमानभिव्यक्तमायालोभव्यक्तिकमभिष्वङ्गमात्रं 'दोसे'त्ति द्वेषः अनभि-
व्यक्तक्रोधमानव्यक्तिकमप्रीतिमात्रं कलहो-राटिः अभ्याख्यानम्-असद्वोपारोपणं पैशुन्थं-प्रच्छन्नं सद्वोषाविष्करणं परप-
रिवादो-विप्रकीर्णं परेषां गुणदोषवचनम् 'अरइइ'त्ति अरतिः-अरतिमोहनीयोदयाच्चित्तोद्वेगस्तफला रतिः-विषयेषु
मोहनीयाच्चित्ताभिरतिः अरतिरतिः 'मायामोसि'त्ति तृतीयकषायद्वितीयाश्रययोः संयोगः, अनेन च सर्वसंयोगा उपल-
क्षिताः, अथवा वेपान्तरभापान्तरकरणेन यत्परवच्चनं तन्मायामृषावाद इति, 'मिच्छादंसणसल्ले'त्ति मिथ्यादर्शनं शल्यमिव
विविधव्यथानिबन्धनत्वात् मिथ्यादर्शनशल्यं ।

अत्थि पाणाइवायवेरमणे सुसावायवेरमणे अदिण्णादाणवेरमणे मेहुणवेरमणे परिगहवेरमणे जाव

मिच्छादंसणसल्लविवेगे सर्व्वं अत्यिमावं अत्यिसि वयति, सर्व्वं णत्थिमावं णत्थिसि वयति, सुचिण्णा कम्मा सुचिण्णफला भवंति, दुचिण्णा कम्मा दुचिण्णफला भवंति, फुसइ पुण्णपाये, पच्चायंति जीवा, सफले कल्लाणपावप । धम्ममाइक्खइ-इणमेव णिगगये पाययणे सच्चे अणुत्तरे केवलए संसुच्चे पडिपुणे णेआउए सल्लकत्तणे सिद्धिमगगे सुत्तिमगगे णिव्वाणमगगे णिब्बाणमगगे अवितइमविसंधि सव्वदुक्खप्पहीणमगगे इइड्डिआ जीया सिज्जंति बुज्जंति सुबंति परिणिव्वायंति सव्वदुक्खाणमंतं करंति ।

‘पाणाइवायवेरमणे’ इत्यादी तु तत्सत्ताभिधानम् अग्रमादस्य सर्वथा कर्तुमशक्यत्वेन तदसम्भव इत्येतन्मतनिषेधार्थं, किं बहुना ?-‘सवमत्थिभाव’ति अस्तीतिक्रियायुक्तो भावोऽस्त्रिभावस्तं, नास्तीतिविवक्षा निबन्धनभूतो भावो नास्तिभावोऽस्तं, ‘सुचिण्णा कम्म’सि सुचरितानि तपःप्रभृतीनि कर्माणि-क्रियाः ‘सुचिण्णफल’सि सुचरितं-सुचरितहेतुकत्वात् पुण्यकर्मवन्धादि तदेव फलं येषा तानि तथा, शुभफलानीत्यर्थः, न निष्फलानि नाप्यशुभफलानीति हृदयम्, एवं विपर्ययवाक्यमपि, ततश्च ‘फुसइ पुण्णपाये’ वध्नाति जीव. शुभाशुभं कर्म सुचरितेतरक्रियाभिः, ततः ‘पच्चायति’सि जीवाः प्रत्याजायन्ते-उत्पद्यन्ते, न पुनः ‘भस्सीभूतस्य शान्तस्य, पुनरागमनं कुतः?’ इत्येतदेव नास्त्रिकवचनं सत्यं, सतश्चोत्पत्ती सत्यां ‘सफले कल्लाणपायए’ सौभाग्यादीतरनिबन्धनत्वात् फलयच्छुभाशुभं कर्मेति । प्रकारान्तरेण भगवतो धर्मप्ररूपणां दर्शयद्वाह-‘धम्ममाइक्खइ इत्यादि पडिक्खे इत्येतदन्तम्’, इदं च व्यक्तं, नवरम् ‘इदमेव’ प्रत्यक्षं ‘णिगंथे पावयणे’ नैर्मन्थं प्रवचनं-जितरासनं ‘सच्चे’ सद्मथो हितम् ‘अणुत्तरे’ नेतः प्रधानतरमन्यदस्तीत्यर्थः ‘केवले’ अद्वितीयं केवलं-

प्रतीतं वा अनन्तं वा-अनन्तार्थविषयत्वात् 'पडिपुण्णे' प्रतिपूर्णमल्पग्रन्थत्वादिभिः प्रवचनगुणैः 'संशुद्धे' कपादिभिः शुद्धं सुवर्णमिव निर्दोषं गुणपूर्णत्वात् 'गेयाउए' नैयायिकं-न्यायानुगतं प्रमाणाबाधितमित्यर्थः, 'सल्लकत्तणे' मायादिश-
ल्यकर्तनं, तद्भावितानां हि भावशल्यानि व्यवच्छेदमायान्तीति 'सिद्धिमग्गे' निष्ठितार्थत्वोपायः 'मुत्तिमग्गे' मुक्तेः-सक-
लकर्मवियोगस्य हेतुः अथवा मुक्तिः-निर्लोभता मार्गो यस्य प्राप्तेः तन्मुक्तिमार्गं 'णिज्जाणमग्गे' निर्याणस्य-अनावृत्तिक-
गमनस्य मार्गो-हेतुः, 'णिवाणमग्गे' निर्वाणस्य-सकलसन्तापरहितत्वस्य पन्थाः 'अवितहं' सद्भूतार्थं 'अविसंधि' अविरुद्ध-
पूर्वापरघट्टनं 'सवदुक्खप्पहीणमग्गे' सकलदुःखप्रक्षयस्य पन्थाः अथवा सर्वाणि दुःखानि प्रहीणानि यत्र सन्ति स तथा
स मार्गः-शुद्धिर्यत्र तत्तथा, अत एव 'इहड्डिया जीवा सिज्झंति' विशेषतः सिद्धिगमनयोग्या भवन्ति अणिमादिमहासि-
द्धिप्राप्ता वा भवन्ति 'बुज्झंति' केवलज्ञानप्राप्त्या 'मुच्चंति' भवोपग्राहिकर्माशापगमात् 'परिणिवायंति' कर्मकृतसकलस-
न्तापविरहात्, किमुक्तं भवतीत्यत आह-'सपदुक्ख्वाणसंतं करंति' ।

एगच्चा पुण एगे भयंतारो पुब्बकम्ममावसेसेणं अण्णयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, महड्डी-
एसु जाव महासुक्खेसु डूरंगइएसु चिरट्टिईएसु, ते णं तत्थ देवा भवंति महड्डीए जाव चिरट्टिईआ हारवि-
राइयवच्छा जाव पभासमाणा कप्पोवगा गतिककक्षाणा आगमेसिभद्दा जाव पडिख्वा, तमाइक्खइ एवं खल्ल
चजहिं ठाणेहिं जीवा णेरइअत्ताए कम्मं पकरंति, णेरइअत्ताए कम्मं पकरेत्ता णेरइसु उववज्जंति, तंजहा-
महारंभयाए महापरिगहयाए पंचिदियवहेणं कुणिमाहारेणं, एवं एएणं अभिलावेणं तिरिक्खज्जोणिएसु माइल्ल-

यापु गिअडिह्याए अलिअवयणेणं उक्कंचणयाए वंचणयाए, मणुस्सेसु पगतिभइयाए पगतिविणीतताए साणु-
 क्कोसयाए अमच्छरियाए, देवेसु सरागसंजमेणं संजमासंजमेणं अकामणिज्जराए यालतवोकम्मेणं, तमाइ-
 कखइ,--जइ णरगा गम्मंति जे णरगा जा य वेयणा णरए । सारीरमाणसाइं दुक्खाइं तिरिक्खजोणीए ॥ १ ॥
 माणुस्सं च अणिचं चाहिजरामरणवेयणापडरं । देवे अ देवलोए देविहिं देवसोक्खाइं ॥ २ ॥ णरगं तिरि-
 क्खजोर्णि माणुसमायं च देवलोअं च । सिद्धे अ सिद्धवसहिं छज्जीयणिं परिकहेइ ॥ ३ ॥ जइ जीवा
 पज्झंति सुबंधि जइ य परिकलिस्संति । जइ दुक्खाणं अंतं करंति केइ अपडियद्धा ॥ ४ ॥ अइदुइदियचित्ता
 जइ जीवा दुक्खसागरसुर्विति । जइ घेरगसुवगया कम्मससुग्गं विहाडंति ॥ ५ ॥

‘पगचा’ एकार्चा-एका अर्चा-मनुष्यतनुर्भाविनी येषां ते तथा, ते पुनरेके केचन ‘भयंतारो’स्ति भदन्ताः-कल्याणिनः
 भक्तारो या-नैर्मन्थप्रयचनस्य सेवयितारः पूर्वकर्मविशेषेण ‘अणयरेसु देवलोपसु’स्ति अन्यतरदेवानां मध्य इत्यर्थः, ‘मह-
 द्विपसु’ इह यावत्करणादिदं दृश्यं-‘महच्छुइएसु महावलेसु महायसेसु महाणुभागेसु’स्ति, व्याख्या च प्राग्वत्, ‘दूरंगइएसु’स्ति
 अच्युतान्तदेवलोकातिकेचित्यर्थः ‘हारविराइयवच्छा’ इह यावत्करणादिदं दृश्यं-‘कडयतुडियथंभियमुया अंगयकुडल-
 महगंडयलकण्णीढधारी विचित्तहत्थाभरणा दियेणं संघापण दियेण संठाणेण दिघाप इहोप दिघाप जुईप दिघाप पभाए
 दिघाप छायाए दिघाप अचीप दिघेणं तेपणं दिघाप लेसाए दस दिसाओ उज्जोवेमाणा’ इति व्याख्या चासुरवर्णकवद्
 दृश्या, ‘कप्पोयग’स्ति कल्पोपगा-देवलोकाः ‘आगमेसिभइ’स्ति आगमिष्यद्-अनागतकालभावि भद्रं-कल्याणं निर्वान-

लक्षणं येषां ते तथा, इह यावत्करणादिदं दृश्यं—‘पासाईया दरिसणिजा अभिरूव पडिरूव’ति व्याख्या प्राग्बदेवेति, निर्गन्थप्रवचनफलवक्तव्यतां निगमयन्नाह—‘तमाइक्खइ’ति तत्प्रवचनफलमिति । अथ प्रकारान्तरेण धर्ममाह—‘एवं खल्वित्यादि बालतवोकम्मणेण’मित्येतदन्तं, व्यक्तमेव, नवरं ‘एव’मिति वक्ष्यमाणेन प्रकारेण, खलुवर्ग्यालङ्कारे, ‘कुणिमाहारेण’ति कुणिमं—मांसं, ‘उक्कंचणयाए वंचणयाए’ति उत्कञ्चनता मुग्धवञ्चनप्रवृत्तस्य समीपवर्तिविदग्धचित्तरक्षार्थं क्षणमव्यापारतयाऽवस्थानं वञ्चनता—प्रतारणं ‘पगइभइयाए’ति प्रकृतिभद्रकता स्वभावत एवापरोपतापिता ‘साणुक्कोसयाए’ति सानुक्कोशता—सदयता ‘तमाइक्खइ’ति तं धर्ममाख्यातीति धर्मकथानिगमनम् । अथोक्तधर्मदेशनामेव सविशेषां दर्शयन्नाह—‘जह णरगा गम्मन्ती’त्यादिगाथापञ्चकं, व्यक्तं, नवरं यथा नरका गम्यन्ते तथा परिकथयतीति सर्वत्र क्रियायोगः, ‘नरगं चे’त्यादि गाथा उक्तसञ्ज्ञाहिकेति, तथा ‘अट्टा अट्टियचित्ता’ इति आर्ताः—शरीरतो दुःखिता आर्तितचित्ताः—शोकादिपीडिताः आर्ताद्वा—ध्यानविशेषादात्तचित्ता इति, ‘अट्टणियट्टियचित्त’ति पाठान्तरं, तत्र आर्तेन नितरामर्दितम्—अनुगतं चित्तं येषां ते तथा, ‘अट्टदुहट्टियचित्ते’ति वा आर्तेन दुःखादितं चित्तं येषां ते तथा ।

जहा रागेण कडाणं कम्माणं पाचगो फलचिवागो जह य परिहीणकम्मा सिद्धा सिद्धालयसुचिंति, तमेव धम्मं दुचिहं आइक्खइ, तंजहा—अगारधम्मं अणगारधम्मं च, अणगारधम्मो ताव इह खलु सव्वओ सव्वत्ताए मुंढे भवित्ता अगारातो अणगारियं पव्वयइ सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं मुसावाय० अदिण्णा-

दाण० मेहुण० परिगह० राईमोयणाड वेरमणं अपमाउसो ! अणगारसामइए घम्मेः पण्णत्ते, एअस्स
घम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए निगंगे.वा निगंगी घा विहरमाणे आणाए आराहए भवति ।

घाचनान्तरे गाथाः क्रमान्तरेणाधीयन्ते, तदन्ते च 'एवं खलु जीवा निस्सीले' त्याघधीयते, तत्र शीलं-महाप्रवरूपं स-
माधानमात्रं वा 'णियय'त्ति प्रवानि-अनुप्रवानि 'णिग्गुण'त्ति गुणा-गुणप्रवानि 'निम्मेर'त्ति निर्मेर्यादा मर्यादा च-गम्यागम्या-
दिव्यवस्था 'णिप्पच्चक्खाणपोसहोवघासा' तत्र प्रत्याख्यानं-पौरुष्यादि पौषधः-अष्टम्यादिपर्वदिनं तत्रोपवसनं पौषधोप-
घासः, 'अक्कोह'त्ति क्रोधोदयाभावात् 'णिक्कोहा' उदयप्राप्तक्रोधस्य विफलताकरणात्, अत एव 'छीणक्कोहा' क्षपितक्रोधाः
एवं मानाद्यभिलाषका अपि 'अणुपुयेणं' अणमिच्छमीससम्म'मित्यादिना क्रमेण । अथाधिकृतवाचना--'इह खलु' इद्वेव
मर्त्यलोके 'सवओ सयत्ताए'त्ति सर्वतो द्रव्यतो भावतश्चेत्यर्थः, सर्वासना-सर्वान् क्रोधादीनात्मपरिणामानाश्रित्येत्यर्थः,
एते च मुण्डो भूत्वेत्यस्य विशेषणे अनगारितो प्रप्रजितस्येत्येतस्य घा, 'अयमाउसो'त्ति अयमायुष्मन् ! 'अणगारसामइए'
त्ति अनगाराणां समये-समाचारे सिद्धान्ते या भवो अनगारसामयिकः अनगारसामायिकं वा 'सिक्खाए' सिखायाम्-
अभ्यासे 'आणाए'त्ति आज्ञया विहरन् आराधको भवति ज्ञानादीनाम्, अथया आज्ञाया-जिनोपदेशस्वाराधको भयतीति ।
अणारधम्मं दुवालसविहं आइक्खह, तंजहा-पंच अणुव्वयाइं तिण्णि गुणवयाइं चत्तारि सिक्खाययाइं,
पंच अणुव्वयाइं, तंजहा-धूलाओ पाणाइवायाओ वेरमणं धूलाओ सुसावायाओ विरमणं धूलाओ अदिधा-
दाणाओ वेरमणं सदारसतोसे इच्छापारिमाणे, तिण्णि गुणपयाइं तंजहा-अणत्पदंबवेरमणं विसिञ्चयं उव-

भोगपरिभोगपरिमाणं, चत्तारि सिक्खावयाहं, तंजहा-सामाहअं देसावगासियं पोसहोववासे अतिहिसं-
यअस्स विभागे, अपच्छिमा मारणंतिआ संलेहणाजूसणाराहणा अयमाउसो! अगारसामइए धम्मं पणत्ते,
धम्मस्स सिक्खाए उवट्ठिए समणोवासए समणोवासिआ वा विहरमाणे आणाइ आराहए भवति ॥
(सू० ३४) ॥

‘अपच्छिमा मारणन्तिया संलेहणाहूसणाराहणा’ अपच्छिमत्ति-अकारस्यामङ्गलपरिहारार्थत्वात्पश्चिमा-पश्चात्कालभा-
विनी अत एव मारणान्तिकी मरणरूपे अन्ते-अवसाने भवा मारणान्तिकी संलेखना-कायस्य तपसा कृशीकरणं तस्याः
जूपणा-सेवा संलेखनाजूपणा आराधना-ज्ञानादिगुणानां विशेषतः पालना ॥ ३४ ॥

तए णं सा महतिमहालिया मणूसपरिसा समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मं सोचा गिसम्म
हइठुजावहिअया उट्टाए उट्टेति, उट्टाए उट्टिता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाह्णिणं पयाहिणं
करेइत्ता वंदति णमंसति वंदित्ता णमंसित्ता अत्थेगइआ सुंढे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए,
अत्थेगइआ पंचाणुव्वइयं सत्तासिक्खावइअं दुवालसविहं गिहिधम्मं पडिचण्णा, अवसेसा णं परिसा संमणं
अगवं महावीरं वंदति णमंसति वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी-सुअक्खाए ते भंते! णिगंथे पावयणे
एवं सुपणत्ते सुभासिए सुविणीए सुभाविए अणुत्तरे ते भंते! णिगंथे पावयणे, धम्मं णं आइक्खमाणा
तुब्भे उवसमं आइक्खह, उवसमं आइक्खमाणा विवेगं आइक्खह, विवेगं आइक्खमाणा वेरमणं आइ-

क्लृप्त, घेरमणं आइक्खमाणा अकरणं पावाण कम्माणं आइक्खह, णत्थि णं अण्णे केइ समणे वा माहणे
 धा जे एरिसं घम्ममाइक्खत्ताए, किमंग पुण इत्तो उत्तरतरं ? , एवं वदित्ता जामेव दिसं पाउब्भूआ तमेव
 विसं पडिगया ॥ (सू० ३५) ॥ तए णं कूणिण राया भंससारपुत्ते समणस्स भगवओ महावीरस्स अत्तिए
 घम्मं सोच्चा गिसम्म हइत्तुइजावहियए उट्ठाए उट्ठेइ उट्ठाए उट्ठित्ता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो
 आयाहिणं पयाहिणं करेत्ति २ सा वदत्ति णमंसत्ति वंदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी-सुअक्खाए ते भंते ! णिगंथे
 पायपणे जाव किमंग पुण एत्तो उत्तरतरं ? , एव वदित्ता जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए ॥
 (सू० ३६) ॥ तए णं ताओ सुभट्ठापसुहाओ देवीओ समणस्स भगवओ महावीरस्स अत्तिए घम्मं
 सोच्चा गिसम्म हइत्तुइजावहियाओ उट्ठाए उट्ठित्ता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं
 करेन्ति २ सा वंदत्ति णमंसत्ति वदित्ता णमंसित्ता एवं वयासी-सुअक्खाए ते भंते ! णिगंथे पावयणे जाव
 किमंग पुण इत्तो उत्तरतरं ? , एवं वदित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूआओ तामेव दिसिं पडिगयाओ ।
 समोसरणं सम्मत्तं ॥ (सू० ३७) ॥

'महइमहालिया महच्चपरिस'त्ति महातिमहती-अतिगरीयसी महत्पर्यत्-महत्त्वोपेतसभा महता समूह इत्यर्थः, 'भणूस-
 परिस'त्ति तु न्यक्कमेव, 'सोच्चा निसम्म'त्ति श्रुत्वा-आकर्ष्य निशम्य-अवधारयति 'उट्ठाए उट्ठेइ'त्ति उत्थया-कायस्योर्ध्व-
 भवनेन 'सुयक्खाए'त्ति सुपु आख्यातं सामान्यभणनतः 'सुपण्णत्ते' सुपु प्रशंसं विशेषभणनतः 'सुभासिपे' सुभाषितं वचन-

व्यक्तितः 'सुविणीए' सुविनीतं शिष्येषु सुष्ठु विनियोजितं 'सुभाविए' सुष्ठु भावितं-तत्त्वभणनात् 'उवसमं आइक्खह'त्ति क्रोधादिनिरोधमित्यर्थः, 'विवेगं'ति बाह्यग्रन्थत्यागमित्यर्थः, 'वेरमणं'ति मनसो निवृत्तिं 'धर्मम्' उपशमादिरूपं ब्रूयति हृदयं, 'नस्थि णं'ति न प्रभवति-न शक्नो भवति 'आइक्खित्तए'त्ति आख्यातुं, 'किमंग पुणं'त्ति अङ्गत्यामन्त्रणे, किं पुनरिति विशेषद्योतनार्थः, 'उत्तरतरं' प्रधानतरं 'जामेव दिसं पाउब्भूया' यस्या दिशः सकाशात् प्रकटीभूता-आगतेत्यर्थः समवसरणवर्णकः ॥ ३५-३६-३७ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेठ्ठे अंतेवासी इंदभूई नामं अणगारे गोयम-सगोत्तेणं सत्तुस्सेहे समचउरंससंठाणसंठिए वहरोस्सहनारायसंघयणे कणगपुलकनिग्घसपम्हगोरे उगगतवे दित्ततवे तत्ततवे महातवे घोरतवे उराले घोरे घोरगुणे घोरतवस्सी घोरबंधंभेचैरवासी उच्छूढसरीरे संखि-त्तविउलतेअलेस्से समणस्स भगवओ महावीरस्स अदूरसामंते उहुंजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्टोवगए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरति ।

'तेणं कालेण'मित्यादि व्यक्तं, नवरं 'सत्तुस्सेहे'त्ति सप्तहस्तोच्छ्रयः, विशेषणद्वयं त्वागमसिद्धं, 'कणगपुलकनिग्घसपम्हगोरे' कनकस्य-सुवर्णस्य पुलको-लवस्तस्य यो निकपः-कपपट्टे रेखालक्षणस्तथा पम्हत्ति-पद्मगर्भस्तद्भद्रौरो यः स तथा, वृद्धव्याख्या तु कनकस्य न लोहादेर्यः पुलकः-सारो वर्णातिशयस्तप्रधानो यो निकपो-रेखा तस्य यत्पक्ष्म-बहुलत्वं तद्वद् यो गौरः स तथा, 'उगगतवे' उग्रम्-अप्रघृष्यं तपोऽस्येत्युग्रतपाः. 'दित्ततवे' दीप्तुहुताशन इव कर्मवनदाहकत्वेन ज्वलत्तेजः तपो यस्य

स तथा, 'तत्तत्तवे' तप्त-तापितं तपो येन स तप्ततपाः, एवं तेन तत्तपस्तप्तं येन कर्माणि सन्ताप्य तेन तपसा स्वात्माऽपि तपोरूपः सन्तापितो, यतोऽभ्यस्यासृश्यमिव जातमिति, 'महातवे' महातपाः प्रशस्ततपाः बृहत्तपा वा 'ओराले'सि भीमः कथम् ?-अतिकष्ट तपः कुर्वन् पार्श्ववर्तिनामल्पसत्त्वानां भयानको भवति, अपरस्त्वाह-'ओराले'सि उदार'-प्रधानः 'घोर'सि घोरो-निर्घृणः परीपहेन्द्रियकपायाख्यानां रिपूणा विनाशे कर्तव्ये, अन्ये त्यात्मनिरपेक्षं घोरमाहुः, 'घोरगुणो' घोरा'-अन्यैर्बुलुचरा गुणाः-मूलगुणादयो यस्य स तथा, 'घोरतवस्सी' घोरैस्तपोभिल्लपस्वी 'घोरवंभचेरवासी' घोरं-दारुणमल्पसस्यैर्दुरनुचरत्याद्यद् ब्रह्मचर्यं तत्र वस्तुं शीलं यस्य स तथा, 'उच्छूढसरीरे' उच्छूढम्-उज्झितमिवोञ्जितं शरीरं येन तत्सस्कारत्यागात् स तथा, 'संखित्तविलतेयलेस्से' संक्षिप्ता-शरीरान्तर्लीना विपुला च विस्तीर्णा अनेकयोजनप्रमाणेनाऽऽश्रितवस्तुदहनसमर्थत्वात् तेजोलेख्या-विशिष्टतयोजन्यलब्धिविशेषप्रभया तेजोग्वाला यस्य स तथा, 'ऊहुजाणू' शुद्धपृथिव्यासनवर्जनात् औपग्रहिकनिपद्याया अभावाच्च उत्कृष्टकासनः सन्नपदिश्यते, ऊर्ध्वं जानुनी यस्य स ऊर्ध्वजानुः, 'अहोसिरे' अधोमुखो नोर्ध्वं तिर्यग्या निक्षिप्तदृष्टिरिति भावः, 'ज्ञाणकोट्योगए' ध्यानमेव कोष्ठो ध्यानकोष्ठस्तमुपगतो यः स तथा, यथा हि कोष्ठके धान्यं प्रक्षिप्तमविप्रकीर्णं भवत्येवं स भगवान् धर्मध्यानकोष्ठकमनुप्रविश्येन्द्रियमनास्यधिकृत्य संवृतात्मा भवतीति भावः ।

तप णं से भगवं गोभमे जायसहे जायसंसप जायकोऊहले उप्पणसहे उप्पणसंसप उप्पणकोऊहले संजायसहे संजायसंसप संजायकोऊहले समुप्पणसहे समुप्पणसंसप समुप्पणकोऊहले उट्टाप उट्टेइ उट्टाप

उद्विस्ता जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छति तेणेव उवागच्छिता समणं भगवं महावीरं तिवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेति तिवखुत्तो आयाहिणं करेत्ता वंदति णमंसति वंदित्ता णमंसित्ता णचासणे णाइदूरे सुस्सूसमाणे णमंसमाणे अभिसुहे विणएणं पंजलिउडे पज्जुवासमाणे एवं वयासी । 'जायसहे' जाता-प्रवृत्ता श्रद्धा-इच्छाऽस्येति जातश्रद्धः, क्व ?-वक्ष्यमाणानां पदार्थानां तत्त्वपरिज्ञाने, 'जायसंसए' जातः संशयोऽस्येति जातसंशयः, संशयस्त्वनिर्द्धोरितार्थं ज्ञानमुभयवस्त्वंशावलम्बितया प्रवृत्तं, स त्वेवं तस्य भगवतो जातः, यथा-श्रीमन्महावीरवर्द्धमानस्वामिना प्रथमाङ्गप्रथमश्रुतस्कन्धप्रथमाध्ययने प्रथमोद्देशके आत्मन उपपात उक्तः, स किमसत एवात्मनः उत सतः परिणामान्तरापत्तिरूपः, 'जायकोउहले' जातं कुतूहलं-कौतुकं यस्य स तथा, कीदृशमुपपातं भगवान्वक्ष्यतीत्येवंरूपजातश्रवणौत्सुक्य इत्यर्थः, 'उप्पन्नसहे' प्रागभूता उत्पन्ना श्रद्धा यस्य स उत्पन्नश्रद्धः, अथोत्पन्नश्रद्धत्वस्य जातश्रद्धत्वस्य च कोऽर्थभेदो ?, न कश्चिद्, अथ किमर्थं तत्प्रयोगः ?, उच्यते, हेतुत्वप्रदर्शनार्थः, तथाहि-उत्पन्नश्रद्धत्वाज्जातश्रद्धः प्रवृत्तश्रद्ध इत्यर्थः, 'संजायसहे' इत्यादौ च 'संशब्दः प्रकर्षोदिवचनः, अपरस्त्वाह-जाता श्रद्धा प्रष्टुं यस्य स जातश्रद्धः, कथं जातश्रद्धो ?, यस्माज्जातसंशयः, कथं संशयः अजनि ?, यस्मात् प्राक्कुतूहलं-किंविधो नामायमुपपातो भविष्यतीत्येवंरूपमित्येष तावदवग्रहः, एवमुत्पन्नसज्जातसमुत्पन्नश्रद्धादय ईहापायधारणाभेदेन वाच्या इति उपोद्घातग्रन्थो व्याख्यातः ।

जीवे णं भंते ! असंजए अघिरए अप्पडिहयपच्चवखायपावकम्मे सकिरिए असंसुडे एगंतदंडे एगंतबाले

एगंतसुते पायकम्मं अणहाति ? हुंता अणहाति ? असंजअअथिरअअल्पडिहयपयपरताप-
 पायकम्मे सकिरिण असंगुडे एगतदंटे एगतसुत्ते मोहणिज्जं पायकम्मं अणहाति ?, हुंता अणहाति ? ।
 जीये णं भंते ! मोहणिज्जं कम्मं घेदेमाणे किं मोहणिज्जं कम्मं घंधइ ? येअणिज्जं कम्मं घंधइ ?, गोअमा !,
 मोहणिज्जंवि कम्मं घंधइ येअणिज्जंवि कम्मं घंधति, णणणथ चरिममोहणिज्ज कम्मं घेदेमाणे येअणिज्जं कम्मं
 घंधइ णो मोहणिज्जं कम्मं पयइ इ । जीये णं भंते ! असंजण अथिरण अल्पडिहयपयकरायापायकम्मे सकिरिण
 असंगुडे एगतदंटे एगतपाले एगतसुत्ते ओसणतसपाणघाती कालमासे कालं क्किया गिरइणसु उचयज्जंति ?,
 हुंता उचयज्जंति ? । जीये णं भंते ! असंजण अथिरण अपडिहयपयकरायापायकम्मे इओ सुण पेया देवे
 सिआ !, गोअमा ! अरथेगइया देवे सिआ अरथेगइया णो देवे सिआ, से केणट्टेणं भंते ! एवं सुचइ-अत्थे-
 गइआ देवे सिआ अरथेगइआ णो देवे सिआ !, गोपमा !, जे इमे जीवा गामागरणयरणिगमरायराणि-
 नेइरुणपइमंडयदोणसुइपट्टणासमसंपाहसणिधेसेसु अकामतण्हाण अकामयंभनेरयासेणं अका-
 मअणाणरसीपायघदंसमसगसेअजइमइपंकपरितायेणं अल्पतरो या सुज्जतरो या कालं अप्पाणं परिकिले-
 मंति अणतरो या धुज्जतरो या कालं अप्पाणं परिकिलेसिआ कालमासे कालं क्किया अणतरेसु थाणमंत-
 रेसु देयलोगसु देयत्ताण उपयत्तारो भवंति, तदिं तेसि गती तदिं तेसि ठिती तदिं तेसि उचवाण पणत्ते ।

अथाभिधित्तितोपपातस्य कर्मघन्धपूर्वकत्वात् कर्मघन्धप्ररूपणायाह- 'जीनेण' मित्यादि, 'असंजयअथिरयअल्पडिहयपय-

क्वायपावकम्मे' असंयतः-असंयमवान् अविरतः-तपसि न विशेषेण रतः, अथवा कस्मादसंयतो?, यस्मादविरतो-विरतिव-
 र्जितः, तथा न प्रतिहतानि-सम्यक्त्वप्राप्त्या ह्रस्वीकृतानि प्रत्याख्यातानि च-सर्वविरतिप्रतिपत्तितः प्रतिपेधितानि पाप-
 कर्माणि-ज्ञानावरणादीनि येन स तथा, अथवा प्रतिहतानि अतीतकालकृतानि निन्दाद्वारेण प्रत्याख्यातानि अनागतका-
 लभावीनि निवृत्तितः पापकर्माणि-प्राणातिपातादिपापक्रिया येन स तथा, तन्निपेधेनाप्रतिहतप्रत्याख्यातपापकर्मा, ततः पूर्व-
 पदाभ्यां सह कर्मधारयः, अत एव 'सकिरिण्' सक्रियः-कायिक्यादिक्रियायुक्तः 'असंबुडे' असंबृतः-अनिरुद्धेन्द्रियः 'एगं-
 तदंडे' एकान्तेनैव-सर्वथैव दण्डयत्यात्मानं परं वा पापप्रवृत्तितो यः स एकान्तदण्डः, 'एगंतवाले' सर्वथा मिथ्यादृष्टिः,
 अत एव 'एगंतसुत्ते' सर्वथा मिथ्यात्वनिद्रया प्रसुप्तः 'पापकर्म' ज्ञानावरणाद्यशुभं कर्म 'अण्हाइ' आत्तौति-आश्रवति
 बध्नातीत्यर्थः, हन्तेति कोमलामन्त्रणे प्रत्यवधारणार्थो वा, 'अण्हाइ'त्ति आत्तौत्येव बध्नात्येवेत्युत्तरं, न ह्यसंयतादिविशे-
 षणो जीवः कस्याश्चिदवस्थायां कर्म न बध्नातीति १ । तृतीयसूत्रे 'ण्णत्थ चरिममोहणिज्जं कम्मं वेदेमाणे वेअणिज्जं कम्मं
 बंधइ णो मोहणिज्जं'ति नन्नत्थत्ति-नवरं केवलमित्यर्थः, चरममोहनीयं सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानके लोभमोहनीयसूक्ष्मकि-
 ष्टिकारूपं वेदयन् वेदनीयं बध्नाति, अयोगिन एव वेदनीयस्याबन्धकत्वात्, न पुनर्मोहनीयं बध्नाति, सूक्ष्मसम्परायस्य
 मोहनीयायुक्त्वर्जानां पण्णामेव प्रकृतीनां बन्धकत्वात्, यदाह-"सत्तविहबंधगा होंति पाणिणो आउवज्जियाणं तु । तह

१ सप्तविधबन्धका भवन्ति प्राणिन आयुर्वर्ज्यानामेव । तथा सूक्ष्मसम्परायाः पट्टिधनन्धका विनिर्दिष्टाः ॥ १ ॥ मोहायुर्वर्ज्यानां
 प्रकृतीनां ते तु बन्धका भणिताः ।

सुदुमसपराया छविहयंघा धिणिद्धिडा । ३ ॥ मोहाहवयवजाणं पयडीण ते उ वंधगा भणिया” ३ । अथाभिधित्सितोपपात-
 निरूपणायाह-‘जीवे ण’ मित्यादि, व्यर्कं, नवरं ‘उत्सर्गं’ति पादुल्यतः ‘कालमासे कालं किञ्च’ति मरणावसरे मरणं विधा-
 येत्यर्थः ४ । ‘इओ चुप पेच्च’सि इतः स्थानान्मर्त्यलोकलक्षणाच्च्युतो-अष्टः ‘प्रेत्य’ जन्मान्तरे देयः स्यात्, ‘से केणट्ठेणं’ति
 अय केन कारणेनेत्यर्थः, ‘जे इमे जीव’सि य इमे-प्रत्यक्षासन्नाः जीवा-पद्येन्द्रियतिर्यज्मनुष्यलक्षणाः, ग्रामागरादयः प्राग्वत्,
 ‘अकामत्तहाए’सि अकामानां-निर्जराघनभिलाषिणां सता तृष्णा-चूद् अकामतृष्णा तथा, एवमन्यत्पदद्वयम्, ‘अका-
 मजण्हाणगसीयायवदंससंगसेयज्जमहंपंकपरितावेणं’ इह स्वैद.-प्रस्वेदो याति च लगति चेति जहो-रजोमात्रं महः-
 कठिनीभूत. पङ्को-मल एव स्वैदेनाद्रीभूतः अस्नानादयस्तु प्रतीता. अस्नानादिभिर्यः परितापः स तथा तेन, ‘अप्पतरो वा
 भुज्जतरो वा कालं’ति प्राकृतत्वेन विभक्तिपरिणामादल्पतरं वा भूयस्तरं वा कालं यावत् ‘अणतरेसु’सि घट्टना मध्ये
 एकतरेषु ‘याणमंतरेसु’सि व्यन्तरेषु देयलोकेषु-देयजनेषु मध्ये ‘तहिं तेसिं गइ’सि ‘तस्मिन्’-ज्ञानमन्तरदेयलोके ‘तेयाम्’-
 असंयतादिविशेषणजीवाना ‘गतिः’ गमनं ‘ठिइ’सि अवस्थानम् ‘उववाओ’सि देयतया भवनम् ।

तेसि णं भंते ! देयाणं केचइअं कालं ठिई पणत्ता !, गोअमा ! दसयाससहस्साइं ठिई पणत्ता, अत्थि णं
 भंते ! तेसिं देयाणं इही या जुई या जसे ति या वले ति या वीरिप इ वा पुरिसक्कारपरिकमे इ वा !, इत्ता
 अत्थि, ते णं भंते ! देया परलोगस्साराहगा !, णो तिण्ठे समट्ठे ५ । से जे इमे गामागरणयरणिगमरायहा-

णिखेडकव्यडमडंबदोणसुहपट्टणासमसंबाहसणिवेसेसु मणुआ भवंति, तंजहा-अंडुवद्धका णिअलबद्धका हडिबद्धका चारगबद्धका हत्थच्छिन्नका पायच्छिन्नका कणच्छिन्नका णक्कच्छिन्नका उट्टच्छिन्नका जिब्भच्छिन्नका सीसच्छिन्नका मुखच्छिन्नका मज्झच्छिन्नका वेकच्छिन्नका हियउप्पाडियगा णयणुप्पाडियगा दसणुप्पाडियगा वसणुप्पाडियगा गेवच्छिन्नका तंडुलच्छिन्नका कागणिमंसक्खाइयया ओलंबिया लंबिअया धंसिअया धोलिअया फाडिअया पीलिअया सूलाइअया सूलभिण्णका खारवत्तिया वज्झवत्तिया सीहपुच्छियया दवग्गिदड्ढिगा पंकोसण्णका पंके खुत्तका वलयमयका वसट्टमयका णियाणमयका अंतोसल्लमयका गिरिपडिअका तरुपडियका मरुपडियका गिरिपक्खंदोलिया तरुपक्खंदोलिया मरुपक्खंदोलिया जलपवेसिका जलणपवेसिका विसभक्खित्तका सत्थोवाडित्तका वेहाणसिआ गिद्धपिठ्ठका कंतारमतका डुभिवलमतका असंक्खिलिठ्ठपरिणामा ते कालमासे कालं किच्चा अणतरेसु वाणमंतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गती तहिं तेसिं ठिती तहिं तेसिं उववाए पणत्तो, तेसिं णं भंते ! देवाणं केवइअं कालं ठिती पणत्ता ?, गोअमा !, बारसवाससहस्सांइं ठिती पणत्ता । अत्थि णं भंते ! तेसिं देवाणं इद्धी वा जुई वा जसे ति वा बले ति वा वीरिए इ वा पुरिसक्कारपरिक्कमे इ वा ?, हुंता अत्थि, ते णं भंते ! देवा परलोगस्साराहगा ?, णो तिण्ठे समट्ठे ६ ।

'इह्नी इ व'सि ऋद्धिः-परिवारादिसम्पत् 'जुई इ व'सि द्युति-शरीराभरणादिदीप्तिः, इशब्दो निपातो वाक्यालङ्कारार्थः, इतिशब्दो वाड्यं कृतसन्धिप्रयोग उपप्रदर्शनार्थः, 'जसे इ व'सि यशः-ख्यातिः, वाशब्दो विकल्पार्थः, क्वचित्पठ्यते-'उद्घाणे इ वा कस्मे इ व'सि तत्रोत्थानम्-कूर्चीभवन कर्म च-उल्लेपणादिका क्रिया 'बले इ व'सि बलं शरीरः प्राणः 'धीरिप इ वा' धीर्य-जीवप्रभवः प्राण एव 'पुरिसकारपरिक्रमे इ व'सि पुरुषकार-पुरुषाभिमान' स एव निष्पादितफल' पराक्रमः, 'इते'सि एवमेवेत्यर्थः, 'ते णं देवा परलोगस्स आराहण'सि ते अकामनिर्जरालब्धदेवमवा व्यन्तराः 'परलोकस्य'जन्मान्तरस्य निर्वाणसाधनानुकूलस्य 'आराधका' निष्पादका इति प्रश्नः, 'नो इण्ठे'सि नायमर्थः 'समष्टे'सि समर्थः-सङ्गत इत्युत्तरम्, अयमभिप्रायो-ये हि सम्यग्दर्शनज्ञानपूर्वकानुष्ठानतो देवाः स्युस्त एवाचर्यतया आनन्तर्येण पारम्पर्येण वा निर्वाणानुकूलं भवान्तरमावर्जयन्ति, तदन्ये तु भाज्या' ५। 'से जे' इत्यादिसूत्रं व्यक्तं, नवर शेषशब्दोऽथशब्दार्थः, अथशब्दश्चेह याव्योपश्लेषार्थो, ग्रामादयः प्राग्वत्, 'अंडुवद्धग'सि अण्डूनि-अण्डुकानि काष्ठमयानि लोहमयानि वा हस्तयो' पादयोर्वा बन्धनविशेषाः 'नियलवद्धग'सि निगहानि-लोहमयानि पादयोर्वन्धनानि 'हडिबद्धग'सि हडि-होटक. 'चारगवद्धग'सि चारको-गुप्ति. 'मुरवच्छिन्नग'सि मुरजो-गलघण्टिका 'मग्गच्छिन्नग'सि मध्य-उदरदेश 'वइकच्छिन्नग'सि उत्तरासङ्गन्यायेन विदारिताः, 'हियउप्पाडियग'सि उत्पादितहृदया आकृष्टकालेयकमांसा इत्यर्थः, 'वसणुप्पाडियग'सि वसाटितवृषणा आकृष्टाण्डा इत्यर्थः, 'तण्डुलच्छिन्नग'सि तण्डुलप्रमाणखण्डे खण्डिताः 'कागणिमंसलाइय'सि फाकणीमांसानि तवेहोद्धृतश्लक्ष्णमांस-खण्डानि तानि खण्डिताः 'उहंभियग'सि अचलम्बितकाः रज्ज्वा बद्धा गर्तादाववतारिताः, उहंभितपर्यायास्तु नैते भवन्ति,

उल्लम्बितानां वैहायसिकशब्देन वक्ष्यमाणत्वादिति, 'लंबियग'त्ति लम्बितकाः-तरशाखायां बाहौ बद्धाः 'धंसियग'त्ति धर्षितकाश्चन्दनमिव दृषदि 'धोलियय'त्ति धोलितका दधिघट इव पट इव वा 'फालियय'त्ति स्फालितकाः कुठारेण दारु-
वच्छाटकवद्वा, पुस्तकान्तरे 'पीलियग'त्ति पीडितका यन्नैरिध्रुवदिति 'सूलाइयग'त्ति शूलाचितकाः शूलिकाप्रोताः 'सूल-
भिन्नग'त्ति मस्तकोपरि निर्गतशूलिकाः 'खारवत्तिय'त्ति क्षारेण क्षारे वा तोक्षकतरुभस्मादिनिर्मितमहाक्षारे वर्तिता-वृत्तिं
कारिताः तत्र क्षिप्ता इत्यर्थः, क्षारपात्रं वा कृताः-क्षारपात्रिताः तं भोजितास्तस्य वाऽऽधारतां नीता इत्यर्थः, 'वज्रवत्ति-
य'त्ति वर्धेण सह वृत्तिं कारिताः वर्द्धपात्रिता वा-तेन बद्धा इत्यर्थः, उत्पाटितबद्धा वा, 'सीहपुच्छियय'त्ति इह पुच्छश-
ब्देन मेहनं विवक्षितम् उपचारात् ततः सीहपुच्छं कृतं सज्जातं वा येषां ते सिंहपुच्छितास्त एव सिंहपुच्छितकाः, सिंहस्य हि
मैथुनान्निवृत्तस्यात्याकर्षणात् कदाचिन्मेहनं श्रुयति एवं ये क्वचिदपराधे राजपुरुषैस्त्रोटितमेहनाः क्रियन्ते ते सिंहपुच्छि-
तका व्यपदिश्यन्त इति, अथवा कृकाटिकातः पुतप्रदेशं यावद्येषां वर्धं उत्कर्त्य सिंहपुच्छाकारः क्रियते ते तथोच्यन्ते इति,
'दवगिदह्नुग'त्ति दवाग्निः-दावानलस्तेन ये दग्धास्ते तथोक्ताः 'पंकोसन्नग'त्ति पङ्के ये अवसन्नाः-सर्वथा निमग्नास्ते पङ्गा-
वसन्नाः 'पंके खुत्तग'त्ति पङ्के मनाद् मग्नाः केवलं तत उत्तरीतुमशक्ताः 'वल्यमयग'त्ति वलन्तः-संयमाद् भ्रश्यन्तः अथवा
बुभुक्षादिना वेहन्तो ये मृतास्ते वलन्मृतकाः 'वसद्मयग'त्ति वशेन-विषयपारतन्त्र्येण ऋताः-पीडिता वशार्ताः, वशं वा-

विषयपरतन्त्रतां ऋता-गता वशातीस्ते सन्तो ये मृतास्ते वशातमृता वा शब्दादिरफहरिणादिवदिति 'गियाण-
 मयग'त्ति निदानं कृत्या बालतपश्चरणादिमन्तो ये मृतास्ते तथा 'अंतोसहस्रमयग'त्ति अनुद्धृतभायशल्या मध्यवर्तिभृश्या-
 दिशल्या वा सन्तो ये मृताः 'गिरिपडियग'त्ति गिरेः-पर्वतात्पतिता गिरिर्वा-महापापाणः पतितो येषामुपरि ते तथा,
 एवं तरुपतितकाः, 'मरुपडियग'त्ति मरौ-निर्जलदेशे पतिता ये ते तथा, मरुर्वा-निर्जलदेशाययविशेषात् स्थलादित्यर्थः
 पतिता ये ते तथा, 'भरुपडियग'त्ति क्वचित्तत्र भरात्-रुणकर्पासादिभरात्पतिता भरो वा पतितो येषामुपरि ते तथा,
 'गिरिपक्खदोलया' गिरिपक्षे-पर्वतपार्श्वे छिन्नदङ्कगिरी वाऽऽत्मानमन्दोलयन्ति ये ते तथा, तेषा च तदन्दोलनमन्दोलका-
 त्पातेनात्मनो मरणार्थम्, एवं तरुपक्षान्दोलकादयोऽपीति, 'सत्योवाडियग'त्ति शस्त्रेणात्मानमवपाटयन्ति-विदारयन्ति
 मरणार्थं ये ते तथा, 'वेहाणसिग'त्ति विहायसि-आकाशे तरुशाखादावात्मन बहुम्बनेन यन्मरणं भवति तद्वैहायसं तदस्ति
 येषा ते प्राकृतशैलीवशात् वेहाणसिया, 'गिच्छपडग'त्ति ये मरणार्थं पुरुषकरिकरभरासमादिकलेवरमध्ये निपतिताः सन्तो
 गृध्रैः सृष्टास्तुण्डैर्विदारिता भियन्ते ते गृध्रसृष्टकाः 'असंकिण्डिपरिणाम'त्ति संक्लिष्टपरिणामा हि महार्तरौद्रध्याना-
 वेशेन देवत्वं न लभन्त इति भावः ६ ।

से जे इमे गामागरणपरणिगमरायहाणिलेखकव्यडमडंबदोणसुहपट्टणासमसंयाहसंनियेसेसु मणुआ भवंति,
 तंजहा-पगइमइगा पगइडवसंता पगइपतणुकोहमाणमायालोहा मिडमइवसंपण्णा अल्लीणा विणीआ अम्मा-
 पिडसुस्सुसका अम्मापिईणं अणतिकमणिज्जवयणा अप्पिच्छा अप्पारंमा अप्पपरिग्गहा अप्पेणं आरंभेणं

अप्येणं समारंभेणं अप्येणं आरंभसमारंभेणं वित्तिं कल्पेमाणा बहूहं वासाहं आउअं पालंति पालित्ता काल-
मासे कालं किञ्चा अणतरेसु वाणमंतरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गती तहिं
तेसिं ठिती तहिं तेसिं उववाए पणत्ते, तेसिं णं भंते ! देवाणं केवइअं कालं ठिती पणत्ता !, गोयसा !
चउइसवाससहस्सा ७ ।

‘पगइभद्दग’त्ति प्रकृत्या-स्वभावत एव न परानुवृत्त्यादिना भद्रकाः-परोपकारकरणशीलाः प्रकृतिभद्रकाः ‘पगइउव-
संता’ इत्यत्र उपशान्ताः-क्रोधोदयाभावात् ‘पगइतणुकोहमाणमायलोह’त्ति सत्यपि कषायोदये प्रतनुक्रोधादिभावाः ‘मिउ-
मद्दवसंपन्न’त्ति मृदु यन्मादवम्-अत्यर्थमहङ्कृतिजयं ये सम्पन्नाः-प्राप्तास्ते तथा ‘आलीण’त्ति आलीना-गुरुमाश्रिताः, ‘भद्दग’
त्ति क्वचित्तत्र भद्रकाः-अनुपापकाः सेव्यशिक्षागुणात्, तत एव विनीताः, एतदेवाह-‘अम्मापिऊण सुस्सूसगा’ अम्बा-
पिन्नोः शुश्रूषकाः-सेवकाः, अत एव ‘अम्मापिऊणं अणइक्कमणिज्जवयणा’ इहैवं सम्बन्धः-अम्मापिन्नोः सत्कमनतिक्रमणीयं
वचनं येषां ते तथा, तथा ‘अप्पिच्छा’ असहेच्छाः ‘अप्पांभा अप्पपरिगह’त्ति इहारम्भः-पृथिव्यादिजीवोपमर्दः कृष्यादि-
रूपः परिग्रहस्तु-धनधान्यादिस्वीकारः, एतदेव वाक्यान्तरेणाह-‘अप्पेण आरंभेण’मित्यादि, इहारम्भो-जीवानां विनाशः
समारम्भः-तेषामेव परित्तापकरणं, आरम्भसमारम्भस्त्वेतद्वयं, ‘वित्तिं’त्ति वृत्तिं-जीविकां ‘कल्पेमाण’त्ति कल्पयन्तः कुर्वाणाः७।

से जाओ इमाओ गामागरणपरणिगमरायहाणिलेडकव्यचमखंडयदोणमुहपट्टणासमसंपाहसंनिवेशेसु इतिथ-
याओ भवति, तंजहा-अंतो अतेचरियाओ गयपइआओ मयपइआओ थालविहवाओ छड्डितल्लिताओ
माइरखिआओ पिरखिआओ भायरखिआओ कुलघररखिआओ ससुरकुलरखिआओ परुढण-
इमंसकेसकखरोमाओ ववगयपुप्फगंधमल्लालंकाराओ अणहाणगसेजल्लमलंपकपरिताचिआओ ववगय-
खीरदहिणवणीअसप्पितेल्लुगुल्लोणमहुमज्जमंसपरिचत्तकयादाराओ अप्पिण्छाओ अप्पारंमाओ अप्पपरिग-
हाओ अप्पेणं आरंभेणं अप्पेणं समारंभेणं अप्पेणं आरंभसमारंभेणं वित्तिं कल्पेमाणीओ अकामयंभवेर-
चासेणं तमेव पइसेज्जं णाइक्कमइ, ताओ ण इत्थिआओ एयारूवेण विहारेणं चिहरमाणीओ यइइं वासाइं
सेसं त चेव जाव चउसहिं वाससहस्साइं ठिइं पणत्ता ८ ।

'से जाओ इमाओ'सि अथ या एता 'अंतो अतेचरियाओ'सि अन्त-मध्ये अन्त पुरत्येति गम्यं, 'कुलघररखिआओ'
सि कुलघरं-पिट्टुहं 'मित्तनाइनिययसंबंधिरखिआओ'सि कचिद्, तत्र मित्राणि पितृपत्यादीना तासामेव वा सुहृदः
एवं ज्ञातयो-मातुलादिस्वजना निजका-गोत्रीयाः सम्बन्धिनो-देवरादिरूपा 'परुढणहेकसकखरोमाओ'सि प्ररुढा-
वृद्धियुपगता. विशिष्टसंस्काराभावात्तत्त्वादयो यासा तास्तथा, पाठान्तरे 'परुढनहेकसमंसुरोमाओ'सि इह इमश्रूणि-कूचं-
रोमाणि, तानि च यद्यपि स्त्रीणां न भवन्ति तथापि कासाच्चिदल्पानि भवन्त्यपीति तन्नहणम्, 'अणहाणगसेयजल्लमलंप-
कपरितायाओ' अस्त्रानकेन हेतुना स्वेदादिभिः परितायो यासा तास्तथा, तत्र स्वेदा-प्रस्वेदः जल्लो-रज्जोमात्र मला-कठि-

नीभूतं तदेव पङ्कः—स्वेदेनार्द्राभूतं तदेव, 'धवगयखीरदहिणवणीयसपिप्लेद्युल्लोणमहुमज्जमंसपरिचत्तकयाहाराओ'त्ति व्यपगतानि क्षीरादीनि यतस्तथा परित्यक्तानि मध्वादीनि ३ येन स एवंविधः कृतः—अभ्यवहृत आहारो यकाभिस्तास्तथा, 'तमेव पइसेजं नाइकमंति' या निधुवनार्थमाश्रीयते तामेव पतिशंभ्यां—भर्तृशयनं नातिक्रामन्ति—उपपतिना सह नाऽऽश्रयन्तीति ८ ।

सै जे इमे गामागरणयरणिगमरायहाणिलेडकवडमडंवदोणमुहपट्टणासमसंवाहसन्निवेसेसु मणुआ भवं-
ति, तंजहा—दगविइया दगतइया दगसत्तमा दगएक्कारसमा गोअमा गोव्वइआ गिहिधम्मा धम्मचिंतका
अविरुद्धविरुद्धुसावकप्पभियओ तेसिंमणुआणंणो कप्पइइमाओ नव रसविगईओ आहारित्ताए, तंजहा—
खीरं दहिं णवणीयं सपिप्ले तेहं फाणियं महुं मज्जं मंसं, णणत्थ एक्काए सरसवधिगइए, ते णं मणुआ अप्पि-
च्छा तं चैव सन्धं णवरं चउरासीह वाससहस्साइं ठिई पणत्ता ९ ।

'दगवीय'त्ति ओदनद्रव्यापेक्षया दकम्—उदकं द्वितीयं भोजने येषां ते दकद्वितीयाः 'दगतइय'त्ति ओदनादिद्रव्यद्व-
यापेक्षया दकम्—उदकं तृतीयं येषां ते दकतृतीयाः 'दगसत्तम'त्ति ओदनादीनि ण्द्रुद्रव्याणि दकं च सप्तमं भोजने येषां
ते दकसप्तमाः, एवं दगएक्कारसमा एतदपीति, 'गोतमगोपइयगिहिधम्मधम्मन्धितकअविरुद्धविरुद्धुसावगप्पभियओ'त्ति
गोतमो—ह्रस्वो बलीयर्दस्तेन गृहीतपादपतनादिविचित्रशिक्षेण जनचित्ताधोपदक्षेण भिक्षामटन्ति ये ते गौतमाः, गोघइ-
यत्ति—गोव्रतं येषामस्ति ते गोव्रतिकाः, ते हि गोए ग्रामान्निर्गच्छन्तीए निर्गच्छन्ति चरन्तीए चरन्ति पित्रन्तीए पिबन्ति

आयान्तीन्वायान्ति शयानासु च शेरते इति, उक्तं च—“गावीहि समं निगमपवेससयणासणाइ पकरंति । मुंजंति जहा गावी तिरिक्खवास विहाविता ॥ १ ॥” ‘गृहधर्माणो’ गृहस्थधर्म एव श्रेयानित्यभिसन्धेर्देवातिथिदानादिरूपगृहस्थधर्माद्गुगता ‘धर्मचिन्तका’ धर्मशास्त्रपाठका. समासदा इत्यर्थ, ‘अविरुद्धाः’ वैतयिकाः उक्तं च—“अविरुद्धो विणयकरो देवा-ईण परापै भस्तीए । जह वेसियायणसुओ एव अप्पेडवि नायपा ॥ १ ॥” विरुद्धा-अक्रियावादिनः केचिदात्माद्यनभ्युपग-मेन धाद्यान्तरविरुद्धत्वात्, वृद्धा-तापसा वृद्धकाल एव दीक्षाभ्युपगमात्, आदिदेवकालोत्पन्नत्वेन च सकललिङ्गि-नामाद्यत्वात्, श्रावका-धर्मशास्त्रश्रवणाद् ब्राह्मणाः अथवा वृद्धश्रायका ब्राह्मणाः, एते प्रभृति-आदिर्येषां ते तैया, ‘णव-णीय’ति स्रक्षणं ‘सन्धि’ति घृतं ‘फणिये’ति गुड ‘णणत्थ एक्काए सरिसवविगईए’चि न इति आहारनिषेधः अन्यत्र तां वर्जयित्वेत्यर्थः, एकस्याः सर्पपविकृतेः सर्पपतैलविकृतेरित्यर्थः ९ ॥

से जे इमे गगाकूलगा वाणपत्था तावसा भवंति, तंजहा-हेत्तिया पोत्तिया कोत्तिया जण्णई सहई घालई छुंपउद्धा दंत्तुक्खलिया उम्मज्जका सम्मज्जका संपक्खाला दक्खिणकूलका उच्चरकूलका संखधमका कूलधमका भिगल्लद्धका हत्थितावसा उधंडका दिसापोकखिणो वाकवासिणो अंबुवासिणो पिलवासिणो

१ गोभि समं निर्गमपवेशयनाशानादि मकुर्वन्ति । भुञ्जते यथा गावस्तिर्येवासं विभावयत ॥ १ ॥ २ अविरुद्धो विनयकरो देवादीनां परया भक्त्या । यथा वैश्यायनस्तुत. एवमन्येऽपि ज्ञातव्या ॥ १ ॥ ३ मूले अविरुद्धेत्यादित समास ।

जलवासिणो वेलवासिणो रुक्खमू लिआ अंबुभक्खिणो वाउभक्खिणो सेवालभक्खिणो मूलाहारा कंदा-
हारा तयाहारा पत्ताहारा पुप्फाहारा वीघाहारा परिसड्ढियकंदमूलतयपत्तापुप्फफलाहारा जलाभिसेअकडि-
णगायध्नुया आयावणाहिं पंचगितावेहिं इंगालसोह्लियं कंडुसोह्लियं कंठसोह्लियं अप्पाणं करेमाणा बहूइं
वासाइं परियायं पाउणंति बहूइं वासाइं परियायं पाउणिता कालमासे कालं किचा उक्कोरेणं जोइसिएसु देवेसु
देवत्ताए उववत्तारो भवति, पलिओवमं वाससयसहस्समभ्हिअं ठिई, आराहगा?, णो इणइे समइे १० ।

‘गंगाकूलग’त्ति गङ्गाकूलाश्रिताः ‘वानस्पत्य’त्ति वने-अटव्यां प्रस्था-प्रस्थानं गमनमवस्थानं वा वनप्रस्था सा अस्ति
येषां तस्यां वा भवा वानप्रस्थाः-‘ब्रह्मचारी गृहस्थश्च, वानप्रस्थो यतिस्तथे’ त्वेवंभूततृतीयाश्रमवर्तिनः ‘होत्तिय’त्ति अग्नि-
होत्रिकाः ‘पोत्तिय’त्ति वस्त्रधारिणः ‘कोत्तिय’त्ति भूमिशायिनः ‘जन्नइ’त्ति यज्ञयाजिनः ‘सहुइ’त्ति श्राद्धाः ‘थालइ’त्ति
गृहीतभाण्डाः ‘हुंवउट्ट’त्ति कुण्डिकाश्रमणाः ‘दंतुक्खलिय’त्ति फलभोजिनः ‘उम्मज्जक’त्ति उन्मज्जनमात्रेण ये स्नान्ति
‘संमज्जग’त्ति उन्मज्जनस्यैवासकृतकरणेन ये स्नान्ति ‘निमज्जक’त्ति स्नानार्थं निमग्ना एव ये क्षणं तिष्ठन्ति ‘संपक्खाल’त्ति
मृत्तिकादिघर्षणपूर्वकं येऽङ्गं क्षालयन्ति ‘दक्खिणकूलग’त्ति वेर्गङ्गाया दक्षिणकूल एव वस्तव्यम् ‘उत्तरकूलग’त्ति उत्तवि-
परीताः ‘संखधमग’त्ति शङ्खं ध्मात्वा ये जेमन्ति यद्यन्यः कोऽपि नागच्छतीति ‘कूलधमग’त्ति ये कूले स्थित्वा शब्दं
कृत्वा भुञ्जते ‘मियउज्जय’त्ति प्रतीता एव, ‘हत्थितावस’त्ति ये हस्तिनं मारयित्वा तेनैव बहुकालं भोजनतो यापयन्ति
‘उजुंडग’त्ति ऊर्ध्वीकृतदण्डा ये सशरन्ति ‘दिसापेक्खिणो’त्ति उदकेन दिशः प्रोक्ष्य ये फलपुष्पादि समुच्चिन्वन्ति

‘वाकवासिणो’ स्ति यत्कलवाससः ‘वेलवासिणो’ स्ति व्यक्तं पाठान्तरे ‘वेलवासिणो’ स्ति समुद्रवेलासन्निधियासिनः ‘जल-
वासिणो’ स्ति ये जलनिमग्ना एवासते, शेषाः प्रतीताः, नवरं ‘जलाभिसेयकटिणगाया’ इति ये अन्नात्या न मुञ्जते
स्नानाद्वा पाण्डुरीभूतगान्ना इति वृद्धाः, पाठान्तरे जलाभिपेककठिनं गात्रं भूताः-प्राप्ता ये ते तथा, ‘इगालसोछिय’ स्ति
अङ्गारैस्त्रि पक्क ‘कडुसोछिय’ स्ति कन्दुपक्कमिवेति ‘पलिओयम वाससयसहस्समम्भहियं’ ति मकारस्य प्राकृतप्रभयत्वाद्-
पेशतसहस्राभ्यधिकमित्यर्थः, अथवा पत्योपमं वर्षशतसहस्रमभ्यधिकं च पत्योपमादित्येवं गमनिका ॥ १० ॥

से जे इमे जाय सन्नियेसेसु पव्वइया समणा भवंति, तंजहा-कंदप्पिया कुल्लुइया मोहरिया गीयरइप्पिया
नचणसीला ते णं एणं विहारेणं विहरमाणा वद्धइं वासाइ सामणपरियायं पाउणति बद्धइं वासाइ साम-
णपरियायं पाउणित्ता तस्स ठाणस्स अणालोइअअप्पडिक्कता कालं किचा उक्कोसेणं सोहम्मं कल्पे
कंदप्पिएसु देवेसु देवत्ताए उचवत्तारो भवंति, तहिं तेसि गती तहिं तेसि ठिती, सेस तं चेव, णवरं पलिओवम
वाससहस्समम्भहियं ठिती ११ । से जे इमे जाय सन्नियेसेसु परिव्यायगा भवंति, तंजहा-संखा जोई कविला
भिउच्चा हंसा परमहसा बहुउदया कुडिब्बया कण्हपरिव्यायगा, तत्थ खल्लु इमे अट्ट माहणपरिव्यायगा
भवन्ति, तंजहा-कण्हे अ करकंडेय, अयडे य परासरे । कण्हे दीचायणे चेव, देवगुत्ते अ णारए ॥ १ ॥ तत्थ
खल्लु इमे अट्ट खसियपरिव्यायया भवंति, तंजहा-सीलई ससिहारे(य), णग्गई भग्गई तिअ । विदेहे राया-
राया रायारामे यलेति अ ॥ १ ॥ ते णं परिव्यायगा रिउब्बेदजजुब्बेदसामवेयअहव्वणवेय इतिहासपंचसाण

णिग्धं दुच्छाणं संगोवंगणं सरहस्साणं चउण्हं वेयाणं सारगा पारगा धारगा वारगा सङ्गवी सद्वित्तं वि-
सारया संखाणे सिक्खाकप्पे वागरणे छंदे णिरुत्ते जोतिसामयणे अण्णेसु य बंभणएसु अ सत्थेसु सुप-
रिणिद्धिया याचि ह्नुत्था । ते णं परिव्वायगा दाणधम्मं च सोअधम्मं च तित्थाभिसेअं च आघवेमाणा पण्ण
वेमाणा पक्खेमाणा विहरंति, जण्णं अम्हे किंचि असुई भवति तण्णं उदएण य मद्धिआए अ पक्खालिअं
सुई भवति, एवं खल्ल अम्हे चोक्खा चोक्खायारा सुई सुइसमायारा भवेत्ता अभिसेअजलपूअप्पाणे अवि-
ग्घेण सग्गं गमिस्सामो, तेसि णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ अगडं वा तलायं वा णइं वा वाचिं वा पुक्ख-
रिणीं वा दीहियं वा गुंजालिअं वा सरं वा सागरं वा ओगाहत्ताए, णणत्थ अद्धाणगमणे, णो कप्पइ सगडं
वा जाव संदमांणिअं वा दूरुहत्ता णं गच्छित्ताए, तेसि णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ आसं वा हत्थि वा उइं
वा गोणिं वा महिसं वा खरं वा दुरुहत्ता णं गमित्ताए, तेसि णं परिव्वायगाणं णो कप्पइं नडपेच्छा इ वा
जाव मागहपेच्छा इ वा पिच्छित्ताए, तेसिं परिव्वायगाणं णो कप्पइ हरिआणं लेसणया वा घट्टणया वा थंभ-
णया वा लूसणया वा उप्पाडणया वा करित्ताए, तेसिं परिव्वायगाणं णो कप्पइ इत्थिकहा इ वा भत्तकहा इ वा
देसकहा इ वा रायकहा इ वा चोरकहा इ वा अणत्थदंडं करित्ताए, तेसि णं परिव्वायगाणं णो कप्पइ अयपायाइं
वा तउअपायाणि वा तंअपायाणि वा जसदपायाणि वा सीसगपायाणि वा रूपपायाणि वा सुवण्णपायाणि वा
अणयराणि वा बहुसुल्लाणि वा धारित्ताए, णणत्थ लाउपाएण वा दारुपाएण वा मद्धिआपाएण वा, तेसि-

णं परिव्यायगाणं णो कप्पइ अयमंधणाणि वा तउअमंधणाणि वां तंचमंधणाणि जाव यहुमुल्लाणि धारित्ताए,
 तेसि ण परिव्यायगाणं णो कप्पइ णाणाविद्ववणरागरसाइं यत्थाइं धारित्ताए, णणत्थ पक्काए धावरत्ताए,
 तेसि णं परिव्यायगाण णो कप्पइ हारं वा अद्धहारं वा एकावलिं वा मुत्तायलिं वा कणगावलिं वा रयणा-
 वलिं वा सुरविं वा कंठसुरविं वा पालंयं वा तिसरय वा कडिसुत्तं वा दससुद्धिआणतकं वा कडयाणि वा
 तुडियाणि वा अंगयाणि वा केजराणि वा कुंडलाणि वा मउडं वा चूलामणिं वा पिण्डित्ताए, णणत्थ
 एकेणं तंयिएणं पचित्ताएणं, तेसि णं परिव्यायगाणो कप्पइ गंधिमवेदिमप्ररिमसंधातिमे वडविबोहे मल्ले धारि-
 त्ताए, णणत्थ एणेणं कण्णपूरेणं, तेसि णं परिव्यायगाणं णो कप्पइ अगल्लएण वा चंदणेण वा कुंडुमेण वा
 गायं अशुल्लिपित्ताए, णणत्थ पक्काए गंगामट्टिआए, तेसि णं कप्पइ मागहए पत्थए जलस्स पडिगाहित्ताए,
 सेडयिय यइमाणे णो चेव णं अयइमाणे, सेडयिय थिमिओदए णो चेव णं कइमोदए, सेडयिय यहुपसण्णे णो
 चेव णं अयहुपसण्णे, सेडयिय परिपूए णो येय णं अपरिपूए, सेडयिय णं विण्णे नो चेव णं अदिण्णे, सेडयिय
 पिचित्ताए णो चेव णं इत्थपायचरुचमसपक्खालणट्ठाए सिणाइत्ताए वा, तेसि णं परिव्यायगाणं कप्पइ मागहए
 अद्धावए जलस्स पडिगाहित्ताए, सेडयिय यइमाणे णो चेव णं अयइमाणे जाव णो चेव णं अदिण्णे, सेडयिय
 इत्थपायचरुचमसपक्खालणट्ठयाए णो चेव णं पियित्ताए सिणाइत्ताए वा, ते णं परिव्यायगा एयारुयेणं चिहारेणं
 चिहरमाणा यइइं यासाइं परियायं पाउणंति यइइं वासाइं परियाय पाउणित्ता कालमासे कालं किंवा उक्को-

सेणं बंभलोए कण्पे देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गई तहिं तेसिं ठिई दस सागरोवमाइं ठिई पणत्ता, सेसं तं चेव १२ ॥ (सू० ३८-) ॥

‘षड्दश्या समण’ ति निर्ग्रन्था इत्यर्थः, ‘कंदप्पिय’ ति कान्दर्पिकाः—नानाविधहासकारिणः ‘कुक्कुइय’ ति कुक्कुचेन-कुत्सितावस्पर्न्देन चरन्तीति कौकुच्चिकाः, ये हि धूनयनवदनकरचरणादिभिर्भाण्डा इव तथा चेष्टन्ते यथा स्वयमहसन्त एव परान् हासयन्तीति ‘मोहरिय’ ति मुखरा—नानाविधासम्बद्धाभिधायिनस्त एव मौखरिकाः ‘गीयरइप्पिय’ ति गीतेन या रती—रमणं क्रीडा सा प्रिया येषां गीतरतयो वा लोकाः प्रिया येषां ते तथा ‘सामण्णपरियागं’ ति श्रामण्यपर्यायं साधुत्वमित्यर्थः ‘पाउणंति’ ति प्रापयन्ति पूरयन्तीत्यर्थः ११ ॥ ‘परिद्यायग’ति मस्करिणः ‘संख’ ति साक्ष्याः बुद्ध्यहङ्कारा-दिकार्यग्रामवादिनः प्रकृतीश्वरयोः जगत्कारणत्वमभ्युपगताः ‘जोई’ ति योगिनः अध्यात्मशास्त्रानुष्ठाधिः ‘कविल्’ ति कपिलो देवता येषां ते कापिलाः, साक्ष्या एव निरीश्वरा इत्यर्थः, ‘भिउच्च’ ति भृगुः—लोकप्रसिद्ध ऋषिविशेषस्तस्यैते शिष्या इति भार्गवाः, ‘हंसा परमहंसा बहुउदगा कुलिब्या’ इत्येते चत्वारोऽपि परिव्राजकमते यतिविशेषाः, तत्र हंसा ये पर्वत-कुहरपथाश्रमदेवकुलारामवासिनो भिक्षार्थं च ग्रामं प्रविशन्ति, परमहंसास्तु ये नदीपुलिनसमागमप्रदेशेषु वसन्ति चीरकौ-पीनकुशांश्च त्यक्त्वा प्राणान् परित्यजन्ति, बहूदकास्तु ग्रामे एकरात्रिका नगरे पद्मरात्रिकाः प्राप्तभोगांश्च ये भुञ्जन्त इति, कुटीव्रताः—कुटीचराः, ते च गृहे वर्तमाना व्यपगतक्रोधलोभमोहाः अहङ्कारं वर्जयन्तीति, ‘कण्हपरिद्यायग’ ति कृष्णपरिव्रा-जकाः परिव्राजकविशेषा एव, नारायणभक्तिका इति केचित्, कण्ड्वादयः षोडश परिव्राजका लोकतोऽवसेयाः, ‘रिउवेदज-

जुषेदसामयेयग्रहपणेवेद' सि इह पृथिवीबहुचनलोपदर्शनात् ऋग्वेदयजुर्वेदसामवेदाथर्ववेदानामिति हश्यं, 'इतिहासपचमाणं'
 ति इतिहासः पुराणमुच्यते 'निग्धदुच्छृङ्गाणं' ति निर्घण्टुः-नामकोशः 'सगोत्रं गाणं' ति अङ्गानि-शिक्षादीनि उपपद्धानि-तदु-
 फप्रपयनपराः प्रपन्थाः 'सरहस्साणं' ति ऐदम्पर्ययुक्तानामित्यर्थः 'वरुणह वेयाणं' ति व्यकं 'सारय' ति अध्यापनद्वारेण
 प्रयत्तकाः सारका वा अन्येषां विस्मृतस्य स्मारेणात् 'पारय' ति पर्यन्तगामिनः 'धारय' ति धारयितुं क्षमाः 'सङ्गवी' ति
 पदङ्गविद-शिक्षादिविचारकाः 'सद्विततविसारय' ति कापितीयतत्रपण्डिताः 'सखाणे' ति सङ्गाने-गणितस्कन्धे सुप
 रिनिष्ठिता इति योगः, अथ पदङ्गानि वर्ययन्नाह-'सिक्खाकल्पे' ति शिक्षा च-अक्षरस्वरूपनिरूपक शास्त्रं कल्पश्च-सध्यात्रि-
 पसमाचारनिरूपक शास्त्रमेवेति शिक्षाकल्पसत्र, 'वागणे' ति शब्दलक्षणशास्त्रे 'छदे' ति पद्यवचनलक्षणशास्त्रे 'निरुत्ते'
 ति शब्दनिरुक्तिप्रतिपादके 'जोइसामयणे' ति ज्योतिषामयने-ज्योतिःशास्त्रे अन्येषु च बहुषु 'वंभण्णाएसु य' ति ब्राह्मण-
 केषु च-वेदव्याख्यानरूपेषु ब्राह्मणसंबन्धि शास्त्रेष्यागमेषु वा, वाचनान्तरे 'परिबायएसु य नएसु' ति परिग्राजकसम्बन्धिषु च
 नयेषु-न्यायेषु 'सुपरिनिष्ठिया यावि होत्थ' ति सुनिष्पन्ताश्चाप्यभूवन्निति, 'आधयेमाण' ति आख्यायन्त-कथयन्तः 'पण्ण-
 येमाण' ति पोषयन्तः 'वरुयेमाण' ति उपपत्तिभिः स्थापयन्तः 'चोक्खा चोक्खायार' ति चोक्खा-विमलदेहनेपय्याः चोक्खा-
 चारा-निरययन्यवहारा, किमुकं भवतीत्याह-'सुई सुईसमायर' ति, 'अभिसेयजलपूयप्पाणे' ति अभिषेकतो जलेन
 पूयति-पवित्रित आत्मा यैस्ते तथा 'अविग्घेण' चिन्नाभावेन, 'अगडं व' ति अवट-कूपं 'धाविं व' ति धापी-चतुरस्रजलार-
 यविशेषः 'पुस्सरिणी व' ति पुस्करिणी धर्तुल स एव पुस्करयुक्तो वा 'दीहिं व' ति दीर्घिका-सारणी 'गुजालियं व' ति

गुञ्जालिका-चक्रसारणी 'सरसिं व'त्ति क्वचिद्दृश्यते तत्र महत्सरः सरसीत्युच्यते, 'नणत्थ अद्धाणगमणेणं'ति न इति यो निषेधः सोऽन्यत्राध्वगमनादित्यर्थः, 'सगडं वे'त्यत्र यावत्करणादिदं दृश्यं-रहं वा जाणं वा जुगं वा गिल्लिं वा थिल्लिं वा पवहणं वा सीयं वे'त्ति एतानि च प्रागिव व्याख्येयानीति, 'हरियाणं लेसणया व'त्ति संश्लेषणता 'घट्टणया व'त्ति सङ्घट्टनं 'थंभणया व'त्ति सम्भनम्-ऊर्ध्वीकरणं 'लूसणया व'त्ति क्वचित्तत्र लूपणं-हस्तादिना पनकादेः सम्मार्जनं 'उप्पाडणया वा' उन्मूलनं, 'अयपायाणि वे'त्यादिसूत्रे यावत्करणात् त्रपुकसीसकरजतजातरूपकाचवेडन्तियवृत्तलोहकंसलोहहारपुटकरीति-कामणिशङ्खदन्तचर्मचेलशैलशब्दविशेषितानि पात्राणि दृश्यानि, 'अणयराणि वा तहप्पगाराणि महद्धणमोह्लाई' इति च दृश्यं तत्रायो-लोहं रजतं-रूप्यं जातरूपं-सुवर्णं काचः-पाषाणविकारः वेडंतियत्ति-रूढिगम्यं वृत्तलोहं-त्रिकुटीति यदुच्यते कांस्यलोहं-कांस्यमेव हारपुटकं-मुक्ताशुक्तिपुटं रीतिका-पीतला अन्यतराणि वा एषां मध्ये एकतराणि एतद्ध्वतिरिक्तानि वा तथाप्रकाराणि भोजनादिकार्यकरणसमर्थानि महत्-प्रभूतं धनं-द्रव्यं मूल्यं-प्रतीतं येषां तानि तथा 'अलाबुपाएणं'ति अलाबुपात्रात् तुम्बकभाजनादित्यर्थः, तथा 'अयवन्धणाणि वे'त्यत्र यावत्करणात् त्रपुकवन्धनादीनि शैलवन्धनान्तानि पात्राणि दृश्यानि, 'अणयराइं तहप्पगाराइं महद्धणमुह्लाई' इत्येतच्च दृश्यमिति, पुस्तकान्तरे समग्रमिदं सूत्रद्वयमस्त्येवेति, 'णणत्थ एगाए धाउरत्ताए'त्ति इह युगलिकथेति शेषो दृश्यः, हारादीनि प्राग्वत्, नवरं 'दसमुद्धियाणंतयं'ति रूढशब्दत्वादस्य हस्ताङ्गुलीमुद्रिकादशकमित्यर्थः, 'पचित्तएणं'त्ति पचित्तकम्-अङ्गुलीयकं 'गंधिमवेडिमपूरिमसंधाइमे'त्ति ग्रन्थिमं-ग्रन्थनेन निर्वृतं मालारूपं वेष्टिमं-मालावेष्टननिर्वृतं पुष्पलम्बूसकादि पूरिमं-पूरणनिर्वृतं वंशशलाकाजालकपूरणमयमिति सङ्घाः

तिमं-सङ्घातेननिर्वृत्तम् इतरेतरस्य नालप्रवेशनेन महेत्ति-माल्यानि मालायां साधूनि तस्ये हितानि वेति पुष्पाणीत्यर्थः 'कण्ठ-
 पूरणं'ति कर्णपूरकः-पुष्पमयः कर्णामरणविशेषः 'भागहृदपत्थप'त्ति'दो अर्चइओ पसईदोहि पसईहि सेइया होइ । चउसेइओ
 उ कुलओ चउकुलओ परथओ होइ ॥ १ ॥ चउपत्थमाढयं तह चत्तारि य आढया' भवे दोणो' इत्यादिमानलक्षणलक्षितो
 मागधप्रस्थः, 'सेडवि य वहमाणप'त्ति तदपि च जलं वहमानं-नद्यादिओतोवत्ति व्याप्रियमाणं वा, 'यिमिओदप'त्ति
 खिमितोदक यस्याधः कर्दमो नास्ति 'बहुपसन्ने'त्ति बहुपसन्नम्-अतिस्वच्छं 'परिपू'त्ति परिपूतं यत्त्रेण गालितं 'यिबि-
 सप'त्ति पातुं 'वरुचमस'त्ति चरुः-स्थालीविशेषश्चमसो-दर्विकेति १२ ॥ ३८ ॥

तेण कालेणं तेणं समएणं अम्मडस्स परिब्वायगस्स सत्त अंतेवासिसयाइ गिम्हकालसमयंसि जेडामूल-
 मांसंसि गंगाए महानईए उमओकूलेणं कंफिल्लपुराओ णयराओ पुरिमत्तलं णयरं संपट्टिया विहाराए, तए
 णं तेसिं परिब्वायमाणं तीसे अगामियाए छिण्णोवायाए अडवीए कंचि देसंतरमणुपत्ताणं से
 पुब्बग्गहिप उदप अणुपुब्बेणं परिछुंजमाणे झीणे, तए णं ते परिब्वाया झीणोदगा समाणा तणहाए पार-
 ंभमाणा पार २ उदगदातारमपस्समाणा अण्णमण्णं सघावेत्तिसघावित्ता एवं घयासी-एवं खल्लुदेवाणुप्पिया !
 अण्ह इमीसे अगामिआए जाव अडवीए कंचि देसंतरमणुपत्ताणं से उदय जाव झीणे तं सेयं खल्लु देवाणु-

१ द्वे असती प्रथति द्वाम्यां प्रथतिभ्यां सेतिका भवति । चतु सेतिकस्तु कुलवश्चतुकुलव प्रस्थो भवति ॥ १ ॥ चतुष्यस्थमाढक
 तथा चत्तारि आढकानि भवेद्दोण ॥

पिया ! अम्ह इमीसे अगामियाए जाव अडवीए उदगदातारस्स सब्वओ समंता मग्गणगेवसणं करित्तए त्तिकहु अणमणस्स अंतिए एअमहं पडिस्सुणंति रत्ता तीसे अगामियाए जाव अडवीए उदगदातारस्स सब्वओ समंता मग्गणगेवसणं करेइ करित्ता उदगदातारमलभमाणा दोचंपि अणमणं सद्दावेन्ति सद्दावेत्ता एवं वयासी-इह णं देवानुप्पिया ! उदगदातारो गत्थि तं णो खलु कप्पइ अम्ह अदिणं गिण्हत्ताए अदिणं सात्तिजित्तए, तं मा णं अम्हे इयाणि आवइकालंपि अदिणं गिण्हामो अदिणं सादिज्जामो मा णं अम्हं तवलोवे भविस्सइ, तं सेयं खलु अम्हं देवानुप्पिया ! त्तिदंडयं कुंडियाओ य कंचणियाओ य करोडियाओ य भिसियाओ य छण्णालए य अंक्कुसए य केसरीयाओ य पवित्तए य गणेत्तियाओ य छत्तए य वाहणाओ य पाउयाओ य धाउरत्ताओ य एगंते एडित्ता गंगं महाणहं ओगाहित्ता वालुअ-संथारए संथरित्ता संलेहणाद्धोसियाणं भत्तपाणपडियाइक्खियाणं पाओवगयाणं कालं अणवकंखमा-णाणं विहरित्तएत्तिकहु अणमणस्स अंतिए एअमहं पडिस्सुणंति, अणमणस्स अंतिए० पडिस्सुणित्ता त्तिद-डए य जाव एगंते एडेइ २ गंगं महाणहं ओगाहंतिरत्ता वेळुआसंथारए संथरंति वालुयासंथारयं इरुहंति त्ता रत्ता पुरत्थाभिमुहा संपलियंकनिसत्ता करयलजावकहु एवं वयासी-णमोऽत्थु णं अरहंताणं जाव संप-त्ताणं, नमोऽत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव संपाविउकामस्स, नमोऽत्थु णं अम्मडस्स परिव्वाय-गस्स अम्हं धम्मायरियस्स धम्मोवेदेसगस्स, पुवं णं अम्हे अम्मडस्स परिव्वायगस्स अंतिए थूलगपाणाइ-

धाप पचकराप जावजीयाप सुसाचाप अदिण्णादाणे पचकलाप सन्वे मेहुणे पचकलाप जाव-
 जीयाण धूलण परिगहे पचकवाप जावजीयाप इयाणि अग्हे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिण सन्वं
 पाणाइयायं पचकरामो जावजीयाण एवं जाव सन्वं परिगह पचकलामो जावजीयाप सन्वं कोहं माणं
 मायं लोहं पेज्ज दोसं कलहं अन्मकराणं पेसुण्णं परपरियायं अरइरइ मायामोसं मिच्छादंसणसल्लं अफर-
 णिज्जं जोगं पचकरामो जावजीयाप सन्वं असणं पाणं लाइमं साइमं चउब्बिहपि आहारं पचकलामो जाव-
 जीयाप जपि य इमं सरীরं इठ्ठं कंतं पियं मणुण्णं मणामं थेज्जं वेसासियं संमतं थहुमतं अणुमतं भंडकरंटग-
 समाणं मा ण सीयं मा ण उण्ह मा णं खुहा मा णं पिवासा मा ण चाला मा ण चोरा मा णं दंसा मा णं
 मसगा मा णं यातियपित्तियसंनियाइपचिचिहा रोगातका परीसहोयसग्गा कुसंतुत्ताकट्टु पयंपि णं चरमेहिं
 ऊत्तासणीसासेहिं चोत्तिरामित्तिकट्टु संलेहणाद्धसणाद्धूसिया भत्तपाणापडियाइक्खिया पाओवगया कालं
 अणयकरमाणा विहरति, तए णं तं परिब्वाया पहूइ भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ति छेदिता आलोइअपडिफंता
 समाहिपत्ता कालमासे कालं किचा यंमलोण कप्पे देवत्ताए उववण्णा, तहिं तेत्ति गइं दससागरोवमाइं ठिइं
 पणत्ता, परलोगस्स आराहगा, सेसं तं वेव १३ (सू० ३९) ॥

अथ ये चरकपरिग्राजका ब्रह्मलोक गतास्तुपदर्शनाधिकृतार्थं समर्थयन्नाह-‘तेण’ मित्यादि व्यक्तं, नवरं ‘जेष्ठासू-
 मांसंत्ति’त्ति ज्येष्ठा मूलं वा नक्षत्रं पौर्णमास्यां यत्र स्यात् स ज्येष्ठासूत्रो मास’, ज्येष्ठ इत्यर्थः, ‘अगमियाए’त्ति अयिचमा-

नभ्रामायाः 'छिन्नावाए'ति छिन्ना-व्यवच्छिन्नाः आपाताः-सार्थगोकुलादिसम्पाता यस्यां सा तथा तस्याः 'दीहमद्वाए'त्ति दीर्घाध्वन दीर्घमार्गाया इत्यर्थः 'सद्वाविति'त्ति शब्दयन्ति-सम्भापन्ते 'भगणगवेसणं'ति मार्गणं च-अन्वयधर्मैरन्वेषणं गवे-षणं च-व्यतिरेकधर्मैरन्वेषणमेवेति मार्गणगवेपणं 'साइजित्तए'त्ति स्वादयितुं-भोक्तुमित्यर्थः, क्वचित्तु 'अदिन्नं साइजित्तए'त्ति पाठः, तत्र 'भुंजित्तए'त्ति भोक्तुं 'साइजित्तए'त्ति भोजयितुं भुञ्जानं वाऽनुमोदयितुमिति व्याख्येयं, 'तिदंडए'त्ति त्रयाणां द-ण्डकानां समाहारस्त्रिदण्डकानि 'कुंडियाओ य'त्ति कमण्डलवः 'कंचणियाओ य'त्ति काञ्चनिकाः-रुद्राक्षमयमालिकाः 'करो-डियाओ य'त्ति करोटिकाः-मृण्मयभाजनविशेषाः 'भिसियाओ य'त्ति वृषिका-उपवेशनपट्टडिकाः 'छण्णालए य'त्ति पण्ण-लकानि त्रिकाष्ठिकाः 'अंकुसाए य'त्ति अङ्कुशकाः-देवार्चनार्थं वृक्षपल्लवाकर्षणार्थं अङ्कुशकाः 'केसरियाओ य'त्ति केश-रिकाः-प्रमार्जनार्थानि चीवरखण्डानि 'पवित्तए य'त्ति पवित्रकाणि-तान्मयान्यङ्गुलीयकानि 'गणेत्तियाओ य'त्ति गणे-त्रिकाः-हस्ताभरणविशेषः छत्रकाण्युपानहश्च प्रतीताः, 'धाउरत्ताओ य'त्ति धातुरका-गैरिकोपरञ्जिताः शाटिका इति गम्यं, 'पडिसुणेन्ति'त्ति प्रतिशृण्वन्ति-अभ्युपगच्छन्ति, 'संपलियंकनिसन्न'त्ति सम्पर्यङ्कः-पद्मासनं, प्राणातिपातादिव्याख्या पूर्ववत्, शरीरविशेषणव्याख्या त्वेवम्-'इहं'ति वह्मं 'कंतं'ति कान्तं काम्यत्वात् 'पिय'त्ति प्रियं सदा प्रेमविषयत्वात् 'मणुण्णं'ति मनोज्ञं-सुन्दरमित्यर्थः, 'मणोमं'ति मनसा अम्यते-प्राप्यते पुनः पुनः संस्मरणतो यत्तन्मनोऽमं 'पेज्जं'ति सर्व-पदार्थानां मध्ये अतिशयेन प्रियत्वात् प्रेयः, प्रकर्षेण वा इज्या-पूजाऽस्येति प्रेज्यं, प्रेर्यं वा कालान्तरनयनात्, 'थेज्जं'ति क्वचित्तत्र स्थैर्यम्, अस्थिरेऽपि मूढैः स्थैर्यसमारोपणात्, 'वेसासियं'ति विश्वासः प्रयोजनमस्येति वैश्वासिकं, परशरीरमेव हि

प्रायेणाविन्धासहेतुर्भयतीति, 'संमयं'ति सम्मतं तत्कृतकार्याणां सम्मतत्वात् 'बहुमयं'ति बहुशो बहूनां चा मध्ये मतम्-इष्टं यत्त-
 द्बहुमतम् 'अणुमयं'ति वैगुण्यदर्शनस्यापि पक्षान्मतमनुमतं 'भंडकंडंगसमाणं'ति आभरणकरणहकुलुल्यमुपादेयमित्यर्थः, तथा
 'मा णं सीय' सिल्यादि व्यक्त, त्वरं माशब्दो निषेधार्थः, णङ्कारो वाक्पाठङ्कारार्थः, इह च स्पृशत्विति यथायोगं योजनीयम्,
 अथवा 'मा णं'ति मा एतच्छरीरमिति व्याख्येयं, 'माण याल'ति व्याला-श्यापदभुजगाः 'रोगायं'क'सि रोगाः-कालमहाव्याधयः
 आतङ्गाः-त एव सद्योपातिनः 'परीसहोयसग'सि परीपहाः-धुदादयो द्वाविंशतिः उपसर्गा-दिव्यादयः 'फुसंतु' स्पृशन्तु
 'इतिकट्टु'सि इतिकृत्वा इत्येयमभिसन्धाय यत्पलितमिति शेषः, 'एवंपि णं'ति एतदपि शरीरं 'वोसिरामिति कट्टु' इत्यत्र
 चिकट्टुचि-इतिकृत्वा इति विसर्जन विधाय विहरन्तीति योगः, 'सलेहनाङ्गुसिय'सि संलेखना-शरीरस्य तपसा कृशीकरणं ता
 तथा या 'ङ्गुसिअ'सि जुष्टा या सेविता ये ते तथा 'संलेहणङ्गुसणाङ्गुसिय'सि क्वचित् तत्र संलेखनाया-कपायशरी-
 रकृशीकरणे या जोपणा-प्रीतिः सेवा या 'जुपी प्रीतिसेवनयो' रिति वचनात् सा तथा तां वा ये जुष्टाः-सेवितास्ते
 तथा संलेखनाजोपणाया वा ङ्गुसियचि-ङ्गुपिताः क्षीणा ये ते तथा, 'भत्तपाणपडियाङ्गुसिय'सि प्रत्याख्यातमकपानाः
 'पाओयगया' पादपोषणता वृषवस्त्रिप्पन्दतयाऽवस्थिता इत्यर्थः, 'कालं अणवकंलमाण'सि मरणमनवकाङ्गुसन्तः, आका-
 शन्ति हि मरणमतिकष्ट गताः केचनेति तस्मिन्पेथ उक्तः 'अणसणाए छेइंति'सि अनशनेन व्यवच्छिन्दन्ति-परिहरन्तीत्यर्थः,
 एते च यद्यपि देशधिरतिमन्तस्तथापि परित्राजकक्रियया ब्रह्मलोकं गता इत्ययसेयम्, अन्यथैतन्नणनं गृथैव स्याद्, देश-

विरतिफलं त्वेषां परलोकाराधकत्वमेवेति, न च ब्रह्मलोकगमनं परिव्राजकक्रियाफलमेवासेवोच्यते, अन्येषामपि मिथ्या-
दृशां कपिलप्रभृतीनां तस्योक्तत्वादिति १३ ॥ ३९ ॥

बहुजणे णं भंते ! अणमणस्स एवमाइक्खइ एवं भासइ एवं परूवेइ एवं खलु अंबडे परिब्वायए कं पि-
ल्लपुरे णयरे घरसते आहारमाहरेइ, घरसए वसहिं उवेइ, से कहमेयं भंते ! एवं?, गोयमा !, जणं से बहुजणो
अणमणस्स एवमाइक्खइ जाव एवं परूवेइ-एवं खलु अम्मडे परिब्वायए कं पिळपुरे जाव घरसए वसहि
उवेइ, सचे णं एसमडे, अहंपि णं गोयमा ! एवमाइक्खामि जाव एवं परूवेमि-एवं खलु अम्मडे परिब्वायए
जाव वसहिं उवेइ । से केण्ठे णं भंते ! एवं बुच्चइ-अम्मडे परिब्वायए जाव वसहिं उवेइ ?, गोयमा !, अम्म-
डस्स णं परिब्वायगस्स पगइभइयाए जाव विणीयाए छंछंछेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं उट्टुं बाहाओ
पगिञ्झिय २ सूराभिमुहस्स आतावणभूमिए आतावेमाणस्स सुभेणं परिणामेणं पसत्थाहिं लेसाहिं विसु-
ज्झमाणीहिं अन्नया कयाइ तदावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमेणं ईहाबूहामगगणवेसणं करेमाणस्स वीरि-
यलद्धीए वेडब्बियलद्धीए ओहिणाणलद्धी ससुप्पणा, तए णं से अम्मडे परिब्वायए ताए वीरियलद्धीए
वेडब्बियलद्धीए ओहिणाणलद्धीए ससुप्पणाए जणविग्हावणहेउं कं पिळपुरे घरसए जाव वसहिं उवेइ, से
तेण्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चइ-अम्मडे परिब्वायए कं पिळपुरे णयरे घरसए जाव वसहिं उवेइ । पट्ट णं भंते ?

अम्मंते परिह्यागण देयाशुलियायां अंतिग सुंटे भयिसा अगाराओ अणगारिं पव्यइसाण १, णो इण्ठे सम्मेठे,
 गोयसा ! अम्मंते ण परिह्यागण समणोयागण अभिगयजीयाजीये जाय अण्णाणं भायेमाणे थियइइ, णयरं
 उम्मियकन्ठि अयंगुइयारे गियसंनेउरगरदारपयेसी ण जुंगइ अम्मउत्स णं परिह्यागणसस थूलण पाणाइयाण
 यसणाण जायत्रीयाण जाण परिगंघे णयरं सल्ले मेळुणे पगरगाण जायत्रीयाण, अम्मउत्स णं णो कल्पइ
 अरगगोत्तलमाणमेसंसि जल्लं गगरात्त उत्तरिसण णणत्थ अद्वाणगमणेणं, अम्मउत्स णं णो कल्पइ सगंउं
 कं नेय भाणिसणं जाय णणत्थ गगाण गंगामट्टियाण, अम्मउत्स ण परिह्यागणसस णो कल्पइ आत्ताक-
 णिसा या उदेमिण या मीमजाण इ या अग्घोगरा इ या पूइकम्मे इ या कीगण्ठे इ या पामिसे इ या अणि-
 मिंठे इ या अमिहंटे इ या ठइसाण या रइसाण या कंत्तारभत्ते इ या इच्छिभगमत्ते इ या पाहुणगमत्ते इ या
 गिन्नाणमत्ते इ या यदलियाभत्ते इ या मोसाण या पाइसाण या, अम्मउत्स णं परिह्यागणसस णो कल्पइ
 मूत्तभोगणे या जाय वीणभोगणे या मोसाण या पाइसाण या, अम्मउत्स णं परिह्यागणसस पउत्तिये अण-
 र्थंघे पसरगाण जायत्रीयाण, तंजहा—अयग्घाणायरिण पमायायरिण दिस्सण्णाणे पायकम्मोयण्णे,
 अम्मउत्स कल्पइ मागइण अच्चाइण जल्लस पट्टिगाइसाण मेउयिय पइमाणण नो वेय णं अयकमाणण जाय
 नेउयिय एए नो वेय णं अपरिणू मेउयिय सायउत्तिसाकं णो वेय णं अणवत्ते सेउयिय जीया इत्तिकइ णो वेय

णं अजीवा सेऽविय दिण्णे णो चेव णं अदिण्णे सेऽविय दंतहत्थपायचरुचमसपक्खालणट्ठयाए पिचित्ताए वा णो चेव णं सिणाइत्ताए, अम्मडस्स कप्पइ मागहए य आढए जलस्स पडिग्गाहित्ताए, सेऽविय वहमाणे जाव दिन्ने नो चेव णं अदिण्णे सेऽविय सिणाइत्ताए णो चेव णं हत्थपायचरुचमसपक्खालणट्ठयाए पिचित्ताए वा, अम्मडस्स णो कप्पइ अन्नत्थिया वा अण्णत्थियदेवयाणि वा अण्णत्थियपरिग्गहियाणि वा चेइयाइं वंदित्ताए वा णमंसित्ताए वा जाव पञ्जुवासित्ताए वा अण्णत्थ अरिहंते वा अरिहंतचेइयाइं वा । अम्मडे णं भंते ! परिब्वायए कालमासे कालं किचा कहिं गच्छ्हिति ? कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! अम्मडे णं परिब्वायए उच्चावण्हिं सीलव्ययगुणवेरमणपच्चक्खाणपोसहोववासेहिं अप्पाणं भात्तेमाणे बहूइं वासाइं समणोवासयपरियायं पाउणिहिति २ ता मासियाए संलेहणाए अप्पाणं झूसित्ता सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कंते समाहिपत्ते कालमासे कालं किचा वंभलोए कप्पे देवत्ताए उववज्जिहिति, तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाणं दस सागरोवमाइं ठिई पणत्ता, तत्थ णं अम्मडस्सवि देवस्स दस सागरोवमाइं ठिई । से णं भंते ! अम्मडे देवे ताओ देवलोगाओ आउक्खणं भवक्खणं ठिइक्खणं अणंतरं चयं चहत्ता कहिं गच्छ्हिति कहिं उववज्जिहिति ? गोयमा ! महाविदेहे वासे जाइं कुलाइं भवंति अट्ठाइं दित्ताइं वित्ताइं विच्छिण्णविउलभवणसयणासणजाणवाहणाइं बहुधणजायरुवरयाइं आओगपओगसंपत्ताइं विच्छिण्णियपउरभत्तापणाइं बहुदासीदासगोमहिसगवेलगप्पभूयाइं बहुजणस्स अपरिभूयाइं तहप्पगारेसु कुलेसु

पुमस्ताण पचापादिति । तए णं तस्स दारगस्स गन्मत्थस्स चैव समाणस्स अम्मापिईणं घम्मे द्ढा पत्तिण्णा
 भयिस्सइ, से णं तत्थ णवण्हं मासाणं यलुपडिपुण्णाणं अब्ढमाणराइदियाणं चीइफंताणं सुकुमालपाणिपाए
 जाव ससिसीमाकारे कंते पियदंसणे सुखे वारए पयाहिति, तए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढमे
 दियसे ठियडियं काहिति, यियदियसे चंवसूरवंसणियं काहिति, छठ्ठे दिवसे जागरियं काहिति, एकार-
 समे दिवसे धीतिकंते गिडियसे अलुइजायकम्मकरणे संपत्ते वारसाहे दिवसे अम्मापियरो इमं पयारुवं गोणं
 गुणणिक्कणं णामधेज्जं काहिति—जग्हा णं अग्गं इमंसि दारगंसि गन्मत्थंसि चैव समाणंसि घम्मे द्ढप-
 इण्णा तं होव णं अग्गं दारप द्ढपइण्णे णामेणं, तए णं तस्स दारगस्स अम्मापियरो णामधेज्जं फरेहिति-
 द्ढपइण्णेसि । तं द्ढपइण्णं दारगं अम्मापियरो साइरेगइधवासजातगं जायित्ता सोभणंसि तिदिकरण-
 णपखत्तलुदांसि फलायरियस्स लवणेहिति । तए णं से कलायरिए तं द्ढपइण्णं दारगं लेहाइयाओ गणि-
 यप्पहाणाओ सबणरूपपज्जवसाणाओ पावत्तरि कलाओ सुत्ततो यअत्थतो यकरणतो यसेहाविविदिति सिला-
 विहिति, तंजाहा--लेहं गणितं रूपं णहं गीयं सरगयं पुंखलरगयं समतालंजूयं जणवायं पासकं अट्टावयं
 पोरेक्यं वगमदियं अण्णविहि पाणविहि घत्थविहि विलेवणविहि सयणविहि अज्जं पहेलियं मागहियं गाहं
 गीइयं सिलोयं हिरणजुत्ती सुवणजुत्ती गंधजुत्ती चुण्णजुत्ती आभरणविहि तरुणीपडिक्कमं इत्थि-

लखणं पुरिसलखणं हयलखणं गयलखणं गोणलखणं कुक्कुडलखणं चक्रलखणं छत्तालखणं चम्म-
लखणं दंडलखणं असिलखणं मणिलखणं काकणिलखणं वत्थुविजं खंधारमाणं नगरमाणं वत्थुनिवेशणं
बूहं पडिबूहं चारं पडिचारं चक्रबूहं गरुलबूहं सगडबूहं जुद्धं निजुद्धं जुद्धातिजुद्धं मुट्टिजुद्धं बाहुजुद्धं लयाजुद्धं
इसत्थं छरुप्पवाहं धणुन्वयं हिरण्णपागं सुवण्णपागं वेदुल्लेडं खुत्ताखेसुं णालियाखेसुं पत्ताच्छेजं कडवच्छेजं सज्जीवं
निज्जीवं सउणरुत्तमिति वावत्तारिकलां सेहाविति सिक्खवावेत्ता अम्मापिद्वं उवणेहिति । तए णं तस्स दढपइ-
णस्स दारगस्स अम्मापियरो तं कलायंरियं त्रिपुलेणं असणपाणखाइमसाइमेणं वत्थगंधमल्लालंकारेण य
सक्कारेहिति सम्माणेहिति सक्कारेत्ता सम्माणेत्ता विपुलं जीवियारिहं पीइदाणं दलइस्सइ, विपुलं २ ता पडि-
विसज्जेहिति । तए णं से दढपइण्णे दारए वावत्तारिकलापंडिए नवंगसुत्तपडिबोहिए अट्टारसेदसीभासाविसारए
गीयरती गंधन्वणट्टकुसले हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही वाहुप्पमधी वियालचारी साहसिए अलं भो-
गसमत्थे आवि भविस्सइ । तए णं दढपइणं दारगं अम्मापियरो वावत्तारिकलापंडियं जाव अलं भोगसमत्थं
वियाणिता विउलेहिं अण्णभोगेहिं पाणभोगेहिं लेणभोगेहिं वत्थभोगेहिं सयणभोगेहिं कामभोगेहिं उवणिमं-
तेहिति, तए णं से दढपइण्णे दारए तेहिं विउलेहिं अण्णभोगेहिं जाव सयणभोगेहिं णो सज्जिहिति णो रज्जिहिति
णो गिज्जिहिति णो अज्झोचवज्जिहिति, से जहाणामए उप्पले इ वा पउमे इ वा कुसुमे इ वा नल्लिणे इ वा

१ पव्मखेसुं प्र० २ वेज्जखेसुं प्र० ३ नेदं प्र०

सुभगे इ वा सुगंधे इ वा पौडरीए इ वा महापौडरीए इ वा सतपत्ते इ वा सहस्सपत्ते इ वा सतसहस्सपत्ते
 इ वा पके जाए जले संबुहे गोवलिप्पइ पकरएणं गोवलिन्पइ जलरएणं, एवमेव दढपइण्णेवि दारए कामेहिं
 जाए भोगेहिं संबुहे गोवलिप्पइति कामरएणं गोवलिप्पइति भोगरएणं गोवलिप्पइति मित्तणाइणि-
 यगसयणसंबंधिपरिजणेणं, से णं तहारूवाणं थेराणं अंतिए केवलं बोहिं बुज्झइति केवलथोहिं बुज्झत्ता
 अगाराओ अणगारिय पव्वइइति । से णं भविस्सइ अणगारे भगवंते इरियासमिए जाव शुत्तवभयारी ।
 तस्स णं भगवत्तस्स एतेण विहारेणं विहरमाणस्स अणंते अनुत्तरे णिव्वायाए निरावरणे कसिणे पडिपुण्णे
 केवलवरणाणंदसणे समुप्पल्लिइति । तए णं से दढपइण्णेकेवली बहूइं वासाइं केवलपरियाणं पाडणिइति,
 केवलपरियाणं पाडणित्ता मासियाए संलेहणाए अप्पाणं झूसित्ता सट्ठिं भत्ताइं अणसणाए छेएत्ता जस्स-
 ट्ठाए कीरइ णग्गमावे सुंढमावे अणहाणए अदंतवणए केसलोए थंमचेरवासे अच्छत्सकं अणोवाहणकं
 मूमिसेज्जा फलहसेज्जा फट्ठसेज्जा परययपवेसो लद्धावलद्धं परेहिं हीलणाओ खिसणाओ णिंदणाओ गरह-
 णाओ तालणाओ तज्जणाओ परिभवणाओ पव्वहणाओ उच्चावया गामकटका धावीसं परीसहोचसग्गा
 अधियासिज्जंति तमट्टमाराहिता चरिमेहिं उत्सासणिस्सासेहिं सिज्झइति बुज्झइति शुचिइति परिणि-
 न्वाइति सब्बुक्खाणमंतं करेइत्ति ॥ १४ ॥ (सू० ४०) ॥

इहैव ज्ञातान्तरमाह—‘धहुजणेण’मित्यादि व्यक्तं, नवरं ‘पगइमइयाए’इत्यत्र यावत्करणादिदं दृश्यं—‘पगइववसंतयाए

पगइतुकोहमाणमायालोहयाए मिसमहवसंपणयाए अहीणयाए भइयाए'ति व्याख्या प्रावत्, 'अनिक्खित्तेणं'ति अवि-
श्रान्तेन 'पगिञ्चिय'ति प्रगृह्य विधायेत्यर्थः, 'परिणामेणं'ति जीवपरिणत्या 'अज्झवसाणेहि'ति मनोविशेषैः 'लेसाहि'ति
तेजोलेइयादिकाभिः 'तदावरणिज्जाणं'ति वीर्यान्तरवैकियलब्धिप्राप्तिनिमित्तावधिज्ञानावरणानामित्यर्थः, 'ईहावूहमगण-
गवेसणं'ति इह ईहा-किमिदमित्यमुतान्यथेत्येवं सदर्थालोचनाभिमुखा मतिः चेष्टा, ब्यूह-इदमित्थमेवंरूपो निश्चयः,
मार्गणम्-अन्वयधर्मालोचनं यथा स्थाणौ निश्चेतव्ये इह वइतुत्सर्पणादयः प्रायः स्थाणुधर्मा घटन्त इति, गवेपणं-व्यतिरेकध-
र्मालोचनं यथा स्थाणावेव निश्चेतव्ये इह शिरःकण्डूयनादयः प्रायः पुरुषधर्मा न घटन्त इति, तत एयां समाहारद्वन्द्वः, 'वीरि-
यलद्धीए'ति वीर्यलब्ध्या सह 'वेउवियलद्धीए'ति वैकियलब्ध्या सह 'ओहिणाणलद्धि'ति अवधिज्ञानलब्धिः समुत्पन्ना,
वीर्यलब्ध्यादित्रयमुत्पन्नमित्यर्थः, वाचनान्तरे 'वीरियलद्धी वेउवियलद्धी'ति पठ्यते, यत्कचित् 'अम्म(म्ब)डे परिघायणे'ति
हम्यते तदयुक्तं, अम्मडे इत्येतस्य स्थानाङ्गादिपुस्तकेषु दर्शनात्, 'अहिगयजीवाजीवे' इत्यत्र यावत्करणादिदं हइयम्-
'उवलद्धपुण्णपावे' 'आसवसंवरनिज्जरकिरियाहिगरणबंधमोक्खकुसले' आश्रवाः-प्राणातिपातादयः संवराः-प्राणातिपात-
विरमणादयः निर्जरा-कर्मणो देशतः क्षणः क्रियाः-कायिक्यादिकाः अधिकरणानि-खड्गादिनिर्वर्तनसंयोजनानि बन्ध-
मोक्षौ-कर्मविषयौ, एतेन चास्य ज्ञानसम्पन्नतोका, 'असहेज्ज'ति अविद्यमानसाहाय्यः कुतीर्थिकप्रेरितः सन् सम्यक्त्वा-
विचलनं प्रति न परसाहाय्यमपेक्षत इति भावः, अत एवाह-'देवासुरनागसुवण्णजक्खरक्खसकिण्णरकिंपुरिसगरुल्लगंधव-
महोरगाइएहिं निगंथाओ पावयणाओ अणइकमणिज्जे'इति देवा-वैमानिकाः असुरनागति-असुरकुमारा नागकुमारा-

श्चेति भवनपतिविशेषाः सुयण्णत्ति-सद्वर्णा ज्योतिष्का इत्यर्थः, क्वचिद्गुरुत्वेत्ति नाधीयते, ततः सुवर्णोत्ति-सुवर्णकुमारा
 भवनपतिविशेषाः यक्षराक्षसकिन्नरकिम्बुरुपाः व्यन्तरभेदाः, गरुडत्ति-गरुडचिह्नाः सुवर्णकुमाराः, गन्धर्वमहोरगोश्च व्य-
 न्तराः, 'इणमो निगन्थे पावयणे'त्ति अस्मिन्निग्रन्थे प्रवचने 'निस्संक्रिय'त्ति निःसन्देहः 'निक्कखिय'त्ति मुक्कवर्धनान्तरप-
 क्षपातः 'निषिइगिच्छे'त्ति निर्विचिकित्सकः फल प्रति निःशङ्कः 'लद्धे'त्ति लब्धार्थोऽर्थश्रवणतः 'गहियेह्मे'त्ति गृहीतार्थो-
 ऽवधारणतः 'पुच्छियेह्मे'त्ति पृष्टार्थः संशये सति 'अहियेह्मे'त्ति अधिगतार्थोऽभिगतार्थो वा अर्थावबोधत् 'विणिच्छि-
 येह्मे'त्ति विनिश्चितार्थः ऐदम्पर्योपलम्भात्, अत एव 'अट्ठिमिजपेस्माणुरागरत्से' अस्थीनि च-कीकसानि मिञ्जा च-तन्मध्य-
 घर्ती धातुविशेषः अस्थिमिञ्जास्ताः प्रेमानुरागेण-सार्वभ्रवचनप्रीतिलक्षणकुमुम्भादिरागेण रफा इव रफा यस्य स तथा,
 केनोलेखेनेत्याह-'अयमावसो ! निगन्थे पावयणे अहे अयं परमहे सेसे अण्हे'त्ति, अयमिति-प्राकृतत्वादिदम् 'आवसो'
 त्ति आयुष्मन्निति पुत्रादेरामन्त्रणं, क्वचित् 'इणमो निगन्थे'इति दृश्यते, 'सेसे'त्ति शेषं-धनधान्यपुत्रकलत्रमित्रराज्यकुप्रव-
 चनादिकमिति, 'ऊसियफलिहे'त्ति उच्छ्रितम्-उन्नतं स्फटिकमिव स्फटिकं चित्तं यस्य स तथा, मौनीन्द्रप्रवचनावाप्या
 परिपुष्टमना इत्यर्थः, इति वृद्धन्याख्या, अन्ये त्वाहुः-उच्छ्रितः-अर्गलास्थानादपनीयोर्ध्वीकृतो न तिरश्चीनः, कपाटपञ्चा-
 न्नागादपनीत इत्यर्थः, उच्छ्रितो वा अपगतः परिषाः-अर्गला गृहद्वारे यस्यासौ उच्छ्रितपरिष उच्छ्रितपरिषो वा, औदार्या-
 तिस्रयापतिशयदानवायित्वेन भिहुकप्रवेशार्थमनर्गलितगृहद्वार इत्यर्थः, इदं च किलाम्मदस्य न सम्भवति, स्वयमेव तस्य

भिक्षुकत्वाद्, अत एव पुस्तके लिखितं यथा 'असिपफलिहे'त्यादिविशेषणत्रयं नोच्यते, 'अवंगुयहुवारे'त्ति अपावृत्तद्वारः-
कपाटादिभिरस्थगितगृहद्वारः, सदृशनलाभेन न कुतोऽपि पापण्डिकाद्विभेति, शोभनमार्गपरिग्रहेणोद्घाटशिरास्तिष्ठतीति
भाव इति दृढव्याख्या, केचित्त्वाहुः-भिक्षुकप्रवेशार्थमौदार्यादस्थगितगृहद्वार इत्यर्थः, इदं चाम्मडस्य न घटते, 'चियत्त-
अंतरघरदारपवेसी'त्ति चियत्तोत्ति-लोकानां प्रीतिकर एव अन्तःपुरे वा गृहे वा द्वारे वा प्रवेशो यस्य स तथा, इन्प्रत्यय-
श्चात्र समासान्तः, अतिधार्मिकतया सर्वत्रानाशङ्कनीयोऽसाविति भावः, अन्ये त्वाहुः-चियत्तोत्ति-नाप्रीतिकरोऽन्तःपुरगृहे
द्वारेण नापद्वारेण प्रवेशः-शिष्टजनप्रवेशनं यस्य स तथा, अनीर्ब्यालुताप्रतिपादनपरं चेत्थमिदं विशेषणं, न चाम्मडस्येदं
घटते, अन्तःपुरस्यैवाभावादिति, क्वचिदेवं दृश्यते-'चियत्तघरंतेउरपंवेसी'त्ति चियत्तेत्ति-प्रीतिकारिण्येव गृहे वाऽन्तःपुरे
वा प्रविशतीत्येवंशीलो यः स तथा, त्यक्तो वा गृहान्तःपुरयोरकस्मात् प्रवेशो येन स तथा, 'चउदसअष्टमुद्दिष्टपुणमा-
सिणीसु'त्ति उद्दिष्टा-अमावास्या 'पडिपुणं पोसहं अणुपालेमाणे'त्ति आहारपौषधादिभेदाच्चतूरूपमपीति, 'समणे निगंथे
फासुएसणिज्जेणं असणपाणखाइमसाइमेणं वत्थपडिगहकम्बलपायपुच्छणेणं' अत्र च पडिगहत्ति-प्रतिग्रहः पतद्गहो
वा-पात्रं पायपुच्छणंति-पादप्रोक्षणं रजोहरणं 'ओसहभेसज्जेणं'ति औषधम्-एकद्रव्याश्रयं भैषज्यं-द्रव्यसमुदायरूपमथवा
औषधं-त्रिफलादि भैषज्यं-पथ्यं 'पाडिहारिएणं पीढफलगसेज्जासंधारएणं पडिलाहेमाणे'त्ति प्रतिहारः-प्रत्यर्पणं प्रयोजन-

१ स्वानासस्थानापेक्षया वा सादपि, आगतस्याग्निनो याचनापूर्णकिरणद्वा, भक्ता वा तस्येद्वशाः स्युर्गे तन्निवासस्थाने सत्रशालं तथा-
विधां कुर्युः, उल्लिखितस्फटिकवद्वा निर्गलान्तःकरण इति वा, शेषपदद्वये तु न प्रथमव्याख्यानपक्षे दोषलेशानकाशः.

मत्सेति प्रातिहारिकं तेन पीठम्-आसनं फलकम्-अवष्टम्भनार्थः काष्ठविशेषः शयनं वा यत्र प्रसारित-
पादैः सुव्यते सस्तारको-लघुतरं शयनमेव 'सीलययगुणवेरमणपञ्चस्वाणपोसहोयवासेहिं अहापरिगहिपहिं तयोक्त्मेमेहिं
अप्यार्णं भायेमाणे'सि शीलप्रतानि-अणुप्रतानि गुणा-गुणप्रतानि विरमणानि-रागादिविरतिप्रकारा' प्रत्याख्यानानि-
नमस्कारसहितादीनि पीषयोपवासाः-अष्टम्यादिपर्वदिनेषूपवसनम्, आहारादित्याग इत्यर्थः, 'णो कप्पइ अक्खसोयप्पमा-
णमेत्तंपि जलं सयराहं उत्तरिस्सए' अक्षश्रोतःप्रमाणा-गम्भीचक्रनाभिच्छिद्रप्रमाणा मात्रा यस्य तत्तथा, सयराहं-अकस्मात्,
हेलयेत्यर्थः, 'आहाकम्मिए' इत्यादि व्यक्तं, नवरं 'रइए इ व'सि रचितम्-औद्देशिकमेदो यन्मोदकचूर्णादि पुनर्मोदक-
तया फूरदध्यादिकं वा यस्करम्यकादितया विरचितं तद्रचितमित्युच्यते, इह चेतिसन्द उपप्रदर्शने, वाशब्दो विकल्पे,
'कान्तारभस्से इ व'सि कान्तारम्-अरण्यं तत्र भिक्षुकाणा निर्याहणार्थं यत्संस्क्रियते तत्कान्तारभकमिति, 'दुब्बिभक्खभस्से
इ व'सि दुब्बिभकं यच्चिक्षुकार्थं दुब्बिभे सस्क्रियते, औद्देशिकादिभेदाच्चेते, 'वहल्लियामस्से इ व'सि घर्षल्लिका-दुर्दिनं 'गिलाण-
भस्से इ व'सि खानः सन्नारोग्याय यद्ददाति तद् खानभकं 'पाहुणगभस्से इ व'सि प्राघूर्णकः-कोऽपि क्वचिद्गतो यत्प्रतिसि-
द्धये संस्कृत्य ददाति प्राघूर्णका वा-साध्यादय इहायाता इति यद्वापयति तत्प्राघूर्णकभकं 'मूलभोयणे इ व'सि मूलानि-
पद्मासिर्ना(पद्मसीना) टिकादीनां यावत्स्फरणादिदं पदत्रय दृश्यं 'कन्दभोयणे इ व'सि कन्दाः-सूरणकन्दादयः 'फलभोयणे
इ व'सि फलानि आन्धादीना 'हरियभोयणे इ व'सि हरितानि-मधुराट्णकटुकभाण्डादीनि 'धीयभोयणे इ व'सि धीजानि-आ-
लितिलादीनि 'भोत्तए व'सि भोत्तुं वा 'पायए व'सि पातुं वा आधाकर्मकादिपानकादीनीति। 'अवग्घाणायरिए'सि अपध्या-

नेन-आर्तादिना आचरित-आसेवितो यः अपध्यानस्य वा यदाचरितम्-आसेवनं सोऽनर्थदण्ड इति, 'प्रमादायरिष्ट'सि प्रमादेन-दृृतगुडादिद्रव्याणां स्थगनादिकरणे आलस्यलक्षणेन आचरितो यस्तस्य वा यदाचरितं सोऽनर्थदण्डः प्रमादाचरितः प्रमादाचरितं वेति 'हिंसस्पयाणे'सि हिंस्रस्य-खड्गादेः प्रदानम्-अन्यस्वार्पणं निष्प्रयोजनमेवेति हिंस्रप्रदानं, 'पाव-कम्मोवएसे'सि पापकर्मोपदेशः-कृष्याद्युपदेशः प्रयोजनं विनेति, 'सावज्जेत्तिकट्टु'सि यदिदं जलस्य परिमाणकरणं तज्जलं सावद्यमितिकृत्वा, सावद्यमपि कथमित्याह-'जीवत्तिकट्टु'सि जीवा अप्कायिका एत इतिकृत्वा, अथवा कस्मात्परिपूतं गृह्णातीत्यत आह-सावद्यमितिकृत्वा, एतदेव कुत इत्याह-जीवा इतिकृत्वा, पूतरकादिजीवा इह सन्तीतिकृत्वेति भावः। 'अणउत्थिए व'सि अन्ययूथिका-अहत्सङ्घोपेक्षया अन्ये शाक्यादयः 'चेइयाइ'ति अहच्चैत्यानि-जिनप्रतिमा इत्यर्थः 'णणत्थ अरहतेहि व'सि न कल्पते, इह योऽयं नेति प्रतिषेधः सोऽन्यत्रार्हद्भ्यः, अर्हतो वर्जयित्वेत्यर्थः, स हि किल परि-ब्राजकवेषधारकः अतोऽन्ययूथिकदेवतावन्दनादिनिषेधे अर्हतामपि वन्दनादिनिषेधो मा भूदितिकृत्वा गणत्थेत्याद्यधीतं, 'उच्चावएहि'ति उच्चावचैः-उत्कृष्टानुत्कृष्टैः। 'आउक्खएणं'ति आयुःकर्मणो दलिकनिर्जरेण 'भवक्खएणं'ति देवभवंनि-बन्धनभूतकर्मणां गत्यादीनां निर्जरेणेत्यर्थः, 'ठिइक्खएणं'ति आयुःकर्मणस्तदन्येषां च केषाञ्चित् स्थितेर्विदलनेनेति 'अणंतरं चयं चइत्त'सि देवभवसम्बन्धिनं चयं-शरीरं त्यक्त्वा-विमुच्य अथवा 'चयं चइत्त'सि व्यवनं चित्वा-कृत्वेत्यर्थः, 'अट्टाइ'ति परिपूर्णानि 'दित्ताइ'ति दृष्टानि-दर्पवन्ति 'विच्चाइ'ति वित्तानि-व्याख्यातानि शेषपदानि कूणिकवर्णकवद्द्व व्याख्येयानि, 'तहप्पगारेसु कुल्लेसु'सि इह क्वचित् कुले इत्ययं शेषो इत्ययं, 'पुमत्ताए'सि पुंस्त्वतया, पुरुषतयेत्यर्थः,

'पञ्चायाहिति'चि प्रत्याजनिव्यति वृत्तत्स्य इत्यर्थः, 'विश्वदियं काहिति'चि स्थितिपतितं-कुलकमान्तर्भूतं पुत्रजन्मोचितं-
 मनुष्ठानं करिव्यतः 'धंदसूरदंशणिय'चि चन्द्रसूरदर्शनिकाभिधानं सुतजन्मोत्सवविशेषं 'जागरिय'चि रात्रिजागरिकां सुत-
 जन्मोत्सवविशेषमेव 'निघंसे असुइजायकम्करणे'चि निघंसे-अतिक्रान्ते अशुचीनाम्-अशौचवतां जातकर्मणां-प्रसवव्या-
 पाराणा यत्करणं-विधानं तत्तथा, तत्र 'वारसाहे दिवसे'चि द्वादशाख्ये दिवसे इत्यर्थः, अथवा द्वादशानामहो समा-
 हारो द्वादशाहं तस्य दिवसो येनासौ पूर्णो भवतीति द्वादशाहदियसस्तत्र 'अम्भापियरो'चि अम्भापितरो 'इमं'चि इदं
 वक्ष्यमाणम्, अयमिति क्वचिद्दृश्यते, तच्च प्राकृतशैलीवशात्, 'एयाख्वं'चि एतदेव रूपं-स्वभावो यस्य नान्यथारूपमित्ये-
 तद्द्रुपं 'गौण'चि गौणं, किमुक्तं भवतीत्याह-'गुणनिष्फणं'चि गौणशब्दोऽप्रधानेऽपि वर्तत इत्यत उक्तं गुणनिष्पन्नमिति, 'नाम-
 धेजं'चि प्रशस्तं नामैव नामधेयम्, इह स्थाने पुल्लकान्तरे 'पंचधाइपरिगहिण' इत्यादि ग्रन्थो दृश्यते, स च मागवद् व्याख्येयः,
 किञ्चिच्च तस्य व्याख्यायते-'हृत्था हृत्थं संहरिजमाणे'चि हस्ताद्धस्तान्तरं संद्रियमाणो-नीयमानः, अङ्कादङ्कं परिभुज्यमान-
 उत्सङ्गादुत्सङ्गान्तरं परिभोज्यमान' उत्सङ्गस्पर्शशुद्धमनुभाव्यमानः, 'वयनच्चिजमाणे'चि उपनर्त्यमानो नर्तनं कार्यमाण इत्यर्थः,
 उपगीयमान-तथाविधवालोचितगीतविशेषैर्गीयमानो गायमानो वा 'उवललिजमाणे'चि उपलाल्यमानः क्रीडादिलालनया
 'उवगूहिजमाणे'चि उपगूह्यमानः आलिङ्ग्यमानः 'अवयासिजमाणे'चि अपवात्यमानः अपगतवासः क्रियमाणः, अपयास्य-
 मानो वा उत्कण्ठातिरेकाभिर्दयालिङ्गनेनापीड्यमानः, अप्रयास्यमानो वा समीहितपूरणेन प्रयासमकार्यमाणः, 'परिवंदि-

? 'अमद् जनने ह्यधिरयम्' इति न्यायसङ्ग्रहोक्तैर्भवति परस्मैपदेऽपि प्रयोगो जने.

जामाणे'त्ति परिवन्ध्यमानः स्तूयमानः, परिचुन्ध्यमान इति व्यक्तं, 'परंगिज्जमाणे' त्ति परङ्गथमाणः चङ्गम्यमाणः, एतेषां च संहियमाणादिपदानां द्विर्वचनमाभीक्ष्ण्यविवक्षयेति 'निवाघायं'त्ति निर्वातं निव्योघातं च यद्द्विरिकन्दरं तददलीन इति। अथाधिकृतवाचना 'साइरेगडवरिसजायगं'त्ति सातिरेकाण्यद्यौ वर्षाणि जातस्य यस्य स तथा तं 'अथल'त्ति अर्थतो व्याख्यान्तः 'करणओ य'त्ति करणतः प्रयोगत इत्यर्थः। 'सेहावेहिति'त्ति सेधयिष्यति निष्पादयिष्यति 'सिक्खावेहिति' शिक्षयिष्यति-अभ्यासं कारयिष्यति 'विन्नयपरिणयमेत्ते'त्ति क्वचित्तत्र विज्ञ एव विज्ञकः स चासौ परिणतमात्रश्च-बुद्ध्यादिपरिणामवानेव विज्ञकपरिणतमात्रः, इह मात्राशब्दो बुद्ध्यादिपरिणामस्याभिनवत्वव्यापनपरः, 'नवंगसुत्तपडिबोहिए'त्ति नवाङ्गानि द्वे श्रोत्रे द्वे नेत्रे द्वे घ्राणे एकां च जिह्वा त्वगेका मनश्चैकमिति तानि सुप्तानीव सुप्तानि बाल्यादव्यक्तचेतनानि प्रतिबोधितानि-यौवनेन व्यक्तचेतनावन्ति कृतानि यस्य स तथा, आह च व्यहारभाष्ये-'सोत्ताइं नव सुत्ताइं' इत्यादि, 'हयजो-ही'त्ति हयेन-अश्वेन युध्यत इति हययोधी एवं रथयोधी बाहुयोधी च, 'बाहुप्रमदी'त्ति बाहुभ्यां प्रमृङ्गातीति बाहुप्रमदी 'वियालचारी'त्ति साहसिकत्वाद्विकालेऽपि रात्रावपि चरतीति विकालचारी, अत एव साहसिकः-सात्त्विकः 'अलं भोग-समत्थे'त्ति अत्यर्थं भोगानुभवनसमर्थः, 'णो सज्जिहिति'त्ति न सङ्गं-सम्बन्धं करिष्यति 'णो रज्जिहिति'त्ति न रागं-प्रेम भोगसम्बन्धहेतुं करिष्यति 'नो गिञ्जिहिति'त्ति नाप्राप्तभोगेष्वाकाङ्क्षां करिष्यतीति 'णो अब्जोववज्जिहिति'त्ति नाधुप-पत्स्यते-नात्यन्तं तदेकाग्रमना भविष्यतीति 'से जहाणामए'त्ति से इति अथशब्दार्थे अथशब्दश्च वाक्योपक्षेपार्थः, नामेति

१ श्रोत्रादीनि नव सुप्तानि.

सम्भावनायाम्, एवंशब्दो धाक्यालङ्कारार्थः, 'उपप्लेति घा' उत्पलमिति घा, उत्पलादिपदाना चार्थभेदो वर्णादिभिर्लोक-
तोऽयसेयो, नवरं पुण्डरीकं-सितपद्मं 'पंकरयण'ति पङ्क-कर्म. स एव रजः पद्मस्वरूपोपरञ्जनात् श्लक्ष्णावयवरूपत्वेन
चा रेणुतुल्यत्वादिति, 'कामरयणं'ति काम'-शब्दो रूपं च स एव रजः कामरजस्तेन 'भोगरयणं'ति भोगो-गन्धो रस.
स्पर्शश्च 'मित्तणाङ्णियगसयणसधिरिजणेणं'ति मित्राणि-सुहृदः ज्ञातयः-सजातीयाः निजका-आवृपुत्रादयः स्वजना-
मातुलादयः सम्बन्धिनः-भ्रशुरादयः परिजनो-दासादिपरिकरः 'केवलं बोहिं बुज्जिहिइ'सि विद्युद्धं सम्यग्दर्शनमनुभवि-
ष्यति तद्वत्स्यत इत्यर्थः, 'अणत्ते'त्यादि, 'अनन्तम्'-अनन्तार्थविपयत्वात् 'अनुचरं'सर्वोत्तमत्वात् 'निर्व्याघातं' कटकुट्या-
दिभिरप्रतिहतत्वात् 'निरायरणं'क्षायिकत्वात् 'कृत्स्नं'सकलार्थग्राहकत्वात् 'प्रतिपूर्णं' सकलस्वाश्रमन्वितत्वात् 'केवल्य-
रयाणदंसणे'सि केवलम्-असहायं अत एव वर ज्ञानं च दर्शनं चेति ज्ञानदर्शनं ततः प्राक्पदाभ्या कर्मधारयः, तत्र
ज्ञान-विशेषावबोधरूपमिति दर्शनं-सामान्यावबोधरूपमिति, 'हीलणाओ'सि जन्मकर्ममोद्वयद्वनानि 'निदयाओ'सि मन-
सा कुत्सनानि 'खिसणाओ'सि तान्येव लोकसमक्षं 'गरहणाओ'सि कुत्सनान्येव च गर्हणीयसमक्षाणि 'तज्जणाओ'सि शिरोऽ-
हृत्यादिस्फोरणतो ज्ञात्सिरे जाल्मेत्यादिभणनानि 'तालणाओ'सि ताडनाः-चपेटादिदानानि 'परिभयणाओ'सि आभाव्या-
र्थपरिहारेण न्यक्क्रियाः, 'पवहणाओ'सि प्रव्यथना-भयोत्पादनानि 'उच्चावय'सि उत्कृष्टतरा 'गामकंटय'सि इन्द्रियग्रामप्र-
तिकूला इति 'सिञ्जिहिइ'सि सेत्स्यति-कृतकृत्यो भविष्यति 'बुज्जिहिइ'सि भोत्स्यते-समस्त्वार्यन् केवलज्ञानेन 'मुच्चि-

हिइ'त्ति मोक्ष्यते सकलकर्माग्निः 'परिणिष्ठाहिइ'त्ति परिनिर्वास्यति कर्मकृतसन्तापाभावेन शीतीभविष्यति, किमुक्तं भवति ?—'सबहुक्खाणमंतं काहिइ'त्ति व्यक्तमेवेति १४ ॥ ४० ॥

से इमे गामागर जाव सण्णिवेसेसु पव्वइया समणा भवंति, तंजहा-आयरियपडिणीया उवज्झायपडिणीया कुलपडिणीया गणपडिणीया आयरियउवज्झायाणं अयसकारगा अवणकारगा अकित्तिकारगा बहूहिं असब्भावुवभावणाहिं मिच्छत्ताभिणिवेसेहि य अप्पाणं च परं च तदुभयं च बुग्गाहेमाणा बुप्पाएमाणा विहरित्ता बहूइं वासाइं वासाइं सामणपरियागं पाउणंति बहू० तस्स अणालोइयअपडिक्कंता कालमासे कालं किच्चा उक्कोसेणं लंतए कप्पे देवकिब्बिसिएसु देवकिब्बिसियत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गती तेरससागरोवमाइं ठिती अणाराहगा सेसं तं चेव १५ । सेजेइमे सण्णिपंचिदियतिरिक्खजोणिया पज्जत्तया भवंति, तंजहा-जलयरा खहयरा थलयरा, तेसि णं अत्थेगइयाणं सुभेणं परिणामेणं पसत्थेहिं अज्झवसाणेहिं लेसाहिं विसुज्झमाणाहिं तथावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमेणं इहाबूहम्मग्गणवेसणं करेमाणाणं सण्णीपुव्वजाईसरणे समुप्पज्जइ । तए णं ते समुप्पणजाइसरासमाणा सयमेव पंचाणुव्वयाइं पडिवज्जंति पडिवज्जित्ता बहूहिं सीलव्वयगुणंचेरमणपच्चक्खाणपोसहोववासेहिं अप्पाणं भावेमाणा बहूइं वासाइं आउयं पालेति पालित्ता भत्तं पच्चक्खंति बहूइं भत्ताइं अणसणाए छेयंति २ ता आलोइयपडिक्कंता समाहिपत्ता कालमासे कालं किच्चा उक्कोसेणं सहस्सारे कप्पे देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गती अट्टारस सागरोवमाइं

त्रिती पणणा, परलोगस्स आराहगा, सेसं तं नेय १६। से जे इमे गामागर जाय संभियेसेसु आजीयिका भयंति, तंजहा-दुधरंतरिया तिघरंतरिया ससायंतरिया उप्पलयेदिया धरसमुदाणिया विज्जुअंतरिया उद्वियासमणा, तेण प्यारुयेणं विहारेणं विहरमाणा यहूइ वासाइं परियायं पाउणिता कालमासे कालं किचा उक्कोसेणं अशुण कल्पे देयसाण उपवसारो भयंति, तहिं तेसिं गती पायीसं सागरोयमाइं ठिती, अणाराहगा, सेस तं नेय १७। से जे इमे गामागर जाय सण्णियेसेसु पय्यइया समणा भयंति, तंजहा-अशुक्कोसिया परपरियाइया पइशकम्मिया मुज्जीर कोउयकारका, ते णं प्यारुयेणं विहारेणं विहरमाणा यहूइं वासाइं सामणपरियागं पाउणंति पाउणिता तस्स ठाणस्स अणालोइयअपडिक्कता कालमासे कालं किचा उक्कोसेणं अशुण कल्पे आभिओगिएसु देयेसु देयसाण उयवसारो भयंति, तहिं तेसिं गई पायीसं सागरोयमाइं ठिई परलोगस्स अणाराहगा, सेसं तं नेय १८। से जे इमे गामागर जाय सण्णियेसेसु णिणहगा भयंति, तंजहा-पधुरगा १ जीयपपसिया २ अब्यस्तिया ३ साधुच्छंइया ४ वोकिरिया ५ तेरासिया ६ अपद्विया ७ इयेते सत्ता पयणणिणहगा केयल(लं)परियालिंगसामणणा मिच्छसिद्धी यहूहिं असब्भाधुब्भायणाहिं मिच्छसाभिणि-येसेसि ग अप्पाणं ७ परं ७ तदुभयं ७ दुग्गाहेमाणा दुप्पाएमाणा विहरिता यहूइं वासाइं सामणपरियागं पाउणति २ कालमासे कालं किचा उक्कोसेण उयवसारो भयंति, तहिं तेसिं गती पक्करीसं सागरोयमाइं ठिती, परलोगस्स अणाराहगा, सेसं तं नेय १९। से जे इमे गामागर जाय सण्णि-

वेसेसु मणुया भवन्ति, तंजहा-अप्पारंभा अप्पपरिग्गहा धम्मिया धम्माणुया धम्मिद्धा धम्मखाई धम्मप्प-
लोइया धम्मपलज्जणा धम्मससुदायारा धम्मणं चैव वित्तिं कप्पेमाणा सुसीला सुव्वया सुप्पडियाणंदा. साहू-
हिं एकच्चाओ पाणाइवायाओ पडिविरया जावल्लीवाए एकच्चाओ अपडिविरया एवं जाव परिग्गहाओ,
एकच्चाओ कोहाओ मायाओ लोहाओ पेज्जाओ कलहाओ अब्भक्खाणाओ पेसुण्णाओ परपरिवा-
याओ अरतिरतीओ मायामोसाओ मिच्छादंसणसल्लाओ पडिविरया जावल्लीवाए एकच्चाओ अपडिविरया, ए-
कच्चाओ आरंभसमारंभाओ पडिविरया जावल्लीवाए एकच्चाओ अपडिविरया, एकच्चाओ करणकारावणाओ
पडिविरया जावल्लीवाए एकच्चाओ अपडिविरया एगच्चाओ पर्यणपयावणाओ पडिविरया जावल्लीवाए एकच्चाओ
पयणपयावणाओ अपडिविरया, एकच्चाओ कोट्टणपिट्टणतलणवहबंधपरिकिलेसाओ पडिविरया जावल्ली-
वाए एकच्चाओ अपडिविरया, एकच्चाओ एहाणमइणवण्णणविलेवणसइफरिसरसरुवंगंधमल्लालंकाराओ पडि-
विरया जावल्लीवाए एकच्चाओ अपडिविरया, जेयावण्णे तहप्पगारा सावज्जजोगेवहिया कम्मंता परपा
णपरियावणकरा कज्जंति तओ जाव एकच्चाओ अपडिविरया तंजहा-समणोवासगा भवन्ति, अभिगयजी
वाजीवा उवलद्धपुणपावा आसवसंवरनिज्जरकिरियाअहिगरणबंधमोक्खकुसला असहेज्जाओ देवासुर-
णागजक्खरक्खसकिन्नरकिंपुरिसगरुल्लंगंधन्वमहोरगाइएहिं देवगणेहिं निगंगंथाओ पावयणाओ अणइक्कम-

१ प्रतिविरताप्रतिविरतत्वसूचनार्थमेव द्विकः.

गिजा गिगंथे पाचयणे गिस्संकिया गिक्खंखिया निव्वितिगिच्छा लद्धा गहियद्दा पुच्छियद्दा अभिग-
 यद्दा विणिच्छियद्दा अट्ठिभिज्जेम्माणुरागरत्ता अयमावसो ! गिगंथे पाचयणे अट्ठे अय परमट्ठे सेसे अणंठे
 ऊसियफलिहा अंवंगुयदुवारा चियत्तंतंउरपरयदारप्पवेसा चउइसइसुविइपुणमासिणीसु पडियुणं पोसहं
 समं अणुपालत्ता समणे गिगंथे फासुएसणिज्जेणं असणपाणलाइमसाइमेणं वत्थपडिगहकंयलपायंपुंछ-
 णेणं ओसहमेसज्जेणं पडिहारएण य पीढफलगसेज्जासंथारएणं पडिलाभेमाणा विहरंति विहरित्ता भत्तं
 पचक्खति ते घइइं भत्ताइं अणसणाए छेदिंति छेदिंति आलोइयपडिक्कता समादिपत्ता कालमासे काल
 किचा उक्कोसेणं अद्युए कप्पे देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तदिं तेसिं गई यावीसं सागरोवमाइं ठिइं आरा-
 हया सेसं तंहेय २० । से जे इमे गामागर जाव सणिणवेसेसु मणुआ भवंति, तंजहा-अणारंभा अपरिगहा
 घग्गिया जाव कप्पेमाणा सुसीला सुव्वया सुपडियाणंदा साहू सन्वाओ पाणाइयाआओ पडिविरया जाव
 सन्वाओ परिगहाओ पडिविरया सन्वाओ कोहाओ माणाओ मायाओ लोमाओ जाव मिच्छादंसणस-
 ह्याओ पडिविरया सन्वाओ आरंभसमारंभाओ पडिविरया सन्वाओ करणकारावणाओ पडिविरया स-
 न्वाओ पयणपयावणाओ पडिविरया सन्वाओ कुट्टणपिट्टणतज्जणतालणवहंघपरिकिलेसाओ पडिविरया
 सन्वाओ ण्हाणमइणवणगविलेवणसइफरिसरसरुयगंधमल्लालंकाराओ पडिविरया जेयावणे तहूपगारा
 सावज्जजोगोयहिया कम्मंता परपाणपरियावणकरा कज्जंति तओचि पडिविरया जावज्जीवाए से जहाणामए

अणगारा भवंति-ईरियासमिया भासासमिया जाव इणमेव णिग्गंथं पावयणं पुरओकाळं विहरंति तेसि णं भगयंताणं एणं विहारेणं विहरमाणं अत्थेगइयाणं अणंते जाव केवलवरणाणंदंसणे समुप्पज्जइ, ते बहूइं वासाईंकेवलपरियागं पाउणंति जाव पाउणित्ता भत्तं पच्चक्खंति भत्तंरबहूइं भत्ताइं अणसणाइ छेदेन्तिरत्ता ज-स्सट्टाए कीरइ णग्गभवे० अंतं करंति, जेसिंपि य णं एगइयाणं णो केवलवरनाणंदंसणे समुप्पज्जइ ते बहूइं वासाइं छउमत्थपरियागं पाउ णन्तिर आबाहे उप्पणे वा अणुप्पणे वा भत्तं पच्चक्खंति, ते बहूइं भत्ताइं अणसणाए छेदेन्ति रत्ता जस्सट्टाए कीरइ णग्गभावे जाव तमट्टमाराहित्ता चरिमेहिं ऊसासणीसासेहिं अणंतं अणुत्तरं निव्वाघायं निरावरणं कसिणं पडिपुणं केवलवरणाणंदंसणं उप्पाडिंति, तओ पच्छा सिञ्झिहिनति जाव अंतं करेहिनति । एगच्चा पुण एगे भयंतारो पुब्बकम्मावसेसेणं कालमासे कालं किच्चा उक्कोसेणं सब्वट्टसिद्धे महा-विमाणे देवत्ताए उववत्तारो भवंति, तहिं तेसिं गई तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई आराहगा, सेसं तं चेव २१ । से जे इमे गामागर जाव सणिवेसेसु मणुआ भवंति, तंजहा-सब्वकामविरया सब्वरागविरया सब्वसंगा-तीता सब्वसिणेहातिक्कता अक्कोहा णिक्कोहा खीणक्कोहा एवं माणमायालोहा अणुपुब्बेणं अट्ट कम्मपयडीओ खवेत्ता उप्पिं लोयग्गपइट्टाणा हवंति (सू० ४१) ॥

‘अयसकारग’त्ति पराक्रमकृता सर्वदिगामिनी वा प्रख्यातिर्यशः तत्प्रतियेधादयशः ‘अवणकार्य’त्ति अवज्ञा-अना-दरः अवर्णो वा-वर्णनाया अकरणं ‘अकित्तिकारग’त्ति दानकृता एकदिगामिनी वा प्रसिद्धिः कीर्तिसन्नियेधादकीर्तिः

'असम्भानुभावणादि'ति असम्भायानाम्-अविद्यमानार्थानामुद्भावना-उपप्रेक्षणानि असम्भायोद्भावनास्ताभिः 'मिच्छसा-
 भिनियेसेहि य स्ति मिथ्यात्ये-यस्तुधिपर्यसे मिथ्यात्याद्या-मिथ्यादर्शनाख्यकर्मणः सकाशाद् अभिनियेशाः-चित्ताथष्टम्भा
 मिथ्यात्याभिनियेशास्तेः 'बुग्गाहेमाण'स्ति बुग्गाहमाणः-कुग्रहे योजयन्तः 'बुष्पाएमाण'स्ति ह्युत्पादयमानाः-असम्भायो-
 द्भावनासु समर्थीकुर्यन्त इत्यर्थः, 'अणालोइयअपडिफ्त'स्ति गुरुणा समीपे अकृतालोचनास्ततो दोषादभिवृत्ताश्चेत्यर्थः,
 पतेपा च यिशिष्टश्रामण्यजन्यं देवत्यं प्रत्यनीकताजन्यं च किल्बिषिकत्वं, ते हि चण्डालप्राया एव देयमध्ये भयन्तीति
 १५ ॥ 'सण्णीपुपजार्इसरणे'स्ति संशिनं सतां या पूर्वजातिः-प्राफनो भयस्तस्या यत्सरणं तत्तथा १६ ॥ आजीविका-
 गोशालकमतानुयर्तिनः 'दुयरंतरिय'स्ति एकत्र गृहे भिक्षां गृहीत्या येऽभिग्रहविशेषाद् गृहद्वयमतिक्रम्य पुनर्भिक्षां गृह्णन्ति
 न निरन्तरमेकान्तरं या ते द्विगृहान्तरिकाः, द्वे गृहे अन्तर भिक्षाग्रहणे येषामस्ति ते द्विगृहान्तरिका इति निर्वचनम्,
 एवं त्रिगृहान्तरिकाः सप्तगृहान्तरिकाश्च 'उष्पल्येदिय'स्ति उत्पल्युन्तानि नियमविशेषात् प्राह्यतया भैक्षत्येन येषां सन्ति
 ते उत्पल्युन्तिकाः 'घरसमुदानिय'स्ति गृहसमुदानं-प्रतिगृहं भिक्षा येषां प्राह्यतयाऽस्ति ते गृहसमुदानिकाः 'विजुयंतरि-
 य'स्ति विद्युति सत्यां अन्तरं भिक्षाग्रहणस्य येषामस्ति ते विद्युदन्तरिकाः, विद्युत्सम्पाते भिक्षां नादन्तीति भावार्थः, 'उ-
 द्वियासमण'स्ति उट्टिका-महामृण्मयो भाजनविशेषस्तत्र प्रविष्टा ये श्राम्यन्ति-तपस्यन्तीत्युट्टिकाश्रमणाः, एषां च पदाना
 मुत्प्रेक्षया व्याख्या कृतेति १७ । 'अजुकोसिय'स्ति आत्मोत्कर्षिकाः, 'परपरिवाइय'स्ति परेषां परि
 यादो-निन्दाऽस्ति येषां ते परपरिवादिकाः 'भूइकम्मिय'स्ति भूतिकर्म-व्यरितानामुपद्रवरत्कार्थं भूतिदानं तदस्ति येषां ते भूतिक

मिकाः, भुज्जो भुज्जो कोडगकारग'त्ति भूयो भूयः-पुनः पुनः कौतुकं-सौभाग्यादिनिमित्तं परेषां स्वपनादि तत्कर्तारः कौतुककारकाः 'आभिओगिएसु'त्ति अभियोगे-आदेशकर्मणि नियुक्ता आभियोगिका आदेशकारिण इत्यर्थः, एतेषां च देवत्वं चारित्रादाभियोगिकत्वं चात्मोत्कर्षादेरिति १८ । बहुषु समयेषु रता-आसक्ताः बहुभिरेव समयैः कार्यं निष्पद्यते नैकसमयेनेत्येवंविधवादिनो बहुरताः-जमालिमतानुपातिनः, 'जीवपएसि'त्ति जीवः प्रदेश एवैको येषां मतेन ते जीवप्रदेशाः, एकेनापि प्रदेशेन न्यूनो जीवो न भवत्यतो येनैकेन प्रदेशेन पूर्णः सन् जीवो भवति स एवैकः प्रदेशो जीवो भवतीत्येवंविधवादिनस्तिष्यगुसाचार्यमताविसंवादिनः 'अबत्तिय'त्ति अव्यक्तं समस्तमिदं जगत् साध्वादिविषये श्रमणोऽयं देवो वाऽयमित्यादिविविक्तप्रतिभासोदयाभावात्ततश्चाव्यक्तं वस्त्विति मतमस्ति येषां ते अव्यक्तिकाः, अविद्यमाना वा साध्वादिदिव्यक्तिरेपामित्यव्यक्तिकाः आषाढाचार्यशिष्यमतान्तःपातिनः 'सामुच्छेइय'त्ति नारकादिभावानां प्रतिक्षणं समुच्छेदं-क्षयं वदन्तीति सामुच्छेदिकाः अश्वमित्रमतानुसारिणः 'दोकिरिय'त्ति द्वे क्रिये-शीतवेदनोष्णवेदनादिस्वरूपे एकत्र समये जीवोऽनुभवतीत्येवं वदन्ति ये ते द्वैक्रिया गङ्गाचार्यमतानुवर्तिनः 'तेरासिय'त्ति त्रीन् राशीन् जीवाजीवनोजीवरूपान् वदन्ति ये ते त्रैराशिकाः रोहगुसमतानुसारिणः, 'अबद्धिय'त्ति अबद्धं सत्कर्म कञ्चुकवत्पार्श्वतः स्पृष्टमात्रं जीवं समनुगच्छन्तीत्येवं वदन्तीत्यबद्धिकाः गोष्ठामाहिलमतावलम्बिनः, उपलक्षणं चैतत् सक्रियावर्तिव्यापन्नदर्शनानामन्येषामपीति, 'पवयणनिहय'त्ति प्रवचनं-जिनागमं निहुवते-अपलपत्यन्यथा तदेकदेशस्याभ्युपगमात्ते प्रवचननिहवकाः, केवलं 'चरियालिंगसामण्णा मिच्छादिहो'त्ति मिथ्यादृष्टयस्ते विपरीतबोधाः नवरं चर्यथा-भिक्षाटनादिक्रियया लिङ्गेन

ष-रजोहरणादिना सामान्या.-साधुतुल्या इति १९ । 'धर्मिय'सि धर्मेण-श्रुतचारिरूपेण चरन्ति ये ते धर्मिका; कुत एतदेयमित्यत आह-'धम्माणुअ'सि धर्म-श्रुतरूपमनुगच्छन्ति ये ते धर्मानुगाः, कुत एतदेयमित्यत आह-'धम्मिह'सि धर्मः श्रुतरूप एयेथो-यइअः पूजितो वा येषां ते धर्मेष्ठा धर्मिणा घेष्ठा धर्मोष्ठाः अथवा धर्मोऽस्ति येषां ते धर्मिणाः त एव चान्येभ्योऽतिरायन्तो धर्मिष्ठाः, अत एव 'धम्मक्खसाइ'सि धर्ममाख्यान्ति भव्यानां प्रतिगादयन्तीति धर्माख्यायिनः धर्माद्वा ख्याति -प्रसिद्धिर्येषां ते धर्मख्यातयः, 'धम्मपलोइय'सि धर्मं प्रलोकयन्ति-उपादेयतया प्रेक्षन्ते पापणिष्ठु वा नयेष्यन्तीति धर्मप्रलोकिनः, धर्मगणेषणानन्तरं वा 'धम्मपलज्जण'सि धर्मं प्रख्यन्ते-आसयन्ते ये ते धर्मप्रख्यनाः, ततश्च 'धर्मसमुदाचार'सि धर्मरूपचारित्रात्मक. समुदाचारः-सदाचारः सप्रमोदो वाऽऽधारो येषां ते धर्मसमुदाचाराः, अत एव 'धम्मणेण चैव यिसि कल्पेमाण'सि धर्मेणीय-चारित्राविरोधेन श्रुताविरोधेन वा घृत्ति-जीविका कल्पयन्तः-कुर्वाणा विहरन्तीति योगः, 'मुपय'सि सद्गताः शोभनचित्तवृत्तियितरणा वा, 'सुप्पडियाणंदा साह्वहि'ति सुषुप्रत्यानन्दः-चित्ताणो येषां ते सुप्रत्यानन्दाः साधु-विषयभूतेषु अथवा साह्वहिंति उत्तरयाग्ये सम्यच्यते, ततश्च साधुभ्यः सकाशात् साध्यन्तिके इत्यर्थं, 'एगघाजो पाणाइवायाजो सि एकस्मात् न सर्वस्मात् पाठान्तरे 'एगइयाओ'सि तत्र एकक एव एक-क्रिकः तस्मादेकक्रिकात्, इत इदं सूत्रं प्रायः प्रागुक्तार्थं नपर 'मिच्छादंसणसहाओ'सि इह मिथ्यादर्शनं-तज्जन्यान्ययूथि-कयन्दनादिका क्रिया ततो भावतो विरताः राजाभियोगादिभिस्त्वाकारैरविरता इति, 'कुट्टणपिट्टणतज्जाणतालणवहधप-रिक्किण्णेसाओ'सि कुट्टनं-सदिरादेरिव छेदविशेषकरणं पिट्टनं-उखादेरिव मुत्तरादिना हननं तर्जनं-रं प्रति ज्ञास्यसि रे

जाल्मेत्यादिभणनं ताडनं-चपेटादिना हननं तालनं वा गृहद्वारादेस्तालकेन स्थगनं वधो-मारणं वन्धो-रज्ज्वादिना यन्त्रणं परिक्लेशो-त्राधोत्पादनं 'सावज्जजोगोवहिय'ति सावद्ययोगा औपधिका-मायाप्रयोजनाः कंयायप्रत्यया इत्यर्थः उपकरणप्रयोजना वा ये ते तत्रा 'कम्मंत'ति व्यापारांशाः, वाचनान्तरे 'सावज्जा अबोहिया कम्मंत'ति अत्र अबोधिकाः अविद्यमानबोधिका वेति, एवं सामान्येनोक्तानां मनुष्याणां विशेषनिर्देशार्थमाह-'तंजह'ति त एते इत्यर्थः 'से जहानामए'ति क्वचित्त्राप्ययमेवार्थः २० । 'आवाहे'ति रोगादिवाधायां 'एगच्चा पुण एगे भयंतारो'ति एका-असाधारणगुणत्वाद् अङ्घ्रितीया मनुजभवभाविनी वा अर्चा-बोन्दिस्तनुयैषां ते एकार्चाः, पुनःशब्दः पूर्वोक्तार्थपेक्षया उत्तरवाक्यार्थस्य विशेषधोतनार्थः, एकं-केवलज्ञानभाजनेभ्योऽपरे 'भयंतारो'ति भक्तारः-अनुष्ठानविशेषस्य सेवयितारो भयत्रातारो वा, अनुस्वारस्त्वलाक्षणिकः, 'पुव्वकम्मावसेसेण' क्षीणावशेषकर्मणा देवतयोत्पत्तारो भवन्तीति योगः २१ । 'सव्वकामविरय'ति सर्वकामेभ्यः-समस्तशब्दादिविषयेभ्यो विरता-निवृत्तास्तेषु वा विरया-विगतौत्सुक्या ये ते तथा, यतः 'सव्वरागविरय'ति सर्वरागात्-समस्ताद्विषयाभिमुख्यहेतुभृतात्मपरिणामविशेषाद्विरता-निवृत्ता ये ते तथा, 'सव्वसंगातीत'ति सर्वस्मात्सङ्गात्-मातापित्रादिसम्बन्धादतीताः-अपक्रान्ताः सर्वसङ्गातीताः यतः 'सव्वसिणेहाइकंत'ति सर्वस्नेहं-मात्रादिसम्बन्धहेतुं अतिक्रान्ताः-त्यक्तवन्तो ये ते सर्वस्नेहातिक्रान्ताः 'अक्कोह'ति क्रोधविफलीकरणात् 'निक्कोह'ति उदयाभावात्, एतदेव कुत इत्याह-'खीणक्कोह'ति क्षीणक्रोधमोहनीयकर्मण इत्यर्थः, एकार्था वैते शब्दाः २२ ॥ ४१ ॥ -

अणगारे णं भंते ! भाविअप्पा केवलिसमुघाएणं समोदणित्ता केवलकप्पं लोयं फुसित्ता णं चिट्ठइ ?,

हंता चिद्ध, से नूनं भंते ! केवलकल्पे लोण तेहिं गिळारापोगलेहिं फुडे !, हंतां फुडे, छउमत्थे णं भंते !
 मणुस्से तेसिं गिळारापोगलाणं किंसि यण्णेणं यण्णं गधेणं रसं फासेणं फासं जाणइ पासइ !,
 गोगमा !, णो इण्ठे सम्भे, से केण्ठेणं भंते ! एवं युचइ-छउमत्थे णं मणुस्से तेसिं गिळारापोगलाणं णो
 किंसि यण्णेणं यण्णं जाय जाणइ पासइ !, गोगमा, अयं णं जंघुपीये २ सव्यवीयसयुद्धानं सव्वन्मंतरण
 सव्वणुद्धानं यद्धे तेह्णुग्गरंठाणसंठिए यद्धे रधयणापालसंठाणसंठिए यद्धे पुत्तरकणियासंठाणसंठिए यद्धे
 पच्चियुण्णंरंठाणसंठिए णं जोगणसयसइस्सं आगामगिण्णंभेणं तिण्णि जोगणसयसइसाइं सोलसस-
 इस्साइं योण्णि य सराणीसे जोगणसण तिण्णि य कोसे अद्यापीसं य मणुसयं तेरस य अंशुलाइं अंघु-
 लिये य किंसि निरोरादिण परिखुसोणेणं यण्णसे, येये णं मदिधीण महाजसे महासुक्खे
 महाणुभावे रायिलेणं गंभराणुग्गं गिण्णइ रा २ तं अघवालेइ तं २ जाय इणामेवसिकइ केवलकल्पं जंबू-
 दीपं तिहिं अच्चरणिणागतिं तिरराणुसो अणुपरिअदिसा णं इव्यमागच्छेज्जा, से नूनं गोगमा ! से केव-
 लत्तये जंघुपीये २ तेहिं घाणपोगलेहिं फुडे !, हंता फुडे, छउमत्थे णं गोगमा ! मणुस्से तेसिं घाणपोगलाणं
 किंसि यण्णेणं यण्णं जाय जाणंति पासंति !, भगयं ! णो इण्ठे सम्भे, से तेण्ठेणं गोगमा ! एवं युचइ-
 छउमत्थे णं मणुस्से तेसिं गिळारापोगलाणं नो किंसि यण्णेणं यण्णं जाय जाणइ पासइ, एसुधुमा णं ते
 पोगला यण्णरा, समणाउसो ! सव्वलोगंयि य णं ते फुसित्ता णं चिद्धंति ! कन्हा णं भंते ! केवली समो-

हणंति ? कम्हा णं केवली समुग्घायं गच्छंति ? गोयमा ! केवलीणं चत्तारि कम्मंसा अपलिक्खीणा भवंति, तंजहा-वेयणिल्लं आउयं णामं गुत्तं, सब्बबहुए से वेयणिल्ले कम्ममे भवइ, सब्बत्थोवे से आउए कम्ममे भवइ, विसमं समं करेइ बंधणेहिं ठिईहि य, विसमसमकरणयाए बंधणेहिं ठिईहि य एवं खलु केवली समोहणंति एवं खलु केवली समुग्घायं गच्छंति । सब्बेवि णं भंते ! केवली समुग्घायं गच्छंति ?, णो इण्ठे सम्भे, 'अ-
कित्ता णं समुग्घायं, अणंता केवली जिणा । जरामरणविप्पमुक्का, सिद्धिं वरगइं गया ॥ ? ॥' कहसमए णं भंते ! आउलीकरणे पणत्ते ?, गोयमा ! असंखेज्जसमइए अंतोमुहुत्तिए पणत्ते । केवलिसमुग्घाए णं भंते ! कहसमइए पणत्ते ?, गोयमा ! अहसमइए पणत्ते, तंजहा-पढमे समए दंडं करेइ बिइए समए कवाडं करेइ तइए समए मंथं करेइ चउत्थे समए लोयं पूरेइ पंचमे समए लोयं पडिसाहरइ छ्ठे समए मंथं पडिसाहरइ सत्तमे समए कवाडं पडिसाहरइ अट्टमे समए दंडं पडिसाहरइ पडिसाहरित्ता तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ । सेणं भंते ! तथा समुग्घायं गए किं मणजोगं जुंजइ ? वयजोगं जुंजइ ? कायजोगं जुंजइ ?, गोयमा ! णो मण-
जोगं जुंजइ णो वयजोगं जुंजइ कायजोगं जुंजइ, कायजोगं जुंजमाणे किं ओरालियसरीरकायजोगं जुंजइ ? ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुंजइ ? वेउब्बियमिस्ससरीरकायजोगं जुंजइ ? आहारसरीरकायजोगं जुंजइ ? आहारसरीरमिस्सकायजोगं जुंजइ ?, कम्मासरीरकायजोगं जुंजइ ?, गोयमा ! ओरालियसरीरकायजोगं जुंजइ, ओरालियमिस्ससरीरकायजोगंपि जुंजइ, णो वेउब्बियसरीरका-

यजोगं जुजइ णो चेउच्चियमिस्ससरीरकायजोगं जुंजइ णो आहारगसरीरकायजोगं जुंजइ णो आहारगमिस्सस-
 रीरकायजोगं जुजइ कम्मसरीरकायजोगंपि जुंजइ, पढमइमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजोग जुंजइ यिइ यिइ-
 यइछट्टसत्तामेसु समएसु ओरालियमिस्ससरीरकायजोगं जुंजइ तइयउत्थपंचमेहिं कमासरीरकायजोगं
 जुंजइ । से णं भंते ! तहा समुग्घायगण सिञ्जिस्सहिइ युञ्जिस्सहिइ सुयहिइ परिनिब्बाहिइ सब्बदुक्खाणमंतं
 करेइ ? , णो इणट्ठे समंठे, से ण तओ पडिनियत्ताइ तओ पडिनियत्तिता इहमागच्छइ ? ता तओ पच्छा मण-
 जोगपि जुंजइ ययजोगंपि जुंजइ कायजोगपि जुंजइ मणजोगं जुंजइ मणजोगं किं सचमणजोगं जुंजइ मोसमण-
 जोगं जुंजइ सचामोसमणजोग जुंजइ असचामोसमणजोग जुंजइ !, गोयमा ! सचमणजोगं जुंजइ णो मोस-
 मणजोगं जुंजइ णो सचामोसमणजोगं जुंजइ असचामोसमणजोगंपि जुंजइ, वयजोगं जुंजइमाणे किं सचय-
 इजोगं जुंजइ मोसवइजोगं जुंजइ [किं] सचामोसवइजोगं जुंजइ असचामोसवइजोगं जुंजइ !, गोयमा !
 सचवइजोगं जुंजइ णो मोसवइजोगं जुंजइ णो सचामोसवइजोगं जुंजइ असचामोसवइजोगंपि जुंजइ, कायजोगं
 जुंजइमाणे आगच्छेज्ज वा चिंहेज्ज वा गिस्सीज्ज वा तुयंहेज्ज वा उल्लंघेज्ज वा पल्लंघेज्ज वा उक्खेयणं वा अवक्खेयणं
 वा तिरियक्खेयणं वा करेज्जा पाडिहारियं वा पीढफलहगसेज्जसंधारणं पचप्पिणेज्जा । (सू० ४२)

तदेयमुफो विषक्षितोपपातः, अधुनाऽनन्तरोफसिद्धोपपातसम्बन्धेन तत्कारणभूतसमुद्घातादियफव्यता दर्शयन्नाह-
 'अणागारे ण'मित्यादि व्यर्कं, नयरं 'केवलिसमुष्पाएणं'ति न कपायादिसमुद्घातेन 'समोहए'त्ति समग्रहतो-विधिस-

पंचिदियस्स पल्लत्तगस्स जहणजोगस्स हेट्ठा असंखेज्जगुणपरिहीणं पढमं मणजोगं निरुंभइ, तयाणंतरं च णं विंदियस्स पल्लत्तगस्स जहणजोगस्स हेट्ठा असंखेज्जगुणंपरिहीणं विइयं वहजोगं निरुंभइ, तयाणंतरं च णं सुहुमस्स पणगजीवस्स अपल्लत्तगस्स जहणजोगस्स हेट्ठा असंखेज्जगुणपरिहीणं तइयं कायजोगं निरुंभइ, से णं एएणं उवाएणं पढममणजोगं निरुंभइ मणजोगं निरुंभित्ता वयजोगं निरुंभइ वयजोगं निरुंभित्ता काय-जोगं निरुंभइ कायजोगं निरुंभित्ता जोगनिरोहं करेइ, जोगनिरोहं करेत्ता अजोगत्तं पाउणत्तं, अजोगत्तं पाउणित्ता इसिंहस्सपंचक्खरउच्चारणद्धाए असंखेज्जसमइयं अंतोमुहुत्तियं सेलेसिं पडिवज्जइ, पुव्वरइयगुण-सेढीयं च णं कम्मं तीसे सेलेसिमद्धाए असंखेज्जाहिं गुणसेढीहिं अणत्ते कम्मसे खवेति वेयणिज्जाउयणाम-गुत्ते, इच्चेते चत्तारि कम्मसे जुगवं खवेइ वेदणिज्जा २ ओरालियतेयाकम्माइं सब्वाहिं विप्पयहणाहिं विप्पज-हइ, ओरालियतेयाकम्माइं सब्वाहिं विप्पयहणाहिं उज्जसेढीपडिवत्ते अफुसमाणगई उहुं एक्क-समएणं अविग्गहेणं गंता सागारोवत्ते सिद्धिहइ । ते णं तत्थ सिद्धा हवंति सादीया अपल्लवसिया अस-रीरा जीवघणा दंसणनाणोवत्ता निद्धियद्धा निरेयणा नीरया णिम्मला वित्तिमिरा विसुद्धा सासयमणागयद्धं कालं चिद्धंति । से केणट्ठेणं भंते ! एवं बुच्चइ—ते णं तत्थ सिद्धा भवंति सादीया अपल्लवसिया जाव चिद्धंति?, गोयमा ! से जहाणामए बीयाणं अग्गिदद्धाणं पुणरवि अंकुरुण्णत्ती णं भवइ, एवामेव सिद्धाणं कम्मबीए दहे पुणरवि जम्मुण्णत्ती न भवइ, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं बुच्चइ—ते णं तत्थ सिद्धा भवंति सादीया अप-

ज्वसिया जाव चिह्नति । जीवा णं भंते ! सिद्धमाणा कयरंमि संघयणे सिद्धंति ? गोयमा ! वंइरोसभ-
 नारायसंघयणे सिद्धंति, जीवा णं भंते ! सिद्धमाणा कयरंमि संठाणे सिद्धंति ? गोयमा ! छण्हं संठा-
 णाणं अणत्तरे संठाणे सिद्धंति, जीवा णं भंते ! सिद्धमाणा कयरंमि उच्चत्ते सिद्धंति ? गोयमा ! जह-
 णेणं सत्तरयणीओ उक्कोसेणं पंचघणुस्सए सिद्धंति, जीवा णं भंते ! सिद्धमाणा कयरंमि आउए सि-
 द्धंति ? गोयमा ! जहणेण साइरेगडवासाउए उक्कोसेणं पुब्बकोडियाउए सिद्धंति । अत्थि णं भंते ! इमीसे
 रयणप्पहाए पुढवीण अहे सिद्धा परिवसंति ? गो इण्ढे समढे, एवं जाव अहे सत्समाए, अत्थि णं भंते !
 सोहम्मस्स कप्पस्स अहे सिद्धा परिवसंति ? गो इण्ढे समढे, एवं सन्वेसि पुच्छा, ईसाणस्स सणकुमारस्स
 जाव अच्चुयस्स नेविज्जविमाणं अणुत्तरविमाणं, अत्थि णं भंते ! ईसीपन्भाराए पुढवीए अहे सिद्धा
 परिवसंति ? गो इण्ढे समढे, से कहिं खाइ णं भंते ! सिद्धा परिवसंति ? गोयमा ! इमीसे रयणप्पहाए पुढ-
 वीए यहुसमरमणिज्जाओ भूमिमागाओ उहं चंदिमस्सरियग्गहणणक्खत्तारा भवणाओ बहूइ जोयणसयाइं
 बहूइं जोयणसहस्साइं बहूइं जोयणसयसहस्साइं बहूओ जोयणकोडीओ बहूओ जोयणकोडाकोडीओ उहूतरं
 उप्पइत्ता सोहम्मीसाणसणकुमारमार्हिद्वंभलंतगमहासुक्कसहस्सारआणयपाणयआरणच्चुय तिणिण य अ-
 द्वारे नेविज्जविमाणावाससए वीइवइत्ता चिजयवेजयंतजयंतअपराजियसन्वदिसिद्धस्स य महाविमाणस्स सब्ब-
 उपरिज्जाओ धूमियग्गाओ दुवालसजोयणाइं अयाहाए एत्थ ण ईसीपन्भारा णाम पुढवी पणत्ता पण-

यालीसं जोयणसयसहसाइं आयामविक्लंभेणं एगा जोयणकोडी बायालीसं सयसहसाइं तीसं च सह-
 रसाइं दोणिण य अडणापण्णे जोयणसए किंचि विसेसाहिए प्ररिएणं, ईसिपब्भारा य णं पुढवीए बहुमज्झदे-
 सभाए अट्टजोयणिए खेत्ते अट्टजोयणाइं बाहुल्लेणं, तथाऽणंतरं च णं मायाए २ पडिहायमाणी २ सन्वेसु
 चरिमपेरंतेसु मच्छिद्यपत्ताओ तणुयतरा अंगुलस्स असंखेज्जइभागं बाहुल्लेणं पणत्ता । ईसीपब्भाराए णं
 पुढवीए दुवालस णामधेज्जा पणत्ता, तंजहा-ईसी इ वा इसीपब्भारा इ वा तणू इ वा तणूतणू इ वा सिद्धी
 इ वा सिद्धालए इ वा सुत्ती इ वा सुत्तालए इ वा लोयगगे इ वा लोयगगथूभिया इ वा लोयगगपडिबुज्झणा
 इ वा सन्वपाणभूयंजीवसत्तसुहावहा इ वा । ईसीपब्भारा णं पुढवी सेया संखतलविमलसोल्लियसुणालद-
 गरयतुसारगोक्खीरहारवणा उत्ताणयच्छत्तसंठाणसंठिया सन्वज्जुणसुवणणयमई अच्छा सणहा लणहा घट्ठा
 मट्ठा णीरया णिम्मला णिप्पंका णिक्कडच्छाया समरीचिया सुप्पभा पासादीया दरिसणिज्जा अभिरूवा
 पडिरूवा, ईसीपब्भाराए णं पुढवीए सीयाए जोयणंसि लोणंते, तस्स जोयणस्स जे से उवरिल्ले गाडए तस्स णं
 गाडअस्स जे से उवरिल्ले छभागिए तत्थ णं सिद्धा भगवंतो सादीया अपज्जवसिया अणेगाजाइजरा मरणजो-
 णिवेयणसंसारकलंकलीभावपुणब्भवगब्भवासवसहीपवंचसमइक्कंता सासयमणागयमद्धं चिद्धंति ॥ (सू० ४३)

से णं पुढाभेव सन्निसेत्त्यादि, अस्यायमर्थः—स-केवली, णमित्यलङ्कारे, 'पूर्वमेव' आदावेव योगनिरोधावस्थायाः संज्ञि-
 नो-मनोलब्धिमतः पञ्चेन्द्रियस्येति स्वरूपविशेषणं, यतः संज्ञी पञ्चेन्द्रिय एव भवति, 'पज्जत्तस्स'ति मनःपर्याया पर्या-

तस्य, तदन्यस्य मनोलब्धिमतोऽपि मनसोऽभाव एवेति पर्याप्तस्येयुक्, स च मध्यमादिमनोयोगोऽपि स्यादित्याह-
 'जहणजोगिस्स'ति जघन्यमनोयोगवत्. 'हेह'सि अथो यो मनोयोग इति गम्यते, जघन्यमनोयोगसमानो यो न भवती-
 त्यर्थः, मनोयोगश्च-मनोद्रव्याणि तद्भाषारथेति, जघन्यमनोयोगाधोभागवर्तित्वमेव दर्शयन्नाह-'असंखेज्जगुणपरिहीणं'ति
 असंज्ञातगुणेन परिहीणो यः स तथा तं जघन्यमनोयोगस्यासंख्येयभागमात्रं मनोयोगं निरुणद्धि, तत क्रमेणानया मा-
 त्रया समये समये तं निरुन्धानः सर्वमनोयोग निरुणद्धि, अनुत्तरेणाचिन्त्येन अकरणवीर्येणेति, एतदेवाह-'पढमं मणो-
 जोगं निरुंमइ'ति प्रथमं-शेषयागादियोगापेक्षया प्राथम्येन-आदितो मनोयोग निरुणद्धीति उक्ते च-'पेज्जत्तमेत्तसन्निस्स
 जत्तियाइं जहल्लजोगिरस । होति मणोदपाइं तथावारो य जम्मत्तो ॥ १ ॥ तदसंखगुणविहीणं समए समए निरुममाणो
 सो । मणसो सपनिरोहं करेअसंखेज्जसमएहि ॥ २ ॥' ति, एवमन्यदपि सूत्रद्वयं नेयम्, 'अजोगयं पाळणइ'सि अयो-
 गता प्राप्नोतीति, 'ईसिंहस्सर्पचक्खरुच्चारणद्वाए'ति ईसिंहि-ईपत्सृष्टानि इत्थानि यानि पद्याक्षराणि तेषा यदुच्चारण
 तस्य याऽद्वा-कालः सा तथा तस्याम्, इद चोच्चारणं न विलम्बित द्रुतं वा, किन्तु मध्यममेव गृह्यते, यत आह-'हस्से-
 क्खराइं मग्गेण जेण कालेण पंच भण्णति । अच्छइ सेलेसिगओ तत्तियमेत्त तओ कालं ॥ १ ॥' शैलेशो-मेरुस्तस्येव

१ पर्याप्तमात्रसंज्ञिनो यावति जघन्ययोगिन । भवन्ति मनोद्रव्याणि तद्भाषारथ, यावन्मात्र ॥ १ ॥ तदसंख्यगुणविहीन समये
 समये निरुन्धन् स । मनस सर्वनिरोधं कुर्यादसंख्यसमये ॥ २ ॥ २ इत्याक्षराणि मध्येन येन कालेन पद्य भण्यन्ते । तिष्ठति शैलेशी-
 गतद्वाचन्मात्र तत काल ॥ १ ॥

स्थिरतासाम्याद्याऽवस्था सा शैलेशी अथवा शीलेशः—सर्वसंवररूपचारित्रप्रभुस्तस्येयमवस्था योगनिरोधरूपेति शैलेशी तां प्रतिपद्यते, ततः 'पुष्करइयगुणसेढीयं च णं'ति पूर्व—शैलेइयवस्थायाः प्राग् रचिता गुणश्रेणी—क्षपणोपक्रमविशेषरूपा यस्य तत्तथा, गुणश्रेणी चैवं—सामान्यतः किल कर्म बहुलपमत्पतरमत्पतमं चेत्येवं निर्जरणाय रचयति, यदा तु परिणामविशेषात्तत्र तथैव रचिते कालान्तरवेद्यमल्पं बहु बहुतरं चेत्येवं शीघ्रतरक्षपणाय रचयति तदा सा गुणश्रेणीत्युच्यते, स्थापना चैवं 'कर्म'ति वेदनीयादिकं भवोपग्राहि 'तीसे सेलेसिमद्द्याए'ति तस्यां शैलेशीअच्चायां—शैलेशीकाले क्षपयन्निति यो गः, एतदेव विशेषेणाह—'असंखेज्जाहिं गुणसेढीहिं'न्ति असंख्याताभिर्गुणश्रेणीभिः शैलेइयवस्थाया असंख्यातसमयत्वेन गुणश्रेण्यप्यसंख्यातसमया ततः तस्याः प्रतिसमयभेदकल्पनया असंख्यातागुणश्रेणयो भवन्ति, अतोऽसंख्याताभिः गुणश्रेणीभिरित्युक्तम्, असंख्यातसमयैरिति हृदयम्, 'अणंते कम्मंसे खवयंतो'त्ति अनन्तपुद्गलरूपत्वादन्तान् स्तान् कर्मांशान्—भवोपग्राहिकर्मभेदान् क्षपयन्—निर्जरयन् 'वेयणिजाउयणामगोए'त्ति वेदनीयं सातादि आयुः—मनुष्यायुष्कं नाम—मनुष्यगत्यादि गोत्रम्—उच्चैर्गोत्रम् 'इच्छेते'त्ति इत्येतान् 'चत्तारि'त्ति चतुरः 'कम्मंसे'त्ति कर्मांशान्मूलप्रकृतीः 'जुगवं खवेइ'त्ति यौगपद्येन निर्जरयतीति । एतच्चैता भाव्यगाथा अनुश्रित्य व्याख्यातं, यदुत—'तदसंखेज्जगुणाए सेढीए विरइयं पुरा कम्मं ।

१ तदसंखेयगुणया श्रेण्या विरचितं पुरा कर्म । समये समये क्षपयन् कर्म शैलेशीकालेन ॥ १ ॥ सर्वं क्षपयति तत्पुनर्निलेपं किञ्चिदुपरितने समये । किञ्चिच्च भवति चरमे शैलेइयां तद्वक्ष्ये ॥ २ ॥ मनुजगतिजातित्रसबादरं च पर्याप्तं सुभंगमादेयम् । अन्यतरवेदनीयं नरायुरुचैः यशोनाम ॥ ३ ॥ सम्भवतो जिननाम नरानुपूर्वीं च चरमसमये । शेषा जिनसत्का द्विचरमसमये' निलिष्ठन्ति (निष्ठां यान्ति) ॥४॥

समए समए दवयं कम्मं सेलेसिकाळेणं ॥ १ ॥ सपं खयेइ तं पुंण निहेयं किंचिदुवरिमे समए । किंचिच्च होइं चरमे
सेलेसीए तयं योच्छं ॥ २ ॥ मणुयगइजाइतसयारं च पज्जत्तहुभगमाएज्जं । अन्नयरयेयणिज्जं नराउमुच्चं जसोनामं ॥ ३ ॥
संभयओ जिणनामं नराणुपुवी य चरिमसमयमि । सेसा जिणसंताओ दुचरिमसमयंमि निद्वंति ॥ ४ ॥ स्ति, 'सपाहिं
विप्पयहणाहिं'ति सर्याभिः--अशेषाभिः विशेषेण--विविध प्रकर्षतो ह्यानयः--त्यागा विप्रहाणयो व्यक्त्यपेक्षया बहुवचनं
ताभिः, किमुफं भवति ?--सर्था परिशटनं न तु यथा पूर्वं सद्गतपरिशाटाभ्यां देशत्यागतं 'विप्पजहित्त'सि विशेषेण
प्रदाय--परित्यज्य 'उज्जुसेट्ठिपट्टिवन्ने'सि ऋशु--अयक्रा श्रेणिः--आकाशप्रदेशपङ्क्तलां ऋशुश्रेणिं प्रतिपन्नः--आश्रितः 'अफु-
समाणगई'सि असृशन्ती--सिद्धयन्तरालप्रदेशान् गतिर्यस्य सोऽसृशत्ति., अन्तरालप्रदेशस्पर्शने हि नैकेन समयेन सिद्धिः,
इत्यते च तत्रैक एव समयः, य एव चायुष्कादिकर्मणां क्षयसमयः स एव निर्वाणसमयः, अतोऽन्तराले समयान्तरस्या-
भायादन्तरालप्रदेशानामसंस्पर्शनमिति, सूक्ष्मश्चायमर्थः केवलिगम्यो भावत इति, 'एगेणं समएणं'ति, कुत इत्याह--'अवि-
गादेणं'ति जयिमहेण--यत्करहितेन, यत्र एव हि समयान्तरं लगति प्रदेशान्तरं च स्पृशतीति, 'उट्टु गंता' ऊर्ध्वं गत्या 'सा-
गारोगग्गो सि शानोपयोगवान् 'सिध्यति' कृतकृत्यतां लभते इति । गतमानुपङ्गिकमथ प्रकृतमाह--किं च प्रकृतं ?, 'से
जे एगे गामगर जाण सत्तियेसेरु मणुया हयंति--सपकामविरया जाव अट्ट कम्मपयडीओ खयइत्ता उप्पिं लोयगपइहाणा
दवेती'ति, लोकाप्रमशिष्ठानाथ सन्तो यादशास्ते भवन्ति तदर्शयिषुमाह--'ते णं तस्य सिद्धा हयंति'सि ते पूर्वोद्दिष्टविशेषो-
भ्यां भाष्याः 'तत्र' लोकाप्रै निष्ठितार्थाः स्युरिति, अनेन च यत्केचन मन्यन्ते, यद्युत--'रागादियासनामुफ, चित्तमेव

निरामयम् । सदाऽनियतदेशस्थं, सिद्ध इत्यभिधीयते ॥ १ ॥ यच्चापरे मन्यन्ते—“गुणसत्त्वान्तरज्ञानान्निवृत्तप्रकृतिक्रि-
याः । मुक्ताः सर्वत्र तिष्ठन्ति, व्योमवत्तापवर्जिताः ॥ १ ॥” तदनेन निरस्तं, यच्चोच्यते—सशरीरतायामपि सिद्धत्वप्रति-
पादनाय, यदुत—“अणिमाद्यविधं प्राणैश्वर्यं कृत्स्नः सदा । मोदन्ते निर्वृतात्मानस्त्रीर्णाः परमदुस्तरम् ॥ १ ॥” इति
तदपाकरणायाह—‘अशरीरा’ अविद्यमानपञ्चप्रकारशरीराः, तथा ‘जीवघण’ति योगनिरोधकाले रन्ध्रपूरणेन त्रिभागोना-
ऽवगाहनाः सन्तो जीवघना इति, ‘दंसणनाणोवत्त’ति ज्ञानं—साकारं दर्शनम्—अनाकारं तयोः क्रमेणोपयुक्ता ये ते
तथा, ‘निष्ठियद्ध’ति निष्ठितार्थाः—समाप्तसमस्तप्रयोजनाः ‘निर्यण’ति निरेजनाः—निश्चलाः ‘नीरय’ति नीरजसो—त्र्यध्य-
मानकर्मरहिता नीरया वा—निर्गतौत्सुक्याः ‘निम्मल’ति निर्मलाः पूर्ववद्धकर्मविनिर्मुक्ताः द्रव्यमलवर्जिता वा ‘वित्तिमि-
त्ति विगताज्ञानाः ‘विसुद्ध’ति कर्मविशुद्धिप्रकर्षमुपगताः ‘सासयमणागयद्धं कालं चिद्धंति’शाश्वतीम्—अविनश्वरीं सिद्ध-
त्वस्याविनाशाद्, अनागताद्धा—भविष्यत्कालं तिष्ठन्तीति ‘जम्मुप्पत्ती’ति जन्मना—कर्मकृतप्रसूत्या उत्पत्तिर्या सा तथा,
जन्मग्रहणेन परिणामान्तररूपात्तदुत्पत्तिर्भवतीत्याह, प्रतिक्षणमुत्पादव्ययध्रौव्ययुक्तत्वात्सद्भावस्येति, ‘जहण्णेणं सत्त रय-
णीए’ति सप्तहस्ते उच्चत्वे सिध्यन्ति महाधीरयत्, ‘उक्कोसेणं पंचधणुस्सए’ति ऋषभस्वामिवद्, एतच्च द्वयमपि तीर्थङ्करा-
पेक्षयोक्तम्, अतो द्विहस्तप्रमाणेन कूर्मपुत्रेण न व्यभिचारो न वा मरुदेव्या सातिरेकपञ्चधनुःशतप्रमाणयेति, ‘साइरेग-
ड्वासाउए’ति सातिरेकाण्यष्टौ वर्षाणि यत्र तत्तथा तच्च तदायुश्चेति तत्र सातिरेकाष्टवर्षायुषि, तत्र किलाष्टवर्षवयाश्चरणं
प्रतिपद्यते, ततो वर्षे अतिगते केवलज्ञानमुत्पाद्य सिध्यतीति, ‘उक्कोसेणं पुण्णकोडाउए’ति पूर्वकोट्यायुर्नरः पूर्वकोट्या अन्ते

सिध्यतीति न परतः । 'ते णं तत्थ सिद्धा भवंती'ति प्राक्नवचनाद् यद्यपि लोकाग्रं सिद्धानां स्थानमित्यवसीयते तथापि मु-
 ग्धविनेयस्य कल्पितविधिलोकाग्रनिरासतो निरूपचरितलोकाग्रस्वरूपविशेषपावबोधाय प्रश्नोत्तरसूत्रमाह—'अस्थि णं'मित्यादि
 व्यक्क, नवर यदिदं रत्नप्रभा (या) अधस्तदेव लोकाग्रमिति तत्र सिद्धाः परिवसन्तीति प्रश्नः, तत्रोत्तरं—नायमर्थः समर्थ इति,
 एवं सर्वत्र, 'से कहिं खाइ णं भंते'ति इत्यत्र सेत्ति—ततः कहिति—कदेशे खाइ णंति—देशभाषया वाक्यालङ्कारे 'बहुसमे'त्यादि
 बहुसमत्वेन रमणीयो यः स तथा तस्मात् 'अवाहाए'ति अवाधया—अन्तरेण 'ईसिपभार'ति ईपद्—अल्पो न रत्नप्रभादि-
 पृथिव्या इव महान् प्राग्भारो—महत्त्वं यस्याः सा ईपत्प्राग्भार । नामधेयानि व्यक्तान्येव, नवरं ईसिसि वा—ईपत्—अल्पा
 पृथिव्यन्तरापेक्षया, इतिशब्द उपप्रदर्शने, वाशब्दो विकल्पे, 'लोकगणपडिबुञ्जणा इ व'ति लोकाग्रमिति प्रतिबुध्यते—अव-
 सीयते या लोकाग्रं वा प्रतिबुध्यते यथा सा तथा, 'सघपाणभूयजीवसत्सुहावह'ति इह प्राणा—द्वीन्द्रियादयः भूता—यन-
 स्तयः जीवाः—पञ्चेन्द्रियाः पृथिव्यादयस्तु—सत्त्याः एतेषां च पृथिव्यादितया तत्रोत्पन्नानां सा सुखावहा शीतादिदुःखहे-
 तूनामभावादिति, 'सेय'ति श्वेता, एतदेवाह—'आयंसतलविमलसोह्यिमुणालदगरयतुसारगोकलीरहारवण्ण'सि व्यक्क-
 मेय, नवरम् आदर्शतलं—दर्पणतलं क्वचिच्छङ्खतलमिति पाठः, आदर्शतलमिव विमला या सा तथा, 'सोह्यि'सि कुसुम-
 विशेषः, 'सवञ्चुणसुवण्णमई'सि अर्जुनसुवर्ण—श्वेतकाञ्चन अच्छा आकाशस्फटिकमिव 'सण्ह'सि श्लक्ष्णपरमाणुस्कन्ध-
 निष्पन्ना श्लक्ष्णतन्तुनिष्पन्नपटवत्, 'लण्ह'सि मसृणा घुण्टितपटवत्, 'घट्ट'सि घृष्टेव घृष्टा खरसानया पापाणप्रतिमावत्,
 'मट्ट'सि मृष्टेव मृष्टा सुकुमारसानया प्रतिमेव शोधिता वा प्रमार्जनिक्येव, अत एव 'णीरय'सि नीरजा—रजोरहिता

‘णिम्मला’ कठिनमलरहिता ‘णिप्पंक’त्ति निष्पङ्का-आर्द्रमलरहिता अकलङ्का वा ‘णिककडच्छाय’त्ति निष्कङ्कटा-निष्क-
वचा निरावरणेत्यर्थः छाया-शोभा यस्याः सा तथा अकलङ्कशोभा वा, ‘समरीच्चिय’त्ति समरीचिका-किरणयुक्ता, अत एव
‘सुप्पभ’त्ति सुष्ठु प्रकर्षेण च भाति-शोभते या सा सुप्रभेति ‘पासादीय’त्ति प्रासादो-मनःप्रमोदः प्रयोजनं यस्याः सा प्रासा-
दीया ‘दरसणिज्ज’त्ति दर्शनाय-चक्षुर्व्यापाराय हिता दर्शनीया, तां पश्यच्चक्षुर्न श्राभ्यतीत्यर्थः, ‘अभिरूव’त्ति अभिमतं रूपं
यस्याः सा अभिरूपा, कमनीयेत्यर्थः, ‘पडिरूव’त्ति द्रष्टारं द्रष्टारं प्रति रूपं यस्याः सा प्रतिरूपा, ‘जोयणंमि लोगंते’त्ति
इह योजनमुत्सेधाञ्जुलयोजनमवसेयं, तदीयस्यैव हि क्रोशपड्भागस्य सन्निभागस्त्रयस्त्रिंशदधिकधनुःशतत्रयीप्रमाणत्वा-
दिति, ‘अणेगजाइजरामरणजोणिवेयणं’ अनेकजातिजरामरणप्रधानयोनिषु वेदनां यत्र स तथा तं ‘संसारकलंकलीभाव-
पुणब्भवगम्भवासवसहीपवंचमइकंता’ संसारे कलङ्क (ग्रन्था० ३०००) लीभावेन-असमञ्जसत्वेन ये पुनर्भवाः-पौनःपु-
न्येनोत्पादा गर्भवासवसतयश्च-गर्भाश्रयनिवासासां यः प्रपञ्चो-विस्तरः स तथा तमतिक्रान्ता-निस्तीर्णाः, पाठान्तर-
मिदम् ‘अणेगजाइजरामरणजोणिसंसारकलंकलीभावपुणब्भवगम्भवासवसहिपवंचमइकंता’त्ति अनेकजातिजरामरणप्रधा-
ना योनयो यत्र स तथा स चासौ संसारश्चेति समासः, तत्र कलङ्कलीभावेन यः पुनर्भवेन-पुनःपुनरुत्पत्त्या गर्भवासवस-
तीनां प्रपञ्चस्तं समतिक्रान्ता ये ते तथा ॥ ४३ ॥

गाथाः-कहिं पडिहया सिद्धा ? कहिं सिद्धा पडिडिया ? । कहिं बोदिं चइत्ता णं, कत्थ गंतूण सिज्झई ?
॥ १ ॥ अलोगे पडिहया सिद्धा, लोयग्गे य पडिडिया । इहं बोदिं चइत्ता णं, तत्थ गंतूण सिज्झई ॥ २ ॥

जं वरुणं तु इत्थं अर्चयन् तस्य तस्य अदिमभयसंगिः । आसीत् न ययस्यणे तं वंशानं तसिं तस्य ॥ ३ ॥ धीरं
 नरं परतं नरं जं अदिमभयं वनेन वंशानं । तस्यो तिमाशनीनं, सिद्धाणोमास्यणा भगिणा ॥ ४ ॥ लिङ्गि
 वरा नैरीश्वरं मण्डिसिन्धुनो न पीड्य भोज्यन्मा । पश्चात् अत्तु सिद्धाणं, ज्योतिगोमास्यणा भगिणा ॥ ५ ॥ यस्तारि
 नः पूज्यो वरुणो वरुणोतिमाश्रयिणा न भोज्यन्मा । पश्चात् अत्तु सिद्धाणं यन्निमाश्रयोमास्यणा भगिणा ॥ ६ ॥ यथा
 न पीड्य वरुणो वरुणीश्वरं वरुणस्यं वाक् अर्चयन् । पश्चात् अत्तु सिद्धाणं जयन्माश्रयोमास्यणा भगिणा ॥ ७ ॥ यथा
 भाष्यं विन्वा अर्चयन्माश्रयोश्वरं पीड्य परिसीमा । वरुणोमाश्रयोश्वरं जयन्माश्रयोमास्यणा ॥ ८ ॥ जस्य न यजो
 विष्णो तस्य अर्चयन्माश्रयोश्वरं । अर्चयन्माश्रयोश्वरं यथा वरुणो न लोभते ॥ ९ ॥ कुराह अणंते
 विष्णो अर्चयन्माश्रयोश्वरं विष्णो । तेनो माश्रयोश्वरं नैराश्रयोश्वरं जे युद्ध ॥ १० ॥ अस्तीरा जीगमणा
 नन तस्य पुराणी न भाषो न । वरुणोमाश्रयोश्वरं अर्चयन्माश्रयोश्वरं तु सिद्धाणं ॥ ११ ॥ केवलणाश्रुणुजसा जाणंति
 अर्चयन्माश्रयोश्वरं । पारोति अर्चयन्माश्रयोश्वरं केवलनिक्षी जाणंतासिं ॥ १२ ॥ जनि अस्ति माणुसाणं तं सोरुलं
 अस्ति अर्चयन्माश्रयोश्वरं । जं सिद्धाणं सोरुलं अर्चयन्माश्रयोश्वरं अर्चयन्माश्रयोश्वरं ॥ १३ ॥ जं जेमानं सोरुलं सज्जत्तारविद्युं
 यानुस्यणं । अ न यानुस्य मुरिसिद्धुं जांतासिं मयमानवसिं ॥ १४ ॥ सिद्धरा सुहो रासी सक्कत्तारविद्युं
 जं मनेज्ज । सोरुलोत्तमवशाश्रयोश्वरं अर्चयन्माश्रयोश्वरं अर्चयन्माश्रयोश्वरं ॥ १५ ॥ जस्य जाम् क्कोइ मिक्को मगरुणे यत्तुविहे
 निमाश्रयोश्वरं । न यानुस्य परिसीमं जं अर्चयन्माश्रयोश्वरं अर्चयन्माश्रयोश्वरं ॥ १६ ॥ इमं सिद्धाणं सोरुलं अणोवमं जस्य तस्य

ओवम्भं । किञ्चि विसंसेणेत्तो ओवम्ममिणं सुणह वोच्छं ॥ १७ ॥ जह सव्वकामगुणियं पुरिसो भोत्तूण
भोयणं कोइ । तण्हाछुहाविमुक्को अच्छेज्ज जहा अमियत्तिो ॥ १८ ॥ इय सव्वकालत्तिा अतुलं निव्वानसु-
वगया सिद्धा । सासयमव्वाबाहं चिद्धंति सुही सुहं पत्ता ॥ १९ ॥ सिद्धत्ति य बुद्धत्ति य पारगयत्ति य परंपर-
गयत्ति । उम्मुक्ककम्मकवया अजरा अमरा असंगा य ॥ २० ॥ णिच्छिण्णसव्वदुक्खा जाइजरा मरणबंधण-
विमुक्का । अव्वाबाहं सुक्खं अणुहोति सासयं सिद्धा ॥ २१ ॥ अतुलसुहसागरगया अव्वाबाहं अणोवमं
पत्ता । सव्वमणागयमद्धं चिद्धंती सुही सुहं पत्ता ॥ २२ ॥ उववाईव्वंगं समत्तं ॥ शुभं भवतु ॥ ग्रन्थाग्रं
१६०० ॥ सूत्राणि त्रिचत्वारिंशत्, गाथाः २६ ॥ श्री ॥

अथ प्रश्नोत्तरद्वारेण सिद्धानामेव वक्तव्यतामाह-‘कहिं’ इत्यादिः श्लोकद्वयं, क्व प्रतिहताः-क्व प्रखलिताः सिद्धाः-
मुक्ताः ?, तथाः क्व सिद्धाः प्रतिष्ठिता-व्यवस्थिता इत्यर्थः?, तथा क्व वोन्दि-शरीरं त्यक्त्वा?, तथा क्व गत्वा सिञ्चइत्ति-प्राकृ-
तत्वात् ‘से हु चाइत्ति बुच्चइ’त्यादिवत् सिध्यन्तीति व्याख्येयमिति ॥ १ ॥ अलोके-अलोकाकाशास्तिकाये प्रतिहताः-
खलिताः सिद्धा-मुक्ताः, प्रतिखलनं चेहानन्तर्यवृत्तिमात्रं, तथा लोकात्रे च-पञ्चास्तिकायात्मकलोकमूर्धनि च प्रतिष्ठिता-
अपुनरागत्या व्यवस्थिता इत्यर्थः, तथा इह-मनुष्यक्षेत्रे वोन्दि-तनुं परित्यज्य तत्रेति-लोकात्रे गत्वा सिञ्चइत्ति-सिध्य-

१ बहुवचनप्रक्रमेऽप्युपसंहार एकवचनेन यथा तत्र ‘जे य कन्ते’ इत्यादिनोपक्रम्य ‘बुच्चइ’ इति क्रिययोपसंहार एकवचनेन, व्याख्या-
यां तु बहुवचनं कृतं तथाऽत्रापीतिभावः. * केवलकाशास्तिकाये प्र०

न्ति निष्ठितार्था भवन्ति ॥ २ ॥ किञ्च-‘जं संठाणं’ गाहा व्यक्ता, नवरं प्रदेशधनमिति त्रिभागेन रन्ध्रपूरणादिति, ‘तदिं
 ति सिद्धिक्षेत्रे ‘तस्स’सि सिद्धस्येति ॥ ३ ॥ तथा चाह-‘दीहं या’गाहा, दीर्घं वा-पयप्रधनुःशतमानं प्रस्यं वा-दृष्टद्वयमानं,
 वाशब्दान्मध्यमं वा, यच्चरमभये भवेत्संस्थानं ‘तत’ तस्मात् संस्थानात् त्रिभागहीना त्रिभागेन शुषिरपूरणात् सिद्धाना-
 मयगाहना-अयगाहन्ते-अस्यामयस्यायामिति अयगाहना स्वायथ्येवेति भावः, भणिता-वफा जिनैरिति ॥ ४ ॥ अथापगाह-
 नामेवोत्कृष्टादिभेदत आह-‘तिणिण सये’त्यादि, इयं च पयप्रधनुःशतमानानां ‘वत्तारि ये’त्यादि तु सप्तदशानांश्च ‘गगा ये’
 त्यादि द्विहस्तमानानामिति । इयं च त्रिविधाऽप्यूर्ध्वमानमाश्रित्यान्यथा सप्तहस्तमानानां च उपविष्टानां सिद्धातागन्धगाडणि
 स्यादिति । आक्षेपपरिहारौ पुनरेवमत्र-ननु नाभिकुलकरः पञ्चविंशत्यधिकपयप्रधनुःशतमानः प्रतीत एव, सप्तार्थाऽपि गरु
 देवी तत्प्रमाणैव, उच्चस्र चैव कुलकरेहिं सम’मिति यचनात्, अतस्तदयगाहना उत्कृष्टापगहनातोऽधिकतरा प्राप्सोतीति न्य
 ७ विरोधः १, अत्रोच्यते, यद्यप्युच्चस्रं कुलकणुस्यं तद्योषितामित्युक्तं, तथापि प्रायिकत्वात्स स्त्रीणां च प्रायेण पुम्भ्यो
 क्युत्तरत्वात् पत्नीव यत्रुत्तरात्म्यसायभयत्, उच्छ्रिकाळे वा सङ्कोचात् पयप्रधनुःशतमाना सा अभयत्, उपविष्टा ताऽती
 निवृत्ति न विरोधः, अथवा पाण्डुरागोषागिपयुःकुट्टायगाहनमानं, मरुदेवी स्वाधर्यकल्पेलेपमपि न विरोधः, ननु जग-
 न्मत्ता शशाहस्तोपिस्तमागोषे’ शिब्दिः प्रागुक्ता, तत्कथं जयन्यायगाहना अष्टाङ्गुलाधिकहस्तमाणा भवतीति १, अत्रोच्यते,
 सशाहस्तोपिस्तेषु शिब्दिरिति तीर्थङ्कराणेश, एवमेव तु सिद्धता अपि कुर्मपुत्रादयः सिद्धाः अतस्तेषां अपन्याऽतस्तेषां, अन्ते
 १ उपासनेव कुलकरः समं.

पदेत्यर्थः केवलदृष्टिभिरनन्ताभिः—केवलदर्शनैरनन्तैरित्यर्थः, अनन्तत्वात् सिद्धानामनन्तविषयत्वाद्वा दर्शनस्य केवलदृष्टि-
 भिरनन्ताभिरित्युक्तम्, इह चादौ ज्ञानग्रहण प्रथमतया तदुपयोगस्थाः सिद्ध्यन्तीति ज्ञापनार्थमिति ॥ १२ ॥ अथ सिद्धाना
 निरुपमसुखतां दर्शयितुमाह—‘णयि अत्थि’गाहा व्यावाधा तन्निपेधादव्या-
 वाधा तामुपगतानां—प्राप्तानामिति ॥ १३ ॥ कस्मादेवमित्याह—‘जं देवाण’गाहा, ‘यतो’यस्माद्देवानाम्—अनुत्तरसुरान्ताना
 ‘सौख्यं’त्रिकालिकसुखं सर्वाद्भया—अतीतानागतवर्तमानकालेन पिण्डितं—गुणितं सर्वाद्भापिण्डितं, तथाऽनन्तगुणमिति, तदे-
 वंप्रमाणं किलासम्नावकल्पनयैकैकाकाशप्रदेशे स्थाप्यत इत्येवं सकललोकालोकाकाशानन्तप्रदेशपूरणेनानन्तं भवति, न च
 प्राप्नोति मुक्तिसुखं—नैव मुक्तिसुखसमानता लभते, अनन्तानन्तत्वात्सिद्धसुखस्य, किञ्चिदं देवसुखमित्याह—अनन्ताभिरपि
 ‘वर्गवर्गाभिः’वर्गवर्गैर्वर्गितमपि, तत्र तद्गुणो वर्गो यथा द्वयोर्वर्गश्चत्वार तस्यापि वर्गो वर्गवर्गो यथा षोडश एवमनन्तशो षर्गि-
 तमपि। चूर्णिकारस्त्याह—अनन्तैरपि वर्गवर्गैः—खण्डखण्डैः खण्डितं सिद्धसुखं तदीयानन्तानन्तमखण्डसमतमपि न लभत
 इत्यर्थः, ततो नास्ति तन्मानुषादीना सुख यत्सिद्धानामिति प्रकृतम् ॥१४॥ सिद्धसुखस्यैवोत्कर्षणाय भङ्गन्यरेणाह—‘सिद्ध-
 रस’गाहा, ‘सिद्धस्य’मुक्तस्य सम्बन्धी ‘सुखः’ सुखानां सत्को ‘राशिः’ समूहः सुखसङ्घातः इत्यर्थः, ‘सर्वाद्भापिण्डितः’ सर्व-
 कालसमयगुणितो यदि भवेद्, अनेन चास्य कल्पनामात्रतामाह, सोऽनन्तवर्गभक्तो—अनन्तवर्गपवर्तितः सन्समीभूत
 प्वेति भावार्थः, ‘सर्वाकाशे’लोकालोकरूपे न मायात्, अयमत्र भावार्थः—इह किल विशिष्टाद्वादादसुखं सुखं गृह्यते, ततश्च
 यत आरभ्य सिद्धानां सुखशब्दप्रवृत्तित्वाद्वादाद्भवधीकृत्य एकैकगुणवृद्धितारतम्येन तावदसायाहादो विशिष्यते यावद-

नन्तगुणवृद्ध्या निरतिशयनिष्ठां गतः, ततश्चासावत्यन्तोपमातीतैकान्तिकौत्सुक्यविनिवृत्तिरूपः स्मिततममहोदधिकल्प-
श्चरमाह्लाद एव सदा सिद्धानां भवति, तस्माच्चारात्प्रथमाच्चोर्ध्वमपान्तरालवर्तिनो ये तारतम्येनाह्लादविशेषास्ते सर्वाकाश-
प्रदेशराशेरपि भूयांसो भवन्तीत्यतः किलोक्तं-‘सवागासे ण माएज्ज’ति, अन्यथा प्रतिनियतदेशावस्थितिः कथं तेषामिति
सूरयोऽभिदधतीति ॥ १५ ॥ अस्य च वृद्धोक्तस्याधिकृतगाथाविवरणस्यायं भावार्थः-य एते सुखभेदास्ते सिद्धसुखपर्या-
यतया व्यपदिष्टाः, तदपेक्षया तस्य क्रमेणोत्कृष्यमाणस्यानन्ततमस्थानवर्तित्वेनोपचारात्, तद्वाशिश्च किलासद्भावस्थाप-
नया सहस्रं समयराशिस्तु शतं, सहस्रं च शतेन गुणितं जातं लक्षं, गुणनं च कृतं सर्वसमयसम्बन्धिनां सुखपर्यायाणां
मीलनार्थं, तथाऽनन्तराशिः किल दश, तद्द्वर्गश्च शतं, तेनापवर्तितं लक्षं जातं सहस्रमेव, अतः पूज्यैरुक्तं ‘समीभूत एवे’ति
भावार्थ इति, यच्चेह सुखराशेरगुणनमपवर्तनं च तदेवं सम्भावयामः-यत्र किलानन्तराशिना गुणितेऽपि सति अनन्तवर्गे-
णानन्तानन्तरूपेणातीव महास्वरूपेणापवर्तिते किञ्चिदवशिष्यते, स राशिरतिमहान्, ततश्च सिद्धसुखराशिर्महानिति
बुद्धिजननार्थं शिष्यस्य तस्यैव वा गणितमार्गे व्युत्पत्तिकरणार्थमिति । अन्ये पुनरिमां गाथामेवं व्याख्यान्ति-सिद्धसुख-
पर्यायराशिः नभःप्रदेशाग्रगुणितनभःप्रदेशाग्रप्रमाणः, तत्परिमाणत्वात्सिद्धसुखपर्यायाणां, सर्वाद्वापिण्डितः-सर्वसमयस-
म्बन्धी सङ्कलितः सन्, स चानन्तैः अनन्तशो इत्यर्थः, वर्गैः-वर्गमूलैर्भक्तः-अपवर्तितः अत्यन्तं लघुकृत इत्यर्थः, यथा
किल सर्वसमयसम्बन्धी सिद्धसुखराशिः पञ्चपष्टिः सहस्राणि पञ्च शतानि पद्मत्रिंशच्चेति (६५५३६), स च वर्गेणापव-
र्तितः सन् जाते द्वे शते पद्मपञ्चाशदधिके (२५६) सोऽपि स्ववर्गापवर्तितो जाताः षोडश ततश्चत्वारः ततो द्वावित्येव-

मत्तिलघूकृतोऽपि सर्वाकाशे न मायाद्, एतदेवाह-‘सवागासे न माएज’त्ति । अथ सिद्धसुखस्यानुपमतां दृष्टान्तेनाह-
‘जह’ गहा, पूर्वार्थं व्यक्तं, न घएइ’त्ति न शक्तोति परिकथयितु नगरगुणानरण्यमागतोऽरण्यवासिस्लेच्छेभ्यः, कुत इत्याह-
त्रपमाया त्वन्न नगरगुणेष्वरण्ये वाऽसत्यामिति, कथानकं पुनरेवम्-स्लेच्छ’ कोऽपि महारण्ये, वसति स्म निराकुलः ।
अन्यदा तत्र भूपात्रो, दुष्टान्धेन प्रवेक्षितः ॥ १ ॥ स्लेच्छेनासौ नृपो दृष्टः, सल्लूतश्च ययोचितम् । प्रापितश्च निजं देशं,
सोऽपि राज्ञा निजं पुरम् ॥ २ ॥ ममायमुपकारीति, कृतो राज्ञाऽतिगौरवात् । विशिष्टभोगभूतीनां, भाजनं जनपूजितः
॥ ३ ॥ ततः प्रासादशृङ्गेषु, रम्येषु काननेषु च । वृतो विलासिनीसार्थैर्मुक्ते भोगसुखान्यसौ ॥ ४ ॥ अन्यदा प्राप्यः
प्राप्तौ, मेघाडम्वरमण्डितम् । व्योम दृष्ट्वा ध्वनिं श्रुत्वा, मेघानां स मनोहरम् ॥ ५ ॥ जातोत्कण्ठो दृढं जातोऽरण्यवास-
गम प्रप्ति । विसर्जितश्च राज्ञाऽपि, प्राप्तोऽरण्यमसौ ततः ॥ ६ ॥ पृच्छन्त्यरण्यवासास्त, नगरं तात ! कीदृशम् ? । स
स्वभावान् पुरः सर्वान्, जानात्येव हि केवलम् ॥ ७ ॥ न शशाक तका (तरा) तेषां, गदितु स कृतोद्यमः । घने घने-
चराणां हि, नास्ति सिद्धोपमा यतः(तथा) ॥ ८ ॥ १६ ॥ अथ दार्ष्टान्तिकमाह-‘इय’ गहा, ‘इति’ एवम्-अरण्ये नगरगुणा-
इवेत्यर्थः, सिद्धाना सौख्यमनुपमं वर्तते, किमित्याह-यतो नास्ति तस्यौपम्य, तथापि बालजनप्रतिपत्तये किञ्चिद्विशेषेणाह-
‘एषो’त्ति आर्पित्वादस्य-सिद्धिसुखस्य इतो वाऽनन्तरम् औपम्यम्-उपमानम् ‘इदं’ वक्ष्यमाणं शृणुत वक्ष्ये इति ॥ १७ ॥
‘जह’ गहा, ‘यथे’त्युदाहरणोपन्यासार्थं ‘सर्वकामगुणितं’ सञ्जातसमस्तकमनीयगुणं, शेषं व्यक्तम्, इह च रसनेन्द्रियमे-
वाधिकृत्येष्टविषयप्राप्त्या औत्सुक्यनियृत्या सुखप्रदर्शनं सकलेन्द्रियार्थायाऽशेषौत्सुक्यनियृत्युपलक्षणार्थम्, अन्यथा

बाधान्तरसम्भवात् सुखार्थाभाव इति ॥१८॥ 'इय' गाहा, 'इय' एवं. सर्वकालतृप्ताः शश्वद्भावात् अतुलं निर्वाणमुपगताः सिद्धाः, सर्वदा सकलौत्सुक्यनिवृत्तेः, यतश्चैवमतः 'शाश्वतं' 'सर्वकालभावि' 'अव्याबाधं' व्यावाधावर्जितं सुखं प्राप्ताः सुखिन-
स्तिष्ठन्तीति योगः, सुखं प्राप्ता इत्युक्ते सुखिन इत्यनर्थकमिति चेत्, नैवं, दुःखाभावमानमुक्तिसुखनिरासेन वास्तव्यसुखप्रति-
पादनार्थत्वादस्य, तथाहि-अशेषदोषक्षयतः शाश्वतमव्याबाधसुखं प्राप्ताः सुखिनः सन्तः तिष्ठन्ति, न तु दुःखाभावमात्रा-
न्विता एवेति ॥ १९ ॥ साम्प्रतं वस्तुतः सिद्धपर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह- 'सिद्धत्ति य' गाहा, सिद्धा इति च तेषां नाम
कृतकृत्यत्वाद्, एवं बुद्धा इति केवलज्ञानेन विद्यावबोधोधात्, पारगता इति च भवार्णवपारगमनात्, परंपरगयत्ति-पुण्यवी-
जसम्यक्त्वज्ञानचरणकर्मग्राह्युपाययुक्तत्वात् परम्परगता उच्यन्ते, उन्मुक्तकर्मकवचाः सकलकर्मवियुक्तत्वात्,
तथा अजरा वयसोऽभावाद् अमरा आयुषोऽभावात् असङ्गाश्च सकलकृशाभावादिति ॥ २० ॥ 'निच्छिण्णं' गाहा 'अतुल'
गाहा व्यक्तार्थे एवेति ॥२१॥२॥ इति श्रीऔपपातिकवृत्तिः समाप्तेति ॥ चन्द्रकुलविपुलभूतलयुगप्रवरवर्धमानकल्पतरोः ।
कुसुमोपमस्य सूरैः गुणसौरभभरितभवनस्य ॥ १ ॥ निस्सम्बन्धविहारस्य सर्वदा श्रीजिनेश्वराहस्य । शिष्येणाभयदेवा-
ख्यसूरिण्यं कृता वृत्तिः ॥ २ ॥ अणहिलपाटकनगरे श्रीमद्गोणाख्यसूरिसुख्येन । पण्डितगुणेन गुणवत्प्रियेण संशोधिता
वेयम् ॥ ३ ॥ ग्रन्थाग्रम् ॥ ३१२५ ॥

॥ इति श्रीमदभयदेवसूरिसूत्रितश्रीमद्गोणाचार्यशोधितवृत्तियुतमौपपातिकमाद्यमुपाङ्गं समाप्तम् ॥

Printed by Ramohandra Yesu Shedge, at the Nirnsya-sagar Press 23, Kolbhat Lane, Bombay
Published by Shah Venkchand Surchand for Agamodayasmiti, Alibemana.

॥ इति श्रीमद्भयदेवसूरिसूत्रितश्रीमद्भोणाचार्यशोधित-
दृत्तियुतमौपपातिकमाचमुपाङ्गं समाप्तम् ॥

